

DEMOGRAFSKE SPREMEMBE V ALPAH

Poročilo o stanju Alp

ALPSKA KONVENCIJA

Alpski signali – Posebna izdaja 5

KOLOFON

Uredil:

Stalni sekretariat Alpske konvencije
www.alpconv.org
info@alpconv.org

Glavni sedež:

Herzog-Friedrich-Strasse 15
A-6020 Innsbruck
Avstrija

Izpostava:

Viale Druso-Drususallee 1
I-39100 Bolzano/Bozen
Italija

Grafično oblikovanje in tisk: De Poli & Cometto - Belluno - Italija

Tiskanje: Stampatori della Marca – Castelfranco Veneto – Italija

Prevodi: INTRALP

Slika na naslovnici: T. Borghetti - Archivio del Servizio Foreste e Fauna della Provincia Autonoma di Trento
(Avtonomna pokrajina Trento – Arhiv oddelka za gozdarstvo in favno)

© Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2015

ISBN 9788897500230

CO₂ nevtralna publikacija,
kompenzirana z nakupom
italijanskih certifikatov za
energijo iz obnovljivih virov.

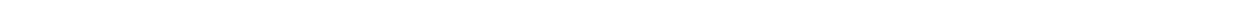
2015 | GAN-93-AKB

DEMOGRAFSKE SPREMEMBE V ALPAH

POROČILO O STANJU ALP

ALPSKA KONVENCIJA

ALPSKI SIGNALI – POSEBNA IZDAJA 5

To poročilo je odobrila XIII. Alpska konferenca v Torinu, 21. novembra 2014.

Delo za pripravo poročila je usklajevalo italijansko predsedstvo ad hoc ekspertne skupine v sodelovanju s Stalnim sekretariatom Alpske konvencije.

Besedilo je sestavilo italijansko predsedstvo ad hoc ekspertne skupine oziroma njeni člani v sodelovanju s Stalnim sekretariatom.

V poročilo je vključenih več "tematskih analiz"; imena avtorjev teh analiz so zapisana ob naslovih.

Pri izdelavi besedila in zbiranju primerov dobrih praks je bilo vključenih več različnih projektov evropskega teritorialnega sodelovanja; imena sodelujočih iz ETC projektov so navedena tu spodaj.

Zemljevide je pripravil Eurac Research s pomočjo Inštituta za regionalni razvoj in upravljanje lokacij.

Poročilo je bilo izdelano na osnovi predhodnih ocen, ki jih je pripravila Delovna skupina "Demografija in zaposlovanje".

Koordinacija ad hoc delovne skupine

Predsedstvo

ISTAT, Italijanski nacionalni statistični inštitut (Saverio Gazzelloni)

Stalni sekretariat Alpske konvencije

(Simona Vrevc, Marianna Elmi)

Člani ad hoc delovne skupine

Avstrija

Umweltbundesamt (Andreas Bartel)

(Agencija za okolje, Avstrija)

Statistik Austria (Peter A. Rumpolt)

(Avstrijski statistični urad)

Francija

Direction régionale de l'INSEE Rhône-Alpes, Lyon (Jerome Harnois, Pascal Oger)

(Generalna direkcija l'INSEE Rhône-Alpes, Lyon)

Italija

ISTAT, (Mauro Albani, Giorgia Capacci, Angela Ferruzza, Antonella Guarneri)

Eurac Research, Tehnični in znanstveni sekretariat italijanskega predsedstva Alpske konvencije (Andrea Bianchini, Raffaele Vergnani)

Evropska ekonomska šola, Tehnični in znanstveni sekretariat italijanskega predsedstva Alpske konvencije (Luca Cetara)

Liechtenstein

Amt für Umweltschutz (Hanspeter Eberle)

(Urad za varstvo okolja)

Slovenija

Ministrstvo za okolje in prostor (Blanka Bartol)

Statistični urad Republike Slovenije (Barica Razpotnik, Mojca Merc, Simona Klasinc)

Opazovalke

CIPRA Italia – Associazione Dislivelli (Federica Corrado)

ISCAR in Institut für Interdisziplinäre Gebirgsforschung (IGF) Österreichische Akademie der Wissenschaften (ÖAW) (Oliver Bender)
(ISCAR in Avstrijska akademija znanosti)

Posebna zahvala za aktivni prispevek institucijam in strokovnjakom

Za sestavo poročila, izbor in obdelavo podatkov ter primere dobrih praks:

Informacijske točke Alpske konvencije

ISTAT (Alessandra Battisti, Alessandra Burgio, Alessandro Cimbelli, Carlo Lucarelli, Matteo Mazziotta, Laura Murianni, Giulia Milan, Stefano Tersigni, Enrico Tucci)

Statistik Austria

(Erika Baldaszi, Gernot Katzlberger, Alexander Wisbauer)

(Avstrijski statistični urad)

Eurac Research – Institut za regionalni razvoj in upravljanje lokacij

(Elisa Ravazzoli, Anna Scuttari, Thomas Streifeneder)

Osebe italijanskega predsedstva Alpske konvencije (Martina Lauretti, Claudia Ricci)

Stalni sekretariat Alpske konvencije

(Vera Bornemann, Gilles Chomat, Taja Ferjančič Lakota, Giulia Gaggia, Charlene Lagarde, Gregor Lanzinger, Pauline Kaltenbach)

CIPRA Italia – Associazione Dislivelli

(Roberto Canu, Erwin Durbiano)

Univerza v Torinu

(Pier Paolo Viazzo)

Univerza v Parmi

(Fabio Sforzi)

AEA, Evropska agencija za okolje

Mreža projektov evropskega teritorialnega sodelovanja:

ADAPT2DC (Nuria Mignone)

ALIAS (Natalia Allegretti)

CAPACITIES (Guido Baschenis, Ermenegildo Del Degan, Janez Nared, Paolo Zeppetella)

COMUNIS (Miriam Laura Weiß)

DEMOCHANGE (Nuria Mignone, Emanuela Dutto, Erich Giordano)

DIAMONT (Caroline Pecher, Janez Nared)

HELPS (Matteo Apuzzo)

NATHCARE (Natalia Allegretti)

OPEN-ALPS (Antonio Ballarin Denti, Chiara Gandini)

PADIMA (Maria Grazia Pedrana, Massimo Bardea)

PUSEMOR (Massimo Bardea)

RE-TURN (Nuria Mignone)

Posebna zahvala za aktivni prispevek v nekdanji delovni skupini »Demografija in zaposlovanje«

Predsedstvo

Univerza v Torinu (Pier Paolo Viazzo)

Stalni sekretariat Alpske konvencije (Wolfger Mayrhofer)

Avstrija

Statistik Austria (Stephan Marik-Lebeck)

Avstrijski statistični urad

Nemčija

STMWIVT (Reinhold Koch)

Bavarsko ministrstvo za gospodarstvo, infrastrukturo, promet in tehnologijo

Italija

Eurac Research, Italijanska delegacija Alpske konvencije (Andrea Bianchini, Eleonora Cerutti, Luca Cetara, Raffaele Vergnani)

Slovenija

Ministrstvo za okolje in prostor (Blanka Bartol)

Statistični urad Republike Slovenije - SURS (Barica Razpotnik)

Švica

Bundesamt für Raumentwicklung / Office fédéral du développement territorial / Ufficio federale dello sviluppo territoriale ARE
(Christian Wirz)

Zvezni urad za prostorski razvoj

Opazovalki

ISCAR in Institut für Interdisziplinäre Gebirgsforschung (IGF) Österreichische Akademie der Wissenschaften (ÖAW) (Oliver Bender, Sigrun Kanitscheider)

ISCAR in Avstrijska akademija znanosti

KRATICE

EAO	Evropska agencija za okolje
AK	Alpska konvencija
CIPRA	Commission Internationale pour la Protection des Alpes (Mednarodna komisija za varstvo Alp)
ESPO	European Spatial Planning Observatory Network (Evropska mreža za opazovanje prostorskega razvoja in kohezije)
ETC	European Territorial Cooperation (Evropsko teritorialno sodelovanje)
GECT	Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje
INSEE	Institut national de la statistique et des études économiques (Nacionalni inštitut za statistiko in ekonomske študije)
INTERREG	Interregional Cooperation Programme (Program medregionalnega sodelovanja)
ISCAR	International Scientific Committee on Research in the Alps (Mednarodni znanstveni odbor za raziskovanje Alp)
LAU	Local Administrative Units (Administrativne enote na lokalni ravni)
LEADER	Liaison entre les Actions de Développement de l'Economie Rurale (Evropski program za spodbujanje razvoja podeželja)
NUTS	Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques (Klasifikacija statističnih teritorialnih enot v Evropski Uniji)

PREDGOVORI

Alpske doline se nam kažejo danes kot krajina, ki so jo oblikovala stoletja človekovega naseljevanja in dejavnosti prebivalcev, ki so živeli in živijo v simbiotičnem odnosu z gorskim okoljem; to okolje sestavljajo naravni viri in elementi, ki predstavljajo trdno podlago za gospodarstvo na tem območju, vendar tudi prostor, v katerem življenje pogosto ni enostavno.

Obseg in struktura prebivalstva ter demografske dinamike, ki so z njima povezane, so se v XX. stoletju morali soočiti s pomembnimi spremembami. Po eni strani je veliko območij beležilo znatne selitvene pojave in pojave depopulacije, na drugih območjih pa je prišlo do porasta števila prebivalcev in čedalje širše urbanizacije teritorija.

Naloga Alpske konvencije in njenih pogodbenic ni, da pasivno pričajo o teh spremembah, marveč ta, da ustvarijo pogoje za upravljanje teh procesov in varovanje alpskega teritorija ter življenja na njem.

Za upravljanje teritorija je potrebno najprej poznati obseg in vzroke teh sprememb, sile, ki jih podpirajo, in dobre prakse, s katerimi se jih je treba lotevati.

S tem Poročilom, v okviru katerega je Italija vodila analitično in redakcijsko delo, želimo nuditi oblikovalcem politik v Alpah potrebno znanje za spopadanje s podnebnimi spremembami, dejavniki, ki vplivajo nanje, in njihovimi posledicami.

Barbara Degani

*Državna sekretarka na Ministrstvu za okolje, varstvo naravnih virov in morja
Italijansko predsedstvo Alpski konferenci 2013-2014*

Peto Poročilo o stanju Alp obravnava bistveno vprašanje za Alpe: demografske spremembe. Alpe so dinamično življenjsko okolje, v katerem je skozi stoletja celovito medsebojno vplivanje okolja in človeške prisotnosti oblikovalo krajino in kulturo. Alpско prebivalstvo igra ključno vlogo v teh dinamikah, bodisi s svojo tradicijo in inovacijami bodisi s kulturno in jezikovno bogatostjo, gospodarskimi dejavnostmi in intenzivno interakcijo s sosednimi območji. Vloga alpskega prebivalstva je poudarjena v Deklaraciji »Prebivalstvo in kultura«, ki je bila sprejeta novembra leta 2006 in s katero so ministri držav pogodbenic priznali potrebo po trajnostni razvojni politiki, osredotočeni na ljudi in na potrebe tistih, ki živijo na območju Alp.

Prisotnost človeka v alpskem prostoru se vseskozi dinamično spreminja. Pred približno 150 leti je bilo prebivalcev približno polovico manj kot danes. Gostota prebivalstva se bistveno spreminja znotraj našega območja. Na nekaterih območjih sta istočasno prisotna splošna rast in upadanje števila prebivalstva. Novi pojavi kot na primer tako imenovani »novi gorski prebivalci« so vedno bolj v ospredju. Skratka to Poročilo o stanju Alp predstavlja kompleksno in privlačno sliko ter nudi snovalcem politik in drugim deležnikom jasne in posodobljene podatke. Poročilo na celovit način prikazuje najnovejše razvojne trende prebivalstva v alpskem prostoru. Vključena je tudi analiza trga dela in izobraževalnega sektorja, ki sta tesno povezana z demografskimi dinamikami.

Ob pogledu na delo, ki je bilo opravljeno v zadnjih dveh letih za pripravo tega Poročila, bi rad čestital za dosežene rezultate vsem strokovnjakom, ki so prispevali k njegovemu nastanku. Želim se tudi iskreno zahvaliti italijanskemu predsedstvu Alpske konvencije, predsedujočemu delovni skupini, Saveriu Gazzelloniju, in njegovi skupini na Istat-u, ter tudi osebju Stalnega sekretariata za neutrudno delo. Prepričan sem, da bo to Poročilo, ki je sad vseh teh združenih prizadevanj, predstavljalo pomembno orodje za izboljšanje poznavanja demografskih izzivov v Alpah in za razvoj ter uresničevanje ustreznih političnih odzivov.

Markus Reiterer

Generalni sekretar Alpske konvencije

Prizadevanja Alpske konvencije na področju prebivalstva in demografije segajo v obdobje zagona aktivnosti v okviru pogodbe, ker je to prva tema, ki jo omenja 2. odstavek 2. člena Okvirne konvencije, in hkrati predmet deklaracije ministrov "Prebivalstvo in kultura", za katero je pobudo dala Italija.

Italija je istočasno močno poudarjala pomen demografskih sprememb in trga dela, kot se je jasno kazalo od leta 2009 dalje, ko je začela predsedovati delovni skupini "Demografija in zaposlovanje", ki jo je ustanovila X. Alpska konferenca v Evianu (Francija). Aktivnosti in elaborati, ki jih je pripravila ta delovna skupina, ter številne priložnosti neposrednega soočanja z javnostjo so nudile podlago za izdelavo tega petega Poročila o stanju Alp.

Prizadevanje italijanskega Ministrstva za okolje, v sodelovanju z vsemi podpisnicami Memoranduma za pomoč italijanskemu predsedstvu Alpske konvencije v obdobju 2013-2014, odraža tudi močan interes italijanskega alpskega teritorija, ki se že desetletja spopada z izrazitimi trendi odseljevanja iz dolin.

Prepričani smo, da, glede na prizadevanja za varovanje teritorija in ekosistemskih storitev, ki mu zagotavljajo kakovost in kontinuiteto, je alpskemu prebivalstvu potrebno nuditi pogoje za življenje v gorah s tem, da ima zagotovljene ustrezne storitve in priložnosti v okviru okrepljene solidarnosti s prebivalci v ravninskih predelih in velikih mestih; zaradi tega smo želeli preučiti demografske spremembe z izhodiščnimi gonilnimi silami, ki jih pogojujejo, in obenem razširiti ponovljive dobre prakse.

Za opravljeno delo gre posebna zahvala Statističnemu uradu ISTAT, Univerzi v Torinu, EURAC-u, Stalnemu sekretariatu in pogodbenicam Alpske konvencije ter njihovim strokovnjakom, ki so v teh letih večje in potrpežljivo vodili ter razvijali aktivnosti Alpske konvencije na to temo.

Paolo Angelini

*Italijansko Ministrstvo za okolje, varstvo naravnih virov in morja
Predsednik Stalnega odbora Alpske konvencije 2013-2014*

Peto Poročilo o stanju Alp, ki obravnava demografske spremembe, je pripravila ad hoc strokovna skupina, ki so jo ustanovili ministri na XII. Alpski konferenci, leta 2012. Skupino so sestavljali strokovnjaki iz različnih alpskih držav v tesnem sodelovanju s Predsedstvom in Stalnim sekretariatom Alpske konvencije.

V vlogi predsednika delovne skupine se želim zahvaliti strokovnjakom za opravljeno delo in za kakovost njihovih prispevkov. Sestanki, srečanja, interne in javne debate so se vseskozi odvijali v konstruktivnem in prijateljskem vzdušju zaupanja. Končni izdelek je sad dela vseh, ob siceršnjih različnih stopnjah in načinih udeležbe, ki so jih posamezni člani lahko zagotovili.

V Poročilu smo skušali predstaviti trenutno demografsko stanje v Alpah s tem, da smo preučili podatke, ki izhajajo iz glavnih najnovejših razpoložljivih kazalnikov o prebivalstvu. Upoštevali smo tudi osnovne kazalnike o trgu dela in nekaj kazalnikov o storitvah: ti so namreč pomembni gonilni dejavniki demografskih sprememb.

S primerjanjem teh podatkov in nekaterih kazalnikov izpred 10 let je bilo mogoče opredeliti trenutne glavne trende.

Gradivo, ki je bilo zbrano s pomočjo partnerjev v projektu, je povzeto iz uradnih statistik posameznih držav, kar pomeni, da imajo izhajajoči rezultati veliko težo in pomen. Druga velika prednost v tem sodelovanju med partnerji so bili harmonizacija zbranih podatkov, ne samo z vidika izbranih in dogovorjenih kazalnikov, ampak tudi z ozirom na teritorialno raven (ki je segala do občinske ravni), upoštevan časovni razpon in opis posameznih kazalnikov. Te sestavine so zagotovile primerljivost podatkov, ki so jih posredovale države. Končni rezultat je zanimiva sestavljena skupna slika, ki bo zagotovo v korist in pomoč oblikovalcem politik. To je želja, ki jo želim izraziti tudi v imenu strokovnjakov .

Saverio Gazzelloni

*ISTAT, Italijanski nacionalni statistični inštitut
Predsednik Ad hoc strokovne skupine*

VSEBINA

1. Uvod	13
1.1 Demografske spremembe v Alpah in prispevek Alpske konvencije	13
1.2 Cilji poročila	13
1.3 Geografska raven analize	14
2. Splošen demografski pregled	17
2.1 Prebivalstvo in gostota prebivalstva	17
NACIONALNI PRISPEVKI	18
2.2. Struktura prebivalstva (spol, starost, državljanstvo)	24
2.2.1 Razporeditev po spolu	24
2.2.2 Starostna sestava	26
2.2.3 Prebivalci s tujim državljanstvom	26
NACIONALNI PRISPEVKI	28
2.3 Rast prebivalstva	36
NACIONALNI PRISPEVKI	37
2.4 Gibanje prebivalstva	40
NARAŠČANJE ŠTEVILA PRISELJENEGA PREBIVALSTVA IN INTEGRACIJA NA PODEŽELSKIH OBMOČJIH	
Spremembe v geografiji selitev in nove usmeritve integracijskih procesov	44
NACIONALNI PRISPEVKI	48
ŠTUDIJA O PRISELITVAH IN ODSELITVAH IZ ALP S POUČENJEM NA "NOVIH GORSKIH PREBIVALCIH"	56
PRIMERA DOBRIH PRAKS	61
3. Zaposlovanje in izobraževanje	63
3.1 Dinamika zaposlovanja in brezposelnosti	63
3.2 Zaposlenost po dejavnostih	64
ITALIJSKA ALPSKA REGIJA KOT MOZAIK LOKALNIH GOSPODARSTEV: SOCIALNE ZNAČILNOSTI	68
PRISPEVEK EVROPSKIH ŠTUDIJ PRI RAZUMEVANJU POLOŽAJA V ALPAH	73
PRIMERI DOBRIH PRAKS	80
NACIONALNI PRISPEVKI	84
3.3 Izobraževanje	98
NACIONALNI PRISPEVKI	100
PRIMERI DOBRIH PRAKS	105
4. Uporaba demografskih podatkov in podatkov o trgu dela	111
4.1 Dinamičnost demografije in trga dela na območju Alp	111
4.2 Klasifikacija občin v Alpah glede na njihovo demografijo in položaj na trgu dela	111
PRIMERI DOBRIH PRAKS	114
5. Prebivalstvo in storitve	119
5.1 Ustanove zdravstvenega varstva	119
NACIONALNI PRISPEVKI	120
POROČILO O BOLNIŠNICAH NA OBMOČJU ALP	125
5.2 Dnevno varstvo otrok	128
NACIONALNI PRISPEVKI	128
5.3 Mobilnost	128
SISTEM JAVNEGA PREVOZA NA JUŽNEM TIROLSKEM (ITALIJA). MOBILNOST, DOSTOPNOST IN	
ZADOVOLJSTVO POTNIKOV	130
PRIMERI DOBRE PRAKSE	135

6. Zaključki	139
VIRI IN LITERATURA	141
PRILOGA A - GLOSAR	145
PRILOGA B – VIRI PODATKOV za obravnavane kazalnike	149
PRILOGA C – METODOLOŠKI DODATEK	151
PRILOGA D – ZEMLJEVIDI NEMČIJE IN ŠVICE O TRGU DELA IN IZOBRAZBI, podatki na NUTS 3 ravni	157
PRILOGA E – ZEMLJEVID ALPSKE KONVENCIJE	167

KAZALO SLIK

Slika 1:	Gostota prebivalstva (število prebivalcev na km ²).	18
Slika 2:	Občine, ki so delno ali v celoti vključene v območje Alpske konvencije (EURAC, 2014).	21
Slika 3:	Ženske (na 100 prebivalcev).	25
Slika 4:	Starejše prebivalstvo (na 100 prebivalcev).	25
Slika 5:	Skupno delovno sposobno prebivalstvo (na 100 prebivalcev)	27
Slika 6:	Prebivalci s tujim državljanstvom (na 1.000 prebivalcev).	27
Slika 7:	Italijanske alpske občine glede na najbolj zastopana tuja državljanstva.	31
Slika 8:	Stopnja rasti prebivalstva (na 100 prebivalcev).	36
Slika 9:	Italijanske alpske občine glede na rast/upad prebivalstva (leta 2004-2010).	38
Slika 10:	Živorojeni (na 1.000 prebivalcev).	41
Slika 11:	Umrli (na 1.000 prebivalcev).	41
Slika 12:	Stopnja selitvenega prirasta s statistično prilagoditvijo, 2013.	42
Slika 13:	Meddržavni selitveni prirast 2002-2012 (letno).	45
Slika 14:	Notranji selitveni prirast 2002-2012 (letno).	46
Slika 15:	Selitveni prirast na 1.000 prebivalcev, 2002-2012. (letno) Vir: Machold in dr. (2013), str. 148; posodobil BABF.	46
Slika 16:	Selitveni prirast 1999 – 2010.	48
Slika 17:	Italijanske alpske občine s povprečnim letnim meddržavnim selitvenim prirastom s tujino, 2004-2011.	50
Slika 18:	Odstotek priseljenih iz tujine v Avstrijo v starostni skupini 50-74 v % skupnega priseljenega prebivalstva (2002-11).	59
Slika 19:	Stopnja delovne aktivnosti (na 100 prebivalcev).	65
Slika 20:	Stopnja delovne aktivnosti – sprememba 2001/2011 (%).	65
Slika 21:	Stopnja brezposelnosti (%).	66
Slika 22:	Sprememba stopnje brezposelnosti, med leti 2001- 2011 (%).	66
Slika 23:	Stopnja neaktivnosti (na 100 prebivalcev).	67
Slika 24:	Italijanska alpska regija: mozaik lokalnih gospodarstev.	68
Slika 25:	Italijanska alpska regija: odstotek sprememb delovnih mest v proizvodnji za industrijska območja, 2001-2011.	69
Slika 26:	Italijanska alpska regija: odstotek sprememb za delovna mesta v poslovnih storitvah za industrijska območja, 2001-2011.	69
Slika 27:	Italijanska alpska regija: odstotek sprememb pri delovnih mestih pri storitvah za potrošnike za turistične kraje, 2001-2011.	70
Slika 28:	Italijanska alpska regija: starostna struktura, 2011.	71
Slika 29:	Italijanska alpska regija: mladi (25-34 let) s srednješolsko izobrazbo, 2011.	71
Slika 30:	Italijanska alpska regija: stopnja brezposelnosti mladih (25-34 let), 2011.	72
Slika 31:	Italijanska alpska regija: delež tujcev med stalnim prebivalstvom, 2010.	73
Slika 32:	Urbana tipologija.	74
Slika 33:	Gostota prebivalstva in urbana tipologija.	75
Slika 34:	Rast prebivalstva in urbana tipologija.	76
Slika 35:	Odstotek LAU2 v oddaljenosti 45 minut od letališča (z najmanj 150.000 potniki letno).	77
Slika 36:	Letalske povezave z več kot 15.000 potniki letno, dostopne v času 45 minut iz območij LAU2.	77
Slika 37:	Spremembe pokrovnosti tal – podrobni pogled 1.	78
Slika 38:	Spremembe pokrovnosti tal – podrobni pogled 2.	79
Slika 39:	Stopnja delovne aktivnosti žensk.	85
Slika 40:	Končana srednješolska izobrazba (na 1.000 prebivalcev).	98
Slika 41:	Končana terciarna izobrazba (na 1.000 prebivalcev).	99
Slika 42:	Zaključena srednješolska izobrazba v Franciji, 2010.	100

Slika 43:	Virtualna učilnica – geografsko poreklo udeležencev na daljavo v letu 2013-2014 pri geografskih aktivnostih.	106
Slika 44:	MPI sestavljeni indeks. Vrednosti demografske dinamičnosti in dinamičnosti za trg dela za LAU-2 alpska območja.	112
Slika 45:	Demografsko-ekonomski grozdi alpskih območij razreda LAU-2.	113
Slika 46:	Izbrani regionalni potenciali (vezani na dejavnost) in njihove medsebojne povezave: možnosti za povečano sodelovanje v dolini Passeier.	116
Slika 47:	FBR vmesnik.	125
Slika 48:	Potovalni časi do bolnišnic na zahodnem delu Alp.	126
Slika 49:	Potovalni časi do bolnišnic na vzhodnem delu Alp.	126
Slika 50:	Pot iz kraja Melesco do bolnišnice v kraju Verbania.	127
Slika 51:	Zemljevid cestnega prometnega sistema.	131
Slika 52:	Zemljevid javnega prometnega sistema.	131
Slika 53:	Zemljevid potovalnega časa do mesta Bolzano/Bozen z javnim prevozom.	133
Slika 54:	Zemljevid potovalnega časa do mesta Bolzano/Bozen z avtom.	134

1. UVOD

Alpska konvencija je mednarodna pogodba, ki so jo sklenile alpske države (Avstrija, Francija, Italija, Liechtenstein, Monako, Nemčija, Slovenija in Švica) in Evropska Unija, z namenom spodbujanja trajnostnega razvoja na območju Alp in zaščite interesov tam živečega prebivalstva. Pogodba vsebinsko pokriva tako okoljsko, družbeno, gospodarsko kot tudi kulturno dimenzijo.

Alpe so s svojo biotsko raznovrstnostjo, vodnimi in lesnimi viri naravno, kulturno, gospodarsko in življenjsko okolje za več kot 14 milijonov ljudi ter privlačna turistična destinacija.

1.1 DEMOGRAFSKE SPREMEMBE V ALPAH IN PRISPEVEK ALPSKE KONVENCIJE

Alpe predstavljajo primer od človeka oblikovane narave z značilnostmi, ki so znane in cenjene po celem svetu. Alpsko krajino je stoletja oblikovala prisotnost človeka in njegovih socialnih, kulturnih in gospodarskih dejavnosti. V preteklosti je vsaka alpska dolina s sprejemljivimi podnebnimi pogoji, ki je bila poseljena in negovana, stremela k ohranitvi varnega in produktivnega življenjskega ter delovnega okolja. V XX. stoletju so obširna območja Alp kljub temu doživela velik upad števila prebivalcev, kar je povzročilo čedalje večje težave pri zagotavljanju osnovnih storitev prebivalstvu in s tem ogrozilo njihov življenjski standard. Nenehno zaostrovanje tega trenda lahko sčasoma sproži negativen razvoj, ne samo za lokalne prebivalce ampak tudi na drugih področjih, na primer turizmu ali hidrogeološki varnosti. Da bi se ohranilo bistvene alpske značilnosti naseljenega gorskega območja, je treba ohraniti prisotnost lokalnega prebivalstva v Alpah. Hkrati je treba za ohranjanje privlačnosti Alp, ne zgolj za turiste, na območju Alp zagotoviti delovna mesta, storitve in socialno kohezijo.

Družbenogospodarski in kulturni vidiki so v alpskih državah bistvenega pomena za izvajanje integrirane politike, ki naj zagotavlja varovanje in trajnostni razvoj Alp. Pomen te vsebine za države pogodbenice je zaobjet v Deklaraciji »Prebivalstvo in kultura« Alpske konvencije (Alpska konvencija, 2006). Deklaracija ministrov obravnava Alpe kot življenjski in gospodarski prostor, v katerem bi morali imeti prebivalci na izbiro širok nabor storitev, kot so na primer prevoz, zdravstvo in izobraževanje. Alpsko prebivalstvo bi moralo imeti tudi možnost, da se zaposli na območju Alp in s tem prispeva k okrepitvi lokalnih verig dodane vrednosti s ciljem pospeševanja socialnega in okolju prijaznega regionalnega razvoja. Ustvarjanje političnih, gospodarskih in infrastrukturnih pogojev, ki bodo omogočili območju Alp, da postane konkurenčno, privlačno in trajnostno v XXI. stoletju, mora

temeljiti na izčrpni predstavitvi alpskega prebivalstva ter analizi njegovih značilnosti in gibanj. Zaradi tega so »demografske spremembe« eden od petih tematskih stebrov Večletnega programa dela 2011-2016 Alpske konvencije (Alpska konvencija, 2011). Za obravnavo te teme so alpski ministri na XII. Alpski konferenci leta 2012 ustanovili ad hoc strokovno skupino z nalogo, da pripravi 5. Poročilo o Stanju Alp, ki specifično obravnava demografske spremembe in njihove gonilne dejavnike.

Strokovna skupina je nadaljevala delo delovne skupine »Demografija in zaposlovanje«, ki jo je ustanovila X. Alpska konferenca leta 2009 in ki je pripravila prvi pregled demografskega stanja v Alpah. Pregled je služil kot izhodišče za delo ad hoc strokovne skupine in kot osnova za bolj poglobljene raziskave in specifične aktivnosti.

Za 5. Poročilo o stanju Alp so bili zbrani tudi primeri dobrih praks povezanih z demografskimi spremembami ter njihovim vplivom na trg dela in zagotavljanja storitev, s katerimi je mogoče nasloviti problematiko demografskih sprememb in zaposlovanja.

V ad hoc strokovni skupini, ki je pripravila to poročilo, so sodelovali predstavniki pogodbenic in opazovalk, akademski strokovnjaki ter drugi deležniki.

1.2 CILJI POROČILA

To poročilo poskuša odgovoriti na naslednji ključni vprašanje: kako obravnavati demografske pojave v Alpah? Kako je mogoče vplivati na demografske spremembe, s ciljem, da ohranimo poseljenost alpskih območij?

Za konkreten odgovor na ti vprašanje je treba najprej ustvariti skupni okvir znanja s pomočjo primerljivih podatkov in skupnih ugotovitev, vključno s primeri dobrih praks v povezavi z demografskimi spremembami, njihovimi vzroki in posledicami. V tem smislu je bil glavni cilj ad hoc strokovne skupine za preučevanje demografskih sprememb (in njihovih gonilnih dejavnikov), ki jo je ustanovila Alpska konferenca, priprava 5. Poročila o stanju Alp za XIII. Alpsko konferenco v Torinu, 2014.

Glavni cilji tega poročila so:

- osvetliti in analizirati spremembe v številu, razporeditvi in strukturi prebivalstva;
- opazovati dinamike trga dela in njihove povezave z demografskimi spremembami;
- upoštevati vlogo različnih stopenj izobrazbe in usposabljanja ter njihovih učinkov na družbo;
- ugotoviti in prikazati prednosti in slabosti na posameznih območjih;

- pripraviti tematske analize o specifičnih vidikih, ki so se pojavili na določenih območjih (na primer urbanizacija na območju Alp oziroma »novi prebivalci gora«);
- zbrati primere dobrih praks, izbranih na osnovi določenih kriterijev;
- pripraviti nasvete za oblikovalce politik glede uporabe primerov dobrih praks in njihove prenosljivosti.

Za osredotočeno obravnavo vseh zgoraj omenjenih tem poročilo poleg uvodnega dela obsega še štiri tematska poglavja:

- 2. poglavje – Splošen demografski pregled. To poglavje analizira trenutno stanje prebivalstva na območju Alp, strukturo prebivalstva (v glavnem po spolu, starosti, in izvoru prebivalcev) ter dinamike, ki so vplivale na rast ali upad prebivalstva v zadnjih desetih letih.
- 3. poglavje – Zaposlovanje in izobraževanje. Cilj tega poglavja je opisati strukturo alpskega trga dela s pomočjo analize deležev aktivnega prebivalstva, delovno ne-aktivnih in brezposelnih. Poglavje vsebuje tudi opis stopnje izobrazbe alpskega prebivalstva.
- 4. poglavje – Uporaba demografskih podatkov in podatkov o trgu dela. V tem poglavju sta bila uporabljena dva statistična modela za celovito interpretacijo analiziranih fenomenov.
- 5. poglavje – Prebivalstvo in storitve. To poglavje opisuje trenutno stanje posebnih socialnih storitev, ki pripomorejo k ohranjanju prebivalstva na ozemlju. Poglavje opisuje še posebej stanje zdravstvenih ustanov in storitev dnevne varstva za otroke v Alpah.

Poročilo vsebuje tudi šest poglobljenih tematskih analiz o naslednjih vprašanjih:

- Spremembe v geografiji selitev in nove usmeritve v integracijskih procesih na avstrijskem podeželju (2. poglavje).
- Priselitve in izselitve iz Alp s poudarkom na »novih prebivalcih gora« (2. poglavje).
- Italijanska alpska regija kot mozaik lokalnih gospodarstev: socialne značilnosti (3. poglavje).
- Prispevek evropskih študij za razumevanje položaja v Alpah (3. poglavje).
- Poročilo o bolnišnicah na območju Alp (5. poglavje).
- Sistem javnega prevoza na Južnem Tirolskem (Italija): Mobilnost, dostopnost in zadovoljstvo potnikov (5. poglavje).

1.3 GEOGRAFSKA RAVEN ANALIZE

Razpoložljivost podatkov na ustrezni teritorialni ravni je eden izmed glavnih izzivov pri primerjavi demografskih sprememb, razvoja na trgu dela in na področju izobraževanja v alpski regiji¹. Da bi lahko ustrezno prikazali in analizirali različne razvojne trende, poročilo temelji na podatkih zbranih na ravni občin ali t.i. LAU2 ravni. Na tej ravni so bili zbrani vsi demografski podatki in prikazani na več zemljevidih, vključenih v poročilo. Na področju izobraževanja in trga dela kazalniki na občinski ravni niso bili razpoložljivi za celotno alpsko območje: za Nemčijo in Švico so bili na voljo le podatki največ do ravni NUTS 3². Zaradi navedenega so za področje izobraževanja in trga dela podatki za Nemčijo in Švico prikazani ločeno od ostalih držav, kjer so bili na voljo podatki na LAU 2 ravni.

Opomba za bralce: Obravnavani kazalniki so podrobno opisani v Prilogi A na koncu poročila.

1. V poročilu se izraza Alpe/Alpsko območje smiselno upravlja za območje vključeno v perimenter Alpske konvencije.

2. Za Nemčijo ta raven sovпада z okrožji (Landkreise) in mestnimi okrožji (Kreisfreie Städte). Za Švico je to kantonska raven.

Deklaracija »Prebivalstvo in kultura« Alpske konvencije

Čeprav demografsko področje ni predmet posebnega protokola, so ministri pogodbenic Alpske konvencije to temo obravnavali v Deklaraciji »Prebivalstvo in kultura«, ki je bila sprejeta novembra 2006.

S to deklaracijo Alpska konvencija priznava pomen družbenogospodarskih in kulturnih vidikov na območju Alp za razvoj celostne politike za trajnostni razvoj Alp. Ob zavedanju možnih vplivov demografskih sprememb na delovne in življenjske pogoje v Alpah in s ciljem, da je alpskemu prebivalstvu zagotovljena pravica do stalnega bivanja in opravljanja gospodarskih dejavnosti na območju Alp, Deklaracija »Prebivalstvo in kultura« poudarja vrsto načel, povezanih s petimi glavnimi temami: zavest o pripadnosti skupnosti in sodelovanja, kulturna raznolikost, življenjski prostor, kakovost življenja in enake možnosti, gospodarski prostor ter vloga mest in podeželja.

V okviru zavesti o pripadnosti skupnosti in sodelovanja deklaracija uveljavlja načelo soodgovornosti med alpskim in ne-alpskim prebivalstvom za ohranjanje edinstvene alpske kulture. Zaradi tega deklaracija poudarja načelo spodbujanja sodelovanja med različnimi jezikovnimi skupinami ter med alpskimi in ne-alpskimi prebivalci.

Deklaracija »Prebivalstvo in kultura« se loteva teme kulturne raznolikosti s pomočjo številnih načel, še posebej z uveljavljanjem posebnega pomena raziskav, ohranjanja in razvoja materialne in nematerialne kulturne dediščine, spodbujanja jezikovne raznovrstnosti in podpiranjem umetniškega prikazovanja alpskih vsebin.

Pod skupnim naslovom življenjski prostor, kakovost življenja in enake možnosti je zbranih več načel: prvo je načelo ohranjanja in posodabljanja obstoječih naselij, vsakega v skladu s posebnostmi kraja. Nadalje se poudarjajo pomen ohranjanja in razvijanja decentraliziranih primarnih zdravstvenih in izobraževalnih storitev tudi v oddaljenih krajih. To velja med drugim tudi za prostočasne dejavnosti in kulturne programe, ki so pomembni ne samo za turiste ampak tudi za lokalne prebivalce. Končno je tu poudarjeno še načelo olajšanega dostopa alpskih prebivalcev do sodobnih komunikacijskih tehnologij.

V zvezi z gospodarskim prostorom Deklaracija »Prebivalstvo in kultura« poudarja načela, ki se navezujejo na izvajanje politik za spodbujanje regionalnega razvoja z izkoriščanjem lokalnega potenciala, krepitev lokalnih verig dodane vrednosti in razvoju ukrepov, ki zagotavljajo privlačnost delovnih mest v Alpah.

Zadnja tema, vloga mest in podeželja, izraža načela, ki po eni strani poudarjajo vlogo alpskih mest kot središč socialnih, kulturnih in gospodarskih aktivnosti, po drugi strani pa priznavajo vlogo alpskih podeželskih območij zaradi njihovih raznovrstnih gospodarskih, naravnih in kulturnih funkcij. Poudarjeno je še načelo vzpostavljanja in krepitev povezav med različnimi vrstami alpskih območij ter med alpskimi in ne-alpskimi območji.

2. SPLOŠEN DEMOGRAFSKI PREGLED

Demografske spremembe, do katerih je prišlo in ki se še dogajajo v vseh alpskih državah, se odražajo tudi na ravni alpskih občin. Pri tem te spremembe niso povsod enake, temveč imajo različne predznake, odvisno od značilnosti posameznega okolja. Na splošno je prebivalstvo v Alpah naraslo ob splošno povečanem deležu prebivalcev s tujim državljanstvom (pogosto v kombinaciji z negativnimi naravnim prirastom). V nekaterih krajih ti procesi niso upočasnili staranja prebivalstva in upadanje števila delovno aktivnih prebivalcev. Drugod pa sta visoka rodnost in priselitev tujcev razloga za relativno mlado prebivalstvo, ki živi na tem območju. Vsi ti vidiki sestavljajo kompleksen mozaik, v katerem so glavne prometne poti in privlačnost turističnih krajev dejavniki, ki opredeljuje in pospešuje tovrstne pojave.

2.1 PREBIVALSTVO IN GOSTOTA PREBIVALSTVA

Leta 2013 je v Alpah živel 14.232.088 prebivalcev na površini 190.717 km² s povprečno gostoto 74,6 prebivalcev na km² (tabela 1). To pomeni, da so Alpe eno od najmanj poseljenih območij v srednji Evropi (čeprav imajo države kot sta Grčija in Irska podobno gostoto prebivalstva) in tudi eno izmed najbolj gosto poseljenih gorskih območij na svetu (Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2007). Državi, ki po odstotkih največ prispevata k skupnemu številu prebivalcev v Alpah, sta Italija (30,7 %) in Avstrija (23,3 %). Francija prispeva k številu prebivalcev v Alpah 18,9 %; sledijo Švica (13,6 %), Nemčija (10,4 %) in Slovenija (2,7 %). Monako in Liechtenstein, ki sta tudi glede na površino najmanjši alpski državi, prispevata vsaka manj kot 1 %. Tabela 1 vsebuje podatke o površini, številu in gostoti prebivalcev za vsako alpsko državo posebej.

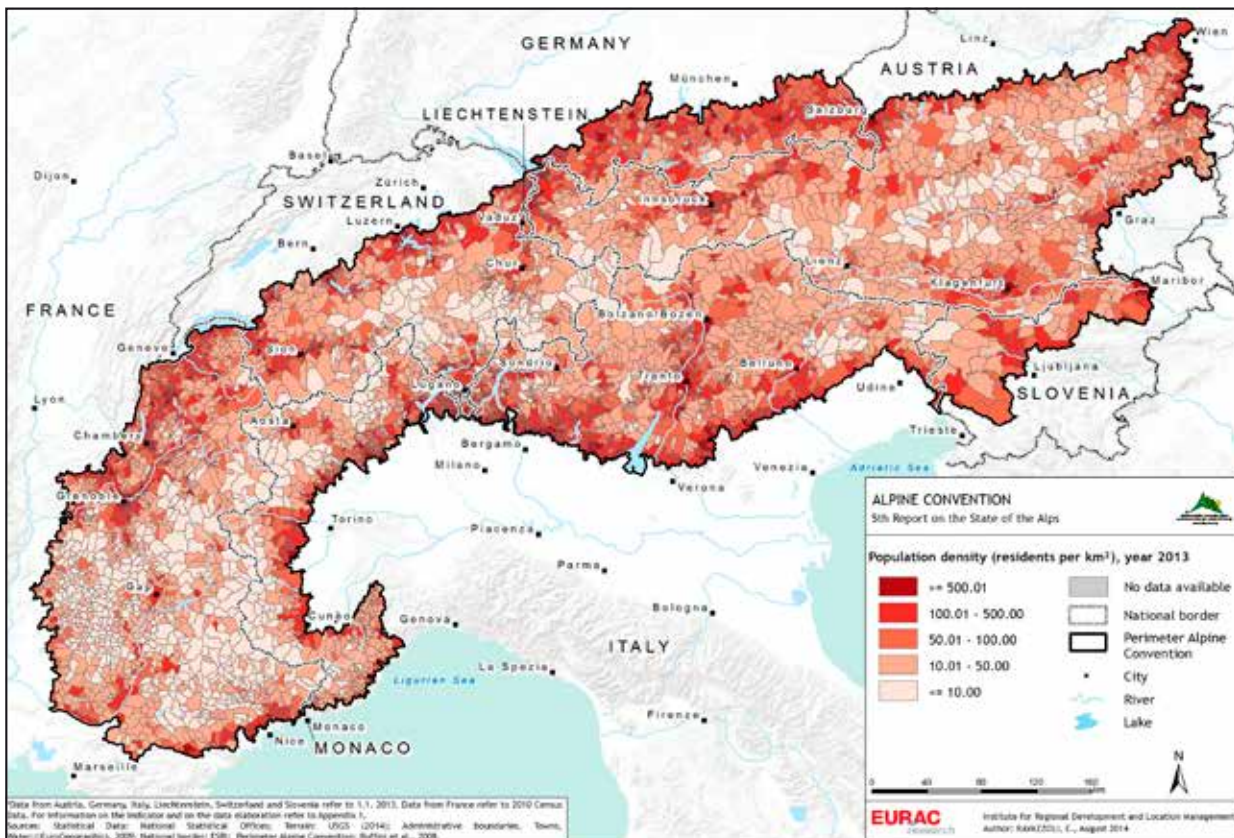
Prebivalstvo v Alpah je naseljeno na različno velikih območjih; zato za natančnejšo oceno vpliva števila prebivalstva na ozemlje lahko uporabimo gostoto prebivalstva (se pravi razmerje med prebivalci, ki živijo na ozemlju, in površino izraženo v km²). Po eni strani lahko višja gostota prebivalstva pomeni povečan vpliv na okolje, se pravi z možnostjo degradacije okolja. Po drugi strani pa na območju Alp, kjer orografske danosti predstavljajo omejevalni faktor za število stalnih prebivalcev na večjem delu prostora, določen delež gostote prebivalstva predstavlja jamstvo za trajno varovanje ozemlja in njegove kulturne dediščine.

Analiza gostote prebivalstva na alpskem območju na LAU-2 ravni (slika 1) kaže, da je sorazmerno z občinskimi površinami prebivalstvo bolj zgoščeno na predalpskih območjih (n.pr. v ravninskih predelih italijanskega predgorja, na Azurni obali in v Visoki Savoiji v Franciji ter v švicarskih Predalpah, na zgornjem Bavarskem, v okolici Dunaja in v slovenskih dolinah, kjer leži največ prometnih koridorjev) ter v ravninskih delih dolin, na primer ob rekah Adiže, Rone (Valais), Alpskega Rena, Adde, Inna, Drave in Zgornje Save. Poseben primer je Monako, ki ima največjo gostoto prebivalstva na svetu. Z demografskega vidika je Monako na splošno svojevrsten pojav v primerjavi z ostalimi območji v Alpah.

Za razliko od občin v velikih alpskih dolinah oziroma na predalpskih območjih se večina občin z nizko gostoto prebivalstva nahaja na območjih, za katere je značilna slabša dostopnost. Tovrstna območja so še posebej tista v bližini osrednjih gorskih verig oziroma tista, ki so najbolj oddaljena od ravninskih velemestnih območij, predvsem v Maritimskih Alpah, Provansi, Alpes Cottienes, Delfinskih Alpah, Lepontinskih Alpah, Zahodnih Retijskih Alpah, Turih, Karnijskih in Julijskih Alpah.

	Prebivalci v Alpah	Površina (km ²) območja Alp	Gostota prebivalstva v Alpah	Nacionalna gostota prebivalstva
Avstrija	3.318.045	54.592	60,8	100,8
Francija	2.683.801	40.801	65,8	103,4
Nemčija	1.476.519	11.160	132,3	225,3
Italija	4.364.538	51.995	83,9	201,8
Liechtenstein	36.838	160	230,2	230,2
Monako	36.950	2,0	18.475	18,475
Slovenija	385.973	6.796	56,8	101,6
Švica	1.929.424	25.211	76,5	201,0
Alpska regija	14.232.088	190.717	74,6	-

Tabela 1: Prebivalstvo, površina in gostota v alpski regiji. Viri: Nacionalni statistični uradi, leto 2013, z izjemo Francije, ki je navedla podatke iz popisa leta 2010. Podatki za Slovenijo so bili zbrani izključno ob upoštevanju delov občin, ki se nahajajo na območju Alpske konvencije.

Slika 1: Gostota prebivalstva (število prebivalcev na km²).

Podatki kažejo, da igra topografija pomembno vlogo pri porazdelitvi človekovih naselij. Ne glede na povprečno gostoto prebivalstva po občinah se kaže, da je koncentracija prebivalstva večja na dolinskih dneh, ker omogočajo lažje naselitev in imajo več prostora za infrastrukturo, prebivališča in proizvodne dejavnosti. Na splošno tudi na manj poseljenih območjih dolinska dna beležijo večjo gostoto prebivalstva. Na teh območjih gostota dosega vrednosti, ki so primerljive z nealpskimi regijami ob upoštevanju obmo-

čij stalne poselitve prebivalstva.

Taka koncentracija gostote prebivalstva v dolinah je nov trend, ki se je pojavil v zadnjem stoletju: v 19. stoletju, ko je bilo gospodarstvo v Alpah močno vezano na nemehanizirano kmetijstvo, se je večje število prebivalstva raje naseljevalo na južnih gorskih pobočjih, ki so bolj izpostavljena soncu, toplejša, bližja vodnim izvirov in gorskim pašnikom ter manj izpostavljena nevarnosti poplav (Bätzing, 2005).

Nacionalni prispevki

AVSTRIJA

V Avstriji leži 65 % nacionalnega ozemlja na območju Alpske konvencije, s tem da je 1. januarja 2013 na območju Alp živel le 39 % (3,3 milijona) skupnega števila prebivalcev (skoraj 8,5 milijona ljudi). Največje aglomeracije v Avstriji se nahajajo zunaj alpskega območja, čeprav so zelo blizu Alp oziroma njihovi suburbani predeli segajo tja do alpskega območja (Dunaj, Gradec). Manjše aglomeracije, kot so Salzburg (na četrtem mestu v Avstriji po številu prebivalcev), Innsbruck (peto mesto) in Celovec (šesto mesto), se nahajajo znotraj alpske regije. Avstrijski podatki o prebivalstvu se nanašajo na registrirana stalna prebivališča prebivalcev.

		Alpsko območje	Nealpsko območje	Avstrija skupaj
Skupno število prebivalcev	absolutno	3.318.045	5.133.815	8.451.860
	relativno (%)	39,3	60,7	100,0
Območje	absolutno (km ²)	54.592	29.287	83.879
	relativno (%)	65,1	34,9	100,0
Območje stalne poselitve	absolutno (km ²)	11.566	20.874	32.440
	relativno (%)	35,7	64,4	100,0
Gostota prebivalstva (prebivalci na km ²)		60,8	175,3	100,8
Gostota prebivalstva, ki se nanaša na območje stalne poselitve (prebivalci na km ²)		286,9	246,0	260,5

Tabela 2: Število prebivalcev in površina, Avstrija, 1.1.2013.

Gostota prebivalstva na dan 1. januarja 2013 je bila približno 101 prebivalcev na km² za celotno Avstrijo. Alpsko območje je bilo poseljeno samo s 61 prebivalci na km², nealpsko območje pa je imelo približno 175 prebivalcev na km². Čeprav so občine obsežnejše na alpskem kot na nealpskem območju, je ta slika zavajajoča, kajti površine primerne za poselitve, so praviloma veliko manjše na območju Alp, kot izven njega. Za boljši približek gostote prebivalstva je zato smiselno upoštevati območje stalne poselitve.

Če se upošteva območje stalne poselitve namesto celotnega območja občin, je slika povsem drugačna: samo približno 36 % območja stalne poselitve v Avstriji se nahaja v Alpah – v primerjavi s 65 % celotnega območja občin. V nasprotju z gostoto prebivalstva, ki velja za celotno ozemlje, je gostota prebivalstva, ki se nanaša na območje stalne poselitve, celo višja v Alpah (286,9 prebivalcev na km²) kot na nealpskih območjih Alp (246,0 prebivalcev na km²). Glede na število za naselitve nepripravnih površin v Alpah ne preseneča dejstvo, da je – izključno ob upoštevanju območja stalne poselitve – avstrijsko alpsko območje bolj gosto poseljeno od nealpskega.

Glede na regionalne razlike znotraj avstrijskega alpskega ozemlja je gostota prebivalstva še posebej visoka v zveznih prestolnicah, Salzburgu, Innsbrucku, Celovcu in okoliških območjih kot tudi na pr. v dolini reke Inn, na Tirolskem in v dolini Rena v zvezni deželi Vorarlberg. Po drugi strani pa so oddaljena podeželska območja, kot na primer nekateri predeli Štajerske, zelo redko poseljena.

FRANCIJA

Francoske Alpe pokrivajo približno 40.000 km², dve teritorialni enoti NUTS2 (regiji Rhône-Alpes in Provence-Alpes-Côte d'Azur), 7 teritorialnih enot NUTS3 (departmaji Haute-Savoie, Savoie, Isère, Drôme, Hautes-Alpes, Alpes-de-Haute-Provence in Alpes Maritimes), in 1.749 teritorialnih enot LAU2 (občine). Leta 2010, so francoske Alpe štejele približno 2.700.000 prebivalcev – vendar se zaradi prisotnosti turistov prebivalstvo več kot podvoji v času zimskih in poletnih počitnic.

V francoskih Alpah v splošnem razlikujemo med tremi medsebojno zelo različnimi območji:

- Osrednji del ozemlja, ki ga sestavljajo redko poseljeni gorski predeli (manj kot 10 prebivalcev na km²) z večinoma turističnim gospodarstvom. Nekatere izmed globljih dolin na tem območju imajo za seboj dolgo industrijsko zgodovino (zaradi razpoložljivosti hidroelektrične energije iz), vendar zdaj ta dejavnost močno upada.
- Južni rob masiva, kjer je gostota prebivalstva večja zaradi dnevnih migrantov, ki delajo v velikih mestih ob Sredozemskem morju (n.pr. Marseille, Toulon, Nica). Na obali je stopnja izkoriščenosti površin zelo visoka, tako da se čedalje večji del prebivalstva seli v notranjost, 30 do 50 km daleč od mestnih središč.
- Največji del prebivalstva v francoskih Alpah živi na severu, daleč od območja visokih vrhov in pod vplivom štirih pomembnih mest: Grenoble (675.000 prebivalcev na širšem urbanem ozemlju in 157.000 v mestu samem), Annecy (219.000), Chambéry (216.000) in Ženeva. Ženeva leži sicer v Švici, vendar njeno urbano ozemlje sega v Francijo: približno 300.000 prebivalcev živi na ženevskem francoskem urbanem območju, od katerih se 60.000 pelje dnevno na delo v Ženevo. Ta del francoskih Alp doživlja zelo hitro demografsko in gospodarsko rast in je zelo gosto poseljen; prebivalstvo je mlajše, z visoko stopnjo izobrazbe in delovne aktivnosti ter visokim številom delovno aktivnih prebivalcev. Industrija igra še vedno pomembno vlogo v določenih predelih tega območja (n.pr. strojna industrija v dolini Arc), vendar prevladujejo storitvene dejavnosti, bodisi v mestih bodisi v njihovih predmestjih: osnovne storitve, gradbene dejavnosti, trgovina, raziskave itd. Prisotnost Ženeve in Grenobla (eno glavnih akademskih in industrijsko-tehnoloških mest, čedalje bolj specializirano na področju nanotehnologije in elektronske industrije) spodbuja rast ekonomije znanja.

ITALIJA

Alpsko prebivalstvo je v Italiji razpršeno povsod po alpskem ozemlju, ponekod (številčno) bolj koncentrirano, in beleži povečano prisotnost ob glavnih cestah, v bližini dolin in ravninskih predelov.

Italijanski alpski lok šteje skupno sedem od dvajsetih italijanskih dežel: Piemont, Dolina Aoste, Lombardija, Tridentinsko – Gornje Poadižje, Veneto, Furlanija – Julijska krajina in Ligurija. Pokriva v celoti ali delno 24 od 110 pokrajin in 1.749 občin, kar predstavlja 21,6 % vseh 8.092 italijanskih občin na dan 1. januarja 2013. Površina italijanskega alpskega ozemlja, ki je bilo izmerjeno ob upoštevanju občinskih meja, obsega 51.995 km², se pravi 17,2 % skupne površine države (302.073 km²).

Prebivalstvo je na dan 1. januarja 2013 v alpskih občinah štelo 4.364.538 prebivalcev, kar predstavlja 7,3 % skupnega števila prebivalcev v Italiji (okoli 59 milijonov). Skoraj tri četrtine alpskega prebivalstva živi v občinah v treh NUTS 2 regijah: Lombardija (29,6 %), Tridentinsko-Gornje Poadižje (23,8 %) in Piemont (20,0 %).

Na NUTS-3 ravni živi večji del alpskega prebivalstva v Avtonomnih pokrajinah Trento in Bolzano - Južna Tirolska (12,2 % in 11,7 %): ti sta v celoti alpski pokrajini, se pravi da je 100 % njihovih občin vključenih v alpsko območje. Občini Trento (TN) in Bolzano/Bozen (BZ), ki štejeta 115.540 in 103.891 prebivalcev, sta dve izmed številčno najmočnejših skupnosti v Alpah in edini, ki presegata prag 100.000 prebivalcev. To sta glavni mesti pokrajin, tako kot občina Biella, ki je takoj za njima na lestvici (43.675 prebivalcev). Občina Bassano del Grappa (v pokrajini Vicenza), ki ima 43.127 prebivalcev, je četrta po številu prebivalcev. Večji del občin v alpski regiji je srednjega, majhnega ali zelo majhnega obsega: 90 % jih šteje manj kot 10.000 prebivalcev, 24 % manj kot 500 prebivalcev. Občine z najmanjšim številom prebivalcev so v glavnem v Piemontu in Lombardiji: n. pr. Pedesina (SO), Moncenisio in Ingria (TO), Morterone (CO), Briga Alta (CN), Menarola (SO) in Cervatto (VC), vse z manj kot 50 prebivalci. Na celotnem območju Alp je gostota prebivalstva manjša kot v ostalih delih Italije. V alpski regiji živi na km² približno 84 prebivalcev, medtem ko je državno povprečje več kot dvakratnik tega števila (201,8 prebivalcev na km²). Maksimalno vrednost na NUTS-2 ravni so beležili v alpskih občinah Lombardije (132,0 prebivalcev na km²), najmanjše vrednosti pa v občinah Doline Aoste (39,2) – kjer so prisotna najboljše in najslabše za človeško bivanje neprimerna območja v Italiji zaradi višine gora in prisotnosti ledenikov. Določeno spremenljivost je opaziti na NUTS-3 ravni: najbolj gosto poseljeni pokrajini na območju Alp sta Gorica (343 prebivalcev na km²) in Varese (337,0); Imperia je najmanj gosto poseljena (31,0 prebivalcev na km²), sledita Aosta in Videm (39,0). V večini občin (63,8 %) znaša gostota prebivalstva manj kot 100 prebivalcev na km², v 29,6 % med 100 in 500 in samo v 6,6 % več kot 500. Najbolj gosto poseljene alpske občine so Fiera di Primiero (TN), Fiorano al Serio (BG) in Malgrate (CO), vse tri z več kot 2.000 prebivalci na km². Mesto Briga Alta (CN) ima najnižjo gostoto prebivalstva (52 prebivalcev na km²). Na splošno so občine z najvišjo gostoto prebivalstva prisotne vzdolž spodnjega zunanega roba Alp, ob vznožju gora, vzdolž glavnih rečnih tokov in/ali prometnih žil, avtocest in železniških prog (na pr. vzdolž doline Adige – se pravi vzdolž avtoceste A22 - v spodnji dolini Valtellina in dolini reke Piave).

NEMČIJA

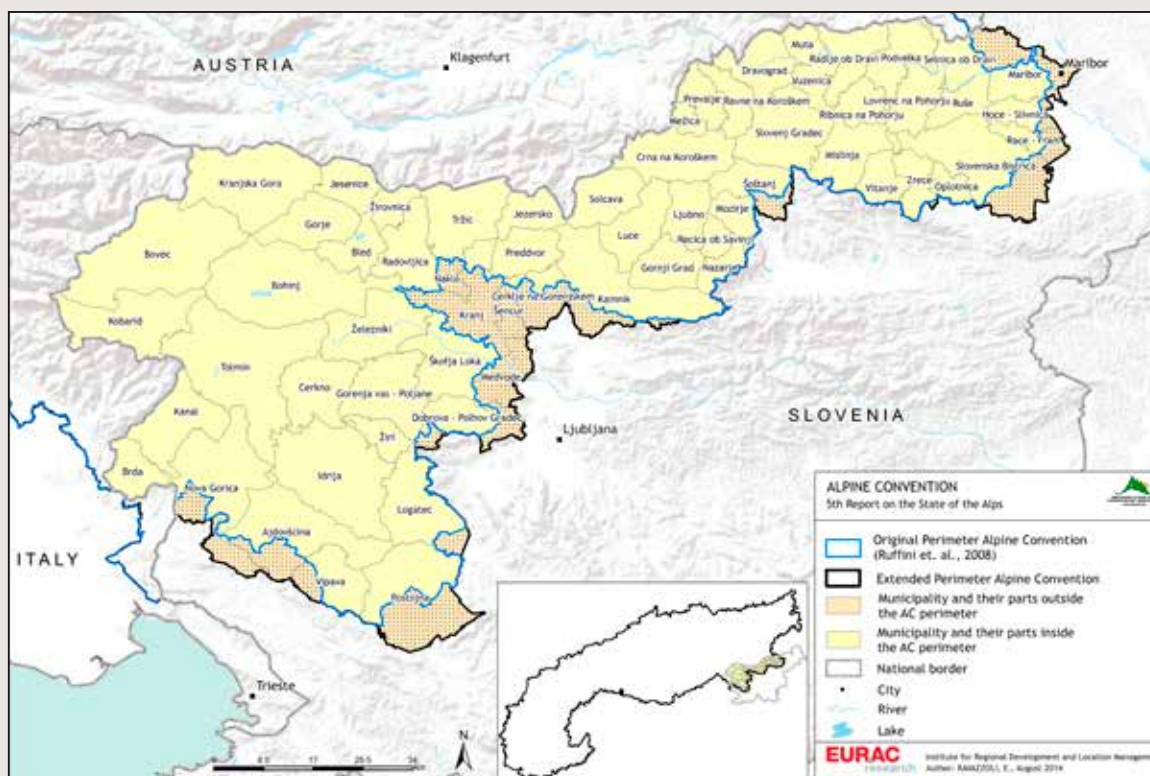
Nemške Alpe obsegajo skupno trinajst teritorialnih enot NUTS 3, ki so vse na Bavarskem: deset podeželskih okrožij (Landkreise) in tri mestna okrožja (Kreisfreie Städte). Če upoštevamo manjše enote LAU2 brez mestnih okrožij, območje nemških Alp šteje 282 občin. Celotno nemško območje Alpske konvencije šteje 1.476.519 prebivalcev (leto 2013), kar predstavlja 10,4 % celotnega prebivalstva Alpske konvencije. Nemško območje Alp pokriva približno 11.160 km² - se pravi 6 % celotne površine Alpske konvencije.

Glede na razlike v razporeditvi prebivalstva po posameznih okrožjih je Rosenheim najbolj poseljeno nemško okrožje v Alpah z 247.133 prebivalci, medtem ko je Lindau (Bodensko jezero) najmanj poseljeno (78.641 prebivalcev). Na občinski ravni kažejo nemške Alpe manjšo spremenljivost glede na število prebivalcev. Delež zelo majhnih in majhnih občin z manj kot 1.000 prebivalci je nizek – saj predstavlja zgolj 5,3 % vseh občin, visok je delež (66,3 %) občin velikosti od 1.000 do 5.000 prebivalcev. Skupno ima skoraj 90 % nemških alpskih občin manj kot 10.000 prebivalcev.

Nemške Alpe so bolj gosto poseljene kot v primerjavi z celotnim alpskim povprečjem. Analiza na LAU2 ravni med tem kaže, da je skoraj 38 % nemških alpskih občin manj gosto poseljenih kot alpsko povprečje, večina nemških alpskih občin (62,4 %) pa bolj gosto poseljenih kot skupno alpsko povprečje; več kot ena tretjina (36,5 %) pa je bolj gosto poseljenih kot nemško alpsko povprečje (približno 132 prebivalcev na km²).

SLOVENIJA

V območje Alpske konvencije v Sloveniji je vključenih 62 občin, od teh 45 v celoti in 17 delno, kot prikazano na sliki 2. Geografski obseg 6.796 km², to je tretjino države (33,4 %).

Slika 2: Občine, ki so delno ali v celoti vključene v območje Alpske konvencije (EURAC, 2014).

1. januarja 2013 je v Sloveniji živel 2.058.821 prebivalcev, od katerih 1.019.061 moških (49,5 %) in 1.039.760 žensk (50,5 %). V vseh občinah Alpske konvencije je v začetku leta 2013 živel 663.739 prebivalcev, to je 32,2 % vseh prebivalcev v Slove-

niji. Prebivalstvo v tej časovni točki je sestavljalo 329.380 moških in 334.359 žensk (50,4 %). Ta podatek je zaradi upoštevanja števila prebivalstva na ravni celotnih občin, tudi tistih, ki le delno ležijo na območju Alpske konvencije, precenjen (glej tabelo 3). Dejansko število prebivalstva, ki živi na območju Alpske konvencije je 385.973 in je bistveno manjše, saj večji urbani centri kot so Maribor, Kranj, Nova Gorica in Postojna, ležijo zunaj območja Alpske konvencije.

Zgovoren je že podatek, da na območju 45 občin, ki so v celoti vključene v območje Alpske konvencije, živi 284.071 prebivalcev, v 17 občinah, ki so delno vključene, pa 379.668 prebivalcev.

	Skupno prebivalstvo (absolutna vrednost)	Žensko prebivalstvo (absolutna vrednost)	Ženske na 100 prebivalcev
Slovenija	2.058.821	1.039.760	50,3
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	663.739	334.359	50,4
v celoti na območju AK	284.071	142.479	50,2
delno na območju AK	379.668	191.880	50,5

Tabela 3: Prebivalstvo v Sloveniji, 2013. Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Na območju Alpske konvencije ležijo območja z najnižjimi in najvišjimi gostotami poselitve v Sloveniji. Za celotno državo je sicer značilna razpršena in relativno redka poselitve. V začetku leta 2013 je v Sloveniji na kvadratnem kilometru površine živel povprečno 101,6 prebivalca. Po gostoti naseljenosti se Slovenija uvršča na sredino lestvice držav članic Evropske unije. Najvišja gostota poselitve je bila v občini Ljubljana, kjer živi na km² več kot 1.000 prebivalcev. Na območju občin Alpske konvencije je bila zabeležena nekoliko nižja gostota poselitve kot na ravni Slovenije, in sicer je tu v začetku leta 2013 živel 56,8 prebivalca na kvadratnem kilometru.

Zaradi naravnih pogojev in zgodovinskega razvoja poselitve so razlike v gostoti prebivalstva med posameznimi občinami v Sloveniji zelo velike. Na splošno so najgosteje poseljene občine z velikimi mesti ter po površini manjše, a prebivalstveno močne občine na obrobjih večjih zaposlitvenih središč, predvsem pa občine v dolinskem in ravninskem svetu. Enako velja tudi za območje Alpske konvencije. Tu so gosteje poseljene občine, ki ležijo na obrobju območja AK in vse, ki le delno segajo na območje Alpske konvencije. Gostota prebivalstva na tem območju se giblje med 755,1 prebivalca na km² v občini Maribor in 368,0 prebivalca na km² v občini Kranj. Visoke gostote poselitve beležijo tudi v občinah, ki v veliki meri predstavljajo bivalne občine bližnjih urbanih centrov, kot so npr. Šenčur (210,1 prebivalca na km²), Hoče – Slivnica (208,4 prebivalca na km²), Medvode (204,0 prebivalcev na km²).

Najgosteje poseljeno območje na območju Alpske konvencije je v pasu prometnega koridorja Ljubljana - Kranj - Jesenice, ki je tudi sicer eno od najbolj urbaniziranih območij v Sloveniji. V občini Jesenice, ki je najgosteje poseljena občina izmed občin, ki v celoti ležijo na območju Alpske konvencije, živi na km² 282,0 prebivalcev, sledijo ji občina Radovljica, s 159,0 prebivalcev na km², Škofja Loka s 156,0 prebivalci na km², Bled s 113,3, Žirovnica s 99,4 prebivalca na km². Višja gostota poselitve je prisotna tudi v občinah, ki ležijo v drugih dolinskih območjih Alpske konvencije, zlasti na območjih Mežiške, Savinjske, Šaleške doline in na območju doline reke Save. Gostote prebivalstva v teh občinah beležijo vrednosti med 50 in 100 prebivalcev na km². Po gostoti poselitve v tem območju izstopajo občine v Mežiški dolini - občina Ravne na Koroškem je druga najbolj gosto poseljena občina, ki leži v celoti na območju Alpske konvencije (180,0 prebivalcev na km²), občina Mežica s 137,6 prebivalca na km² in Prevalje s 117,3 prebivalca na km². To je območje, ki v strateško razvojnih dokumentih države sodi v t.i. območje tretje razvojne osi (prvi dve potekata ob glavnih prometnih koridorjih v smereh Koper-Ljubljana-Maribor in Jesenice-Kranj-Ljubljana-Novo mesto-Brežice). Območje visoke gostote poselitve na območju Alpske konvencije beležijo tudi v občinah, ki ležijo v gravitacijskem območju mesta Maribor, npr. Hoče-Slivnica (208,4 prebivalca na km²), Rače Fram - 137,1 prebivalca na km², Ruše - 118,8 prebivalca na km².

Na drugi strani, na območju Alpske konvencije ležijo občine, ki veljajo za najbolj redko poseljene občine v Slovenije. Tu je v kar 37,1 % občin oz. v 23 od skupaj 62 občin na območju Alpske konvencije na kvadratnem kilometru površine v letu 2013 živel

manj kot 50 prebivalcev. Vse te občine v celoti ležijo znotraj Alpske konvencije. Najbolj redko poseljene so občine, ki ležijo na hribovitem in visokogorskem območju Alpske konvencije. Tu ležijo tri občine, ki so v začetku leta 2013 v Sloveniji veljale za najredkeje poseljene občine: Občina Solčava s 5 prebivalci na kvadratni kilometer, občina Bovec z 8,7 prebivalca na km² in Jezersko z 9,2 prebivalca na km².

Prikaz gostote poselitve po občinah na območju Alpske konvencije sovпада z naravno geografskimi pogoji in trendi razvoja poselitve. Zaznamujejo ga naraščajoča urbanizacija dolinskih območij in intenzivna suburbanizacija okoliških, pretežno podeželskih občin, kjer prihaja do pojava mešanja urbano-ruralne strukture poselitve. Nasprotno je na gorskih in hribovitih predelih zaznati povečano depopulacijo skupaj z izrazitim staranjem prebivalstva.

ŠVICA

Skupno število švicarskih občin na območju Alpske konvencije se je zaradi združitve krajevnih uprav zmanjšalo od 856 na 755 med leti 2008 in 2012. Če vzamemo površine teh alpskih občin kot osnovo za izračun, švicarsko ozemlje znotraj Alpske konvencije meri skupno 25.211 km², se pravi 62 % skupne površine Švice (41.285 km²).

V švicarskih alpskih občinah živi skupno 1.929.424 prebivalcev. To predstavlja 24 % skupnega števila prebivalcev v Švici, se pravi 8,03 milijona prebivalcev. Na kantonski NUTS3 ravni je alpsko prebivalstvo takole porazdeljeno: najbolj poseljena kantona sta Ticino in Valais, ki skupno prispevata več kot 30 % k skupnemu številu prebivalcev v Švici. Kantoni Bern, Luzern in Graubünden prispevajo vsak po 10 % k skupnemu številu prebivalcev v Švici. Ostalih 40 % prebivalstva živi v drugih desetih alpskih kantonih. Prebivalstvo ni enakomerno razporejeno na ozemlju, zaradi česar je opaziti različne gostote prebivalstva bodisi na kantonski bodisi na občinski ravni. Za celotno Švico zanaša povprečna gostota prebivalstva 201 prebivalcev na km²; ta vrednost je večja od povprečne gostote prebivalstva v švicarski alpski regiji (77 prebivalcev na km²). Kljub temu pa je opaziti znatne razlike v vrednostih gostote prebivalstva med posameznimi kantoni: v kantonih Graubünden, Uri, Glarus, Valais in Obwalden, za katere so značilni posebno visoki gorski vrhovi in ki ležijo v celoti znotraj območja Alpske konvencije, je gostota prebivalstva manjša od povprečja v Alpski konvenciji. Kantoni, ki so samo delno vključeni v območje Alpske konvencije, kažejo manjšo gostoto prebivalstva na delih ozemlja znotraj Alpske konvencije v primerjavi s skupnimi kantonskimi vrednostmi; to pomeni, da v kantonih, ki ležijo delno na območju Alp, se prebivalstvo v glavnem zgošča zunaj gorskega območja. Izjema pri tem je kanton Lucern, kjer beležijo večjo gostoto prebivalstva na delu ozemlja znotraj območja Alpske konvencije. Večina švicarskih alpskih občin se na osnovi podatkov o številu prebivalcev uvršča med zelo majhne, majhne ali srednje velike občine: 96 % vseh 755 občin, vključenih v območje Alpske konvencije, šteje namreč manj kot 10.000 prebivalcev in dober del teh (28,8 %) šteje manj kot 500 prebivalcev. Največja urbana območja sta kantonski glavni mesti Lucern v istoimenskem kantonu (79.478 prebivalcev) in Lugano v kantonu Ticino (56.038 prebivalcev). Največje število manjših občin z manj kot 100 prebivalci je najti v kantonih Graubünden, Ticino in Valais; Corippo v kantonu Ticino je najmanjša švicarska občina v Alpah (12,0 prebivalcev).

Za švicarske alpske občine je na splošno značilna nizka gostota prebivalstva: več kot polovica občin (59,5 %) beleži gostoto prebivalstva izpod 100 prebivalcev na km², medtem ko se v 27 % občin gostota prebivalstva giblje med 100 in 500. Samo v 13,8 % švicarskih alpskih občin je gostota prebivalstva večja od 500 prebivalcev na km². Občine z višjo gostoto prebivalstva se v glavnem nahajajo v kantonih Ticino, St. Gallen, Lucern in Bern. Na občinski ravni so najvišje vrednosti gostote prebivalstva zabeležili v občini Massagno v kantonu Ticino (z gostoto 8.139 prebivalcev na km²), najnižje vrednosti pa v občini Mulegnes v kantonu Graubünden (0,8 prebivalca na km²).

2.2 STRUKTURA PREBIVALSTVA (SPOL, STAROST, DRŽAVLJANSTVO)

Za analizo strukture prebivalstva v Alpah je bilo izbranih pet glavnih kazalnikov na občinski ravni: odstotek žensk, število prebivalcev s tujim državljanstvom, indeks staranja prebivalstva, odstotek starejših prebivalcev in odstotek delovno sposobnega prebivalstva. Tabela 4 prikazuje povzetek teh kazalnikov na celotnem območju Alp v primerjavi z vrednostmi na nacionalni ravni.

2.2.1 RAZPOREDITEV PO SPOLU

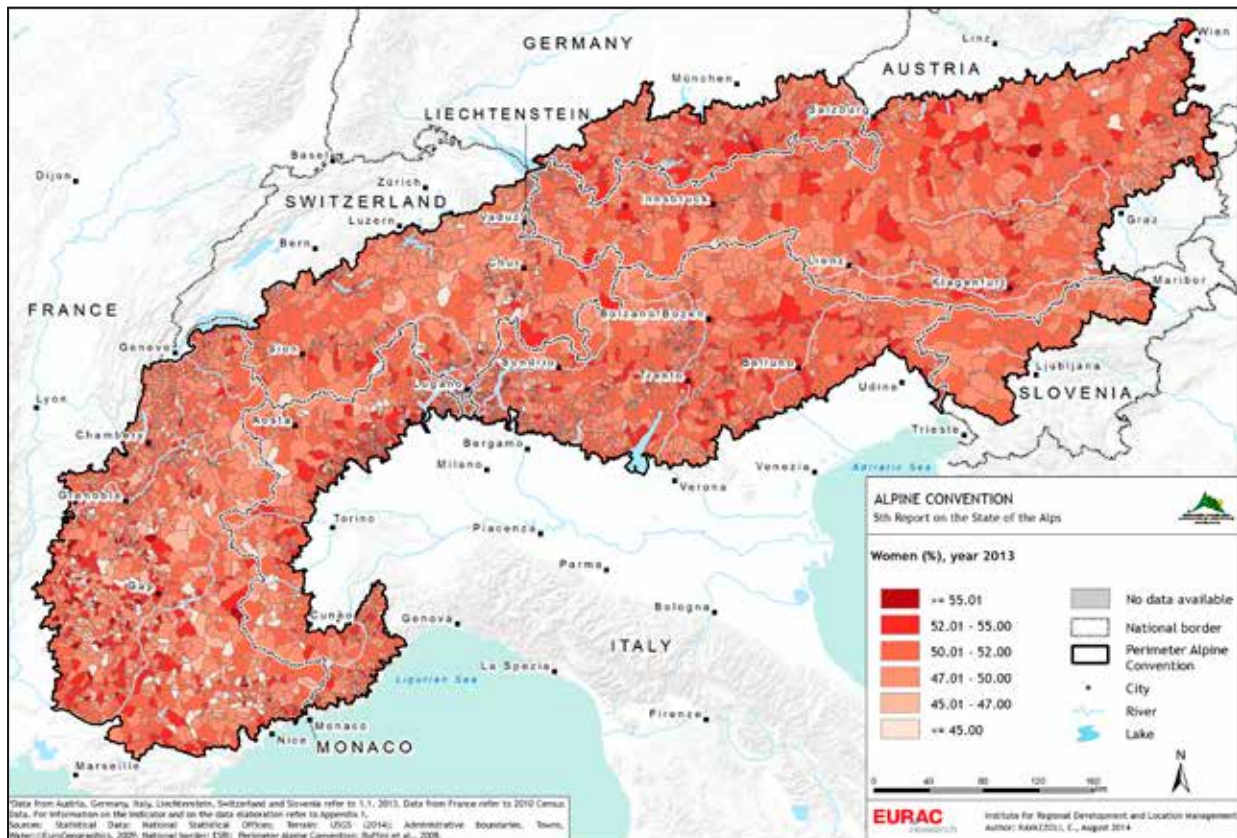
Razvrstitev po spolu je na splošno povezana ne samo z reproduktivno sposobnostjo prebivalstva ampak tudi s starostno strukturo in značilnostmi trga dela. Na alpski ravni se razporeditev prebivalstva po spolu ne razlikuje bistveno od nacionalnega povprečja in je v glavnem precej uravnotežena: v italijanskih Alpah ženske predstavljajo 51,1 % skupnega prebivalstva (51,6 % na nacionalnem ozemlju), v slovenskih Alpah 50,4 % (v primerjavi z nacionalnim povprečjem 50,5 %). V Liechtensteinu je žensk 50,5 % celotnega prebivalstva. Tudi v Franciji so alpske vrednosti precej podobne nacionalnemu povprečju, se pravi 50,9 % žensk od skupnega števila prebivalcev na območju Alp in 51,6 % na nacionalni ravni. Isto velja za švicarske in nemške

Alpe, kjer so vrednosti usklajene z nacionalnimi povprečji. Podrobnejša analiza na ravni občin (slika 3) razkrije višjo koncentracijo žensk v občinah v vzhodnih Alpah in povsem heterogeno sliko v zahodnih Alpah.

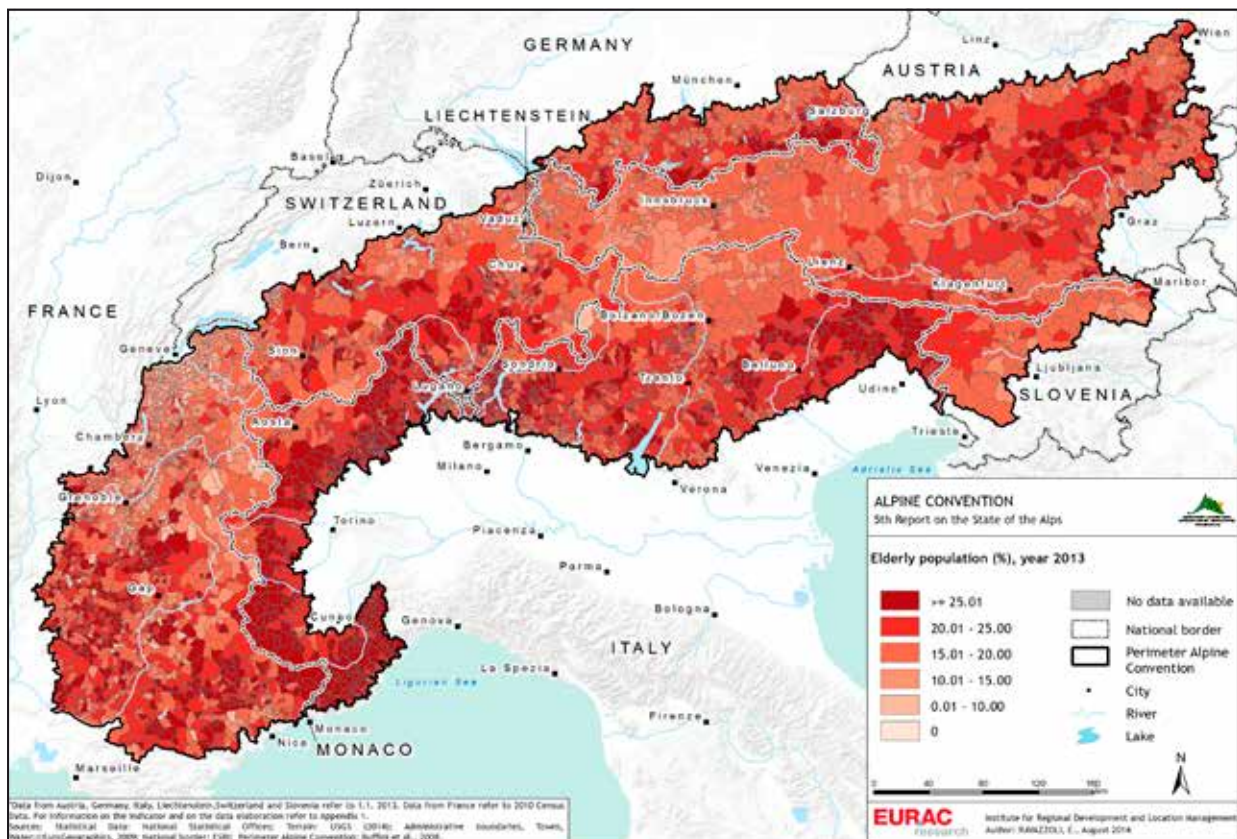
Pri analizi odstotka žensk od skupnega števila prebivalcev je treba upoštevati še druge kazalnike, na primer rodnost (poglavje 2.4) in odstotek starejšega prebivalstva (poglavje 2.2.2). Na splošno pomenijo višje stopnje rodnosti povečan odstotek moškega prebivalstva (statistično se rodi 106 moških vsakih 100 žensk), medtem ko je izrazito starejše prebivalstvo vezano na povečan delež žensk (pričakovano trajanje življenja žensk je za 5 let daljše od pričakovanega trajanja življenja moških). Ti kazalniki se zdijo med seboj povezani posebno na vzhodu Alp in samo v redkih primerih v osrednjem-vzhodnem delu Alp. V severovzhodnih avstrijskih Alpah, v Karniji in v Dolomitih, je zabeležen visok delež žensk povezan z visokim številom starejših prebivalcev (glej tudi sliko 3), v Gornjem Poadižju/Južnem Tirolskem in v osrednjem delu Tirolske pa so odstotki žensk nižji in povezani z zmerno visoko rodnostjo. V zahodnih Alpah, točneje v dolini Ossola in v okolici Bielle na območju Langhe, je visok delež žensk ponovno pogojen z visokim deležem starejšega prebivalstva. Za območje zahodnih Alp ni mogoče ugotoviti take povezave; saj številne majhne občine vplivajo na večjo splošno spremenljivost kazalnikov.

		Ženske (na 100 prebivalcev)	Prebivalci s tujim državljanstvom (na 1.000 prebivalcev)	Starejši prebivalci (na 100 prebivalcev)	Indeks staranja	Skupno delovno sposobno prebivalstvo (na 100 prebivalcev)
Avstrija	Alpe	51,1	96,8	18,7	129,2	66,8
	Nacionalni	51,2	118,8	18,1	125,3	67,5
Francija	Alpe	50,9	62,3	16,9	92,2	64,7
	Nacionalni	51,6	62,4	17,6	96,4	63,9
Nemčija	Alpe	51,1	72,5	21,4	155,1	64,7
	Nacionalni	50,8	93,8	20,7	158,4	66,2
Italija	Alpe	51,1	78,7	21,8	154,2	64,1
	Nacionalni	51,6	73,5	21,2	151,4	64,8
Liechtenstein	Alpe/nacionalni	50,5	335,0	14,9	96,0	69,6
Monako	Alpe/nacionalni	55,8	54,0	24,4	-	57,9
Slovenija	Alpe	50,4	41,3	17,6	120,8	67,8
	Nacionalni	50,5	44,4	17,1	118,1	68,4
Švica	Alps	50,5	203,6	17,1	128,3	67,2
	Nacionalni	50,6	232,6	17,4	116,5	67,7
Alpe		51,0	94,7	19,5	129,8	65,5

Tabela 4: Glavni kazalniki strukture prebivalstva za območje Alp in za celotno državno ozemlje vseh osmih alpskih držav. Podatki na dan 1. januarja 2013, razen za Francijo (podatki iz popisa, leto 2010) in Nemčijo za prebivalce s tujim državljanstvom (podatki iz popisa, leto 2011). Vir: Eurostat database, za Monako: Monaco Statistics (2013).

Slika 3: Ženske (na 100 prebivalcev).

Slika 4: Starejše prebivalstvo (na 100 prebivalcev).

2.2.2 STAROSTNA SESTAVA

Staranje prebivalstva je trend, ki ni značilen zgolj za Alpe, vendar pa obseg staranja prebivalstva za prenekatere alpske občine predstavlja resne izzive. To ponazarja slika 4, ki prikazuje odstotek prebivalcev, starejših od 65 let v primerjavi s skupnim številom prebivalcev.

Na celotnem območju Alp največje število starejšega prebivalstva živi v Monaku in v italijanskih Alpah, predvsem v vzhodnem delu, s 24,4 % v Monaku in 21,8 % starejših prebivalcev v italijanskih Alpah v primerjavi, na primer, z 14,9 % v Liechtensteinu in 16,9 % v francoskih Alpah. Primerjava alpskih povprečij z nacionalnimi podatki nam kaže fragmentarno sliko: v Avstriji, Nemčiji, Italiji in Sloveniji podatki kažejo rahlo starejše prebivalstvo od nacionalnega povprečja, v Franciji in Švici pa je stanje popolnoma obratno.

Drug kazalnik, ki je tesno povezan z odstotkom starejšega prebivalstva in ki posreduje druge pomembne informacije o pojavu staranja prebivalstva, je indeks staranja prebivalstva. To je razmerje med prebivalci, ki so starejši od 64 let, in tistimi, ki so mlajši od 15 let. Ta kazalnik lahko pojasni »nadomestitveno stopnjo« v starostni sestavi prebivalstva. Na ravni Alp je najvišji indeks staranja prebivalstva zabeležen v nemških Alpah (155,1) v primerjavi z najmanjšim v francoskih Alpah (92,2) (tabela 4). Z izjemo Francije in Nemčije podatki kažejo, da so vrednosti za alpska območja v posameznih državah višje od nacionalnih povprečij (n.pr. švicarski alpski indeks znaša 128,3, nacionalno povprečje pa 116,5).

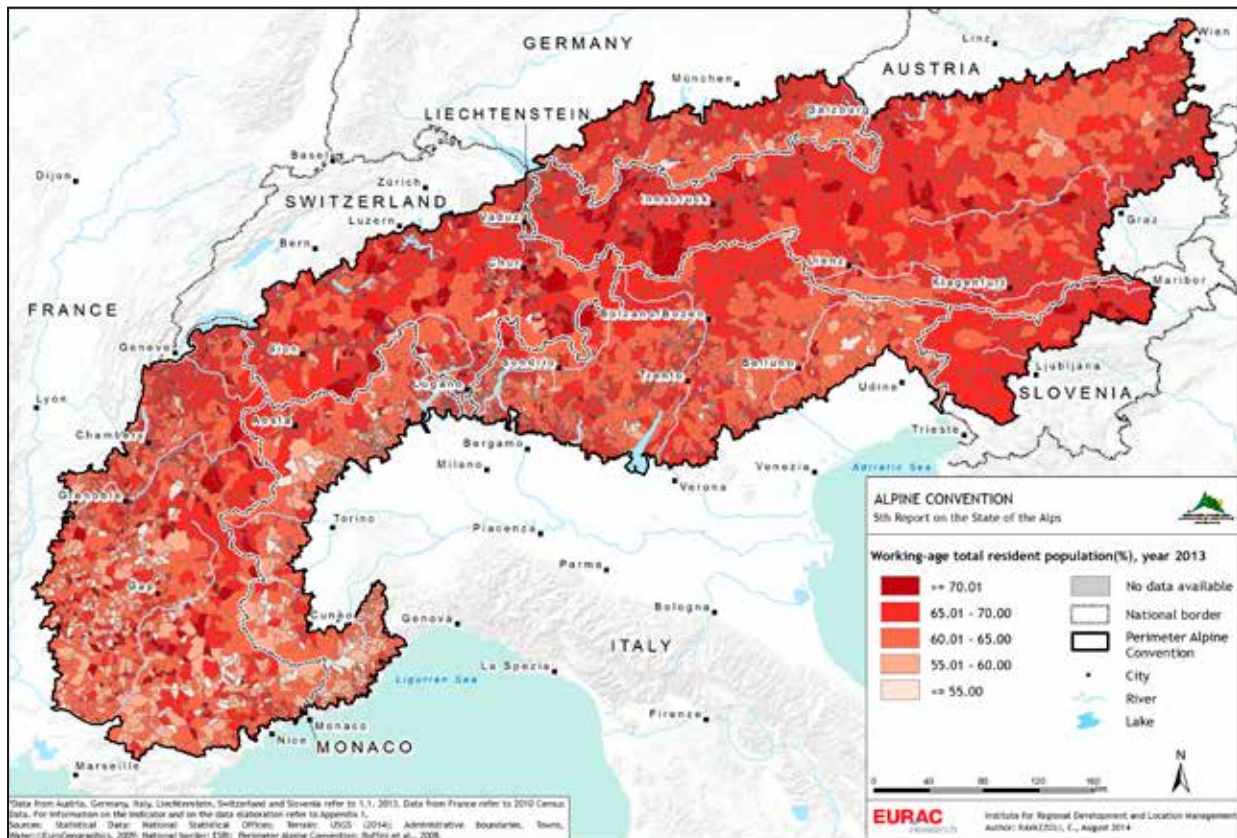
Odstotek delovno sposobnega prebivalstva, se pravi prebivalcev med 15 in 64 letom starosti, je drug pomemben

kazalnik, ki je tesno povezan s trgom dela. Slika 5 kaže odstotek skupnega delovno sposobnega prebivalstva, izračunan na podlagi najnovejših razpoložljivih letnih podatkov (večinoma na dan 1. januarja 2013). Skupni odstotek delovno sposobnega prebivalstva za območje Alp je 65,5 %, z najnižjo vrednostjo v Italiji (64,1 %) in najvišjo v Liechtensteinu (69,6 %). Skoraj za vse države so povprečne vrednosti na območju Alp nižje od nacionalnih vrednosti.

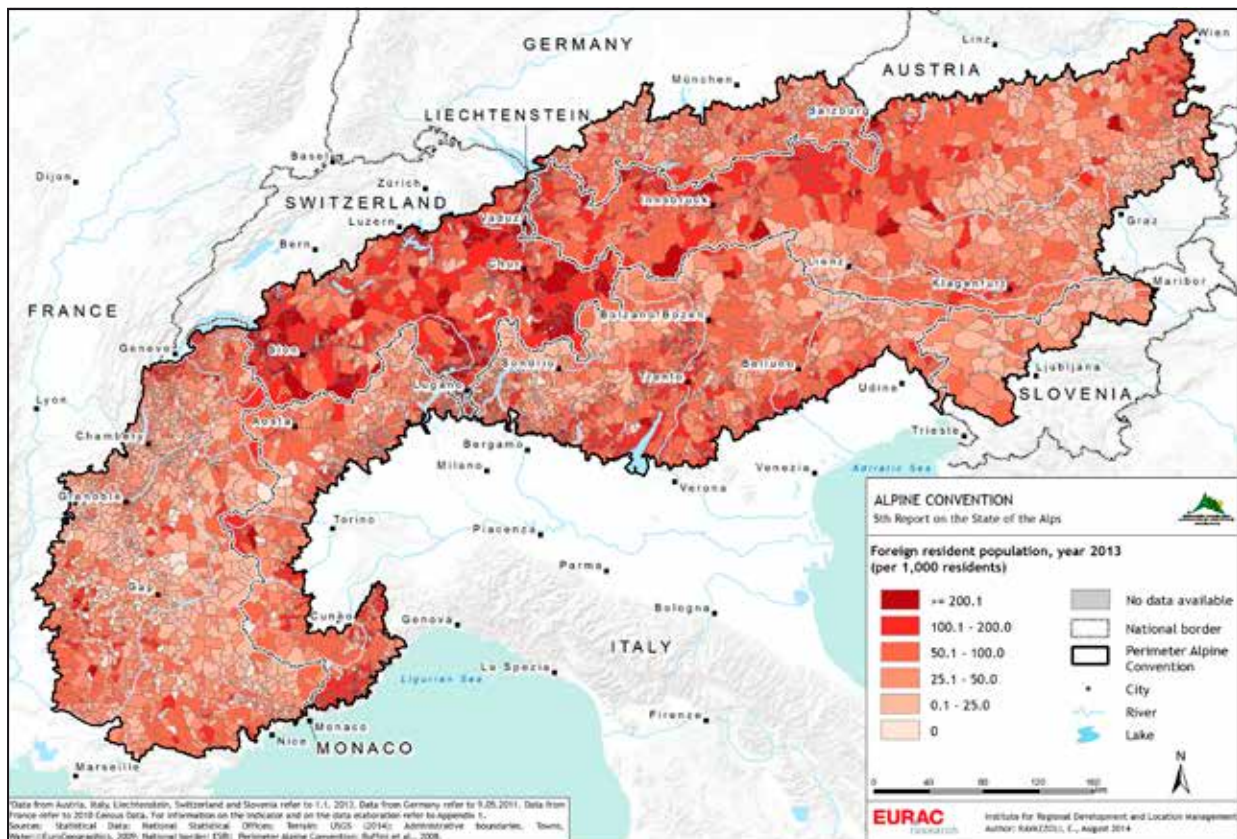
2.2.3 PREBIVALCI S TUJIM DRŽAVLJANSTVOM

Selitve so pomemben faktor za razvoj območij, še posebej takega kot so Alpe, ki je podvrženo depopulaciji in staranju prebivalstva. V teh primerih avtohtono prebivalstvo samo po sebi ne zadosti potrebi po delovni sili oziroma ne more biti kos upadanju rodnosti ali staranju prebivalstva. Zaradi tega je prisotnost tujega prebivalstva na območju pomemben kazalnik za razumevanje demografskih sprememb in njihovih gonilnih sil oziroma za preučevanje trga dela³ (slika 6). Na celotnem območju Alp je v povprečju 94,7 prebivalcev s tujim državljanstvom na 1.000 prebivalcev. Pri tem je stanje dokaj raznoliko glede na obravnavano državo: najnižji odstotek je najti na slovenskem alpskem območju z 41,3 prebivalca s tujim državljanstvom na 1.000 prebivalcev (sledí francosko alpsko območje z 62,3 tujega prebivalca na 1.000 prebivalcev), najvišji odstotek imata Liechtenstein (335,0) in Švica (203,6). Če primerjamo nacionalne povprečne vrednosti z alpskimi območji, opazimo, da sta nacionalna odstotka za Avstrijo in Nemčijo dosti višja od alpskih, v Italiji pa je ravno obratno, alpska območja beležijo višjo koncentracijo prebivalcev s tujim državljanstvom kot nealpska območja (tabela 4). V primeru Italije je verjeten razlog za nižje nacionalno povprečje zaradi nižje koncentracije prebivalstva s tujim državljanstvom v južnem nealpskem delu države.

3. Odstotek prebivalstva s tujim državljanstvom od skupnega števila prebivalcev je statičen podatek, ki ne upošteva selitvenih tokov, temveč opisuje njihove posledice. Podrobnejša analiza selitvenih dinamik v Alpah je narejena v tematski študiji "Študija o priselitvah in izselitvah iz Alp s poudarkom na tako imenovanih »novih gorskih prebivalcih«".

Slika 5: Skupno delovno sposobno prebivalstvo (na 100 prebivalcev).

Slika 6: Prebivalci s tujim državljanstvom (na 1.000 prebivalcev).

Nacionalni prispevki

AVSTRIJA

V Avstriji ne beležijo posebnih razlik v razporeditvi ženskega prebivalstva na ozemlju. Na alpskem območju je bilo 1. januarja 2013 povprečje žensk na 100 prebivalcev samo za spoznanje nižje (51,1 %) od nealpskega območja (51,3 %).

Kar zadeva prebivalce s tujim državljanstvom (osebe, ki so državljani druge države in živijo v Avstriji) pa so zabeležili precejšnje prostorske razlike. V nealpskih predelih je bilo 13,3 % prebivalstva tujih državljanov v začetku leta 2013, njihov odstotek pa je bil seveda nižji na območju Alp (9,7 %) – v primerjavi z 11,9 % za celotno Avstrijo. Bodisi znotraj bodisi izven območja Alp je odstotek tujih prebivalcev višji med moškimi kot med ženskami. Na regionalni ravni znotraj avstrijskega alpskega območja so bili prebivalci s tujim državljanstvom zgoščeni predvsem na zahodnem delu Avstrije, še posebej v Vorarlbergu, na severnem delu Tirolske in v Salzburgu, medtem ko jih je bilo zelo malo na vzhodnem Tirolskem in v določenih delih (severne) Štajerske.

		Alpsko območje	Nealpsko območje	Avstrija skupaj
ženske (na 100 prebivalcev)		51,1	51,3	51,2
Prebivalci s tujim državljanstvom (na 1.000)	moški	99,2	137,5	122,5
	ženske	94,5	128,8	115,4
	skupaj	96,8	133,1	118,8
Starejše prebivalstvo (65+) (na 100 prebivalcev)		18,7	17,7	18,1
Indeks staranja prebivalstva		129,2	122,7	125,3
Skupno delovno sposobno prebivalstvo (na 100 prebivalcev)		66,8	68,0	67,5

Tabela 5: Kazalniki strukture prebivalstva, Avstrija, 1.1.2013.

Odstotek starejšega prebivalstva (65 ali več let starosti) od skupnega števila prebivalcev je na 1. januarja 2013 v Avstriji znašal 18,1 %. Na območju Alp je ekvivalentna vrednost nekoliko višja (18,7 %) kot izven območja Alpske konvencije (17,6 %). Obmejno območje Spodnje Avstrije in Štajerske (skupaj s spodnjeavstrijskimi-štajerskimi apnenčastimi Alpami), ki sta regionalno raznoliki predvsem na občinski ravni, ter večji deli Koroške se zdijo »starejši« v primerjavi z večino drugih krajev na avstrijskem alpskem ozemlju.

V Avstriji je v začetku leta 2013 indeks staranja prebivalstva, ki povezuje število starejših prebivalcev, ki niso več delovno aktivni (65 ali več let starosti) s številom mladih, za delo še nesposobnih prebivalcev (0-14 let) beležil višje vrednosti na alpskem (129,2) kot pa na nealpskem območju (122,7). To pomeni, da je v Alpah odstotek starejših v primerjavi z mlajšimi prebivalci večji kot v nealpskih delih države. Znotraj avstrijskega alpskega območja je ta indeks tudi znatno višji vzdolž severne in severovzhodne meje Štajerske, pa tudi na jugu Avstrije (Koroška), v primerjavi z zahodnimi zveznimi ozemlji Salzburga, Tirolske in Vorarlberga.

Nasprotno je bil odstotek skupnega delovno sposobnega prebivalstva (15-64 let) 1. januarja 2013 višji v zahodnem delu avstrijskega alpskega območja, v številnih občinah vzdolž meje s Štajersko in Spodnjo Avstrijo pa je bil odločno nižji. Na splošno je na območju Alpske konvencije odstotek delovno sposobnega prebivalstva na 100 prebivalcev malo nižji (66,8 %) kot na avstrijskem nelapskem območju (68,0 %).

FRANCIJA

Glede na število mladih je sestava prebivalstva v francoskih Alpah zelo podobna nacionalnemu povprečju: 18 % prebivalcev je starih manj kot 15 let in 17 % več kot 64 let (15 % leta 1999). Odstotek žensk, indeks staranja prebivalstva in indeks delovno sposobnega prebivalstva sovpadajo z nacionalnimi povprečji. Podobnosti med alpskimi in nacionalnimi vrednostmi morda presenečajo in razlog za to sta v glavnem urbano in predmestno prebivalstvo severnega dela masiva in njegovega južnega roba, ki sta podobna urbanemu in predmestnemu prebivalstvu drugod v Franciji. Slika

	Alpe		Francija	
	2010	%	2010	%
Skupno prebivalci	2.683.801		62.756.238	
0-14 let	493.341	18,4	11.507.484	18,3
0-19 let	657.322	24,5	15.367.287	24,5
20-64 let	1.571.705	58,6	36.732.464	58,5
>65 let	454.774	16,9	10.665.487	17,0
Indeks staranja prebivalstva (na sto prebivalcev)	0,92		0,92	
Skupno delovno sposobno prebivalstvo (na sto prebivalcev)	1.735.686	64,7	40.592.264	64,7

Tabela 6: Kazalniki strukture prebivalstva za Francijo, 2010.

Skupno prebivalstvo	Alpe 2010	
	2.838.085	%
Francozi	2.667.884	94,0
Prebivalci s tujim drž.	170.201	6,0
Italijani	21.154	0,7
Alžirci	19.632	0,7
Portugalci	17.649	0,6
Švicarji	14.074	0,5
Maročani	12.499	0,4
Turki	11.773	0,4

Tabela 7: Skupno prebivalstvo in prebivalstvo s tujim državljanstvom za Francoske Alpe, 2010.

je povsem drugačna pri sestavi prebivalstva osrednjega dela francoskega alpskega ozemlja. Starejši prebivalci (več kot 64 let) predstavljajo na primer 20 % prebivalstva departmaja Hautes-Alpes, 3 odstotke več kot nacionalno in alpsko povprečje. Odseljevanje mladih, ki zapuščajo ta del Alp za delo ali študij v velikih mestih na območju Alpske konvencije (Grenoble, Annecy, Chambéry itd.) ali drugod, pomeni, da se bo odstotek starejših še večal na tem območju, in s tem se bo povečalo povpraševanje po posebnih in nujnih storitvah, na primer nudenje posebne opreme, stanovanjskih enot, prevoznih sredstev itd.

6 % prebivalstva je tujih državljanov. Najbolj zastopanih narodnosti je pet: Italijani, Alžirci, Portugalci, Švicarji in Maročani. Veliko število Švicarjev, ki živijo v severnem delu Alp, se vozi dnevno na delo v Ženevo.

ITALIJA

Razporeditev alpskega prebivalstva po spolu se ne razlikuje bistveno od nacionalnega povprečja in je na splošno precej uravnotežena: žensk je 51,1 % od skupnega prebivalstva, 51,6 % na celotnem državnem ozemlju. Tudi razlike na NUTS-2 ravni so majhne, od 51 % na Tridentinskem – Gornjem Poadižju in v Liguriji do 51,4 % v Piemontu in Furlaniji – Juljski krajini. Na NUTS-3 ravni je najvišjo vrednost beležila pokrajina Biella (52,5 %); Verona in Imperia sta pokrajini z najnižjo vrednostjo (50,1 %). Večjo spremenljivost so pokazali podatki na LAU-2 ravni: v občinah Balmuccia (VC) in Introzzo (CO) je od 10 prebivalcev več kot 6 žensk. Vrednosti višje od 55 % so zabeležili v občinah Ingria (TO), Montagna (TN), Sala Comacina (CO), Tremenico (LC), Palazzo Canavese (TO) in Quassolo (TO).

Za alpsko regijo so značilni upadanje stopnje rodnosti, upadanje števila prebivalcev v starostni skupini delovno aktivnih prebivalcev in posledično staranje prebivalstva. Staranje je splošni trend v evropskih državah, posledica upadanja stopnje rodnosti in daljše pričakovane življenjske dobe. Ker pa struktura prebivalstva ni odvisna samo od stopnje rodnosti in umrljivosti ampak tudi od odselitev/priselitev, se demografski učinki na območju Alp jasno kažejo v obliki staranja prebivalstva. Nacionalni odstotek starejših prebivalcev je 21,2 %, rahlo izpod vrednosti na območju Alp (21,8 %).

Ženske, ki živijo v Alpah so starejše od moških: kazalnik za ženske znaša 24,5 %, za moške 19,0 %. Starejša območja v Alpah so na zahodu, še posebej v pokrajinah dežele Ligurije in v pokrajini Cuneo; drugo starejše območje se nahaja na vzhodu, in sicer pokrajina Trst in območje med Trbižem (Tarvisio) in Vidmom (Udine). Različno je stanje v Gornjem Poadižju, ki ima najnižji skupni odstotek starejšega prebivalstva in najvišjo stopnjo rodnosti. Drugo mlado območje je v okolici Aoste. Najmlajša občina se nahaja v pokrajini Bergamo (Brembate), najstarejša pa v pokrajini Videm (Drenchia), kjer je polovica prebivalcev starejša od 65 let.

	Italijansko alpsko območje	Italija	Italijansko alpsko območje moški	Italija moški	Italijansko alpsko območje ženske	Italija ženske
Odstotek skupnega starejšega prebivalstva	21,8	21,2	19,0	18,6	24,5	23,6

Tabela 8: Odstotek skupnega starejšega prebivalstva v italijanskih Alpah, 1.1.2013.

Indeks staranja je sestavljena demografska vrednost, opredeljena kot razmerje med starejšim prebivalstvom (starim več kot 65 let) in mlajšim prebivalstvom (mlajšim od 15 let). Gre za enega izmed številnih demografskih kazalnikov (n.pr. indeks starostne odvisnosti, povprečna starost, indeks obnove), ki jih lahko uporabljamo za izračun stopnje staranja prebivalstva. Ta kazalnik upošteva "obnovo prebivalstva" in poudarja pojav nizke stopnje rodnosti kot tudi posledice starostno selektivnega množičnega odseljevanja mladih polnoletnih oseb v rodni dobi.

V Italiji so rastoče število starejšega prebivalstva, upadanje števila mladega prebivalstva, dvig življenjske dobe in omejena stopnja rodnosti, ki je krepko pod nivojem generacijske obnove (2,1 otroka na žensko), vzrok za demografske procese, ki se pojavljajo že vrsto let in ki vplivajo na indeks staranja. Ti faktorji kažejo na to, da se je indeks staranja skupnega števila prebivalcev povečal in dosegel vrednost 151,4 % na dan 1. januarja 2013. Stopnja tega indeksa je na območju Alp višja (154,2 %) od nacionalnega povprečja, verjetno dodatno zaradi starostno selektivnega množičnega odseljevanja mladih. Depopulacija na gorskih območjih povzroča upad stopnje rodnosti in posledično staranje prebivalstva. Obstaja velika razlika med ženskim in moškim prebivalstvom na območju Alp: indeks staranja za moške je 128,0 %, za ženske 181,8 %.

Občine z močno starajočim se prebivalstvom se nahajajo na zahodu in v Liguriji (ki je najbolj izrazito »starajoča se« dežela v Italiji). Savona, Genova in La Spezia, tri izmed štirih pokrajin dežele Ligurije, so med deželami z najvišjim indeksom v Italiji. Podobno sliko opazimo v višjih predelih Orobijskih Alp (Bergamske Alpe) in v srednjem delu Valtelline. Mlajše občine najdemo na Tridentinskem – Gornjem Poadižju, verjetno zaradi visoke stopnje rodnosti, še posebej v pokrajini Bolzano - Južna Tirolska.

	Italijansko alpsko območje	Italija	Italijansko alpsko območje moški	Italija moški	Italijansko alpsko območje ženske	Italija ženske
Indeks staranja prebivalstva	154,2	151,4	128,0	125,4	181,8	178,9

Tabela 9: Indeks staranja prebivalstva v italijanskih Alpah, 1.1.2013.

Na vsedržavni ravni je odstotek skupnega števila delovno sposobnega prebivalstva 64,8 %, za območje Alp pa 64,1 %. Med podatki za italijansko in alpsko območje ni razlik in odstotki za ženske in moške se v glavnem ujemajo, tudi glede na skupno vrednost. V zadnjih desetletjih je prišlo do stalnega upadanja števila prebivalcev med 15. in 64. letom starosti, predvsem zaradi procesa množičnega zapuščanja gorskih območij v iskanju boljših priložnosti za študij in delo.

	Italijansko alpsko območje	Italija	Italijansko alpsko območje moški	Italija moški	Italijansko alpsko območje ženske	Italija ženske
Odstotek skupnega delovno sposobnega prebivalstva	64,1	64,8	66,8	66,5	62,5	63,3

Tabela 10: Odstotek skupnega delovno aktivnega prebivalstva v italijanskih Alpah, 1.1.2013.

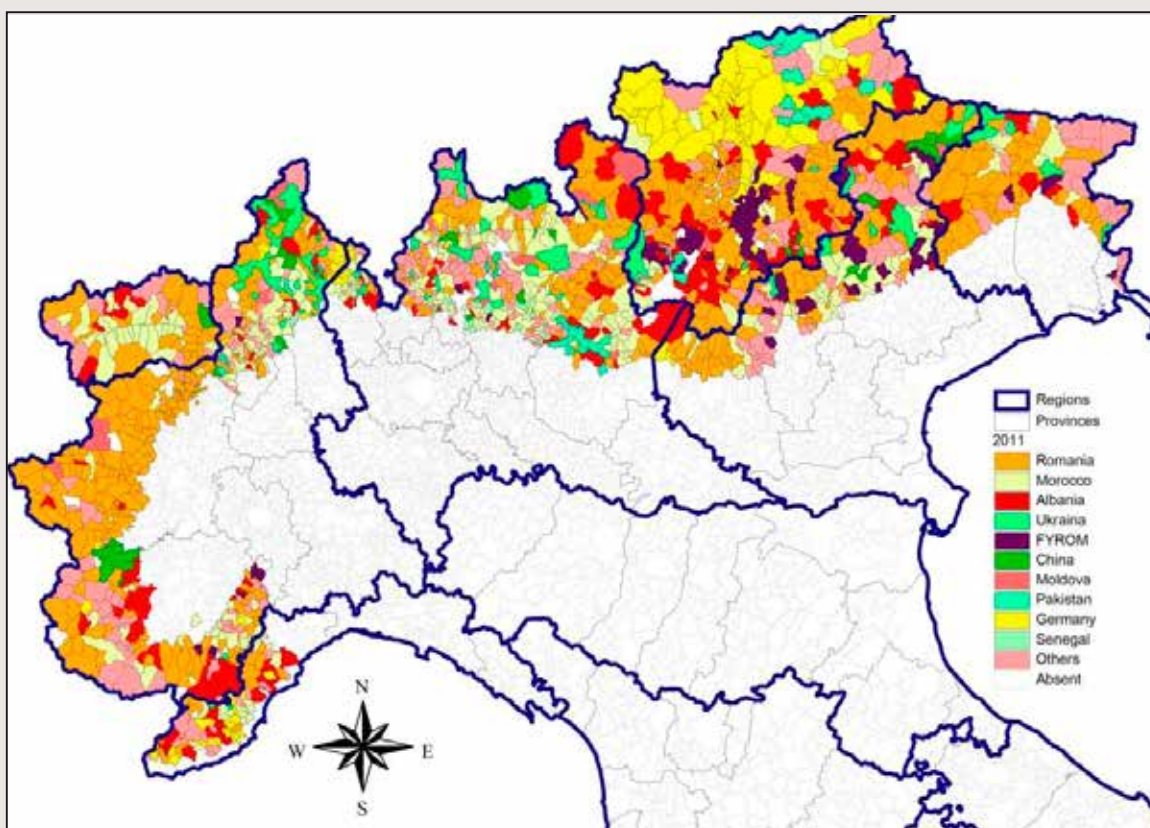
Odseljevanje mladih polnoletnih oseb v rodni dobi bo v prihodnosti povzročilo pospešitev staranja strukture prebivalstva v italijanskih Alpah. Delovno sposobno prebivalstvo se pretežno naseljuje na območjih, ki nudijo boljše priložnosti za delo. Zaradi tega je najvišja koncentracija te starostne skupine na dolinskih območjih in v okolici »turističnih občin«, kot so na primer Tarvisio, predora Mont Blanc in Frejus ter območja v okolici Trenta in Bolzana/Bozna.

Prebivalstvo s tujim državljanstvom sestavljajo neitalijanski državljani, vpisani v občinske registre prebivalcev. Delež vseh tujih prebivalcev v italijanskih Alpah je na dan 1. januarja 2013 znašalo 78,7 na 1.000 prebivalcev, več kot italijansko nacionalno povprečje (73,5 na 1.000 prebivalcev). Sestava prebivalstva s tujim državljanstvom je raznolika, deloma zaradi zgodovinskih razlogov. Najpomembnejša narodnost je romunska. Med narodnostmi zunaj Evropske unije prevladujejo Maročani, Albanci, Ukrajinci, Makedonci, Kitajci, Moldavci, Pakistanci in Senegalci. Struktura prebivalstva glede na državljanstvo tujcev na območju Alp se razlikuje od nacionalne.

Tudi za italijanske Alpe, tako kot za nekatera druga območja, predvsem na severu in v srednji Italiji, je privlačnost zaradi delovnih priložnosti in torej boljših gospodarskih pogojev in življenjskih razmer (tudi družinskih povezav) vzrok za priselitev tujih državljanov iz tujine ali iz drugih delov države; na ta način je prišlo do sestave kompleksnega mozaika tujih državljanov na tem ozemlju. Pozitivni selitveni prirast s tujimi državami so dejansko beležili skoraj povsod na območju Alp, še posebej v vzhodnem delu Ligurije, v dolinah in vzdolž glavnih prometnih žil. V pokrajini Imperia občine beležijo na splošno največjo prisotnost prebivalcev s tujim državljanstvom (več kot 130 tujcev na 1.000 prebivalcev). Sledijo Treviso (115), Brescia (100), Vicenza (93) in Trento (92). V pokrajinah Videm (44 prebivalcev s tujim državljanstvom na 1.000 prebivalcev) in Sondrio (46) je delež tujcev precej nižji od nacionalnega povprečja (79). Več kot 230 prebivalcev na 1.000 je tujih državljanov v občinah v pokrajini Imperia: Airole (z najvišjo vrednostjo 274 na 1.000 prebivalcev), Chiusavecchia (269), Vessalico (268) in Pietrabruna (231). Delež tujega prebivalstva je tudi visok v pokrajini Trento, v občinah Fortezza/Franzensfeste (239) v pokrajini Bolzano - Južna Tirolska, Campione d'Italia (238) in Valeso (236) v pokrajini Como, Pragelato (238) v pokrajini Torino in Odolo v pokrajini Brescia (233). Na dan 1. januarja 2013 samo 31 od 1.749 občin na alpskem območju (se pravi 1,8 %) ni beležilo prebivalcev s tujim državljanstvom.

Koncentracijo pripadnikov tujih držav je opaziti na specifičnih območjih tega ozemlja. Tako je določena koncentracija prebivalcev s kitajskim državljanstvom zabeležena krajih Barge, Envie, Bibiana, Paesana in Bagnolo Piemonte v pokrajini Cuneo. Od 90. let dalje so se na tem območju vrstili nenehni in obsežni vali priseljencev, predvsem iz Kitajske, v glavnem zaposlenih na področju predelovanja kamna (še posebej marmornatih nagrobnih kamnov). Isto se dogaja z Makedonci v dolini Cembra, še posebej v mestih Faver in Valda (TN), ali v kraju Salorno (BZ), ki so največkrat zaposleni v predelovanju porfirja, ki je glavna gospodarska dejavnost na tem območju.

Slika 7: Italijanske alpske občine glede na najbolj zastopana tuja državljanstva.

Slika 17 prikazuje prvih deset narodnosti (v padajočem vrstnem redu glede na število prebivalcev v vseh italijanskih alpskih občinah), 2011, in najbolj zastopano državljanstvo za vsako italijansko alpsko občino. Če je bilo državljanstvo eno izmed prvih desetih, omenjenih tu zgoraj, je bilo prikazano na zemljevidu s posebno barvo. Najbolj zastopana državljanstva, ki niso bila v skupini prvih desetih, so skupinsko označena kot »drugo«.

NEMČIJA

Odstotek žensk od skupnega števila prebivalcev v nemških Alpah ne odstopa bistveno od alpskega povprečja. Te vrednosti tudi ne odstopajo bistveno od vrednosti na občinski ravni, kajti več kot polovica vseh nemških alpskih občin beleži odstotek žensk na 100 prebivalcev, ki se giblje med 49 % in 51 %. Najnižji odstotek žensk na 100 prebivalcev ima občina Ettal na Zgornjem Bavarskem (45,0 %), najvišjega pa občina Rottach-Egern, tudi na Zgornjem Bavarskem (55,6 %).

Kar zadeva starost prebivalstva se Nemčija, kot večina evropskih in alpskih držav, v zadnjih desetletjih spopada s pojavom staranja prebivalstva. Vzroke za te spremembe gre iskati med drugim v daljšem pričakovanem trajanju življenja in v boljši kakovosti življenja starejših prebivalcev, tudi zaradi tega, ker so dlje vključeni v trg dela in od tega posledično uživajo ekonomske koristi (Bayerisches Staatsministerium für Arbeit und Sozialordnung, Familie und Frauen, 2011). Odstotek skupnega števila starejših prebivalcev na nemškem alpskem območju je znašal 21,4 % leta 2013 in je bil (skupaj z Monakom in Italijo) najvišji od vseh alpskih držav. Na občinski ravni je bil v večini občin (55,8 %) odstotek starejših občanov na 100 prebivalcev višji od alpskega povprečja (19,5 prebivalca starejšega od 65 let na 100 prebivalcev).

Na splošno so v nemških Alpah zabeležili 72,5 prebivalca s tujim državljanstvom na 1.000 prebivalcev. Ta odstotek je usklajen s skupno nacionalno vrednostjo (93,8 prebivalca s tujim državljanstvom na 1.000 prebivalcev), je pa nižji od skupne vrednosti za Bavarsko (82,1). Zdi se, da se tuji prebivalci pri izbiri bivališča v manjši meri odločajo za alpsko območje kot za ostale dele Bavarske. To dokazuje tudi analiza razporeditve odstotkov prebivalcev s tujim državljanstvom po okrožjih. Podatki kažejo, da je na urbanem območju Rosenheima opaziti najvišje število tujih prebivalcev na 1.000 prebivalcev, okoliško okrožje pa beleži znatno nižjo vrednost (60,3). Okrožje Ostallgäu ima izmed vseh alpskih okrožij najnižji delež tujih prebivalcev na 1.000 prebivalcev (50,8). Na splošno kaže torej, da je na neurbanih območjih prisoten nižji delež tujega prebivalstva. Končno je na občinski ravni v večini nemških alpskih občin (61,8 %) opaziti delež tujega prebivalstva, ki je nižji od 50 na 1.000 prebivalcev oziroma med 51 in 100 tujih prebivalcev na 1.000 prebivalcev (30,5 % vse občin).

SLOVENIJA

Slovenija se tako kot večina evropskih držav sooča s procesi staranja prebivalstva. Z upadanjem števila oz. s preskromnim številom rojstev, z daljšanjem življenjske dobe in z zmanjševanjem umrljivosti se spreminja starostna sestava prebivalstva; na eni strani se zmanjšuje delež otrok (0–14 let), na drugi strani pa se povečujeta delež delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let) in zlasti delež starejšega prebivalstva (starejših od 65 let).

Taki trendi pa niso obetavni za prihodnost (čez 10 in več let), saj bodo povzročili povečanje deleža starejših prebivalcev in zmanjšanje deleža delovno aktivne populacije.

Ob začetku leta 2013 je bilo v Sloveniji prebivalcev, starejših od 65 let, nekaj več kot 352.000 ali 17,1 % od skupnega števila prebivalstva; med prebivalkami je bilo starejših 20,2 %, med prebivalci pa 13,9 % (delež starejših moških je bil torej nekoliko manjši od deleža starejših žensk). Vsaka tretja starejša oseba je živela sama in bila izpostavljena revščini. Okoli 1.600 starejših oseb je bilo delovno aktivnih (ali 0,2 % delovno aktivnih oseb).

Pred petimi leti (leta 2008) je bilo med celotnim prebivalstvom natanko odstotek manj starejših oseb. Projekcije prebivalstva za Slovenijo (EUROPOP2013) napovedujejo še bistveno povečanje števila in deleža starejših med celotnim prebivalstvom. Do leta 2060 naj bi se ta delež starejših med prebivalstvom Slovenije povzpел že na 29,5 %, torej bo takrat že vsak tretji prebivalec star več kot 64 let.

V občinah na območju Alpske konvencije delež starejših prebivalcev v začetku leta 2013 ni bistveno odstopal od deleža starejših na ravni Slovenije in je znašal 17,6 %. Vrednosti deležev starejših med prebivalci občin na območju

Alpske konvencije so se gibale v razponu od 13,7 % (Zreče) do 21,9 % (Kranjska gora). Pri tem je treba poudariti, da na območju Alpske konvencije leži kar nekaj občin, ki dosegajo najvišje vrednosti deležev starejših med prebivalci v občinah Slovenije. To velja zlasti za občine, ki ležijo na zahodnem delu območja Alpske konvencije ob zahodni državni meji, ki so tudi izrazito hribovite občine. V občinah kot so Kranjska gora, Bovec in Bohinj je bil ta delež nad 21,0 % . To so hkrati tudi občine, v katerih so ugotovljene zelo visoke vrednosti indeksa staranja (v občini Kranjska gora 183, v občini Bovec 176,1 in občini Bohinj 151), kar kaže na izrazito neugodno starostno sestavo prebivalstva in zaskrbljujoče izgleda za prihodnji demografski in splošni razvoj (izziv ohranjanja poselitve in kulturne krajine, zaustavitve depopulacije območij in zaraščanja kmetijskih površin

Delež starega prebivalstva, višji od 20 %, je bil zabeležen v devetih od skupaj 62 občin (oz. 14,5 %) na območju Alpske konvencije. Vse te občine, razen občine Maribor (ki je beležila 20,2 starejših na 100 prebivalcev), ležijo v celoti na območju Alpske konvencije in kot že omenjeno po večini v zahodnem delu Alpske konvencije v Sloveniji. V večini občin Alpske konvencije (72,6 %) je bil v letu 2013 zabeležen delež starejšega prebivalstva v razponu med 15 in 20 na 100 prebivalcev. Nižji delež starejšega prebivalstva od 15 na 100 prebivalstva je bil v letu 2013 zabeležen le v sedmih občinah Alpske konvencije.

	Skupno starejše prebivalstvo (65+) (absolutna vrednost)	Starejše prebivalstvo (65+) (na 100 prebivalcev)	Odstotek skupnega delovno sposobnega prebivalstva (15-64)
Slovenija	352.145	17,1	68,4
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	116.786	17,6	67,8
v celoti na območju AK	50.623	17,8	67,5
delno na območju AK	66.163	17,4	68,1

Tabela 11: Kazalniki demografske strukture, Slovenija, 1.1.2013. Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Na neugodno starostno sestavo prebivalstva, tako v Sloveniji kot na območju Alpske konvencije, poleg visokega deleža starega prebivalstva, kažejo tudi podatki o indeksu staranja prebivalstva. Ta je v začetku leta 2013 v Sloveniji znašal 118,1, kar pomeni, da je na 100 mladih oseb v njej živelo 118 starejših oseb.

Indeks staranja prebivalstva na območju Alpske konvencije v letu 2013 bistveno ne odstopa od vrednosti indeksa staranja prebivalstva na ravni Slovenije. V letu 2013 je bil na območju Alpske konvencije nekoliko višji in je znašal 120,8. Občine Alpske konvencije, ki v celoti ležijo na območju Alpske konvencije beležijo še nekoliko višjo vrednost indeksa staranja prebivalstva, in sicer 121,6 starejše osebe na 100 mladih oseb.

V istem obdobju je na območju Alpske konvencije 29 od 62 občin (47,5 %) dosegalo višje vrednosti indeksa staranja kot je bil zabeležen na ravni Slovenije, od tega večinoma v občinah, ki v celoti ležijo na območju Alpske konvencije. Najvišje vrednosti indeksa staranja so bile v letu 2013 zabeležene v občinah Kranjska gora (183,0), Bovec (176,1) in (Maribor 176,1), ki tudi sicer kažejo neugodno demografsko strukturo in trende. Najnižji indeksi staranja so bili zabeleženi v občini Gorenja Vas-Poljane (67,5), Logatec (76,8), Cerklje na Gorenjskem (82,7).

	Indeks staranja prebivalstva
Slovenija	118,1
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	120,8
v celoti na območju AK	121,6
delno na območju AK	120,3

Tabela 12: Indeks staranja prebivalstva, Slovenija, 2013. Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Staranje prebivalstva pomeni tudi večjo obremenjenost delovno sposobnega prebivalstva. Statistične analize kažejo, da se je delež delovno sposobnih med prebivalstvom Slovenije po desetletjih stalne rasti po letu 2003, ko je znašal 70,4 %, začel počasi zmanjševati in je v letu 2013 padel za 2 odstotni točki na 68,4. Upadanje števila delovno sposobnega prebivalstva Slovenije je posledica staranja prebivalstva in upadanja rojstev. Četudi je priseljevanje v

Slovenijo najštevilčnejše med osebami v starosti 15-64 let, to ne more ustaviti upadanja deleža delovno sposobnega prebivalstva v Sloveniji.

Na območju Alpske konvencije je delež delovno sposobnih prebivalcev za 0,6 odstotne točke nižji in znaša 67,8. V celotnem območju Alpske konvencije živi 32 % vseh delovno sposobnih prebivalcev v Sloveniji.

Delež delovno sposobnih v občinah Alpske konvencije se giblje med 71,1 % (občina Vuzenica) in 65,8 % (občina Vipava). V 53 občinah od skupaj 62 občin (85,5 %) je bil v zadnjem desetletju (2003-2013) ugotovljen upad deleža delovno sposobnih, v občini Kranjska gora največ, in sicer za 4,6 %, v občini Radlje ob Dravi za 3,9 %, v občini Dra-vograd za 3,9 %, Ruše 3,8 % in Muta 3,1 %. To so tudi občine, v katerih je bil v zadnjem desetletju (2003-2013) zabeležen največji porast deleža starejših prebivalcev (65+).

Število delovno sposobnega prebivalstva bo zaradi nizke rodnosti sčasoma vse manjše.

	Skupno delovno sposobno prebivlastvo (absolutna vrednost)	Skupno delovno sposobno prebivalstvo (odstotek prebivalstva)
Slovenija	1.408.581	68,4
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	450.309	67,8
v celoti na območju AK	191.815	67,5
delno na območju AK	258.494	68,1

Tabela 13: Skupno delovno sposobno prebivalstvo, Slovenija, 1. 1. 2013. Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Slovenija se po deležu tujcev uvršča v skupino držav članic EU z najmanjšim deležem tujcev. 1. januarja 2013 je 91.385 tujcev predstavljalo 4,4 % prebivalcev Slovenije, od tega 62.121 moških in 29.264 žensk (32 %). V Sloveniji je torej v tem času živelo 44,4 tujca na 1.000 prebivalcev. Najvišji delež tujih državljanov so predstavljali državljani držav iz nekdanje Jugoslavije, ki je znašal 86,3 %.

V vseh občinah Alpske konvencije je na dan 1. januarja 2013 živelo 27.622 tujcev oz. 41,6 tujca na 1.000 prebivalcev. Tu je živelo 30,2 % vseh tujcev v Sloveniji. Vendar so se tudi tu pokazale razlike med občinami, ki so v celoti vključene v območje Alpske konvencije, in občinami, ki so vanjo vključene le delno. V občinah, ki so v celoti vključene v Alpko konvencijo, je živelo 29,6 tujca na 1.000 prebivalcev (oz. 3 %), medtem ko je v občinah, ki le delno ležijo na območju Alpske konvencije, živelo 50,6 tujca na 1.000 prebivalcev (oz. 5,1 % vseh prebivalcev). Največ tujcev je živelo v tistih občinah, kjer ležijo večji urbani centri oz. industrijska mesta: v Postojni 68, v Jesenicah 64,7, v Kranju, Novi Gorici in Šoštanju 62,2 in Mariboru 57,9 tujca na 1.000 prebivalcev. Najmanj tujcev, manj kot 10 tujcev na 1.000 prebivalcev, je živelo v občinah na vzhodnem delu območja Alpske konvencije, in sicer v občinah Lovrenc na Pohorju, Muta, Oplotnica, Ribnica na Pohorju, Mislinja in Podvelka, najmanj v občini Solčava z najmanjšim deležem 1,9 tujca na 1.000 prebivalstva. To so predvsem podeželske občine, ki nimajo velikih mest. Največji delež tujcev predstavljajo državljani bivših jugoslovanskih republik.

Tuji državljani s svojo starostno sestavo pomlajujejo slovensko prebivalstvo, saj povprečna starost prebivalcev Slovenije presega 42 let, povprečna starost priseljenih tujih državljanov pa je bila v zadnjih petih letih 33 let in pol.

ŠVICA

To poglavje prikazuje strukturo prebivalstva v Švici na nacionalni ravni na podlagi analize treh kazalnikov, ki so bili zbrani na občinski ravni: število žensk na 100 prebivalcev, število starejših prebivalcev na 100 prebivalcev in število državljanov s tujim državljanstvom na 1.000 prebivalcev. Analiza upošteva pretežno občinske podatke; zaradi heterogenosti podatkov pa, ki v določenih primerih ne dovoljujejo določanja jasnih vzorcev, je analiza predvidela tudi obdelavo občinskih podatkov na kantonski ravni (NUTS 3).

Odstotek žensk od skupnega prebivalstva na območju Alpske konvencije v Švici se bistveno ne razlikuje od švicarskega povprečja (50,5 % v letu 2013). Tudi na občinski ravni vrednosti niso daleč od švicarskega nacionalnega povprečja, ker v dveh tretjinah švicarskih alpskih občin število žensk od skupnega števila prebivalcev se giblje med 48 % in 52 %. Kar zadeva starost prebivalstva se Švica, kot večina drugih evropskih in alpskih držav, sooča s spremembami v strukturi z znaki staranja prebivalstva. Razlogi za te spremembe so, med drugimi, nizka rodnost v povezavi z daljšim pričakovanim trajanjem življenja in nižjo umrljivostjo (FSO, 2014). Skupni odstotek starejših prebivalcev v Švici je bil 17,4 % prebivalstva leta 2013 in narašča (FSO, 2014). Ta pojav je bolj izrazit na območju švicarskih Alp, kjer je povprečno število starejših prebivalcev večje od švicarskega povprečja (18,4 %); poleg tega je v več kot polovici švicarskih alpskih občin (67 %) odstotek starejših prebivalcev še višji od tega povprečja in v eni tretjini teh občin je delež starejšega prebivalstva višji od 22 %.

Če upoštevamo prebivalce s tujim državljanstvom, ima Švica v celoti povprečje 232,6 tujega prebivalca na 1.000 prebivalcev. Večina teh prebivalcev prihaja iz 27 držav evropske Unije in velik delež tujcev prihaja iz drugih deloma alpskih držav, kot so Italija (15,6 % celotnega števila švicarskega prebivalstva s tujim državljanstvom), Nemčija (15,2 %) in Francija (5,6 %). Tujci, ki prihajajo iz drugih alpskih držav, predstavljajo na splošno skoraj 40 % celotnega tujega prebivalstva v Švici.

V primerjavi s švicarskimi nacionalnimi podatki švicarske občine, ki ležijo v celoti na območju Alpske konvencije (203,6), beležijo manjše povprečno število prebivalcev s tujim državljanstvom; vendar je na splošno delež tujih prebivalcev na občinski ravni višji v primerjavi z vrednostmi občin v drugih alpskih državah.

Prebivalstvo s tujim državljanstvom ni enakomerno porazdeljeno po vseh švicarskih kantonih: v kantonih Vaud, Ticino, St. Gallen in Glarus je bil na primer ugotovljen višji odstotek tujih prebivalcev v primerjavi z alpskim povprečjem. V primeru kantonov Vaud in Ticino (z 267,3 in 225,0 prebivalca s tujim državljanstvom na 1.000 prebivalcev), je odstotek tudi višji od švicarskega povprečja. Zdi se, da ti kantoni pritegujejo predvsem tuje prebivalce iz bližnjih alpskih držav: v kantonu Ticino je na primer tujih prebivalcev iz Italije 57 % od skupnega števila tujih prebivalcev, v kantonu St. Gallen pa je 20 % prebivalcev iz Nemčije.

Po drugi strani sta alpska kantona z najnižjim deležem prebivalcev s tujim državljanstvom Appenzell-Innerrhoden in Uri, in sicer 100,5 in 105,2, daleč pod švicarskim in alpskim povprečjem.

Primerjava podatkov na nacionalni, kantonski in občinski ravni kaže na kompleksno sliko: po eni strani je švicarske alpske občine in kantone v manjši meri zajel pojav priseljevanja tujcev v primerjavi s celotnim švicarskim ozemljem, po drugi strani pa je ta pojav neenakomerno prisoten v alpskih kantonih. Agregatni podatki kažejo, da posamezni kantoni (Vaud, Ticino, Valais, St. Gallen in Glarus) beležijo večji delež tujega prebivalstva v primerjavi s švicarskim alpskim povprečjem.

Kot zaključek naj povemo, da se delež tujcev od skupnega števila prebivalcev ne zdi povezan s tem, ali kantoni ležijo v celoti ali delno na območju Alp. Kaže, da je bolj odvisen od lokalnih značilnosti, na primer od bližine drugih držav oziroma posebnosti kantonskega in nacionalnega trga dela.

2.3 RAST PREBIVALSTVA

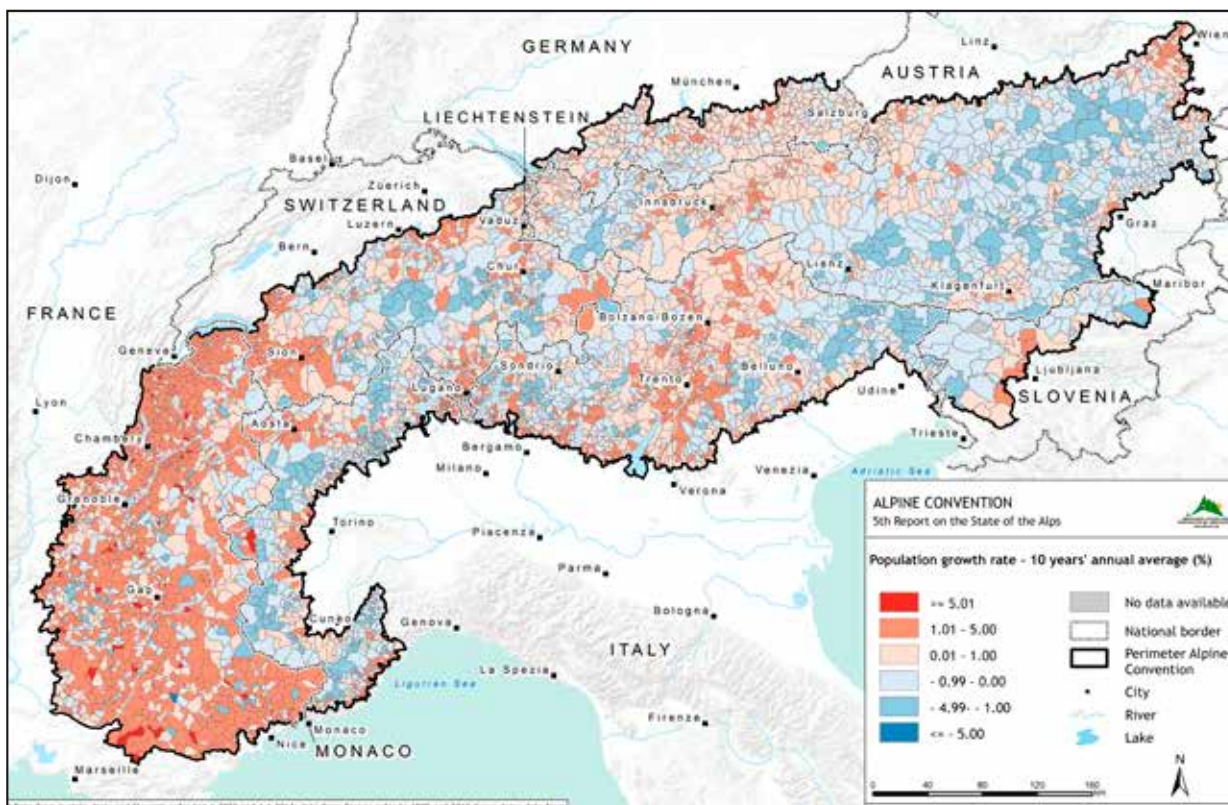
Na demografski razvoj vplivajo trendi stopnje rodnosti, umrljivosti in selitev. Te spremembe imajo vpliv na gospodarske in socialne dejavnike v družbi in obratno. Soodvisnost demografskega razvoja in gospodarskih ter socialnih sprememb v Alpah je zapleten pojav. Zato je treba demografske spremembe obravnavati v širšem kontekstu z vključevanjem tudi gospodarskih in socialnih kazalnikov in ob upoštevanju sprememb v sestavi prebivalstva, ki so se in se trenutno še dogajajo na ravni Alp.

Na območju Alp demografski trendi na splošno niso enakomerno razporejeni, zato je nemogoče določiti en sam trend upadanja, stagnacije ali doseljavanja. Poleg tega so območja, kjer prebivalstvo narašča oziroma upada, pogosto območja, ki ležijo eno ob drugem, kar kaže, da lahko posebne razmere, ki izhajajo iz različnih upravnih struktur, tudi pomembno vplivajo na demografski razvoj.

Ob preučevanju splošnega razvoja rasti in upadanja prebivalstva v Alpah v desetletju od leta 2001 do 2011⁵, podatki kažejo, da prebivalstvo najizraziteje raste (slika 8) v avstrijskih zveznih deželah Tirolski in Salzburgu, v francoskih departmajih Haute-Savoie, Savoie (v glavnem v okolici mest

Chambéry in Grenoble) in Var, v švicarskih kantonih Valais, Ticino in v osrednji Švici (Nidwalden, Obwalden, Zug, Lucerne, Schwyz). V teh cvetočih alpskih regijah je urbanizacija urbanih dolinskih središč očitna. Zaradi vpliva rastočega turističnega sektorja, ki nudi soliden vir dohodka lokalnim prebivalcem, je opaziti prirast prebivalstva tudi v najbolj oddaljenih, težje dostopnih občinah, predvsem v turističnih središčih, v avstrijskih, francoskih, švicarskih in italijanskih Alpah.

Po drugi strani je opazno upadanje in stagnacija prebivalstva v srednje-vzhodnih avstrijskih Alpah (še posebej na vzhodnem Štajerskem, v južnih predelih Spodnje Avstrije in na obrobni predelih Koroške), v švicarskem kantonu Uri in na številnih območjih v italijanskih Alpah (na zahodu od Ligurije do območja Val d'Ossola, v notranjosti Lombardije, v pokrajinah Pordenone in Videm). Poleg tega je manjše upadanje števila prebivalstva opaziti v višjih predelih slovenskega alpskega območja. Na splošno v Alpah potekajo procesi aglomeracije, ko se prebivalstvo strnjuje pretežno v bližini urbanih območij in vzdolž glavnih prometnih vpadnic. Pri tem so opazne različne stopnje pogostosti tega pojava bodisi v posameznih državah bodisi na splošno v vseh državah skupaj. V Franciji, Švici in Nemčiji se zdijo ti

Slika 8: Stopnja rasti prebivalstva (na 100 prebivalcev).

5. Glavni kazalnik, ki ga analizira to poročilo na tem področju, je stopnja rasti prebivalstva, ki je opisan v Prilogi A.

procesi upočasnjeni z nižjo stopnjo upadanja števila prebivalstva v primerjavi z Italijo in Avstrijo. V teh dveh državah pa obstajajo razlike med obravnavanimi območji, pojavnost ni homogena in kaže večje upadanje prebivalstva na bolj oddaljenih območjih in stabilen oziroma rastoč trend vzdolž glavnih prometnih osi in na urbanih območjih. Zdi se, da so procesi aglomeracije v alpskih delih Avstrije in Italije v zadnjih desetih letih potekali intenzivneje kot v alpskih delih Francije, Nemčije in Švice.

Za razlago teh sprememb obstajajo različne hipoteze, vseeno pa je mogoče najti nekaj skupnih imenovalcev. V primeru italijanskega ozemlja je na območjih, kjer so uprave razvile posebne politike, na primer za ohranjanje hribovskega kmetijstva, upadanje števila prebivalstva manjše. Fiskalna avtonomija je tudi pomemben faktor v tem oziru. Drug dejavnik rasti je lahko turizem, saj je na območjih, ki imajo močno turistično strukturo, nižja tudi stopnja upadanja prebivalstva.

Nacionalni prispevki

AVSTRIJA

Na avstrijskem ozemlju se stopnje rasti prebivalstva med začetkom leta 2003 in letom 2013 (letno povprečje na 10 let) regionalno precej razlikujejo. Območja z običajno visoko rastjo prebivalstva se v glavnem nahajajo v avstrijskih zahodnih zveznih deželah (večina občin v severnem delu Tirolske, zahodni in severni del Vorarlberga in številne občine zvezne dežele Salzburg), kot tudi na primer na severovzhodnih obronkih Alp (primestno območje zahodno in jugozahodno od Dunaja v Wienerwaldu) in Koroškem porečju na jugu Avstrije (v okolici Celovca).

Poleg tega obstajajo območja, ki večinoma beležijo upad prebivalstva. Ta zajemajo večje dele alpskih dežel Zgornje in Spodnje Avstrije, Štajerske, Koroške in Vzhodne Tirolske kot tudi na primer obmejno območje med severnim delom Tirolske in Vorarlbergom.

FRANCIJA

V zadnjih desetih letih je v francoskih Alpah število prebivalstva naraslo za skoraj 300.000 prebivalcev. Demografska stopnja rasti (več kot 1 % letno) je višja od nacionalne (0,7 %). Vzrok temu je deloma naravni prirastek (0,4 %), vendar dve tretjini te rasti odpade na presežno priselitev v primerjavi z odselitvijo prebivalcev (0,7 %). To je mogoče razložiti z gospodarsko privlačnostjo območja: število ponujenih delovnih mest se je povečalo za 17 % v istem obdobju (+13 % v Franciji), predvsem v storitvenem sektorju.

NEMČIJA

Za ta nacionalni prispevek o rasti prebivalstva v desetletju 2000–2010 so bili glavni obravnavani kazalniki skupna stopnja rasti prebivalstva, se pravi odstotna sprememba med leti 2000 in 2010, ter povprečna letna stopnja rasti, to je povprečna stopnja rasti in upadanja prebivalstva za vsako leto posebej od leta 2000 do leta 2010.

Nemško območje, ki leži na območju Alpske konvencije, je v desetletju 2000–2010 beležilo splošno 3 % rast prebivalstva. Ta stopnja rasti je skladna z rastjo celotne Bavarske, kjer je vedno v istem referenčnem desetletju opaziti 2,5 % stopnjo rasti prebivalstva.

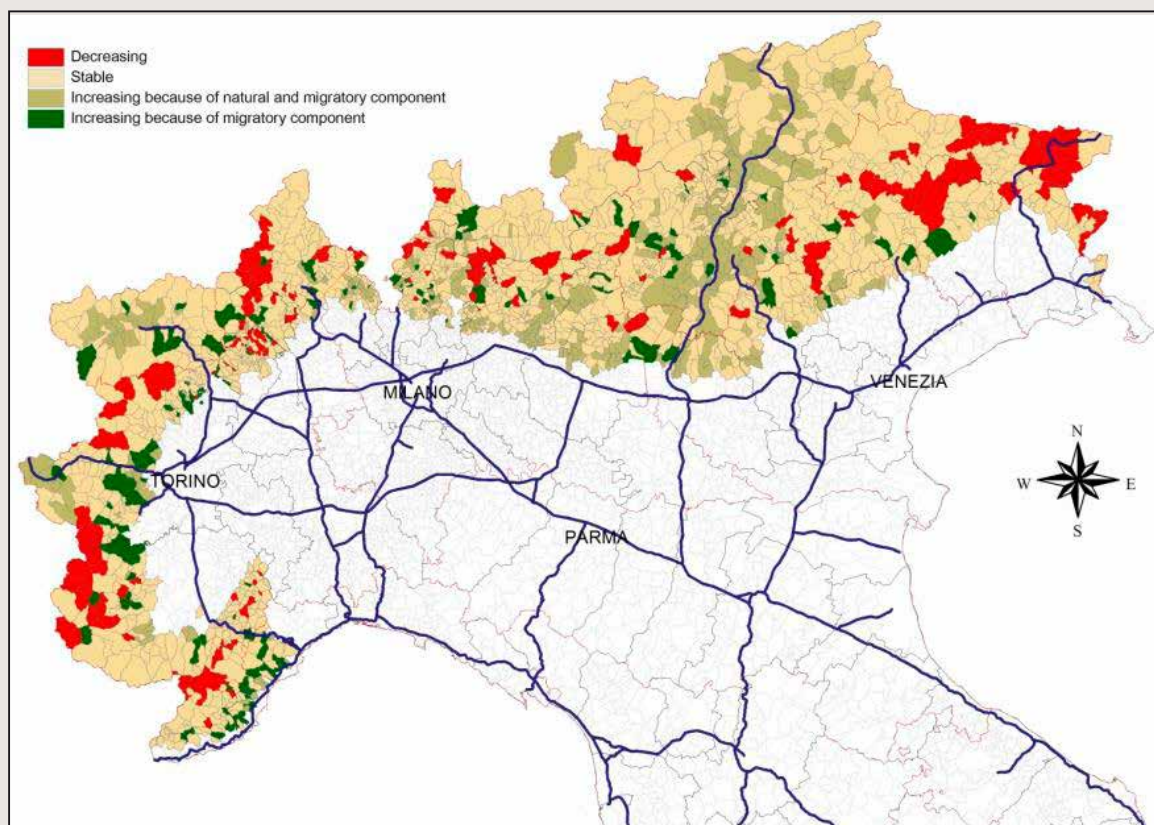
Povprečne letne stopnje rasti prebivalstva v omenjenem obdobju so pozitivne skoraj v vseh okrožjih z izjemo okrožja Garmisch–Partenkirchen (-0,03 % povprečne letne stopnje upadanja prebivalstva) in v mestnem okrožju Kaufbeuren (-0,1 % povprečne letne stopnje upadanja prebivalstva). Kljub temu je pregled desetletja 2000–2010 za ta okrožja pokazal znake stagnacije bolj kot občutnega upadanja prebivalstva: skupni stopnji rasti prebivalstva za celo desetletje sta bili dejansko -0,3 % za Garmisch–Partenkirchen in -0,1 % za Kaufbeuren.

Na občinski ravni lahko rečemo, da je trend prebivalstva v nemških Alpah v obdobju 2000–2010 stabilen ali rastoč trend: v več kot tretjini občin (76 %) je med leti 2000 in 2010 bila rast prebivalstva pozitivna, v več kot polovici teh (58 %) pa je bila stopnja rasti višja od 2,5 % s povprečnimi letnimi stopnjami rasti med -1,17 % v kraju Reit im Winkl (okrožje Traunstein) in +2,6 % za občino Balderschwang (Oberallgäu).

ITALIJA

V alpskem delu Italije večina občin ohranja stalno število prebivalcev v obravnavanem obdobju. Občine, kjer prebivalstvo narašča tako zaradi naravnih razlogov kot tudi zaradi selitev, se nahajajo vzdolž avtoceste A22. Tiste, kjer prebivalstvo narašča predvsem zaradi selitve, pa se nahajajo zlasti v pokrajini Torino. Najvišje stopnje rasti prebivalstva je opaziti vzdolž avtoceste A22, v obmorskih občinah (v Liguriji), sredi doline Aosta in na območju kraja Bardonecchia. Nižja stopnja rasti prebivalstva je zabeležena na območju med Trbižem (Tarvisio), Tolmečem (Tolmezzo) in Gemono (kjer je bil leta 1976 potres).

Povprečna letna stopnja rasti alpskega prebivalstva med leti 2003 in 2013 je znašala 0,49 %. V desetih letih je prebivalstvo alpskih občin naraslo povprečno vsako leto za eno enoto na dvesto. To ni visoka vrednost, vendar višja od nacionalnega povprečja v istem obdobju (+0,45 %) in višja od vrednosti, ki so jo zabeležili v skupini drugih nealpskih občin (+0,44 %). Seveda je splošno stanje v Alpah precej raznoliko in na nekaterih območjih postaja depopulacija problem. 42,1 % občin na italijanskem alpskem območju kaže med leti 2003 in 2013 stopnjo rasti prebivalstva, ki je enaka ničli (v približno desetih občinah) ali negativna. Občine z najvišjo negativno stopnjo rasti so: Sabbia v pokrajini Vicenza, Cintano, Ingria in Moncenisio v pokrajini Torino, Dreka (Drenchia), Livosullo in Savogna v pokrajini Videm in Falmenta v pokrajini Verbano-Cusio-Ossola, kjer so v omenjenem obdobju letno beležili povprečen upad 4 enot na 100 prebivalcev. Obratno je prebivalstvo naraslo za več kot 5 % letno v občinah Givoletto in Prigelato v pokrajini Torino. Vzrok za ta prirastek so bile v številnih primerih selitve.

Slika 9: Italijanske alpske občine glede na rast/upad prebivalstva (leta 2004-2010).

SLOVENIJA

Stopnja rasti prebivalstva v Sloveniji je bila v zadnjem desetletju (2003-2013) nizka, saj je znašala 0,3 %. Na območju Alpske konvencije je bila zabeležena višja stopnja rasti prebivalstva od ravni Slovenije v 27,4 % občin (oz. v 17 od 62 občin), najvišja v občini Logatec z 2,0 % stopnjo rasti, v občini Prevalje z 1,5 % stopnjo rasti, v občinah Hoče-Slivnica in Rače-Fram s 1,4 % stopnjo rasti.

Pozitivne stopnje rasti prebivalstva so bile na območju Alpske konvencije v zadnjem desetletju (2003-2013) zabeležene predvsem v občinah, ki delno ležijo na območju Alpske konvencije in v občinah, ki ležijo v dolinskih pasovih Gorenjske in Koroške.

Več kot polovica občin - 53,2 % oz. 33 od 62 občin na območju Alpske konvencije se je v zadnjem desetletju (2003-2013) soočala z upadanjem prebivalstva, najhitreje v občini Slovenska Bistrica s povprečnim letnim upadom prebivalstva za 1,6 %, v občini Nova Gorica za 1,2 %, v občini Podvelka za 1 %. Negativna stopnja rasti prebivalstva prevladuje v občinah, ki v celoti ležijo na območju Alpske konvencije, kar 66,6 % izmed njih je zabeležilo negativno povprečno rast v zadnjem desetletju, medtem ko je bila ta zabeležena le v treh občinah, ki le delno segajo na območje Alpske konvencije.

ŠVICA

V Švici se je od 80. let do danes število prebivalcev povečalo, s pospešeno rastjo tudi v zadnjem desetletju 2000-2010. Številčno je prebivalstvo v Švici v tem zadnjem obdobju skupno naraslo za 9,2 % (Jeanneret in Goebel, 2012), zlasti v bližini glavnih velemestnih območij.

Tudi na švicarskih območjih, ki ležijo na območju Alpske konvencije, je prebivalstvo naraslo v bližini glavnih prometnih osi in večjih mest: najvišjo rast so zabeležili v kantonu Ticino, v bližini Lugana in Bellinzone, v kantonu Vaud, v bližini mesta Lozane in vzdolž glavnih prometnih osi v kantonu Valais. Švicarske občine na splošno ne kažejo bistvenih trendov upadanja prebivalstva: manj kot 3 % vseh občin, ki so bile preučene za to poročilo, je v letih med 2001 in 2010 beležilo več kot 2 % upad števila prebivalstva.

V primerjavi s trendi drugod v Alpah, kjer rast prebivalstva poteka zlasti v okviru aglomeracijskih procesov na bolj dostopnih območjih, rast prebivalstva v švicarskih alpskih občinah ni rezultat vzporednih procesov depopulacije v drugih bolj oddaljenih alpskih občinah.

		Naravni prirast	Naravni prirast (na 1.000 preb.)	Rodnost	Umrljivost
Avstrija	Alpe	-1.721	-0,5	5,6	5,8
	Nacionalni	-	-0,1	9,4	9,4
Francija	Alpe	11.091	4,1	12,8	8,7
	Nacionalni	-	3,8	12,2	8,1
Nemčija	Alpe	-4.195	-2,8	8,2	10,2
	Nacionalni	-	-2,4	8,4	10,8
Italija	Alpe	-7.418	-1,7	8,8	10,5
	Nacionalni	-	-1,3	9,0	10,3
Liechtenstein	Alpe/nacionalni	133	3,6	9,7	6,1
Monako	Alpe/nacionalni	-	-	12,7	8,1
Slovenija	Alpe	848	1,3	10,6	9,4
	Nacionalni	-	1,3	10,7	9,4
Švica	Alpe	1.777	0,9	9,4	8,4
	Nacionalni	-	2,2	10,3	8,0
Alpsko območje		537	0,0	8,8	8,6

Tabela 14: glavni kazalniki gibanja prebivalstva za alpsko območje in celotno nacionalno ozemlje osmih alpskih držav. Podatki so iz leta 2012, z izjemo Francije (leto 2010) in za Monaka (2013).

2.4 GIBANJE PREBIVALSTVA

Kot je bilo poudarjeno v prejšnjem poglavju, je spreminjanje obsega prebivalstva povezano bodisi z rastjo in upadanjem števila prebivalcev iz naravnih razlogov (rojstva in smrti) bodisi zaradi prostorskih premikov prebivalstva (priselitve in odselitve).

Za opredelitev naravnih dinamik, ki so vzrok za rast ali upadanje prebivalstva, moramo ločeno analizirati tri glavne komponente: naravni prirast, rodnost (živorojeni na 1.000 prebivalcev) in umrljivost (umrli na 1.000 prebivalcev) (Tabela 14).

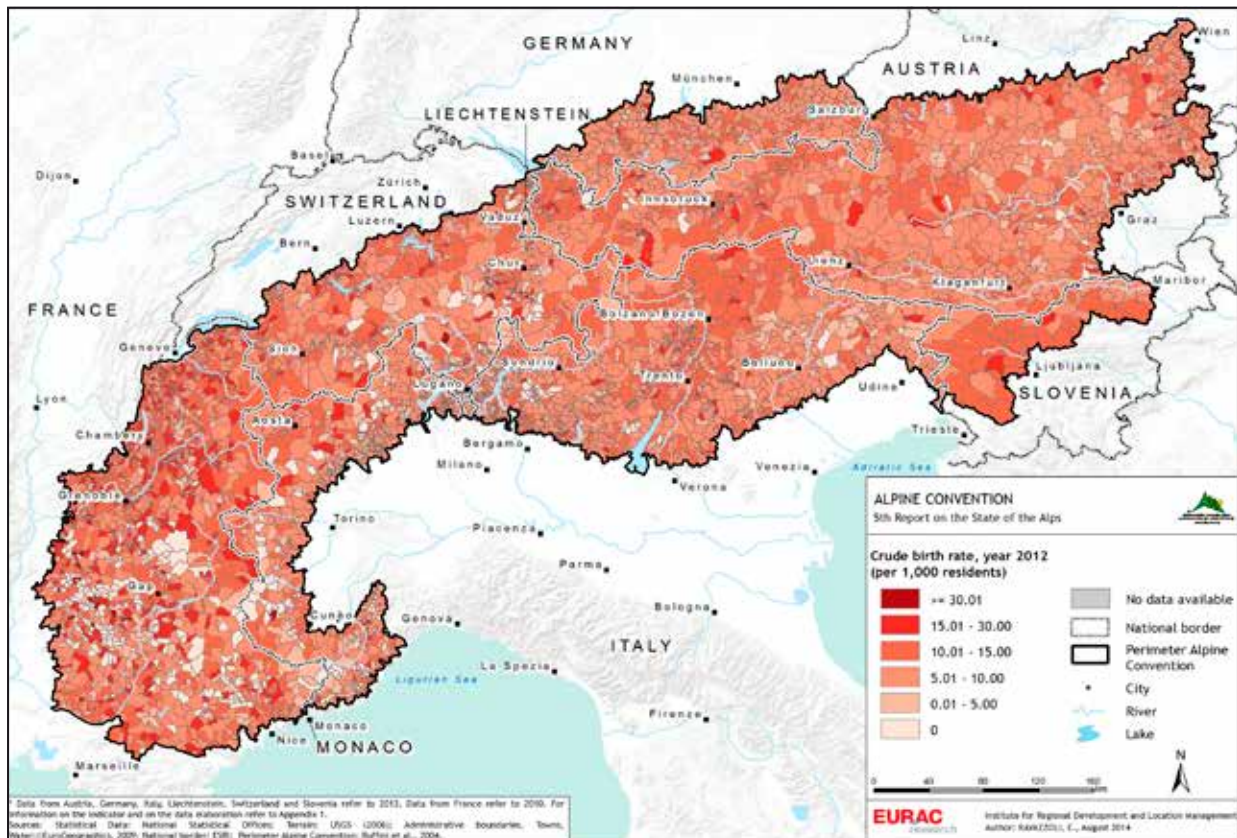
Naravni prirast (število živorojenih otrok odštejemo število umrlih prebivalcev) je povezan s povečanjem in manjšanjem obsega prebivalstva iz naravnih razlogov (rojstva in smrti). Na ta faktor vpliva struktura prebivalstva, še posebej odstotek starejših prebivalcev od celotnega prebivalstva. Slednje je zlasti značilno za območju Alp, kjer so ugotovljene nižje vrednosti naravnega prirasta, in sicer v predelih, za katere je značilen visok indeks starejšega prebivalstva. Območja z upadajočimi vrednostmi so prisotna vseh povsod v italijanskih Alpah s posebej nizkimi vrednostmi na vzhodu in zahodu. Bolj fragmentarno sliko kažejo druga območja Francije, Švice in Nemčije. Precej stabilne vrednosti beležijo

v jugovzhodnem delu Avstrije. Po drugi strani je višje vrednosti opaziti na koridorju med Liechtensteinom in osrednjo Avstrijo, ter na Južnem Tirolskem v Italiji in na avstrijskem Tirolskem, kjer je indeks staranja starejšega prebivalstva nižji. Podobne trende je zaslediti tudi v francoskem departmaju Haute-Savoie ter v Grenobleu in njegovi okolici. V Sloveniji je slika kompleksna, ker beležijo višje stopnje naravnega prirasta v okolici Ljubljane in na dolinskih pasovih ter nižje vrednosti v najbolj oddaljenih krajih⁶. Za boljše razumevanje vrednosti in znakov naravnega prirasta je potrebno analizirati tudi obe notranji komponenti: rojstva in smrti. Za opis teh komponent sta najbolj pogosto uporabljena kazalnika rodnost in umrljivost.

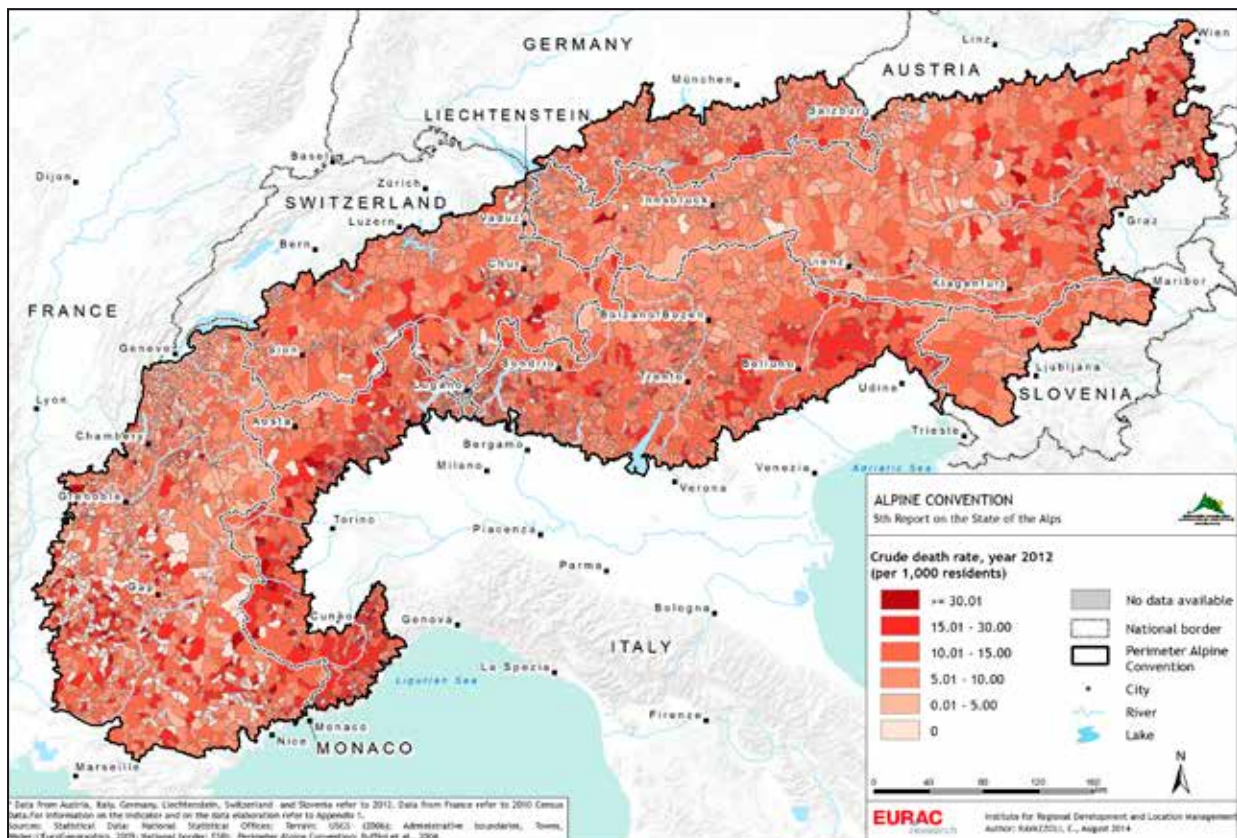
Na celotnem alpskem območju je opaziti veliko spreminljivost stopnje rodnosti (slika 10) z najvišjo vrednostjo v francoskih Alpah (12,8 na 1.000 prebivalcev) in najnižjo vrednostjo v avstrijskih Alpah (5,6 na 1.000 prebivalcev). Na ravni alpskih občin je stanje fragmentarno in heterogeno, zato ni mogoče opaziti nikakršnega jasnega vzorca. Zgleda torej, da imajo specifični lokalni faktorji večji vpliv na število rojstev kot pa splošne dinamike, ki zajemajo celotno alpsko območje.

Za alpsko območje na splošno velja, da je umrljivost tesno povezana s pojavi, kot je na primer staranje prebivalstva, in

6. S tem v zvezi je treba poudariti, da so višje vrednosti v nekaterih slovenskih občinah deloma posledica dejstva, da so občine, ki samo delno spadajo v območje Alpske konvencije, obravnavane kot celote.

Slika 10: Živorojeni (na 1.000 prebivalcev).

Slika 11: Umrli (na 1.000 prebivalcev).

	Avstrija	Francija	Nemčija	Italija	Liechtenstein	Slovenija	Švica
Celotna stopnja rodnosti	1,44	2,0	1,38	1,42	1,51	1,58	1,52
Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu	81,1	82,1	81,0	82,4	82,5	80,3	82,8

Tabela 15: Celotna stopnja rodnosti in pričakovano trajanje življenja ob rojstvu v alpskih državah.

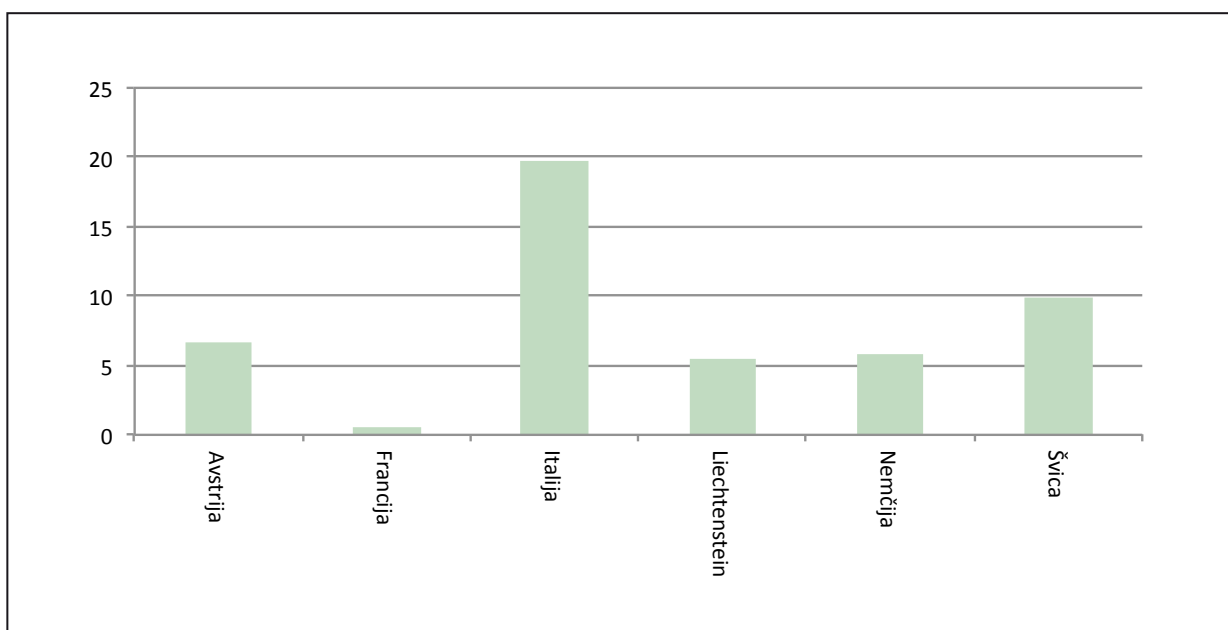
višje vrednosti kazalnika so tam, kjer je prebivalstvo starejše. Slednje velja, kljub razčlenjenosti pojava, ki kaže visoko stopnjo spremenljivosti (slika 11), tudi za občinsko raven, kjer višja umrljivost v alpskih predelih sovpada z višjim delež starejšega prebivalstva (na primer oddaljena podeželska območja v Italiji in Avstriji). Nasprotno je prisotnost tujega prebivalstva z mlado strukturo morda eden izmed faktorjev, ki zmanjšujejo vrednost tega kazalnika na območjih z višjim deležem tujcev.

Naravno gibanje prebivalstva ni odvisno samo od starosti prebivalstva ampak tudi od drugih dejavnikov kot na primer družinskih in reprodukcijskih navad, ki tudi igra pomembno vlogo. Med drugim je razpoložljivost določenih storitev in uslug, pomemben dejavnik pri odločitvah žensk za rojstvo otrok in ustvarjanje družine in s tem za naravni prirast. Drug pomemben dejavnik je celotna stopnja rodnosti, se pravi povprečno število otrok na žensko. Poleg tega pričakovano trajanje življenja ob rojstvu nudi zanimiv vpogled v sanitarno-zdravstvene razmere in kakovost življenja na različnih območjih, kar lahko zato uporabimo kot približek za opre-

delitev pozitivnih pogojev za rojstva. Tabela 15 primerja stopnje rodnosti in pričakovano trajanje življenja ob rojstvu v alpskih državah.

Drug pomemben faktor, ki vpliva na naravno gibanje prebivalstva je selitvena komponenta (slika 12); prevladovanje »selitvene komponente« je posledica bodisi okrepitve selitvenih tokov bodisi zmanjšanja splošne stopnje rodnosti (število umrlih ostaja bistveno nespremenjen faktor).

Rezultati kombiniranega učinka naravnega prirasta in selitvene komponente lahko pripeljejo do različnih vrednosti in trendov razvoja prebivalstva, lahko pa tudi popolnoma različno vplivajo na značilnosti prebivalstva. Dve glavni komponenti selitvenega gibanja (poleg selitve iz »drugih razlogov«) sta notranji in meddržavni selitveni prirast. Migracije različno vplivajo na različna alpska območja. Najvišje vrednosti so ugotovljene v večini nemških alpskih občin, na večjih predelih francoskega ozemlja, predvsem v departmajih Haute-Savoie, Var in Alpes de Haute Provence (čeprav mestoma fragmentarno) ter na okoliških območjih

Slika 12: Stopnja selitvenega prirasta s statistično prilagoditvijo, 2013.

Salzburga in Dunaja. V Italiji je slika bolj kompleksna in fragmentarna: območja z višjimi vrednostmi se nahajajo v glavnem v predalpskih predelih in v osrednjih Alpah (pretežno na Tridentinskem – Gornjem Poadižju). Nižje vrednosti v Alpah je opaziti skoraj na celotnem švicarskem ozemlju (z redkimi izjemami). Osrednja Avstrija in Slovenija kažeta bolj stabilne vrednosti⁷.

Tematska analiza "Rastoče število priseljenega prebivalstva in integracija na podeželskih območjih Avstrije" podrobno preučuje te teme predvsem na avstrijskem ozemlju, "Študija o priselitvah in odselitvah iz Alp s poudarkom na »novih gorskih prebivalcih« pa razčlenjeno analizira priseljevanje in odseljevanje iz Alp.

---

7. Ocena selitvenega prirasta za nadnacionalno ozemlje, kot je ozemlje Alpske konvencije, ni enostavno. Na primer ni vedno možno enostavno razlikovati med "notranjimi" in "meddržavnimi" selitvami. Slednje bi bilo možno samo ob upoštevanju matrike "prihodov-odhodov" za spremembe prebivališča po dvojicah občin. Vendar ta matrika ni vedno vključena v uradne statistike. Italijanske statistike na primer nudijo podatek o prihodih v občine destinacije za notranje selitve, ne pokažejo pa občine destinacije v primeru spremembe prebivališča oziroma selitve v tujino (po vsej verjetnosti v alpsko občino). Zaradi tega so na voljo zgolj podatki o prebivalcih, ki se priselijo oziroma odselijo iz posemeznih alpskih občin, in je torej možno oceniti le stopnjo "privlačnosti" posamezne občine za selivce. Na te podatke lahko vplivajo tudi različne stopnje natančnosti statističnih informacij o odseljevanju, ki jih zbira vsaka posamezna država Alpske konvencije. Dober približek stopnje privlačnosti je morda tudi število tujega prebivalstva, ki živi v alpskih občinah, ki je lažje izmerljivo in primerljivo na mednarodni ravni.

Naraščanje števila priseljenega prebivalstva in integracija na podeželskih območjih

Spremembe v geografiji selitev in nove usmeritve integracijskih procesov

Thomas Dax in Ingrid Machold

Avstrijski zvezni inštitut za območja z omejenimi možnostmi in gorska območja

Uvod

Tradicionalno dojemanje gorskih območij kot obrobni območij, ki jih ogrožata skromna uspešnost gospodarstva in odseljevanje znatnih segmentov prebivalstva, je treba prilagoditi novim regionalnim selitvenim trendom. Malo je družbenih pojavov, ki so z enako močjo vplivali na demografski, gospodarski in kulturni razvoj naših držav, kot so selitve. Mimo novih selitvenih valov v smeri velikih mest, s katerimi se soočajo vse raziskave in javne debate, bolj poglobljene analize trenutnih selitvenih gibanj kažejo, da na podeželska območja v širših predelih zahodne Evrope v čedalje večji meri vplivajo tudi visoke stopnje priselitev. Na številnih podeželskih območjih Francije, Španije, Italije, Nemčije, Švice in Avstrije je nekdanji selitveni upad nadomestil pozitiven selitveni prirast (Bauer in Fassmann, 2010). Najpomembnejši dejavnik v tej spremembi so mednarodne selitve, ki so doživele porast iz gospodarskih in političnih razlogov, na primer zaradi širitve Evropske unije in prihoda vedno večjega števila izven evropskih selivcev (De Lima, 2014). Ta analiza se osredotoča na avstrijsko gorsko območje in skuša obrazložiti preobrat v selitvenem trendu, ki je spremenil oblike avstrijske alpske regije iz območja odseljevanja v "območje priseljevanja". Ta premik v selitvenih tokovih ni zajel samo Avstrije, ampak je značilen za večino alpskih regij. Debata o tem, kako organizirati učinkovite procese integracije, je postala tudi pomembna komponenta regionalnega razvoja in razvoja gorskih območij. Glede na navedeno je treba prepoznati ta nov razvoj in preusmeriti integracijske procese v smislu ustanavljanja "prijateljskih skupnosti" in na ta način izkoristiti razvojni potencial priseljencev.

Od družbe odseljevanja k družbi priseljevanja

Prostorsko gibanje ljudi je izredno raznoliko glede na geografijo in časovni razpon. Deli se na krožno gibanje (na primer v turizmu, sekundarnih prebivališčih, dnevnih selitvah), nestalne selitve (na primer sezonski delavci) in stalne selitve (Bender in Kanitscheider, 2012). Analiza obravnava to zadnjo skupino, ki kaže tudi izredno pojavno raznolikost. Ekonomski in politični migranti so najpomembnejša skupina, vendar, posebno na gorskih območjih, tudi privlačnost območja in upokožitev pomembno vplivata na selitve. Bender in Kanitscheider opozarjata na številne migracijske vroče točke na avstrijskem alpskem območju z visokim deležem selivcev, starih več kot 50 let, in ugotavljata, da je za ta območja morebiti značilen pojav priseljevanja zaradi privlačnosti pokrajine in rekreativne ponudbe (Bender in Kanitscheider, 2012: 240). Vendar analiza ne razlikuje med nacionalnimi (notranjimi) in meddržavnimi selitvami. Ta tematska analiza se ukvarja predvsem z opredelitvijo posameznih vrst selitve in s posebno vlogo meddržavnih selitev za gorska območja v Avstriji, ki so predvsem posledica iskanja zaposlitve.

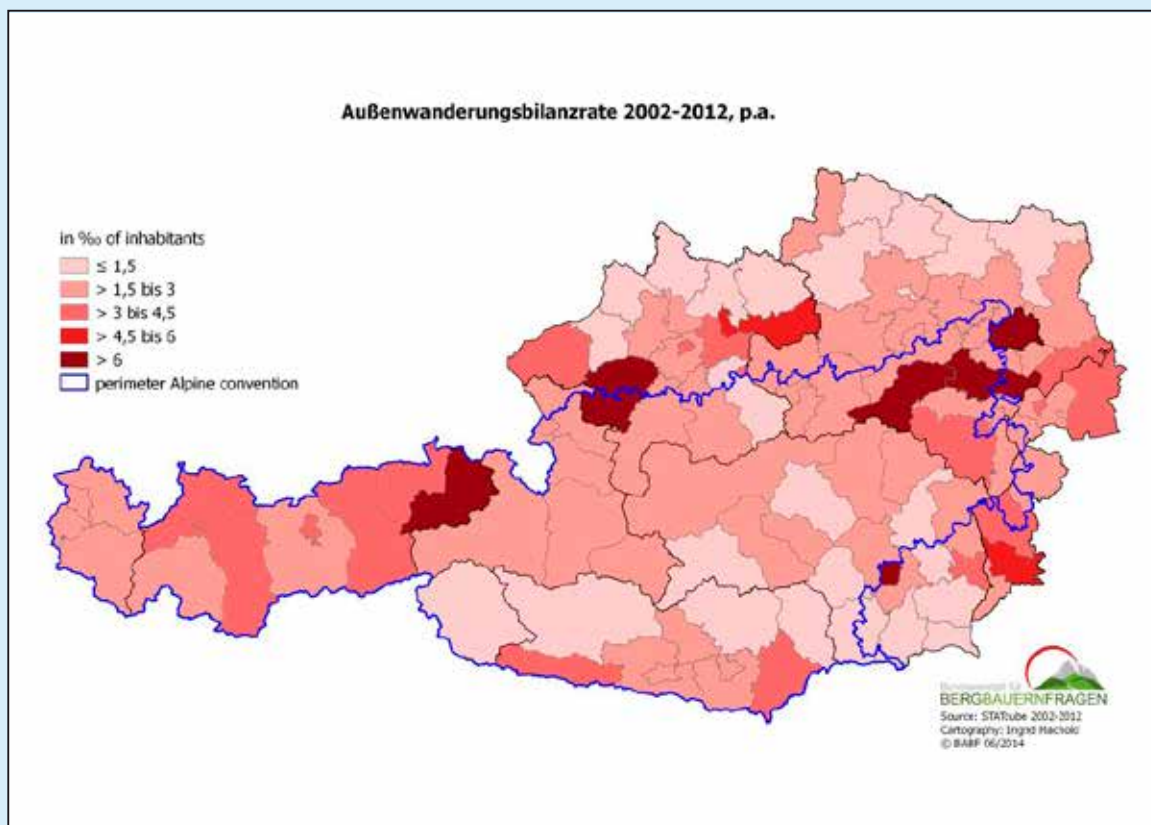
Na podlagi analiz v okviru raziskovalnega projekta "Mednarodne selitve na avstrijskem podeželju", ki ga je vodil Zvezni inštitut za območja z omejenimi možnostmi in gorska območja⁸, je bilo možno določiti razlike med notranjimi in meddržavnimi selitvami na občinski ravni. Študijska dognanja (Machold in dr., 2013) kažejo, da je za podeželska območja v Avstriji v čedalje večji meri značilno priseljevanje, tako da skoraj v vseh regijah negativno naravno gibanje kompenzira pozitiven selitveni prirast. V primeru avstrijskih alpskih dežel to pomeni pozitiven selitveni prirast +6.100 ljudi (v obdobju 2002-2010) z meddržavnim selitvenim prirastom +60.400 in notranjim selitvenim prirastom -54.300 (Dax in Machold, 2014).

Tujci predstavljajo večino meddržavnih selivcev, avstrijski državljani pa so v glavnem prisotni v notranjih selitvah. Podatki kažejo na spremembe kraja bivanja, ki presegajo občinske meje. Pomen priselitev v demografskem razvoju

8. Naročnik sta bila avstrijsko zvezno kanclerstvo ter Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo, okolje in upravljanje z vodami; projekt je pripravil tematska izhodišča za delovno skupino "Raznolikost in integracija v prostorskem razvoju" Avstrijske konference za prostorsko načrtovanje.

avstrijskih alpskih dežel je razviden v prirastu, ki kaže, da je v obdobju 2002-2010 prebivalstvo naraslo za več kot 56.000 prebivalcev zaradi selitve tujcev, medtem ko je bil selitveni prirast avstrijskih državljanov negativen, in sicer -50.000.

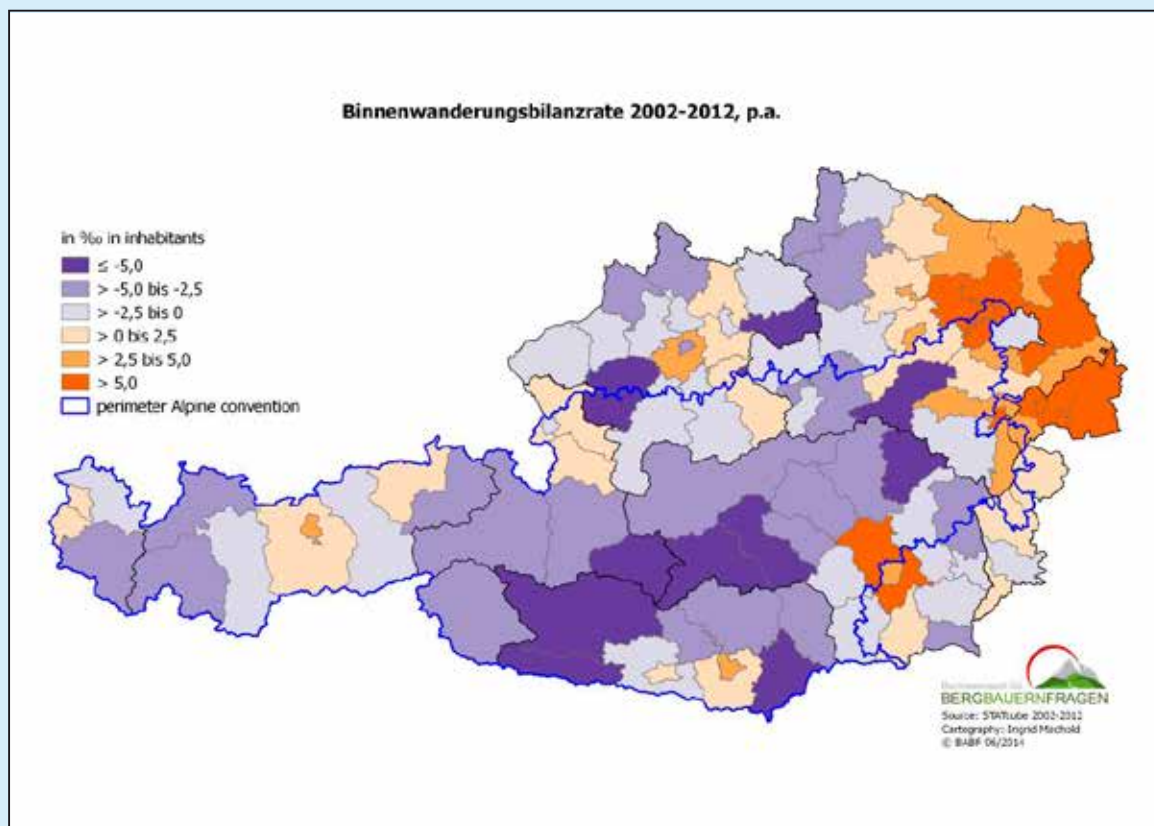
Slika 13 prikazuje raznolikost pojava na območju Alp in potrjuje ugotovitev, da so vse dežele v goratih predelih podvržene pozitivnemu meddržavnemu selitvenemu prirastu (z izjemo mesta Lienz z negativnim letnim prirastom -0,1 % letno). Eno ali dve desetletji od tega je bilo popolnoma drugače. Takrat je komaj katera dežela, in, če že, je bila to dežela s specifično privlačnostjo, imela pozitiven selitveni prirast.

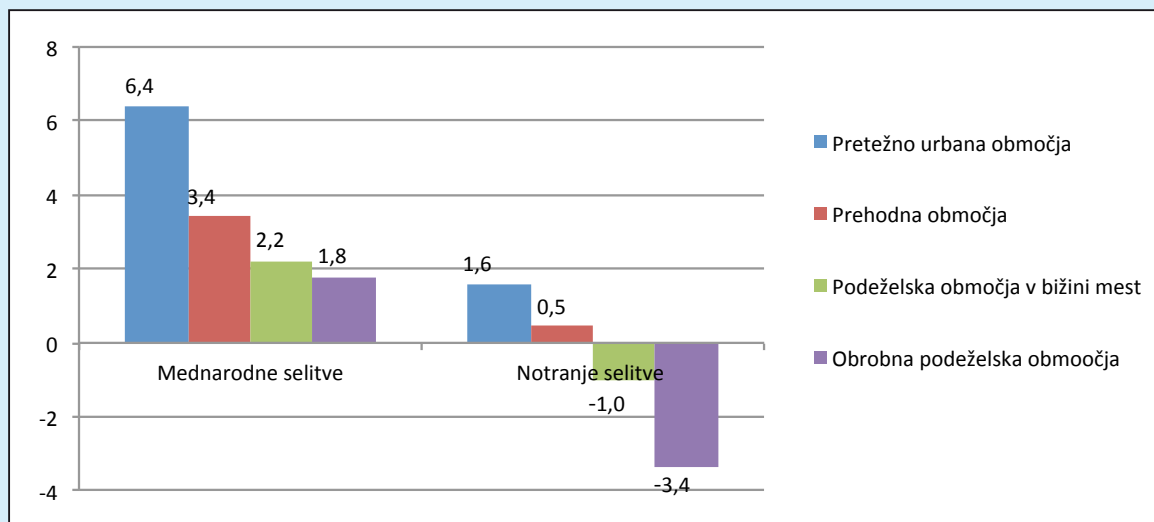
Slika 13: Meddržavni selitveni prirast 2002-2012 (letno).

V nasprotju s tem pozitivnim meddržavnim selitvenim prirastom je notranji selitveni prirast za večino podeželskih območij, še posebej v oddaljenih gorskih predelih, negativen (Slika 14). Na prostorski vzorec teh gibanj močno vplivata ločevanje med mesti in podeželjem ter združevanjem mest. To je razvidno na primer na vplivnih območjih glavnih avstrijskih mest, ki segajo na območja Alpske konvencije. Pozitiven notranji selitveni prirast je opaziti skoraj izključno na teh območjih.

Na splošno se vpliv selitev na urbane in ruralne tipologije prostora kaže v poudarjeni potrebi po razlikovanju in preučevanju različnih komponent selitvenih gibanj. S tem je namreč poudarjen pozitiven selitveni prirast za meddržavne selitve na vseh vrstah območij (pretežno urbana območja, prehodna območja, podeželska območja v bližini mest, obrobna podeželska območja) in prikazana povsem nasprotna slika za notranje selitve. Pretežno urbana in prehodna območja, se pravi območja pod vplivom glavnih mest, tukaj beležijo pozitiven (notranji) selitveni prirast. Vsa ruralna območja zaznamuje negativni trend, v primeru obrobnih podeželskih območij celo poudarjeno negativni trend. Ob upoštevanju splošnega demografskega razvoja pomeni, da morajo meddržavne selitve nadomestiti notranji negativni trend na večini obrobnih podeželskih območij (slika 15).

Slika 14: Notranji selitveni prirast 2002-2012 (letno).

Slika 15: Selitveni prirasti na 1.000 prebivalcev, 2002-2012. (letno) Vir: Machold in dr. (2013), str. 148; posodobil BABF.

Povečana pozornost za oblikovanje regionalnih procesov integracije

Potrebno je preučiti dejavnike, ki pospešujejo procese (socialne) integracije na lokalni ravni. S preučevanjem dveh po obsegu manjših območij z visokim deležem selivcev in nastajajočimi pozitivnimi izkušnjami integracije je bil cilj omenjene študije oceniti mnenja in poglede priseljenih in stalnih prebivalcev podeželskih skupnosti. Eno od obravnavanih območij je bilo v Spodnji Avstriji, drugo pa v Vorarlbergu, obe v avstrijskih Alpah. S kvalitativnimi intervjuji (61 anketirancev) so oblikovali zanimive ocene in nabor splošnih predpogojev za ukrepe na ravni skupnosti

s ciljem spodbujanja procesov integracije. Ti bi morali upoštevati predvsem:

- Izvajanje proaktivnih pobud za ustvarjanje "prijateljskih skupnosti" za nove prebivalce (Depner in Teixeira, 2012),
- Obravnavanje ne samo gospodarskih ali zaposlitvenih vprašanj, temveč tudi razvijanje ustreznih programov za nudenje nastanitvenih zmogljivosti na podeželju,
- Upoštevanje kulturnih razlik in prednostno razvijanje jezikovnih spretnosti in znanja (za vse starostne skupine),
- Urediti »prost dostop« z ureditvijo "krajev za druženje" (fizična in mentalna) znotraj posameznih in med različnimi družbenimi skupinami.

Te zgledne izkušnje lokalnih selivcev potrjujejo splošni vtis o nenehnih neuspehih v odzivanju na te razvojne potrebe in poudarjanju različnih življenjskih okolij v skupnostih. Pogosto je videti, kot da še obstajajo velike pregrade (ki smo jih imenovali »miselnostne pregrade«), ki zavirajo vključevanje različnih skupin prebivalcev v podeželske skupnosti. Izzivi zajemajo tudi pomembne prostorske/regionalne razsežnosti, ki jih čedalje bolj upoštevajo tudi v političnih debatah na regionalni ravni.

Avstrijska konferenca za prostorsko načrtovanje je s svojimi tematskimi partnerskimi aktivnostmi postavila okvir za razpravo in pripravo posebej za regionalno raven ustreznih pristopov in dobrih praks, ki upoštevajo prostorske značilnosti v procesih integracije (OREK Partnerschaft, 2014). Ta debata je dokazala, da se vse večje število pobud osredotoča na izkoriščanje priložnosti in razvijanje potenciala, ki ga sproščajo trenutni selitveni vzorci (Dayton-Johnson in dr., 2007) (namesto da bi segali po problemsko naravnem pristopu). Osnovne značilnosti takega spremenjenega pristopa so široko sprejete v znanosti, implikacije za ukrepanje na regionalni ravni pa so le delno znane. Vse večje število primerov »integracije« dokazuje zanimanje za izboljšanje stanja na lokalni ravni, vendar izvajanje programov zahteva veliko napora. Pomoč na lokalni ravni, na primer aktivnosti v okviru programov Leader in CLLD (Community-Led Local Development), skupine Lokalne agende 21 in številnih drugih tematskih mrež skupnosti v Alpah, lahko postane kljub temu odskočna deska za povratno ukrepanje in usklajevanje ustreznih dejavnosti.

Sprememba v selitvenih gibanjih in potreba po vključevalnih dejavnostih narekujejo potrebo po vključitvi tudi podeželskih in gorskih območij v debato. Taka preusmeritev pomeni novo opredelitev vloge selitev, ki pripomore, da postanejo območja, se pravi življenjska in delovna okolja, privlačnejša. Alpska območja očitno nudijo (Corrado, 2013) privlačno socialno in gospodarsko okolje s povečanim številom selitvenih poti in razvojnimi priložnostmi, ki bi jih morale kreativne lokalne in regionalne politike prepoznati in upoštevati.

Nacionalni prispevki

AVSTRIJA

Leta 2012 so glede naravnega gibanja prebivalstva na avstrijskem alpskem območju opazili zanimive regionalne razlike. Največji naravni prirast so beležili v Vorarlbergu, na Tirolskem in v Salzburgu. Nasprotno je na obširnih alpskih območjih Koroške, Štajerske in Spodnje Avstrije število umrlih presehalo število rojenih.

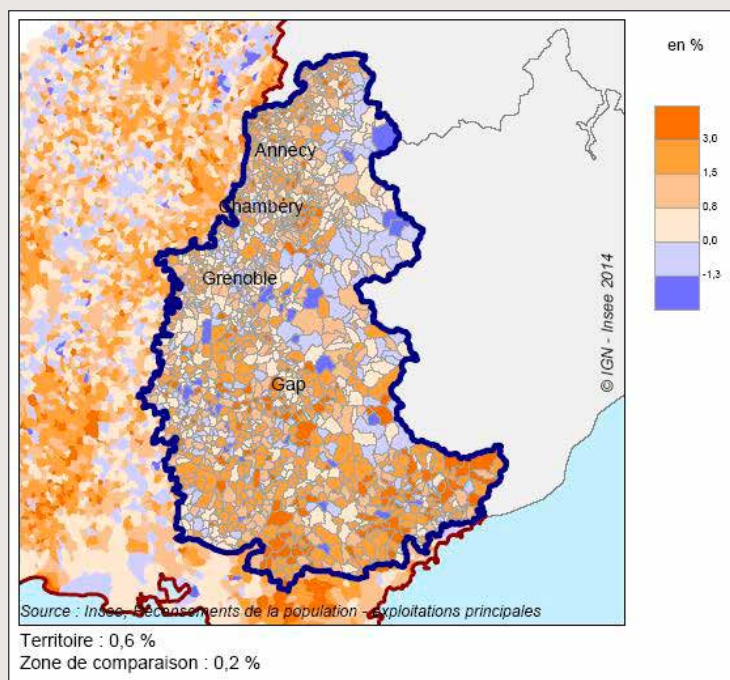
Rodnost je bila na celotnem območju Alp najvišja v severnem delu Vorarlberga, predvsem v Bregenzerwaldu in v številnih predelih Tirolske in Salzburga kot tudi v izoliranih predelih alpskega dela Spodnje Avstrije. Na območjih Štajerske in Koroške je rodnost povečini precej nizka.

Po drugi strani pa je bila umrljivost zelo visoka v številnih alpskih občinah v Spodnji Avstriji, na Štajerskem in Koroškem, kar pomeni da je tu večje število starejšega prebivalstva. Nasprotno pa je bilo število umrlih precej nižje v zahodnem delu Avstrije, kjer je relativni delež starih prebivalcev od skupnega števila prebivalstva dosti manjši.

FRANCIJA

Kot drugod je v Franciji stopnja rodnosti visoka (indeks rodnosti je višji od 2), rodnost in umrljivost pa sta na območju francoskih Alp obe nekoliko višji od francoskega povprečja. Pričakovano trajanje življenja je podobno nacionalni povprečni vrednosti: približno 85 let ob rojstvu za ženske in 79 za moške; približno 23 let pri 65 letih za moške in 27 za ženske.

Večina priseljenih prihaja v francoske Alpe iz ostalih predelov Francije. Ta pojav lahko razlagamo na več različnih načinov. Del priseljenih se je preselil, ker dela (ali ker se želi zaposliti) v velikih mestih na obrobju alpskega ozemlja (Ženeva, Nica...). Pogosto gre za prebivalce, ki so prej živeli v teh mestih in so se preselili na podeželje v večje samostojne hiše z vrtom v predmestnem okolju. Po navadi gre za družine z otroki, kar potrjuje pozitiven selitveni prirast otrok med 0 in 14 leti. To so selitve na kratke razdalje.

Slika 16: Selitveni prirast 1999 – 2010.

ciarnega izobraževanja. Edino veliko akademsko mesto na tem območju je Grenoble, ki beleži pozitiven selitveni prirast za mlade med 20. in 29. letom starosti. Drugod na ozemlju se mladi prebivalci odseljujejo v velika francoska in evropska akademsko mesta.

Drug razlog za demografsko privlačnost je dinamičnost gospodarstva, ki priteguje prebivalce v iskanju zaposlitve. Ti prihajajo od daleč, v glavnem iz severne Francije in z območja Pariza. Prisotne so vse delovno aktivne starostne skupine, vključno z mladimi, starimi med 24 in 29 let: za delovna mesta v turizmu namreč pogosto iščejo mlade sile (šport, socialno-kulturna animacija).

Na število prihodov vpliva tudi splošna privlačnost alpskega okolja (krajina, lepote, vreme...). Gre za upokojene prebivalce ali prebivalce tik pred upokojitvijo (stare več kot 55 let).

Edina starostna skupina, v kateri se več prebivalcev odseljuje kot priseljuje, je skupina mladih, starih med 15 in 24 let: to so mladi ljudje, ki jih privlačijo velika mesta zaradi zaposlitve ali ter-

ITALIJA

Občine, ki se večajo iz naravnih razlogov ali zaradi selitev, se nahajajo vzdolž avtoceste (A22), tiste ki se večajo zaradi priselitev, pa se nahajajo še posebej v pokrajini Torino. Pozitivni selitveni prirasti zaradi prihodov iz tujine so prisotni skoraj povsod, predvsem v vzhodnem delu Ligurije, še posebej na nižinskih območjih in vzdolž glavnih prometnih poti. Izračun prirasta prebivalstva nam omogoča, da ločeno analiziramo različne komponente, ki vplivajo na povečanje ali upadanje števila prebivalcev.

Večina občin kaže stabilno naravno gibanje ali negativno rast. Leta 2012 je samo 29,6 % občin beležilo pozitiven naravni prirast. Če upoštevamo celotno italijansko alpsko območje znaša naravni prirast prebivalstva na 1.000 prebivalcev 1,7 v primerjavi z italijanskim povprečjem 1,3. Stanje je bolj kritično, če si ogledamo nekatere občine v Piemontu (alpske občine v pokrajinah Cuneo, Vercelli, Verbano-Cusio-Ossola in Torino), Furlaniji Julijski krajini (alpske občine v pokrajini Videm s povprečjem -6.5) in Liguriji (alpske občine v pokrajini Imperia s povprečjem -7.8). Občine Valloriate, Roaschia in Rittana beležijo poudarjeno negativen naravni prirast (več kot -60 na 1.000 prebivalcev.).

Po drugi strani sta alpski občini s pozitivnim naravnim prirastom v avtonomni deželi Tridentinskega – Gornjega Poadižja (2.4 Bolzano/Bozen in 0.9 Trento). Če vzamemo posamezne občine, imajo najvišji naravni prirast (več kot 20 na 1.000 prebivalcev) občina Roascio (pokrajina Cuneo), Pedesina (pokrajina Sondrio), Morterone (pokrajina Lecco) in Claviere (pokrajina Torino).

Rodnost (na 1.000 prebivalcev) na območju Alp je 8,8, popolnoma v skladu z vrednostjo na državni ravni (9,0 na 1.000 prebivalcev). Glavna dolinska dna pritegujejo še posebej mlade prebivalce, v oddaljenih dolinah in višjih predelih pa je opaziti nizko rodnost zaradi odseljevanja mladih iz teh krajev.

Alpske občine v pokrajinah Bolzano - Južna Tirolska, Trento, Aosta, Verona in Bergamo beležijo najvišje vrednosti (nad povprečjem). Povezava med tem kazalnikom in naravnim prirastom je zelo tesna, na primer za občine Roascio (pokrajina Cuneo), Pedesina (pokrajina Sondrio) in Morterone (pokrajina Lecco).

Ne glede na navedeno je zaskrbljujoče dejstvo, da je v večini občin rodnost nižja od italijanskega povprečja. Še posebej v občinah v pokrajini Imperia in Videm je bila rodnost zelo nizka (6,8 na 1.000 prebivalcev). Leta 2012 v 127 alpskih občinah ni bilo rojenih otrok. Večina teh občin je v Piemontu, v pokrajinah Cuneo, Vercelli, Verbano-Cusio-Ossola in Torino.

Zanimiva je tudi primerjava s stanjem pred desetimi leti. Med leti 2002 in 2012 so beležili rahlo povišanje v alpskih občinah v pokrajinah Imperia, Pordenone in Cuneo. Naraščajoči trend je opaziti v alpskih občinah Novara, Treviso in Bergamo.

Umrljivost (na 1.000 prebivalcev) na območju Alp je 10,5 in je enaka italijanskemu povprečju 10,3. Če upoštevamo geografijo tega kazalnika in jo primerjamo z nataliteto, opazimo skoraj nasprotno razmere. V alpskih občinah, ki spadajo v pokrajine Vercelli, Biella, Udine in še posebej Imperia, je bila ugotovljena posebno visoka vrednost umrljivosti. Pokrajina Imperia je znana kot ena »najstarejših« pokrajin v Italiji. Piemont je že spet tisto območje, ki ga je v največji meri zajel ta negativen pojav (alpske občine v pokrajinah Cuneo, Vercelli, Verbano-Cusio-Ossola in Torino). Rittana, Raschia in Valloriate (v pokrajini Cuneo) kažejo neverjetno visoke vrednosti (več kot 60 na 1.000 prebivalcev).

Območja z visokim številom odseljenih beležijo bodisi nizko nataliteto bodisi visoko mortaliteto zaradi sprememb v strukturi prebivalstva, ki ga sestavlja čedalje večje število starejših prebivalcev.

Po drugi strani pa beležijo alpske občine v pokrajinah Bolzano - Južna Tirolska, Trento in Lecco najnižje stopnje umrljivosti. To verjetno pomeni, da se mlade družine selijo v bolj privlačne alpske kraje.

Za podrobnejšo analizo stopnje naravne dinamičnosti italijanskega območja Alp je videti še zanimivejši drug kazalnik: celotna stopnja rodnosti (na 1.000 žensk).

Na žalost tu ni na voljo podatkov za LAU-2 raven, temveč samo za NUTS-3 raven. Vsekakor je bilo na tej ravni potrjenih nekaj prej omenjenih ugotovitev. Okrepitev selitvenih pojavov v zadnjem desetletju in višja stopnja rodnosti v skupnosti selivcev v povezavi s starostno strukturo tujega prebivalstva sta privedla do rahlega povišanja celotne stopnje rodnosti. Ta kazalnik znaša 1,42 na državni ravni. Stanje v Alpah je podobno nacionalnemu. Med pokrajinami, ki vključujejo eno ali več alpskih občin, je ta kazalnik beležil najvišje vrednosti v Bolzanu/Boznu (1,67), Trentu (1,6), Bergamu (1,58) in Aosti (1,7). Zadnje so na lestvici Biella (1,3), Verbano-Cusio-Ossola (1,34) in Imperia (1,34). Ta območja smo že omenili v tej analizi oziroma ko smo obravnavali prejšnje kazalnike v zvezi z nizko nataliteto in visoko mortaliteto.

Na nacionalni ravni je bilo leta 2012 pričakovano trajanje življenja ob rojstvu za ženske 84,4 leta, za moške pa 79,6 leta.

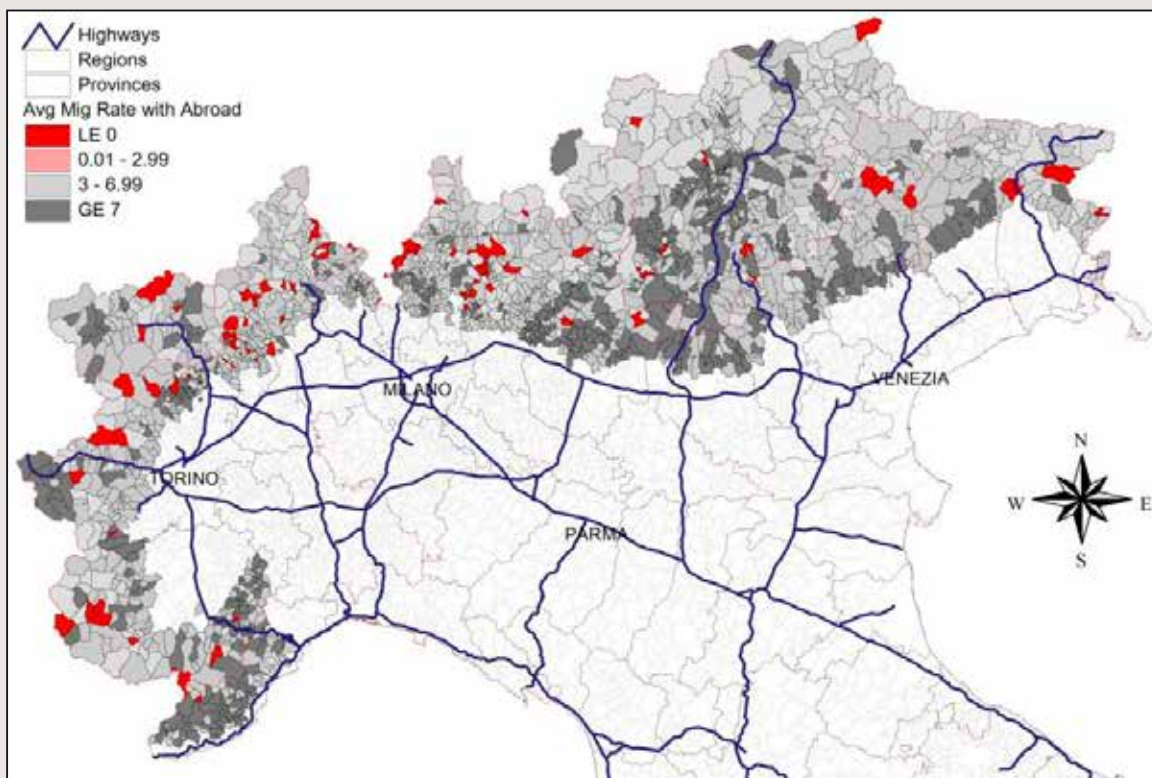
Ob pregledovanju podatkov na NUTS-3 ravni - v Italiji tega kazalnika ne izračunavajo na LAU-2 ravni - smo ugotovili, da je pričakovano trajanje življenja za moške višje na vzhodu Italije kot pa v zahodnih pokrajinah. Izjemo predstavlja

Gorica v Furlaniji – Julijski krajini, ena izmed vzhodnih italijanskih pokrajin, kjer je pričakovano trajanje življenja nižje (78,9). Nižje vrednosti pričakovanega trajanja življenja so ugotovljene v pokrajinah Sondrio in Verbano-Cusio-Ossola (78,7) ter Belluno (79,0). Višje vrednosti kažejo Trento in Lecco (80,8) ter Treviso (80,7). Glede pričakovanega trajanja življenja za ženske lahko opazimo enako razporeditev na ozemlju, se pravi na zahodu je pričakovano trajanje življenja ob rojstvu najnižje, še posebej v Bielli, Savoni in Cuneu (84,1). Najvišje vrednosti tega kazalnika je najti skoraj v celoti na vzhodu Italije: Como (85,7), Treviso in Trento (85,9). Če upoštevamo podatke zadnjih dvanajst let (2000-2012), lahko ugotovimo, da je Bergamo italijanska alpska pokrajina z največjim prirastom pričakovanega trajanja življenja moških (+4.4 leta), najnižji prirast pa ima pokrajina Videm (+3). Za ženske beleži najvišji prirast Lecco (+2.8) in najnižjega Sondrio (+1.2).

Pričakovano trajanje življenja pri 65 letih (ali povprečna življenjska doba) je statistični indeks, ki ga uporabljajo za merjenje povprečnega števila preostalih let življenja 65 let stare osebe (ženske ali moškega). Na državni ravni je bilo leta 2012 pričakovano trajanje življenja pri 65 letih za ženske 21,8 leta, za moške pa 18,3 leta. Kot za pričakovano trajanje življenja ob rojstvu tudi pričakovano trajanje življenja pri 65 letih kaže razlike med spoloma.

Ob analizi alpskih pokrajin opazimo, da so najnižje vrednosti tega kazalnika prisotne na vzhodu Italije razen v pokrajini Sondrio v Lombardiji (18,2). Najvišje vrednosti za moške so koncentrirane predvsem na vzhodu: Trento (19,3), Bolzano - Južna Tirolska (19,2) in Treviso (19,1) ter osrednja pokrajina Lecco (19 let). Podatki za moške ne kažejo večjih razlik med najvišjo in najnižjo vrednostjo v alpskih pokrajinah. V primeru žensk beležijo najnižjo vrednost za pričakovano trajanje življenja pri 65 letih v pokrajinah: Savona in Cuneo (21,7 leta) ter Bergamo (21,8); najvišje vrednosti so v pokrajinah Trento (23,1), Treviso (23,0) in Pordenone (22,9 leta). V obdobju med 2000 in 2012 se razlike za moške gibljejo med najvišjo vrednostjo v Leccu (+2,8 leta) in najnižjo v Savoni (+1,4). Prirasti razlik za ženske so nižji kot za moške; najvišji so v Bielli (2,2 leta).

Skoraj povsod na italijanskem alpskem območju je zabeležen pozitiven selitveni prirast iz tujine, predvsem na vzhodu in v Liguriji, še posebej v ravninskih predelih in vzdolž glavnih prometnih poti.

Slika 17: Italijanske alpske občine s povprečnim letnim meddržavnim selitvenim prirastom s tujino, 2004-2011.

NEMČIJA

V nemških Alpah so v letih od 2005 do 2009 beležili selitveni prirast +2,8 na 1.000 prebivalcev na leto, Bavarska pa je beležila vrednost +2,2 ‰ in celotna Nemčija +0,2 ‰. Največji selitveni upad na Bavarskem so leta 2009 povzročili nemški državljani, ki so se odselili v Švico (-2.024) in Avstrijo (-1.433). Doslej so negativni selitveni prirast številčno odtehtale priselitve iz drugih delov Nemčije, čeprav se trend upočasnjuje. Leta 2009 so na Bavarskem beležili sledeče stanje selitev: v tujino se je odselilo 6.978 nemških državljanov in iz ostalih delov Nemčije se je priselilo 14.073 nemških državljanov. Selitveni prirast na 1.000 prebivalcev na nemškem alpskem območju je bil med 1972 in 2009 na splošno znatno večji kot na Bavarskem ali na ravni Nemčije.

Za opis gibanja prebivalstva v nemških Alpah in zato, da so podatki primerljivi z drugimi alpskimi državami, smo preučili tri glavne kazalnike bodisi na občinski (LAU 2) bodisi na pokrajinski (LAU 3) ravni: naravni prirast, rodnost in umrljivost.

V absolutnem smislu beležijo nemške Alpe negativni naravni prirast v letu 2012, in sicer z negativno razliko med rojenimi in umrlimi prebivalci -3.306. Na splošno je na Bavarskem negativni naravni prirast odtehtal pozitiven selitveni prirast (Bayerisches Staatsministerium für Arbeit und Sozialordnung, Familie und Frauen, 2011). Zaradi pomanjkanja dinamičnih podatkov o selitvah pa v tem poročilu ni bilo mogoče oblikovati enakih zaključkov za nemška alpska območja.

Rodnost (incidenca rojenih od skupnega števila prebivalcev) je v nemških Alpah z vrednostjo 8,2 nižja od skupnega alpskega povprečja (8,8), medtem ko znaša umrljivost (incidenca umrlih od skupnega števila prebivalcev) 10,2 in je zato višja od skupnega alpskega povprečja (8,6). Ti podatki kažejo na višji delež starejšega prebivalstva v nemških Alpah v primerjavi s celotnim alpskim območjem; ta faktor v povezavi z drugimi, na primer s podaljšanjem pričakovanega trajanja življenja, odigrava pomembno vlogo pri določanju vrednosti rodnosti in umrljivosti za nemški alpski prostor. Primerjava s podatki za celotno bavarsko območje potrjuje naslednje ugotovitve: območje nemških Alp dejansko kaže nekoliko nižje vrednosti rodnosti in nekoliko višje vrednosti umrljivosti v primerjavi s povprečnimi vrednostmi na Bavarskem (in sicer 8,55 in 10,02).

Če analiziramo podatke na ravni okrožij ugotovimo, da so vsa okrožja beležila negativen naravni prirast leta 2012, z izjemo mestnega okrožja Rosenheim, ki je imelo pozitiven prirast z 38 rojstvi. Od vseh okrožij (z izjemo mestnih okrožij), je najvišjo umrljivost v povezavi z najnižjo rodnostjo beležilo okrožje Garmisch-Partenkirchen, ki je tudi imel največji delež starejših prebivalcev na skupno število prebivalcev.

Kar zadeva analizo treh kazalnikov gibanja prebivalstva na občinski ravni je opaziti kompleksno sliko brez jasnih vzorcev. V tem smislu je stanje nemških alpskih občin zelo podobno stanju drugih alpskih občin, in sicer izredno fragmentarno glede na lokalne pogoje v posameznih občinah.

Za zaključek gre pripomniti, da analizirani kazalniki prikazujejo stanje, v katerem je na območju nemških Alp, tudi zaradi večjega deleža starejšega prebivalstva, povprečno višji delež umrlih in nižji delež rojenih v primerjavi s stanjem na ravni Nemčije (in v manjši meri na ravni Bavarske). Kljub temu kompleksna slika na občinski ravni kaže, da, čeprav vpliven, faktor staranja prebivalstva ni edini sprožilec naravnih gibanj prebivalstva. Vzroke gre torej iskati tudi v lokalnih faktorjih oziroma faktorjih, ki so tesno povezani s specifičnimi občinskimi in širšimi konteksti.

SLOVENIJA

	Slovenija	Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	V celoti na območju AK	Delno na območju AK
Naravni prirast (absolutna vrednost)	2.681	848	251	597
Naravni prirast (na 1.000)	1,3	1,3	0,9	1,6
Rodnost (na 1.000)	10,7	10,6	10,1	10,8
Umrlijivost (na 1.000)	9,4	9,4	9,3	9,2

Tabela 16: Glavni kazalniki naravnega prirasta na območju Alp in na celotnem nacionalnem ozemlju, leto 2012. Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Naravni prirast v Sloveniji je bil v letu 2012 že sedmo leto zapored pozitiven. V tem letu se je rodilo 2.681 prebivalcev več kot jih je umrlo. Naravni prirast je znašal 1,3 na 1.000 prebivalcev, kar pomeni, da se je na vsakih 1.000 prebivalcev rodil nekaj več kot en človek več kot je umrl. Povprečno število živorojenih otrok na žensko je bilo v tem letu v Sloveniji 1,6 otroka.

V občinah Alpske konvencije se je v letu 2012 z naravnim prirastom povečalo število prebivalstva za 848 prebivalcev. Naravni prirast na 1.000 prebivalcev je bil enak kot na ravni Slovenije in je znašal 1,3 prebivalca na 1.000 prebivalcev.

Podrobnejši vpogled pokaže, da je bil naravni prirast v občinah Alpske konvencije v letu 2012 zelo različen. V več kot polovici oz. 63 % občin Alpske konvencije je bil zabeležen pozitiven naravni prirast. V 32 občinah (51,6 %) Alpske konvencije je bil zabeležen višji naravni prirast kot na ravni Slovenije. Najvišji je bil v občini Gorenja vas-Poljane, 9,7 prebivalcev na tisoč prebivalcev. V tej občini je bil izmed vseh občin, vključenih v Alpsko konvencijo v začetku leta 2013, zabeležen najnižji indeks staranja (67,5). Sledijo ji občina Logatec (občina, ki je delno vključena v Alpsko konvencijo) z naravnim prirastom 6,6 prebivalca na tisoč prebivalcev, Ajdovščina (občina, ki je delno vključena v Alpsko konvencijo) s 6,2 in Mozirje (6,1).

Občine, v katerih je bil leta 2012 zabeležen pozitiven naravni prirast, ležijo večinoma na obrobju Alpske konvencije, na območju Savske ravnice (Kranj - Jesenice). V skoraj vseh občinah (v 15 od 17 občin), ki delno ležijo na območju Alpske konvencije, je bil zabeležen pozitiven prirast.

V ostalih 23 občinah od skupaj 62 občin oz. 37,1 % občin Alpske konvencije, je bil leta 2012 zabeležen naravni upad prebivalstva, število umrlih je torej presegalo število rojenih prebivalcev v občini. Za večino teh občin je tudi sicer značilna negativna starostna struktura prebivalstva, v več kot polovici teh občin pa je bila v zadnjem desetletnem obdobju (2003 – 2013) zabeležena negativna povprečna stopnja rasti oz. upadanje prebivalstva. Največji negativni naravni prirast v letu 2012 je imela občina Gornji Grad, kjer je na vsakih 1.000 prebivalcev umrlo 14 prebivalcev več, ko se jih je rodilo.

	Število rojstev	Rodnost (na 1.000 prebivalcev)
Slovenija	21.938	10,7
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	7.058	10,6
delno na območju AK	2.975	10,1
v celoti na območju AK	4.083	10,8

Tabela 17: Živorajeni (na 1.000 prebivalcev). Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Rodnost se v Sloveniji znižuje že desetletja, posebno intenzivno pa po letu 1980. Najmanj živorojenih otrok se je doslej rodilo v letu 2003 (17.321), po tem letu je število rojstev začelo spet rahlo naraščati. V Sloveniji se je v letu 2012 rodilo 21.938 živorojenih otrok. Vrednost osnovnega kazalnika rodnosti, ki pove koliko otrok povprečno se je rodilo na 1.000 prebivalcev, je bilo v tem letu 10,7. Približno enaka vrednost rodnosti prebivalstva je bila v letu 2012 zabeležena tudi v vseh občinah Alpske konvencije, kjer se je rodilo 7.058 živorojenih oz. 10,6 otroka na 1.000 prebivalcev. V 28 občinah od skupaj 62 oz. v 45,9 % občin Alpske konvencije je bila stopnja rodnosti višja kot na ravni Slovenije. Najvišja je bila v občini Solčava, kje se je povprečno rodilo 17,4 otroka na 1.000 prebivalcev, v občini Gorenja vas 15,9 otroka na 1.000 prebivalcev, Mozirje, 14,4 in Ajdovščina (občina, ki je delno vključena v Alpsko konvencijo) 14,3 otroka na tisoč prebivalcev. Najnižja stopnja rodnosti na območju Alpske konvencije je bila v letu 2012 zabeležena v občini Ribnica na Pohorju (5,8 rojenega otroka na 1.000 prebivalcev). Sledijo ji občine Kranjska Gora (6,2), Lovrenc na Pohorju (7,0), Ruše (7,2). Vse te občine so beležile tudi negativen naravni prirast.

V večini občin na območju Alpske konvencije (v 39 občinah od 62 v 63 % občina) je bila zabeležena stopnja rodnosti med 10– 15 rojenih otrok na 1.000 prebivalcev. V večini izmed teh občin (79,5 %) je bil naravni prirast pozitiven. V občinah, kjer je bila zabeležena stopnja rodnosti med 5,01 in 10 rojenih na tisoč prebivalcev - teh občin je bilo 33,87

% (21 od skupaj 62 občin), pa je bil v večini (71,4 %) zabeležen negativni naravni prirast.

	Število umrlih (absolutna vrednost)	Umrljivost (na 1.000 prebivalcev)
Slovenija	19.257	9,4
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	6.210	9,4
v celoti na območju AK	3.486	9,2
delno na območju AK	2.724	9,3

Tabela 18: Umrli (na 1.000 prebivalcev), Vir Statistični urad Republike Slovenije

Medtem, ko v Sloveniji število rojstev upada, se število umrlih v zadnjih desetletjih ni bistveno spremenilo. Število umrlih na leto v tem obdobju se giblje med 17.000 in 19.000.

V letu 2012 je v Sloveniji umrlo 19.257 prebivalcev. Stopnja umrljivosti je dosegla stopnjo 9,4 na 1.000 prebivalcev.

Na območju občin Alpske konvencije je bila stopnja umrljivosti na tisoč prebivalcev v letu 2012 enaka kot na ravni Slovenije: 9,4. Razlike v stopnji umrljivosti med posameznimi občinami Alpske konvencije so se v letu 2012 gibale med najvišjo stopnjo umrljivosti v občini Gornji Grad (27,0) in najnižjo v občini Oplotnica (5,7)

Višja stopnja umrljivosti od ravni Slovenije je bila v letu 2012 zabeležena v 41 % oz. 25 od 62 občin Alpske konvencije.

V Sloveniji je v večjem deležu občin Alpske konvencije (69,4 %) bila v letu 2012 zabeležena stopnja umrljivosti v razredu od 5,01 do 10,00 umrlih na 1.000 prebivalcev. Stopnja umrljivosti od 10,01 do 15,00 umrlih na tisoč prebivalcev je bila zabeležena v 27,4 % občin Alpske konvencije. Te občine prevladujejo v zahodnem in severovzhodnem delu območja Alpske konvencije. Stopnja umrljivosti nad 15,1 umrlega na tisoč prebivalcev je bila v letu 2012 zabeležena le v dveh občinah.

Skupni prirast – to je naravni in selitveni prirast skupaj – je leta 2012 v Sloveniji znašal 1,6 prebivalca na 1.000 prebivalcev, oz. skupaj 3.325 prebivalcev.

V Sloveniji je nekaj več kot polovica vseh občin (123) imela negativen skupni selitveni prirast, kar je bila v večini primerov posledica negativnega selitvenega prirasta med občinami. Na drugi strani je 87 slovenskih občin imelo v letu 2012 pozitiven skupni selitveni prirast, kar pomeni, da se je v občino več prebivalcev priselilo, kot se jih je iz nje odselilo. Na območju Alpske konvencije je bil v letu 2012 v kar 61,3 % (38 od 62 občin) občin zabeležen skupni upad prebivalstva.

Razlog za negativen skupni prirast je predvsem v odseljivanju prebivalcev oz. v negativnem selitvenem prirastu ob nizkem ali negativnem naravnem prirastu. Najvišji negativni skupni prirast je bil zabeležen v občini Črna na Koroškem (-15,4 prebivalca na 1.000 prebivalcev), Podvelka (-12,4 na 1.000 prebivalcev), Vitanje (-12,3 na 1.000 prebivalcev). Na drugi strani je med 62 občinami na območju Alpske konvencije imelo 24 občin oz. (38,7 %) pozitivni skupni prirast. Te občine so večinoma imele pozitiven naravni in tudi selitveni prirast. Najvišji skupni prirast so imele občine Hoče-Slivnica, 22,4 prebivalca na 1.000 prebivalcev, Logatec (29,0), Rače-Fram (17,0), Medvode (14,5). Vse navedene občine ležijo na obrobju perimetra Alpske konvencije oziroma so vanje vključena z manjšim delom svojega ozemlja.

Skupni selitveni prirast (to je seštevek selitvenega prirasta (notranji) med občinami in selitvenega prirasta s tujino) je bil v letu 2012 v 67,2 % (v 41 od 62 občin) negativen. Najvišji selitveni upad je bil zabeležen v naslednjih občinah; Gorje (-13,6 prebivalca na 1.000 prebivalcev), Črna na Koroškem (-12,7 prebivalca na 1.000 prebivalcev), Vitanje (-11,9 prebivalca na 1.000 prebivalcev).

Pozitiven skupni selitveni prirast je bil v letu 2012 zabeležen v 34,4 % oz. 21 od 62 občin. Najvišji je bil v občinah

Hoče-Slivnica (19,9 prebivalca na 1.000 prebivalcev), Logatec (13,3 prebivalca na 1.000 prebivalcev), Rače-Fram (12,8 prebivalca na 1.000 prebivalcev). Vse navedene občine ležijo na obrobju perimetra Alpske konvencije oziroma so vanjo vključene z manjšim delom svojega ozemlja.

	Skupno prebivalstvo (absolutna vrednost)	Priseljeni iz tujine - Skupaj	Odseljeni v tujino - Skupaj	Selitveni prirast s tujino - Skupaj	Priseljeni iz tujine na 1.000 prebivalcev	Odseljeni v tujino na 1.000 prebivalcev	Selitveni prirast s tujino na 1.000 prebivalcev
Slovenija	2.058.821	15.022	14.378	644	7,3	7,0	0,3
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	663.739	4.507	4.242	265	6,8	6,4	0,4
v celoti na območju AK	284.071	1.376	1.342	34	4,8	4,7	0,1
delno na območju AK	379.668	3.131	2.900	231	8,2	7,6	0,6

Tabela 19: Meddržavni selitveni prirast. 2012 Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Na gibanje števila prebivalcev vplivajo poleg naravnega gibanja tudi meddržavne selitve. Slovenija velja že več kot 50 let (izjema je bila nekaj posameznih let – 1991, 1992 in 1998) za državo priseljevanja. Čeprav se je število prebivalcev vse do leta 1993 povečevalo predvsem zaradi pozitivnega naravnega prirasta, je veljalo za zadnja leta, da se je število prebivalcev v Sloveniji povečevalo predvsem zaradi selitvenega prirasta s tujino. Število v Slovenijo priseljenih oseb je zlasti močno presevalo število oseb, odseljenih iz države v prvih letih po vstopu Slovenije v Evropsko unijo (med leti 2005–2009). V letu 2010 se je ta trend obrnil, vendar je bil že naslednje leto selitveni prirast s tujino ponovno pozitiven.

V letu 2012 se je v Slovenijo priselilo 15.022 oseb, odselilo pa se je 14.378 oseb, kar pomeni, da je selitveni prirast s tujino znašal 0,3 prebivalca na 1.000 prebivalcev.

V celotno območje Alpske konvencije se je leta 2012 priselilo 4.507 tujcev (oz. 6,8 tujca na 1.000 prebivalcev), to je 30,0 % vseh tujcev priseljenih v Slovenijo tega leta. Večina teh tujcev (69,4 %) se je priselila v občine, ki ležijo delno na območju Alpske konvencije. Številčno se je največ tujcev priselilo v tiste občine, v katerih ležijo večji urbani centri: Maribor (1.189), Kranj (496), Nova Gorica (268), Kamnik (195), Jesenice (160). Največ tujcev, glede na število prebivalstva v občini, se je preselilo v občine Nazarje (12,3 tujca na 1.000 prebivalcev, Maribor (10,7 tujca na 1.000 prebivalcev), Bovec (9,7 tujca na 1.000 prebivalcev).

Iz območja Alpske konvencije se je leta 2012 v tujino odselilo 4.242 oseb, to je 29,5 % vseh odseljenih prebivalcev iz Slovenije tega leta. Večina odseljenih prebivalcev iz območja Alpske konvencije (68,3 %) se je izselilo iz občin, ki ležijo delno na območju Alpske konvencije. Številčno se je leta 2012 največ prebivalcev v tujino izselilo iz občin, v katerih ležijo večji urbani centri: Maribor (1.234), Kranj (409), Nova Gorica (241), Jesenice (248).

Primerljivo s številom prebivalstva v posamezni občini Alpske konvencije, se je največ prebivalcev izselilo iz naslednjih občin: Jesenice (11,6 odseljenih na 1.000 prebivalcev), Maribor (11,1 odseljenega na 1.000 prebivalcev), Kranj (8,1 odseljenih na 1.000 prebivalcev).

Skupni selitveni prirast s tujino, ki kaže razliko med priselitvami iz tujine in odselitvami v tujino, je bil na celotnem območju Alpske konvencije v letu 2012 pozitiven in je znašal 0,4 prebivalca na 1.000 prebivalcev, oz. skupaj 265 oseb. Skupni selitveni prirast s tujino je bil nekoliko višji v občinah, ki delno segajo na območje Alpske konvencije (0,6 prebivalca na 1.000 prebivalcev) in nekoliko nižji v občinah, ki v celoti segajo na območje Alpske konvencije (0,1 prebivalca na 1.000 prebivalcev).

ŠVICA

Za opis gibanja prebivalstva v Švici in za primerjavo z drugimi alpskimi državami smo upoštevali tri glavne kazalnike, ki opisujejo gibanje prebivalstva bodisi na občinski LAU2 bodisi na kantonski NUTS 3 ravni: naravni prirast, rodnost in umrljivost.

Na splošno se je število rojstev v Švici povečalo za približno 5 % od leta 2009 do leta 2012. Pojav zaznamuje trend, ki ga je zaznati tudi na evropskem in alpskem nivoju, se pravi dejstvo, da se je povišala povprečna starost, ko ženske rojevajo (od 31,2 leta 2009 na 31,5 leta v letu 2012) (FSO, 2014). Povprečno število otrok na žensko se je v Švici od leta 2009 povečalo in sedaj znaša 1,52 v letu 2013.

Kar zadeva švicarske alpske občine splošni trend kaže pozitiven oziroma nespremenjen naravni prirast, s tem da je 61 % alpskih občin imelo več rojenih kot umrlih prebivalcev leta 2011 in je beležilo splošni pozitivni prirast v absolutni vrednosti 1.777 rojenih. Na občinski ravni se zdi naravni prirast na švicarskih alpskih območjih, tako kot v drugih alpskih državah, fragmentaren brez izstopajočega vzorca, razen rahlega prevladovanja pozitivnega naravnega prirasta v bližini urbanih območij.

Analiza na kantonski ravni, ki prikazuje skupno število rojenih in umrlih prebivalcev za vse kantone v letu 2012, beleži pozitiven naravni prirast skoraj v vseh alpskih kantonih, razen v kantonih Glarus (ki ima samo rahlo negativno razliko -2 med rojenimi in umrlimi), Grisoni (-58) in Ticino (-159). Od kantonov, ki segajo le delno na območje Alpske konvencije, ima samo Bern negativen naravni prirast (-279), vsi ostali beležijo pozitivne vrednosti.

Glede rodnosti in umrljivosti, se pravi števila rojenih in umrlih na 1.000 prebivalcev, švicarsko alpsko območje beleži nižjo povprečno rodnost (9,3) v primerjavi s švicarskim povprečjem (10,2), medtem ko je povprečna umrljivost (8,4) višja od skupne švicarske (8). Razlogi za nižjo rodnost in višjo umrljivost na območju švicarskih Alp niso jasno berljivi in analiza teh dveh kazalnikov na občinski ravni prikazuje kompleksno sliko brez izstopajočih vzorcev. V tem smislu je stanje v švicarskih alpskih občinah podobno stanju v drugih alpskih občinah, se pravi fragmentarno in odvisno od lokalnih pogojev. Čeprav te kazalnike običajno povezujemo z drugimi demografskimi podatki, kot na primer z deležem žensk na skupno število prebivalcev v državi, splošne razlike v deležu žensk med Švico in švicarskimi alpskimi območji niso tako izrazite, da bi bile same na sebi dovoljšen vzrok za ta pojav. Možen razlog je lahko višji delež starejšega prebivalstva na skupno število prebivalcev, ki ga beležijo alpska območja v Švici. S tem dejavnikom bi lahko tudi razložili višjo incidenco mortalitete v švicarskih alpskih občinah.

Agregatna analiza na kantonski ravni nudi jasnejšo sliko: v alpskih kantonih z višjim skupnim deležem starejšega prebivalstva je opaziti nižjo nataliteto in višjo mortaliteto. V kantonu Ticino na primer, ki ima najvišji skupni delež starejšega prebivalstva od skupnega števila prebivalcev v vseh alpskih kantonih (21), so beležili najnižjo nataliteto (8,3). Najvišjo nataliteto v alpskih kantonih ima kanton Vaud (11), ki sega delno na območje Alpske konvencije in je eden izmed švicarskih kantonov z najnižjim deležem starejšega prebivalstva (16).

Za zaključek lahko rečemo, da analiza omenjenih kazalnikov prikazuje stanje, v katerem imajo švicarska alpska območja, tudi zaradi višjega deleža starejšega prebivalstva, povprečno nižji delež rojenih in višji delež umrlih v primerjavi s celotnim švicarskim ozemljem. Kljub temu pa kompleksna slika na občinski ravni kaže, da faktor staranja prebivalstva, čeprav pomemben, ni edini dejavnik, ki povzroča spremembe v sestavi prebivalstva: poleg splošnih demografskih faktorjev obstajajo druge gonilne sile, ki jih gre iskati tudi v posebnih lokalnih kontekstih posameznih upravnih enot.

Študija o priselitvah in odselitvah iz alp s poudarkom na "novih gorskih prebivalcih"

Oliver Bender - ISCAR & Institut za raziskovanje gora (IGF) Avstrijske akademije znanosti (ÖAW)

Obravnavane teme in ključna vprašanja

Po daljšem obdobju odseljevanja s pretežno podeželskih alpskih območij trenutno opažamo preobrat trenda, ki je bil prikladno imenovan 'novo priseljevanje'. Preučevanje tega pojava je postala naloga visoko na prednostni lestvici, kot je poudarila delovna skupina »Demografija in zaposlovanje« Alpske konvencije, in z njim so se intenzivno ukvarjali v alpskih državah z romanskimi jeziki (glej Bender in Kanitscheider 2012 in nadaljnje reference). Vsekakor velik del severnih Alp, približno od Grenobla do Salzburga, beleži že več desetletij dinamično rast prebivalstva zaradi močnega priseljevanja. (prim. Bätzing 2003). Ostaja pa odprto vprašanje, v kolikšni meri lahko prihajajoče »nove prebivalce« opredelimo kot del splošnega alpskega trenda oziroma ali obstajajo še drugi družbeno-demografski razvojni procesi, ko govorimo o vrstah priseljevanja, razlogih zanj ter o razdaljah in obsegu priseljevanja.

Študija skuša najti najboljše možne odgovore na naslednja ključna vprašanja:

- Kolikšen je tok priseljevanja, od kod izvira in ali lahko nadomesti odseljevanje?
- Kdo so priseljenci in odseljenci oziroma kako jih ločujemo po vrstah? Kateri so vplivi selitev na strukturo krajevne prebivalstva?
- Katere so razlike med priselitvami in odselitvami na nacionalni oziroma regionalni ravni?

Rezultati, ki so jih zbrali na občinski ravni oziroma na ravni alpskih območij naj služijo boljšemu upravljanju tveganj in priložnosti priseljevanja.

Zbirka podatkov

Popisni podatki so dotlej omogočili izračun selitvenega prirasta za posamezno teritorialno enoto na podlagi števila prebivalcev in števila rojenih in umrlih, običajno brez dodatnih informacij o premikih prebivalcev v prostoru. Ob prelomu tisočletja je bil vpeljan postopek centralnega vpisovanja prebivalcev in s tem so na občinski ravni začeli zajemati podatke o selitvah glede na zemljepisni izvor in destinacijo (kraj ali državo) kot tudi o družbeno-demografskih značilnostih (spolu, starosti, državljanstvu in ponekod tudi kraju rojstva) ljudi, ki se selijo.

Podatke za to študijo so posredovali državni statistični uradi v Nemčiji, Avstriji, Italiji in Sloveniji, potem ko so opravili posebne analize (v nekaterih primerih tudi proti plačilu). Kaže, da Francija in Švica nimata postopka centralnega vpisovanja in podatki o selitvah so vključeni v popis kot odgovor na vprašanje o predhodnem prebivališču (v Franciji o prebivališču pet let pred popisom). Ta metoda pa ne zajema podatkov o potencialnih dodatnih selitvah med tisto časovno točko in datumom popisa, tako da je obseg selitev, ki izhaja iz teh podatkov, nekoliko okrnjen v primerjavi z drugimi državami (tabela 20).

Začetni rezultati primerjave med alpskimi državami – in nekaj izhajajočih domnev

V nadaljevanju je podan povzetek začetnih rezultatov študije, ki primerja razlike med državami. Podatke so doslej posredovale Avstrija, Francija, Nemčija, Italija in Slovenija⁹.

Poudariti gre, da so bile obravnavane samo selitve prek občinskih meja in rezultati so bili združeni v širše teritorialne enote.

9. Opozarjamo na naslednje probleme: (1) V Franciji ne vpisujejo podatkov o odselitvah v tuje države; (2) nemški podatki so približek, saj podatkov o selitvah manj kot treh oseb v katerikoli občini ne razkrivajo zaradi varovanja osebnih podatkov; (3) italijanski podatki o odselitvah so morebiti podcenjeni, ker se tujci selijo v tujino, ne da bi se izbrisali iz občinskega registra prebivalstva v občini prebivališča; (4) v Sloveniji so vse podatke občin, ki segajo samo delno na območje Alpske konvencije, preračunali v sorazmerju z deležem prebivalstva, ki je zajeto v Alpski konvenciji.

Tabela 20 prikazuje število priseljenih in odseljenih v odstotkih skupnega prebivalstva. Če upoštevamo izključno številčne podatke, bi prišlo do popolne obnove prebivalstva zaradi selitev v obdobju 20 let; samo v Italiji bi proces trajal približno 10 let dlje. Na podlagi podatkov za nealpska območja, ki so nam jih posredovale nekatere države (Avstrija, Nemčija, Slovenija), vemo, da bi to obnavljanje potekalo nekoliko bolj upočasnjeno v Alpah (razen v Avstriji) kot na drugih nealpskih ravninskih območjih, se pravi da so deleži priseljenih in odseljenih tu nekoliko nižji. V vseh državah, za katere smo preučili te vidike, je skupni selitveni prirastek tudi nižji v alpskih kot pa v nealpskih predelih, v Sloveniji beležijo celo rahlo negativno vrednost¹⁰.

Celotno območje	SELITVENI PRIRAST			PRISELJENI IZ			ODESELJENI V		
	Skupaj	Alpsko območje	Nealpsko*	Skupaj	Alpsko območje	Nealpsko*	Skupaj	Alpsko območje	Nealpsko*
Avstrije	3,9	1,1	5,8	50,7	51,5	50,2	46,9	50,5	44,5
Francije	n.d.	n.d.	n.d.	n.p.	54,8	n.p.	n.d.	n.d.	n.d.
Nemčije	5,2	3,9	5,7	68,5	65,9	69,4	63,3	62,0	63,7
Italije	n.p.	7,0	n.p.	n.p.	36,0	n.p.	n.p.	29,0	n.p.
Slovenije	3,2	-0,6	4,1	52,6	44,4	54,6	49,4	45,0	50,4

Tabela 20: Povprečne letne spremembe (2002-11; F: 2003-08; SI 2008-12) v promilih skupnega števila prebivalcev (1/1/2002; FR: 1/3/1999; SI: 1/1/2008): alpsko območje v primerjavi z nealpskim območjem iste regije¹¹. (n.a. = ni podatkov n.p. = podatkov niso posredovali).

Selitve na območja teh držav, ki ležijo znotraj Alpske konvencije, so v glavnem internega značaja (78-93 %) in prihajajo celo z nacionalnega območja znotraj Alpske konvencije, razen v primeru Slovenije (tabela 21). Podrobna analiza kaže, da približno ena tretjina novih prebivalcev v Avstriji in Nemčiji (59 % v Italiji, 54 % v Franciji) prihaja iz bližnjih krajev, se pravi z območij NUTS3 v občini destinacije. Te priseljene prebivalce bi s težavo imenovali »nove gorske prebivalce«.

Odseljenih v tujino je manj kot priseljenih iz tujine (razen v Nemčiji). To pomeni, da so alpske države, in alpska območja v njih (razen Slovenije in verjetno Francije¹²), območja s selitvenim prirastom, ki ima svoj glavni izvor v tujini.

Alpsko območje	PRISELJENI IZ			ODESELJENI V		
	Notranjega alpskega območja	Notranjega nealpskega območja	Tujine	Notranje alpsko območje	Notranje nealpsko območje	Tujino
Avstrije	59,4	18,2	22,3	60,7	21,8	17,5
Francije	54,9	38,0	7,1	n.a.	n.a.	n.a.
Nemčije	49,4	36,1	14,6	52,5	32,7	14,8
Italije	45,7	34,1	20,2	56,7	38,6	4,6
Slovenije	31,0	52,4	16,5	30,6	57,8	11,5

Tabela 21: Izvorna območja in območja destinacije priselitev in odselitev iz alpskih območij v odstotkih celotnega števila priseljenih/odseljenih (2002-11; FR: 2003-08; SI: 2008-12).

Priseljevanje iz tujine je močnejše v avstrijskih Alpah (tabela 21). Verjeten razlog za to je dejstvo, da se dve veliki skupini priseljenih, iz Nemčije in iz jugovzhodnega dela Evrope (prim. tabelo 22ab), potegujeta za delo na tem trgu. Notranjih priselitev iz nealpskega dela države je največ v Sloveniji (>50 %).

10. Za Francijo in Italijo še ni razpoložljivih podatkov, ki bi omogočali primerjavo med alpskimi in nealpskimi območji.

11. Avstrija, Slovenija: regija = celotna država; Nemčija: regija = NUTS-2 politični okrožji Oberbayern in Schwaben.

12. V Franciji podatki ne zajemajo prebivalcev, ki so se odselili v tuje države.

V Italiji priseljenci iz tujine prihajajo na območje Alp v glavnem iz jugovzhodne Evrope in Afrike, v Franciji iz severozahodne Evrope in v Švici prav tako iz Afrike; v Nemčiji pa prihajajo v predvsem iz vzhodne in v manjši meri iz jugovzhodne Evrope.

Obseg priselitev se zdi na splošno povezan s selitvenim prirastom: če priseljeni iz določene države presegajo 1 % vseh priseljenih, to navadno pomeni tudi pozitiven prirast (tabela 22ab). Rezultat priselitev iz Amerike in Nemčije je še posebej razmeroma visok selitveni prirast. V Italiji je to verjetno posledica vračanja Italijanov domov. V avstrijskih Alpah igra priselitev Nemcev, ki iščejo delo, pomembno vlogo in zaradi pomanjkanja jezikovnih ovir bo pospešena in olajšana stalna integracija novih prebivalcev.

Priseljeni iz/ Selitveni prirast z	Selitveni prirast na območju Alp v					Priseljeni na alpska območja v				
	AT	FR	DE	IT	SI	AT	FR	DE	IT	SI
Avstrijo	-154,5	n.a.	-3,3	-0,3	n.a.	77,7	0	2,2	0,1	n.a.
Francijo	0,5	n.a.	-0,2	0,1	n.a.	0,1	92,9	0,2	0,2	n.a.
Nemčijo	101,6	n.a.	89,8	1,4	n.a.	5,6	0,3	85,4	0,7	n.a.
Italijo	3,6	n.a.	-2,4	15,3	n.a.	0,5	0,3	0,7	79,8	n.a.
Liechtensteinom	-0,8	n.a.	0	0	n.a.	0	0	0	0	n.a.
Slovenijo	1,6	n.a.	0	0,1	15,6	0,2	0	0,1	0	79,5
Švico	-6,7	n.a.	-4	-0,3	n.a.	0,3	1,3	0,3	0,4	n.a.
Sev-zah Evropo	6,9	n.a.	-1,2	0	n.a.	1	1,3	0,5	0,4	n.a.
Južno Evropo	3,3	n.a.	-1,5	0	n.a.	0,4	0,6	0,6	0,2	n.a.
Jugo-vzh Evropo	91,1	n.a.	7,5	33	n.a.	6,3	0,5	2,9	6,9	n.a.
Vzh Evropo	49,4	n.a.	13,6	13,9	n.a.	2,4	0,3	4,6	3	n.a.
Afriko	14,8	n.a.	0,5	17,1	n.a.	0,6	1,3	0,3	3,6	n.a.
Azijo-Oceanijo	40,2	n.a.	0,5	10,8	n.a.	1,7	0,6	1,3	2,4	n.a.
Ameriko	4,1	n.a.	0,5	8,9	n.a.	0,9	0,7	1	2,2	n.a.
Neznano	-55,1	n.a.	0,1	0	n.a.	2,2	0	0	0	n.a.
SKUPAJ	100		100	100		100	100	100	100	

Tabela 22a (levi stolpec): Selitveni prirast z različnimi državami ali skupinami držav v % skupnega selitvenega prirasta (2002-11; SI: 2008-12); Tabela 22b (desni stolpec): Delež priseljenih iz različnih držav ali skupin držav v % skupnih selitev (2002-11; FR: 2003-08; SI: 2008-12). (n.a. = ni podatkov).

Nazadnje smo preučili strukturo priseljenega prebivalstva na podlagi podatkov o priselitvah in selitvenih prirastih v odnosu do lokalnega prebivalstva v isti družbeno-geografski skupini (tabela 23).

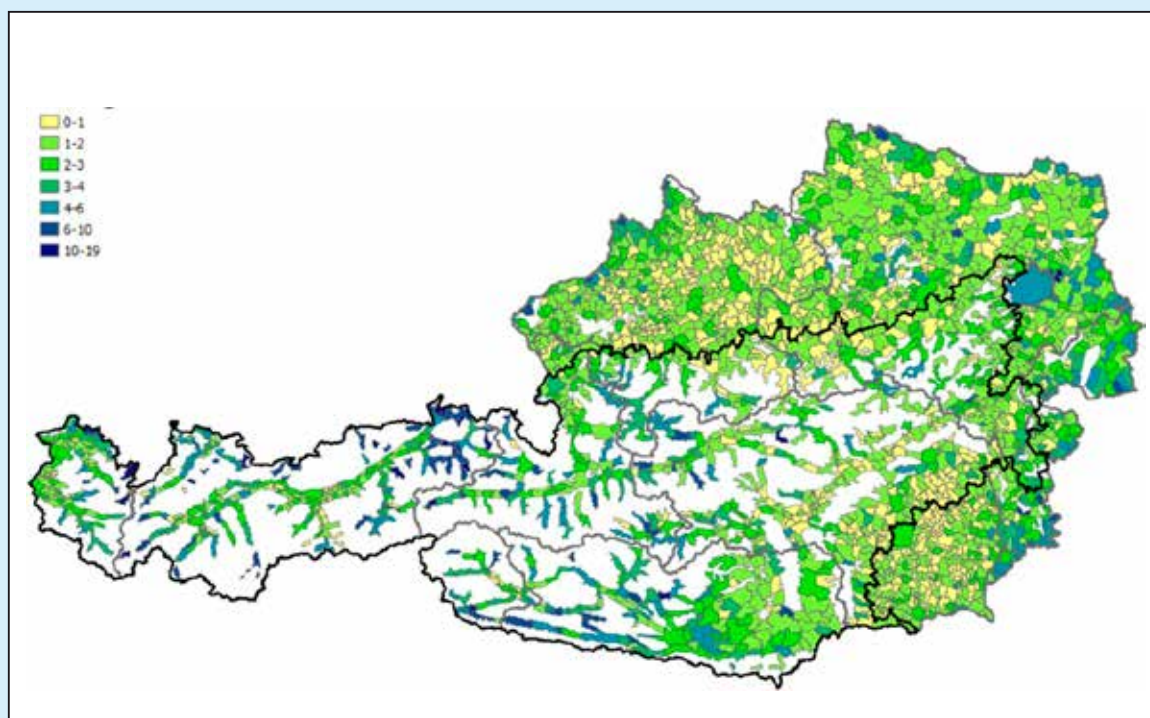
Če vzamemo podatek o državljanstvu, delež priseljenih tujcev jasno presega delež notranjih selivcev (z izjemo francoskih Alp). To pomeni, da je selitveni prirast za tujce zelo pozitiven in samo rahlo pozitiven (Nemčija, Italija) ali celo negativen (Avstrija, Slovenija) za notranje priseljene. Na alpska območja se v glavnem seli več moških kot žensk, vendar je selitveni prirast za moške nižji od prirasta za ženske (z izjemo Slovenije in Francije), kar pomeni da se moški pogosto zadržujejo za krajša obdobja.

Od petih analiziranih starostnih skupin je delež priseljenih večji v starostni skupini od 15 do 29 let (v glavnem zaradi študija in dela), vendar je njihov selitveni prirast razmeroma nizek (z izjemo italijanskih Alp). To je v jasnem nasprotju s stanjem na nealpskih območjih (kolikor je bilo mogoče preveriti), ki beležijo najvišje priraste v tej starostni skupini. Jasno je, da so obdobja bivanja v novih alpskih krajih prebivališča kratka.

Najvišji selitveni prirast na celotnem območju Alp je najti v starostni skupini 30-49 let in 0-14 let, se pravi v družinah priseljenih (z izjemo Italije: tu je prirast večji v starostni skupini 15-29 let). Selitve v starostni skupini 50+ so manj zastopane (Nemčija, Italija, Francija) ali jih sploh ni. To pomeni, da suburbanizacija alpskega roba in okolice alpskih mest je z demografskega vidika bolj očitna kot selitev starejših prebivalcev zaradi privlačnosti in rekreacijske ponudbe krajev.

Družbeno-geografske skupine	Selitveni prirast na območju Alp v					Priseljeni na območja Alp v				
	AT	FR	DE	IT	SI	AT	FR	DE	IT	SI
Skupaj	1,1	4,0	3,9	7,0	-0,6	51,5	54,8	66,1	36,0	44,4
Moški	0,8	4,1	3,8	6,8	0,6	53,2	55,3	68,2	36,6	48,6
Ženske	1,3	3,9	4,1	7,2	-1,7	49,9	54,4	64,0	35,4	40,3
St. skupina 0-14	3,8	4,3	4,6	6,7	1,5	47,3	40,8	49,7	38,2	35,5
St. skupina 15-29	0,1	1,0	0,9	15,2	-4,8	108,8	87,2	143,6	60,7	82,8
St. skupina 30-49	1,6	6,8	5,4	7,3	0,3	53,2	69,3	74,3	47,2	50,4
St. skupina 50-74	0,0	3,1	4,1	3,3	0,4	18,6	31,4	32,7	15,5	18,6
St. skupina 75+	-1,7	2,7	2,8	2,5	-0,2	21,6	23,9	28,4	14,1	32,1
Državljeni	-1,9	4,4	3,0	1,1	-3,6	36,9	56,4	56,7	25,2	35,2
Tuji državljani	34,2	0,8	15,5	196,9	121,1	215,1	42,1	180,9	382,5	410,5

Tabela 23a (levi stolpec): Povprečni letni selitveni prirast (2002-11; FR: 2003-08, samo notranje selitve; SI: 2008-12) na 1.000 prebivalcev v isti skupini; Tabela 23b (desni stolpec): Letno povprečje priselitev (2002-11; FR: 2003-08; SI: 2008-12) na tisoč prebivalcev v isti skupini.

Slika 18: Odstotek priseljenih iz tujine v Avstrijo v starostni skupini 50-74 v % skupnega priseljenega prebivalstva (2002-11).

Na občinski ravni se pojavlja izredno razčlenjen prostorski vzorec. Tu spodaj je prikazan vzorec priselitev v Avstriji za starostno skupino 50-74 let (omejili smo se na tega, da ne bi presegali okvira tega poročila). Te selitve nikakor niso sorazmerno porazdeljene glede na lokalno prebivalstvo, saj bi si po odselitvi s podeželja pričakovali kasnejšo vrnitev na podeželje. V resnici pa so se izrisala jasna prednostna območja, ki so vezana na klasična turistična območja.

Izgleidi

Na podlagi podatkov o selitvah bodo izračunani kazalniki na občinski ravni. Vizualna interpretacija zemljevidov za celotno območje Alp bo izpostavila jasne selitvene vzorce do lokalne ravni (primerjaj sliko 18). Nazadnje bodo s korelacijskimi analizami, ob uporabi bodisi podatkov o selitvah bodisi ekonomskih podatkov (n. pr. število delovnih mest v treh gospodarskih sektorjih), izpostavljene določene vrste selitvenih destinacij, ki bodo pripomogle k razumevanju posebnih skupin selivcev.

Za dokončno razvrstitev priseljenih po selitvenih vrstah, ki so bile opredeljene ob formuliranju predpostavk (primerjaj Bender in Kanitscheider 2012: 236), potrebujemo dodatne informacije o vzrokih za selitev, ki na žalost niso prikazani v uradnih statistikah. Zato bi bilo primerno navzkrižno preveriti družbeno-demografske spremenljivke (na primer spol, starost, narodnost in poklicni status) za vsak selitveni pojav. Zaradi varovanja podatkov večina nacionalnih statističnih uradov načeloma ne razkriva tako detajlne ravni podatkov. Statistične analize bi morali torej podpreti in dopolniti s pomočjo kvalitativnih študij na izbranih točkah.

Zahvale

Avtor te študije se zahvaljuje delovni skupini »Demografija in zaposlovanje« Alpske konvencije in še posebej njemu italijanskemu predsedstvu za pomoč. Brez skupnega prizadevanja za pripravo 5. Poročila o stanju Alp ne bi bilo mogoče izdelati splošnega statističnega pregleda o selitvah prebivalcev v petih alpskih državah. Posebna zahvala gre tudi državnim statističnim uradom ISTAT (Rim), SI-STAT (Ljubljana) in INSEE (Grenoble) za brezplačno posredovanje podatkov ter Statistik Austria (Dunaj) in Bayrisches LfStaD (München) za nudenje podatkov po ugodnih tarifah.

Viri podatkov

Selitvene statistike 2002-2011, statistike o prebivalstvu 1/1/2002 (Statistik Austria)

Selitvene statistike 2002-2011, statistike o prebivalstvu 1/1/2002 (DESTATIS in statistični uradi dežel, Bayrisches LfStaD)

Selitvene statistike 2002-2011, statistike o prebivalstvu 1/1/2002 (Istat)

Selitvene statistike 2008-2012, statistike o prebivalstvu 1/1/2008 (SURs)

Popis prebivalstva 2009 in 1999 (INSEE)

Primeri dobrih praks

Preoblikovati Eisenerz – od konkurenčnosti k sodelovanju (Avstrija, Eisenerz)

Obravnavane teme:

- Načrtovan demografski razvoj izpraznjenega območja
- Ponovni zagon lokalne/regionalne konkurenčnosti
- Spodbuditi poznavanje teritorialnih dinamik in pripraviti razvojne strategije za to območje ter strategije za ohranitev storitev.

Vrsta ukrepa:

- Pilotna akcija
- Politični ukrep.

Financiranje:

Zvezna dežela Štajerska

Ozadje:

Gospodarstvo rudarskega mesta Eisenerz je stoletja temeljilo na rudarski dejavnosti. Število prebivalcev je od 70. let dalje stalno upadalo zaradi prestrukturiranja industrijske panoge (avtomatizacije proizvodnje), do katerega je prišlo v tistih letih. Slednje je sprožilo spirhalno slabšanje stanovanjskega trga ter gospodarskih in socialnih pogojev. 38 % prebivalstva v Eisenerzu je starih več kot 60 let, zaradi česar je Eisenerz mesto z najvišjo povprečno starostjo v Avstriji.

Implementacija:

- **Ocena stanja:** Leta 2005 je "Wohnbund Steiermark" po naročilu Zvezne dežele Štajerske objavil študijo »preoblikovati Eisenerz«. Študija je obravnavala trenutno in prihodnje stanje stanovanjskega trga v Eisenerzu: približno 800 stanovanjskih enot je bilo nezasedenih na celotnem urbanem območju.
- Leta 2006 so v Eisenerzu v sodelovanju z nemškim programom »Schrumpfende Städte" organizirali razstavo za ozaveščanje medijev in odločevalcev o dejanskih problemih, ki jih povzročata upadanje števila prebivalcev. Prikazane so bile možne rešitve.
- Razvili so akcijski načrt za občinski stanovanjski trg do leta 2021 in priredili tekmovanje idej »Eisenerz 2021".
- **Ustanovili so pravno osebo**, v okviru katere so občinski uradniki in predstavniki stanovanjskih podjetij predstavili usklajene predloge za stanovanjski trg z ukrepi za obnovo, preoblikovanje in rušenje. S tem

se je ozračje konkurenčnosti spremenilo v ozračje sodelovanja med glavnimi subjekti na stanovanjskem trgu.

- **Mrežno povezovanje in komunikacija:** Projekt "motivation Eisenerz": širši proces sodelovanja z različnimi skupinami: mladimi, podjetniki itd. Uvedba novih oblik komuniciranja.
- **Razvijanje širše vizije za prihodnost Eisenerza:** Obnova hiš, revitalizacija zgodovinskega dela mesta, razvoj infrastrukturnih ukrepov, preureditev praznih stanovanj v turistične apartmaje, začetek raziskav in razvoja na področju obnovljivih virov in reciklaže kovin (n.pr. aluminija), okrepitev kulturne ponudbe s poletnim festivalom, podaljšanje programa za obiskovalce "Abenteuer Erzberg".
- **Razvoj strategije za obnovo, preoblikovanje in rušenje:** za spodbujanje stanovanjskega trga: rušenje, sanacija in posodobitev stanovanj.
- **Pridobili so zasebne investitorje** za naložbe v mestu; na primer skupina zasebnih investitorjev gradi počitniško naselje s 500 stanovanji.
- **Lokalni deležniki** s področja politike, občinske uprave, podjetništva, civilne družbe in kulture so se mrežno povezali, kar se je izkazalo bistveno za proces preoblikovanja.
- Leta 2012 so ustanovili **festival umetnosti in glasbe "Rostfest"** (www.rostfest.at), zato da bi predvsem mladim prikazali spremenjeno podobo tega območja. Družbenokulturne formule so se izkazale za primerno orodje vključevanja različnih skupin prebivalcev v proces. Rostfest je dal novega zagona za izkoriščanje praznih stanovanj in prostorov v Eisenerzu ("mestni kampisti"). Druga izvedba festivala leta 2013 je predvidela tudi simpozij o ročni obrti in umetnosti, na katerem so razpravljali o inovativnih proizvodih in novih izgledih za rudarska mesta ob povezovanju obrti, dizajna in ustvarjalnosti.

Kazalniki:

- Število saniranih in obnovljenih stanovanj
- Število stanovanj, ki so bila preurejena za druge namene (n. pr. turizem)
- Število gospodinjstev, ki so se iz predmestja preselila v mestno središče.

Prenosljivost:

Festival "Rostfest" je nova letna prireditev, v kateri se umetnost in kultura prepletata s ciljem obnove identitete stare rudarske občine. Tako obliko prireditve bi lahko uporabili kot vzor za druga mesta, ki se praznijo.

Spletna povezava:

www.rostfest.at

Primeri dobrih praks

»Sobivanje« v kraju Bressanone/ Brixen (Italija, občina Bressanone/ Brixen v pokrajini Bolzano - Južna Tirolska)

Obravnavane teme:

- Ponovni zagon lokalne/regionalne konkurenčnosti
- Demografski razvoj izpraznjenega območja
- Spodbuditi poznavanje teritorialnih dinamik in priprava razvojne strategije za to območje ter strategije za ohranitev storitev.

Vrsta ukrepa:

- Pilotna akcija (projekt: vprašalnik za pripravo Smernic za uspešno sobivanje). Partnerji: EURAC/ LP (Evropska akademija v Bolzanu/Boznu); Občina Brixen/Bressanone
- Politični ukrep (Občina Brixen/Bressanone).

Financiranje:

2.500,00 €.

Ozadje:

Čedalje večja raznolikost kultur, jezikov in veroizpove-

di kot posledica selitev predstavlja vedno večji izziv za majhna podeželska mesta na južnem Tirolskem, za katera je značilno sobivanje nemško in italijansko govorečega prebivalstva. Občine morajo zato najti nove oblike zagotavljanja mirnega sobivanja teh novih in starih raznolikosti na poti h kohezivni družbi. Te oblike sobivanja stremijo po integraciji celotne družbe.

Implementacija:

Glavni cilj tega projekta je bil ustvarjanje skupnih temeljev za prihodnje aktivnosti s ciljem priprave smernic za »uspešno sobivanje« v občini. S postopkom soodločanja, ki so se ga udeležili deležniki vseh socialnih skupin, so pripravili vprašalnik. Cilj vprašalnika je bil ugotoviti kaj prebivalci občine menijo o različnih jezikih, kulturah in veroizpovedih ter kako bi v prihodnje želeli organizirati integracijo teh različnih komponent.

Ob koncu so občinskemu uradniku posredovali poročilo o anketi. Na podlagi tega poročila so razvili smernice za »uspešno sobivanje«.

Kazalniki:

- Kohezivna družba;
- Razvoj smernic za »uspešno sobivanje«.

Prenosljivost:

Projekt in postopek za pripravo vprašalnika je možno prenesti v katerokoli občino oziroma katerokoli širšo teritorialno skupnost, na primer pokrajino ali regijo.

3. ZAPOSLOVANJE IN IZOBRAŽEVANJE

3.1 DINAMIKA ZAPOSLOVANJA IN BREZPOSELNOSTI

Demografija in trg dela sta dve področji, ki sta tesno med sabo prepleteni ter povezani z razvojem nekega območja. Obstaja medsebojni vpliv med obema fenomenoma, prav tako ni enostavno določiti do katere mere en dejavnik pomeni gonilno silo za drugega. Na primer, na eni strani je jasen vpliv starostne strukture na višjo ali nižjo stopnjo ponudbe delovne sile. Na drugi strani lahko veliko povpraševanje po delovni sili spodbudi spremembe v starostni strukturi prebivalstva, zlasti povečanju deleža delovno aktivnega prebivalstva. Na primer dinamičen trg dela lahko vpliva na demografsko dinamiko s tem, da igra pomembno vlogo pri privlačnosti za priseljence znotraj države in mednarodne migrante. Takšna medsebojna vplivanja obstajajo tudi na območju Alp. Še več, zaradi bistveno drugačnih posebnosti alpskega območja so učinki zgoraj omenjenih medsebojnih povezav še močnejši, kar pomeni zelo kompleksno in diferencirano podobo na mikro-regionalni ravni.

Na gospodarsko strukturo alpskega območja vpliva specifična orografija, kjer lahko lažje dostopna območja na splošno računajo na boljše pogoje za gospodarstvo ter lahko privlačijo več vlaganj. Poleg tega opažamo na manj dostopnih območjih pomanjkanje javnih storitev in znižanje števila prebivalcev. Na drugi strani najboljše dostopna območja – večinoma locirana ob nacionalni cestni mreži v dolini – in njihova obrobna območja kažejo tako demografsko

kot gospodarsko rast. Vendar z izboljšano dostopnostjo še ne zagotavljamo gospodarskega uspeha gorskega območja – da bi spodbudili lokalni razvoj potrebujemo veliko bolj kompleksno součinkovanje dejavnikov in pogojev (Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2007).

Podobno kot demografski razvoj je tudi gospodarski razvoj na območju Alp zelo heterogen in polariziran. Simbioza turizma in storitev, industrije, proizvodnje električne energije, kmetijstva, prometa in mobilnosti je osnova za trden gospodarski razvoj. Dandanes v Alpah obstaja več sodobnih polistrukturiranih gospodarskih centrov, kjer je koncentrirana tudi večina alpskega prebivalstva. Trg dela ne oblikuje samo orografska struktura, ampak vplivajo nanj tudi »mekki« faktorji (kot so kakovost življenja, prosti čas, kultura in okolje, storitve), ki postajajo vedno bolj pomembni kot pa tradicionalni »trdi« faktorji (plačilo, infrastruktura). To je velikega pomena pri upoštevanju pogojev na neki lokaciji, kjer želimo ustanoviti nova podjetja z visoko-kakovostno delovno silo.

Da bi lahko analizirali stanje na trgu dela na območju Alp smo v to poročilo vključili tri glavne kazalnike: stopnjo delovne aktivnosti, stopnjo brezposelnosti in stopnjo neaktivnosti. Pregled teh kazalnikov za območje Alp in primerjava z nacionalnimi povprečji sta prikazana v tabeli 24. Podatki za trg dela v Nemčiji in v Švici so na voljo samo na ravni NUTS 3¹³: Zaradi tega podatki za ti dve državi niso prikazani v tabeli 24; kartografske predstavitve se nahajajo ločeno v prilogi D.

		Stopnja delovne aktivnosti (%)	Stopnja brezposelnosti (%)	Stopnja neaktivnosti (%)
Avstrija	Alpe	70,4	5,4	25,6
	Nacionalno povpr.	69,6	6,0	25,9
Francija in Monako	Alpe	67,2	9,3	25,9
	Nacionalno povpr.	63,8	11,6	27,8
Italija	Alpe	66,2	5,9	29,6
	Nacionalno povpr.	59,8	12,2	36,5
Liechtenstein	Alpe/nacionalno	61,8	2,5	19,6
Slovenija	Alpe	58,9	11,2	33,7
	Nacionalno povpr.	58,7	11,5	33,6

Tabela 24: Glavni kazalniki za trg dela na območju Alp in za celotne države Avstrijo, Francijo in Monako, Italijo, Slovenijo. Podatki za Italijo se nanašajo na 9. oktober 2011, podatki za Slovenijo na leto 2011, podatki za Francijo na leto 2010.

13. Za Nemčijo smo upoštevali deset okrožij (Landkreise) in tri mestna okrožja (Kreisfreie Städte). Za Švico smo upoštevali petnajst kantonov, vendar se samo deset izmed teh kantonov (Uri, Schwyz, Obwalden, Nidwalden, Glarus, Appenzell Ausserrhoden, Appenzell Innerrhoden, Graubünden, Tessin in Wallis) nahaja v celoti na območju, ki ga pokriva Alpska konvencija; pet kantonov (Vaud, St. Gallen, Freiburg, Luzern in Bern) se samo deloma nahaja znotraj tega območja.

Stopnja delovne aktivnosti predstavlja delež delovno aktivnih prebivalcev v skupini prebivalstva od 15 do 64 let. Ta kazalnik je še posebej pomemben v povezavi z demografskimi spremembami, saj visoka stopnja delovne aktivnosti pogosto zagotavlja socialno stabilnost in zaradi dejstva, da je zaposlenost glavni vir prihodkov za večino ljudi, zagotavlja tudi ekonomsko blaginjo za družine (Tappeiner in dr., 2007). Slika 19 prikazuje porazdelitev stopnje delovne aktivnosti na ravni Alp in slika 20 prikazuje spremembe v desetletnem obdobju med 2001 in 2011. V splošnem velja, da je stopnja delovne aktivnosti v alpskih delih opazovanih držav višja kot povprečna na nacionalnih ravneh. Razlike so opazne znotraj držav, kjer imajo pokrajine kot so Bolzano - Južna Tirolska v Italiji in regiji Visoka Savoja ter Savoja v Franciji višje stopnje delovne aktivnosti kot pa druge alpske regije v istih državah. Prav tako imamo analogne vzorce za Nemčijo in Švico. Medtem ko vsa alpska okrožja v Nemčiji in mestna okrožja (slika D2 v prilogi D) kaže stopnje delovne aktivnosti nad povprečno stopnjo v Nemčiji (75,5), je položaj med posameznimi okrožji heterogen in je povprečna stopnja delovne aktivnosti v primerih okrožij Garmisch-Partenkirchen in mestnih okrožij Rosenheim, Kempten in Kaufbeuren nižja od povprečne stopnje za Bavarsko (78,9). Kar zadeva Švico (slika D1v prilogi D) podatki kažejo heterogeni položaj. Polovica od desetih kantonov, ki se v celoti nahajajo na območju, ki ga pokriva Alpska konvencija, kaže vrednosti nad švicarskim povprečjem (79,4) za leto 2012 in druga polovica kantonov pa vrednosti pod povprečjem. Najnižja stopnja delovne aktivnosti je registrirana v kantonu Ticino (66,2).

Neposredno povezana s stopnjo delovne aktivnosti je brezposelnost (slika 21, s prikazom spremembe med leti 2001 in 2011 na sliki 22), ki je razmerje med ljudmi, ki iščejo zaposlitev in skupnim številom aktivnih (definirano kot število oseb, ki so ali zaposleni ali iščejo zaposlitev). Zemljevid kaže, prav tako za ta kazalnik, da splošni položaj na območju Alp ni homogen. Dejansko imamo tukaj stopnje brezposelnosti od najnižje v Liechtensteinu z 2,5 % in najvišje (11,2 %) na alpskem območju v Sloveniji. Povprečna stopnja brezposelnosti je nižja na območju Alp kot na nacionalni ravni. Znotraj držav obstajajo razlike med regijami kot na primer med Južno Tirolsko v Italiji ali med deli Vzhodne Savoje v Franciji, ki kažejo nižje stopnje brezposelnosti kot pa druga območja Alp, znotraj istih držav.

Kar zadeva analizo za Nemčijo in Švico, kjer imajo nemška okrožja znotraj Alp brezposelnost na ravni bavarskega povprečja (2,9) in bistveno nižje in homogene stopnje kot pa druge alpske države ter nemško povprečje (4,7) (slika D4 v prilogi D), je položaj v švicarskih kantonih bolj kompleksen (slika D3 v prilogi D). Kantoni, ki se nahajajo na območju, ki ga pokriva Alpska konvencija, imajo na splošno nižjo stopnjo brezposelnosti kot pa je nacionalno povprečje v Švici (4,2) in med temi kažeta kantona Uri in Obwalden stopnje,

ki so za leto 2012 najnižje na ravni celotne Švice (oba imata 1,3). Na drugi strani imata kantona Ticino in Valais, ki se oba nahajata v celoti na območju Alpske konvencije, vrednosti, ki so nad povprečno brezposelnostjo na nacionalni ravni (8,0 in 5,1).

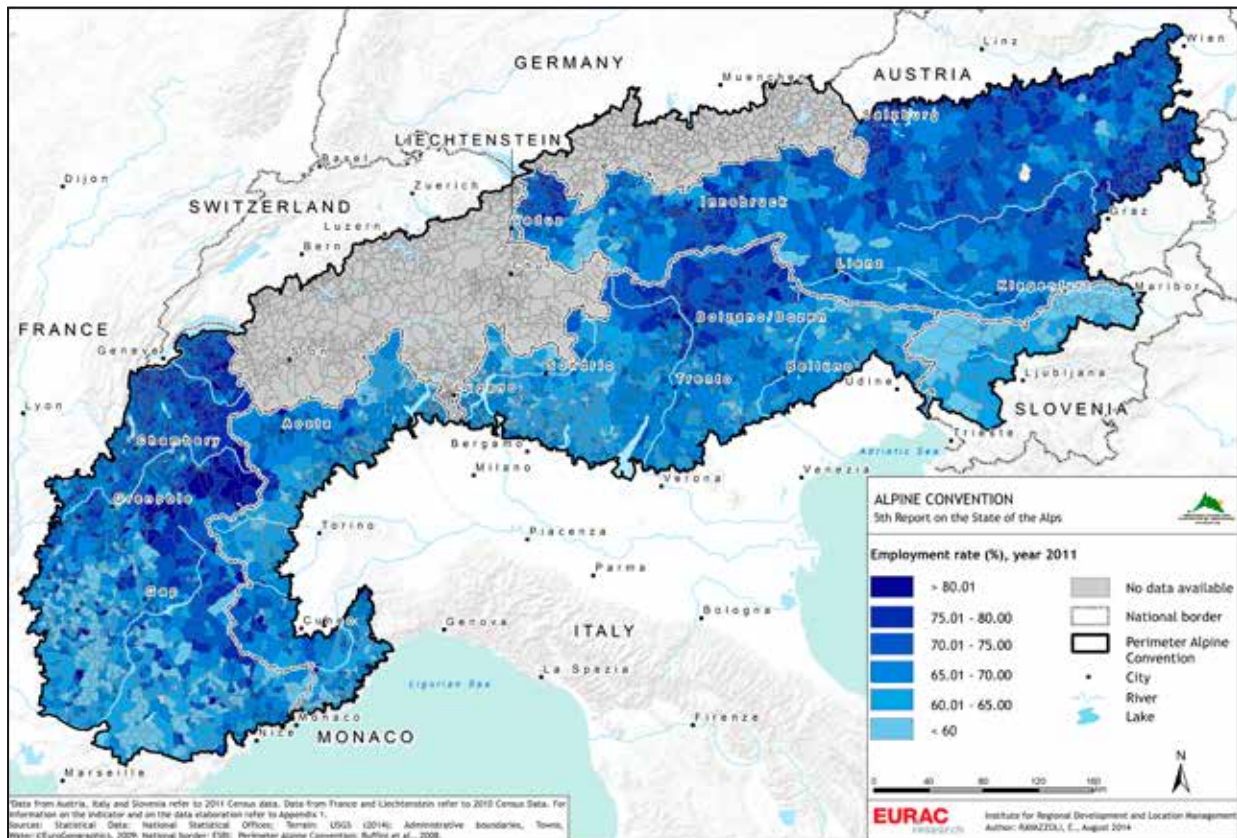
“Ne-sodelujoči na trgu dela” so definirane kot tiste osebe, ki niso niti zaposlene niti ne iščejo dela (slika 23). Če upoštevamo Francijo, Italijo in Slovenijo potem je stopnja neaktivnosti najvišja v Sloveniji (33,7 %, 26 % v francoskih Alpah in 25,9 % v italijanskih Alpah), prav tako je ta stopnja višja od slovenskega nacionalnega povprečja (33,6 %).

3.2 ZAPOSLENOST PO DEJAVNOSTIH

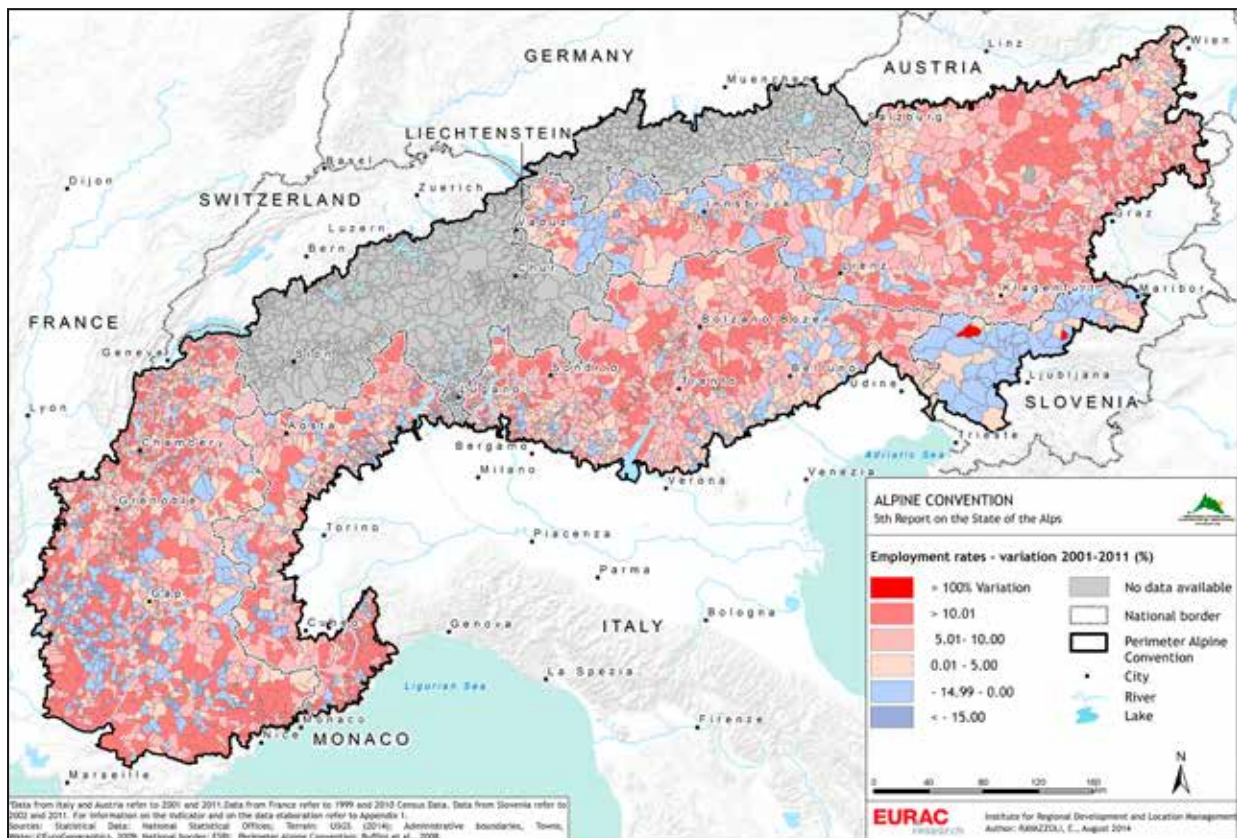
Gospodarstvo v Alpah, ki je tradicionalno temeljilo na kmetijstvu in živinoreji, je industrijski razvoj doživelo kasneje v primerjavi z drugimi območji v Evropi. Do konca 1970ih let je bila industrija prevladujoča dejavnost v Alpah z najvišjimi deleži pri zaposlitvi, medtem ko podatki za danes kažejo prevlado storitev pri skupnem številu delovnih mest v Alpah (kakor tudi za Evropo kot celoto).

Primarni sektor danes še vedno spada med pomembne dejavnike, tudi zaradi političnega in socioekonomskega vidika (zaradi njegove povezave z ohranjanjem kulturne krajine in varovanja hidrogeološkega ravnovesja (Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2007). Vendar se je struktura kmetijstva v zadnjih desetletjih zelo spremenila. Kmetijstvo je pogosto povezano z drugimi oblikami gospodarske aktivnosti in se zdi, da je odvisno od okoliščin in rezultatov širšega regionalnega gospodarstva. Število delovnih mest v primarnem sektorju je relativno nizko. Kljub temu so običajne zaposlitve za skrajšani delovnik ali sezonsko delo ter zaposlovanje v kmetijstvu še vedno pomembne, zlasti tam, kjer se potrebuje precej delovne sile (npr. sadovnjaki), v predelovalnih dejavnostih ali kjer obstajajo dopolnilne dejavnosti na kmetijah (npr. agroturizem). Delež delovnih mest v primarnem sektorju znotraj skupnega števila delovnih mest je višji izven urbanih območij (ter znotraj iste regije, izven večjih mest). Na lokalni ravni visok delež delovnih mest v primarnem sektorju pogosto pomeni nizko stopnjo delovnih mest v sekundarnem sektorju.

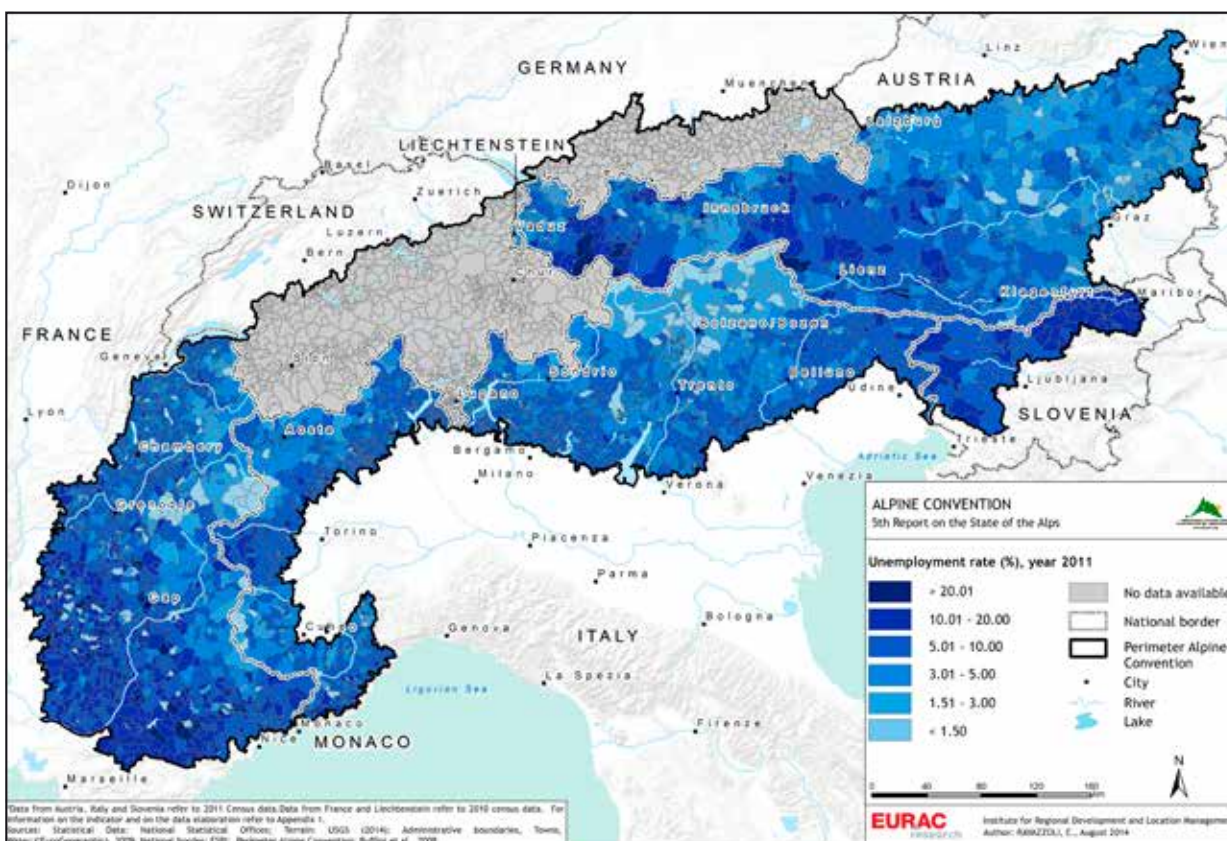
V Alpah se delež zaposlenih v industriji zmanjšuje. V začetku novega tisočletja je kljub temu obsegala 36 % vseh delovnih mest, z nekaj regionalnimi odstopanji. V nekaterih regijah, še posebej v zahodnih italijanskih Alpah, so stopnje zaposlenosti v industriji višje od nacionalnega povprečja (npr. v proizvodni dejavnosti 27,7 % v primerjavi z 20,2 %). Trenutno je znotraj Alp največ zaposlenih v storitvah (tržne & ne-tržne dejavnosti), kot to tudi velja za druge evropske regije. Število zaposlenih v storitvenih dejavnostih se povečuje od 1980tih naprej.

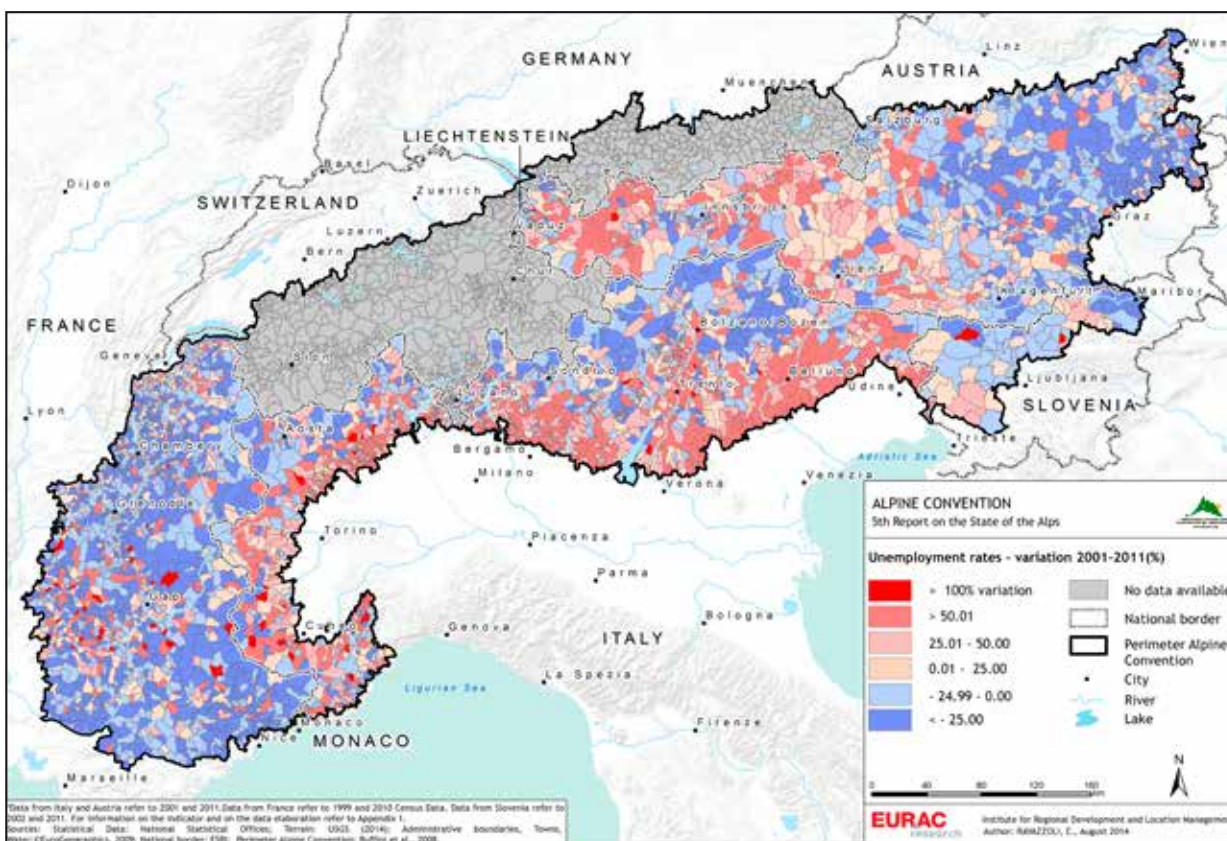
Slika 19: Stopnja delovne aktivnosti (%).

Slika 20: Stopnja delovne aktivnosti – sprememba 2001/2011 (%).

Slika 21: Stopnja brezposelnosti (%).

Slika 22: Sprememba stopnje brezposelnosti, med leti 2001- 2011 (%).

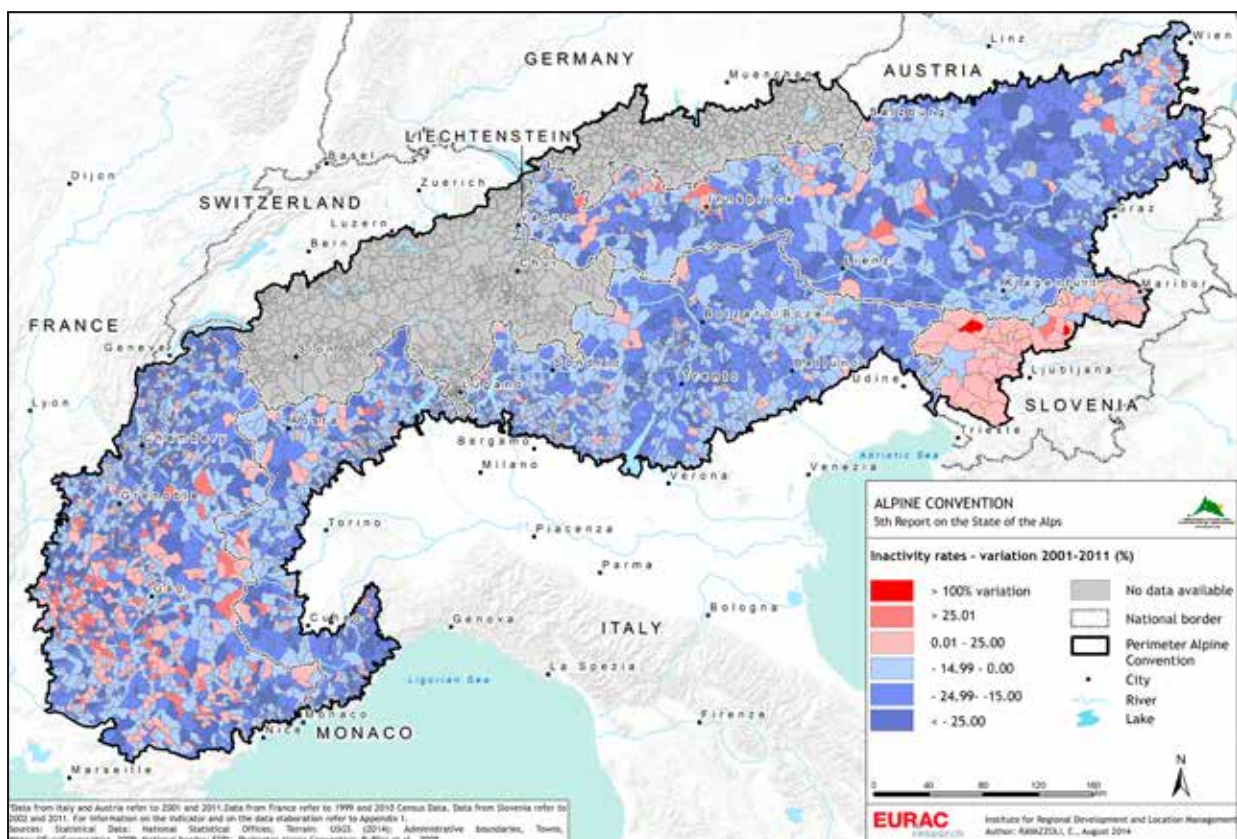
Razvoj terciarnega sektorja v Alpah je primerljiv s trendom, ki ga opazimo v celi Evropi. Vendar se pomen terciarnega sektorja razlikuje od regije do regije: v občinah francoskih Alp na primer presega delež delovnih mest v storitvah raven 75 %, v italijanskih Alpah je ta delež okoli 65 %. Lokacije z aktivnostmi v okviru terciarnega sektorja na območju Alp so odvisne od različnih faktorjev: za poslovne storitve predstavlja prisotnost gospodarskih aktivnosti ključni faktor, medtem ko je pri storitvah za posameznike ključna prisotnost in število prebivalcev. Za storitve javnega značaja (ki so prisotne v vseh občinah, ampak so bolj razvite v večjih urbanih centrih) so ključni faktorji raven izvedenih upravnih funkcij in dolžnosti, medtem ko je prisotnost kulturnih in naravnih danosti v Alpah ključnega pomena za turistične storitve.

Izredno lokalizirana narava turističnega razvoja v Alpah postane jasna že zaradi preprostih podatkov, kot so ocene, ki jih je za 1990ta leta naredil Bätzing (Alpska konvencija, 2012):

- približno 46 % vseh nočitvenih obratov je zgoščenih v samo 5 % alpskih občin;

- samo 10 % vseh občin (kjer živi približno 8 % vsega prebivalstva v Alpah) ima gospodarstvo, ki temelji na turizmu;
- pojav turizma je bil minimalen (manj kot 0,1 nočitvenih obratov na prebivalca) v približno 40 % vseh alpskih občin ter zmeren (med 0,1 in 0,5 nočitvenih obratov na prebivalca) v nadaljnjih 40 % občin;

Danes turizem predstavlja gospodarsko dejavnost, ki je primarnega pomena in igra bistveno vlogo predvsem za prebivalce visokogorskih dolin; ocenili so, da je na primer v letu 2000 turizem v Oberwallisu, najvišjem delu kantona Valais, prigrisposodaril 35,4 % BDP-ja, v primerjavi s tem je BDP v osrednjem delu kantona znašal 23,1 % in v spodnjem Valais 18 % (Berwert in dr., 2002). Zimski turizem ustvarja prihodke okoli 50 milijard € vsako leto in ocenjuje se, da zagotavlja 10 do 12 % vseh delovnih mest v Alpah (Evropska agencija za okolje, 2005, Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2014). Prav tako lahko opazimo, da imajo glavne turistične destinacije značilno pozitivne priseljeniške tokove in tokove dnevnih migrantov ter tudi najvišje stopnje delovne aktivnosti in najvišje indekse za gostoto delovnih mest izmed vseh okoliških območij (Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2014).

Slika 23: Stopnja neaktivnosti (%).

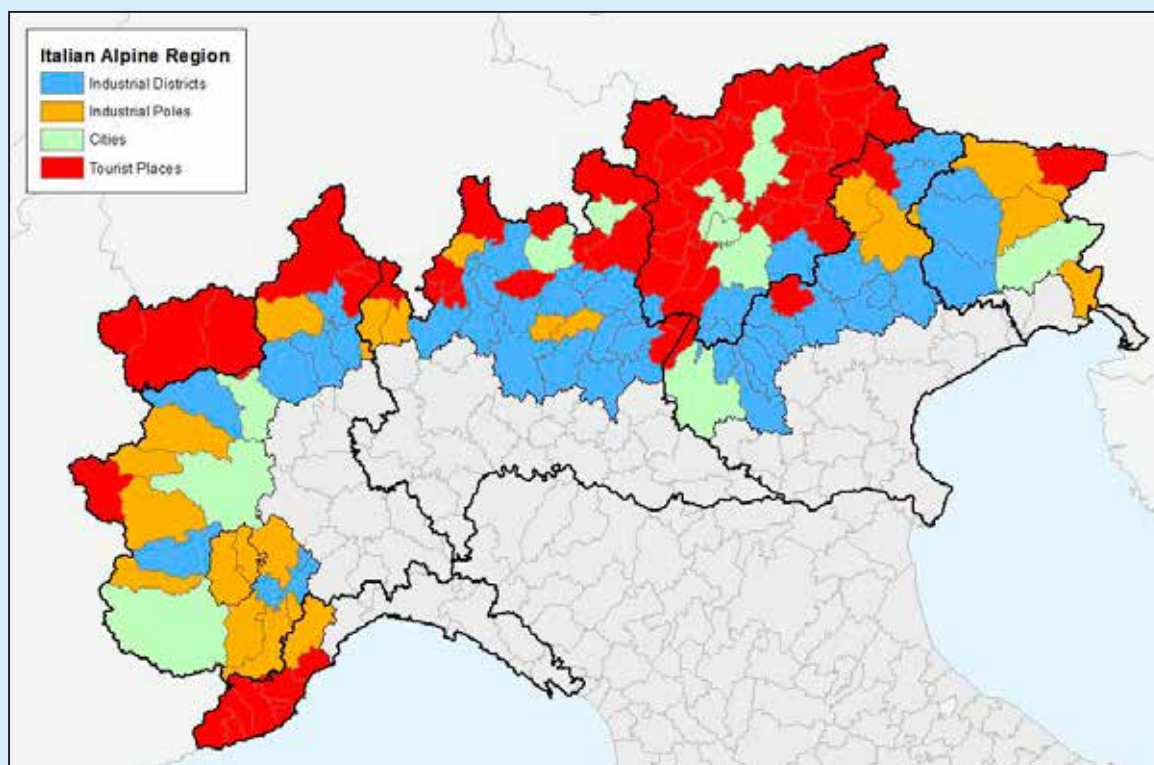
Italijanska alpska regija kot mozaik lokalnih gospodarstev: socialne značilnosti

Fabio Sforzi (Univerza v Parmi)

in Angela Ferruzza (Državni institut za statistiko Italije)

Italijanska alpska regija je raznolik mozaik lokalnih gospodarstev. Lokalna gospodarstva so definirana v skladu z Lokalnimi območji trga dela [Local Labour Market Areas – LLMA], kot jih je definiral Istat leta 2001, medtem ko so njihove ekonomske in socialne značilnosti izpeljane iz informacij, ki so bile zbrane v obdobju od 2001 do 2011.

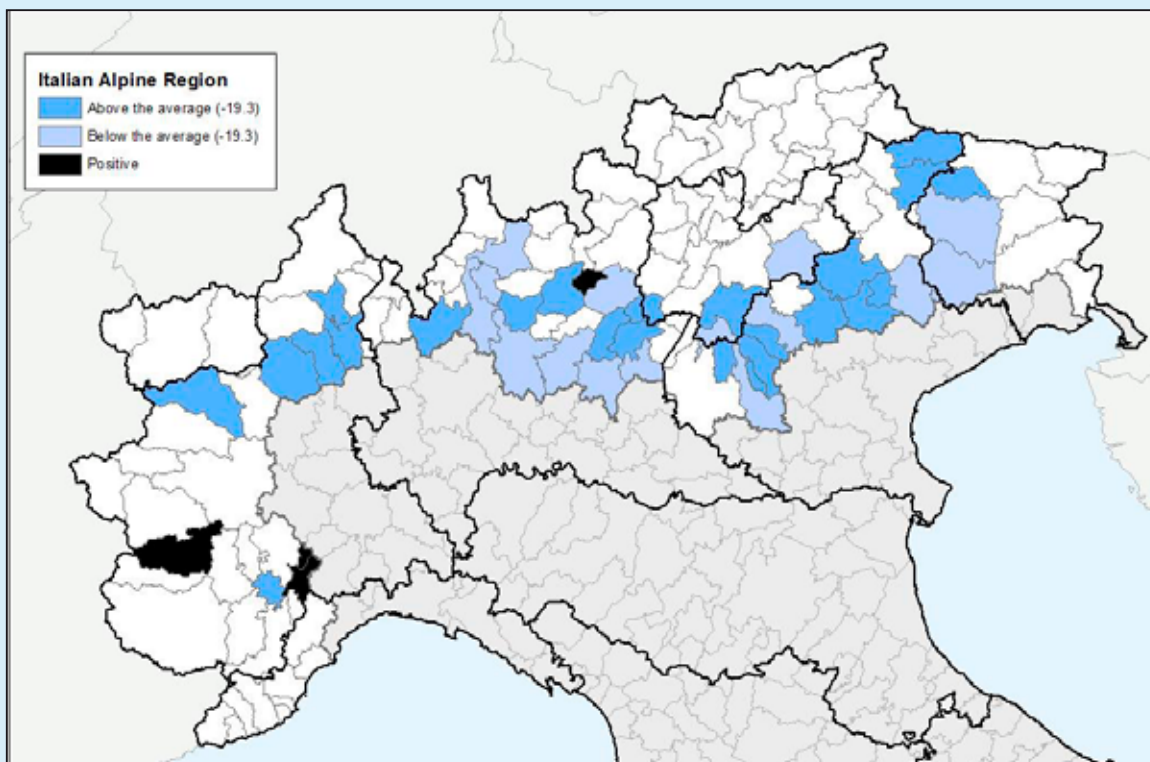
Lokalna gospodarstva v regiji so specializirana v proizvodni dejavnosti: »industrijska območja« srednje velikih in majhnih podjetij- (SMP) in »industrijski poli« velikih podjetij in storitev, »mesta« in »turistični kraji« (slika 24). Lokalna gospodarstva so razdeljena glede na primarno komponento njihove gospodarske strukture, ki jo definira koeficient specializacije. Tako turistični kraj ustrezajo LLMA-jim, ki so specializirani za storitve za potrošnike (storitve vezane na prenočevanje in storitve vezane na prehrano).

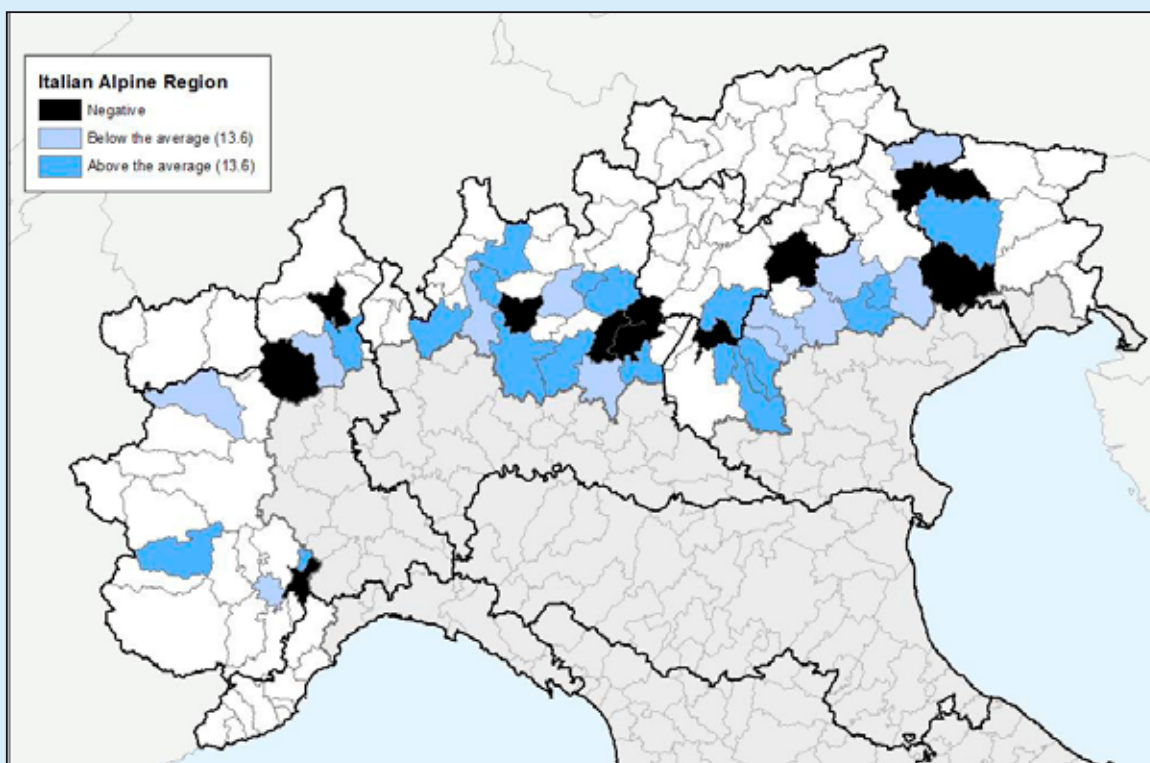
Slika 24: Italijanska alpska regija: mozaik lokalnih gospodarstev.

Turistični kraji (42,8 %) ter industrijska območja (32,8 %) so najbolj reprezentativna lokalna gospodarstva v številnih LLMA-jih v regiji. Skupaj imamo tukaj več kot polovico regionalnega prebivalstva (55,0 %) in zaposlenih (54,4 %). Industrijska območja v obeh primerih največ prispevajo k tem deležem (43,0 % v obeh primerih).

V desetletju od 2001 do 2011 je italijansko gospodarstvo kot celota utrpelo velike izgube pri zaposlitvah v proizvodnji. Industrijska območja, kot tudi industrijski poli so izgubili delovna mesta v proizvodnji. Območja v italijanskih Alpah tukaj niso bila nobena izjema (slika 25). Vendar so nekatera območja izgubila več delovnih mest kot druga in geografska razdelitev izgube delovnih mest ne sledi tradicionalni razdelitvi med zahodom in vzhodom. Piedmont ni tipična »območna regija« kot sta to Lombardija in Veneto. Dejansko so območja v Lombardiji in Venetu izgubila nadpovprečno veliko delovnih mest. Tri izmed štirih območij v regiji, ki so pridobila zaposlitve v proizvodnji, spadajo v območno regijo Piedmont (Saluzzo, Santo Stefano Belbo in Cortemilla, ki so specializirana v proizvodnjo hrane), četrto območje pa je v Lombardiji (Vilminore die Scalve specializirno za strojogradnjo).

Slika 25: Italijanska alpska regija: odstotek sprememb delovnih mest v proizvodnji za industrijska območja, 2001-2011.

Slika 26: Italijanska alpska regija: odstotek sprememb za delovna mesta v poslovnih storitvah za industrijska območja, 2001-2011.

Prehod na storitve v italijanskem gospodarstvu se je zgodil v 1980ih letih, ko je proizvodna industrija zabeležila zaposlovanje nižje od netradicionalnih storitev (npr. poslovne, potrošniške in socialne storitve). Rast pri zaposlovanju v storitveni dejavnosti se je nadaljevala v naslednjih desetletjih.

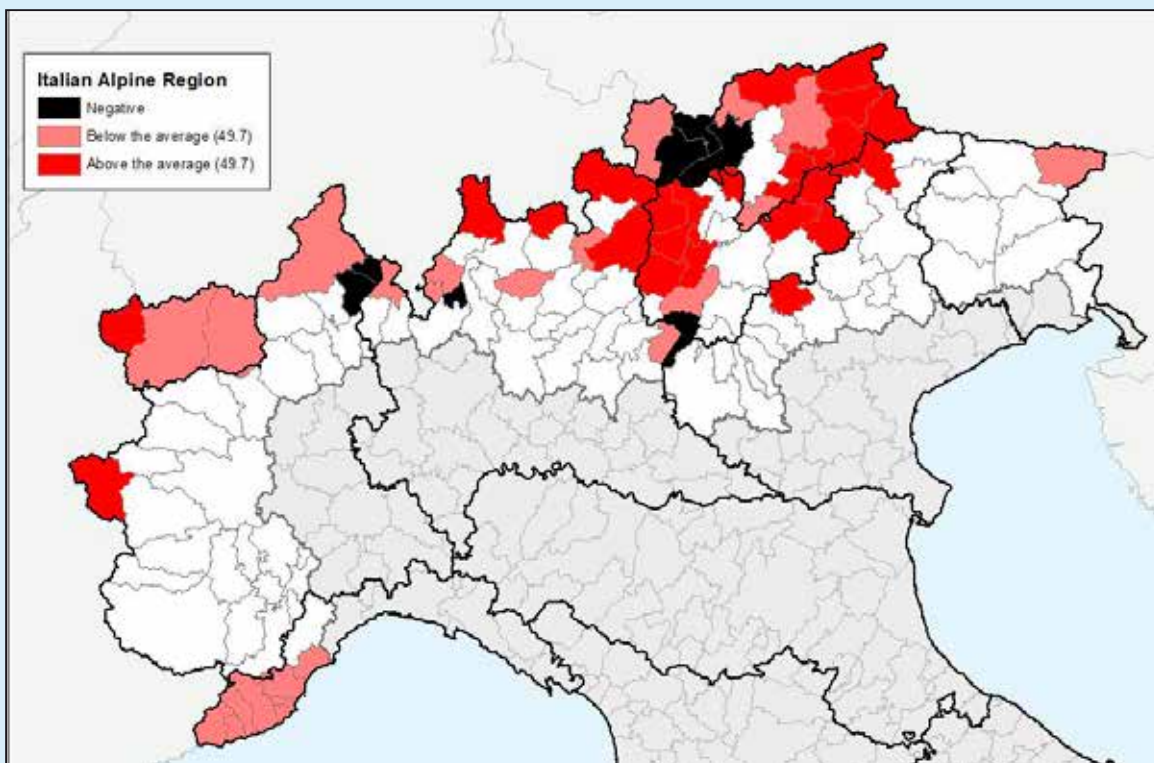
Rast zaposlovanja v poslovnih storitvah je še posebej pomembna na industrijskih območjih. Kot je znano je organiziranost industrije tukaj zasnovana na medpodjetniškem sodelovanju, ki je specializirano na različne stopnje istega proizvodnega procesa. Tukaj igrajo poslovne storitve vlogo dopolnilnih storitev, ki organizirajo nacionalno in mednarodno trgovanje z blagom iz območja. V skladu s tem velja, da čim večje število poslovnih storitev na območju imamo, tem večja je odprtost na trge.

Tekom zadnjega desetletja je prišlo do neenakomerne spremembe delovnih mest v poslovne storitve za industrijska območja v regiji (slika 26). Na nekaterih območjih se je rast upočasnila, medtem ko je na drugih bila negativna. Območja z negativnim rezultatom so razpršena po celotni regiji, čeprav so nekatera združena kot to velja za Lumezzane, Zogno (Lombardija) in Storo (Trentino) ali Ampezzo (Furlanija – Julijska krajina) in Pieve di Cadore (Veneto). Oba grozda sta specializirana za strojogradnjo.

Primarni sestavni del lokalnega gospodarstva v turističnih krajih so storitve za potrošnike. V zadnjem desetletju je je obseg teh storitev zvišal po celi državi. Turistični kraji v regiji, ki so imeli najvišjo stopnjo rasti delovnih mest, se nahajajo v pokrajinah Bolzano - Južna Tirolska in v Trentinu ter v njihovi bližini (slika 27).

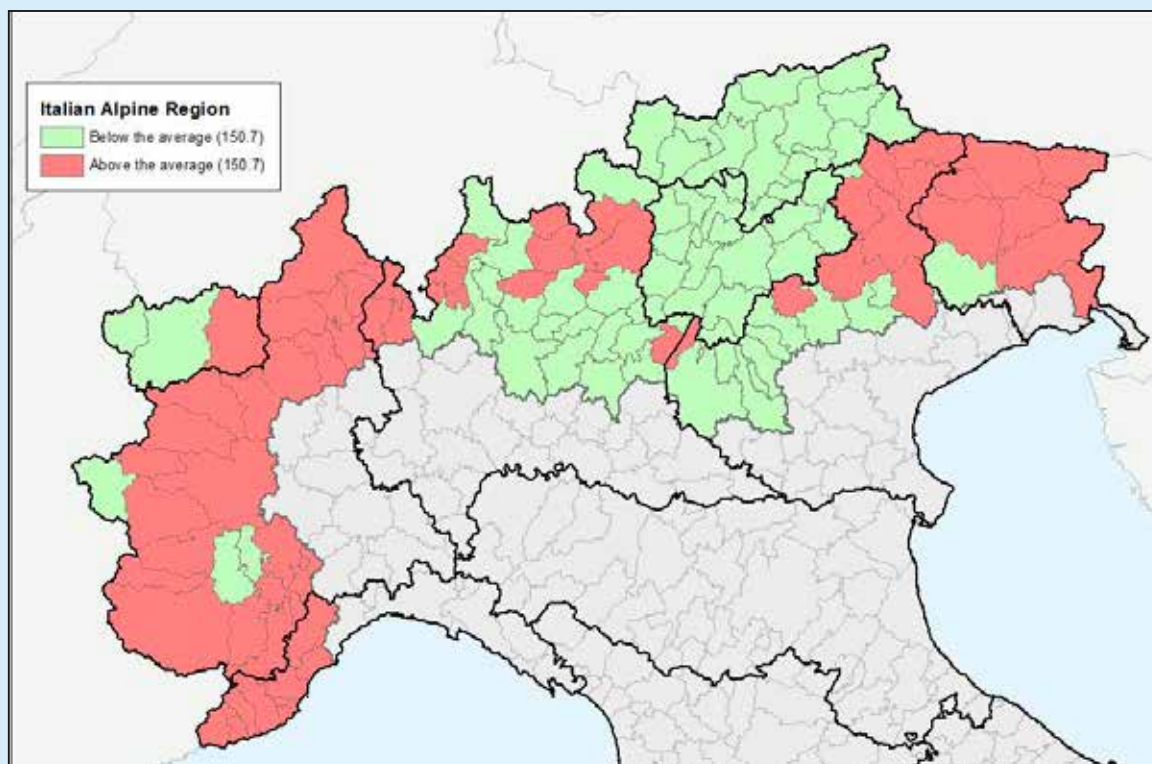
Kljub temu najdemo na tem območju tudi nekaj negativnih primerov. Izgubo delovnih mest so zabeležili v številnih turističnih krajih (Merano/Meran, Naturno/Naturns in Silandro/Schlanders), kar je območje doline Vinschgau/Val Venosta, zgornjega dela doline reke Adiže/Etsch ter zahodnega dela Bolzana - Južne Tirolske.

Pozornost je pri tem treba usmeriti tudi na druge turistične kraje, kjer so zaznali izgubo delovnih mest. Tem krajem je skupna lokacija ob jezerih: Verbani in Cannobio na obali jezera Lago Maggiore v Piedmontu, Bellagio ob jezeru Lago di Como v Lombardiji, Malcesine in Limone sul Garda, ki se nahajata na vzhodni (Veneto) in na zahodni (Lombardija) obali jezera Lago di Garda. Najbolj dinamična turistična mesta, torej tista, ki se nahajajo v Bolzanu - Južni Tirolski in v Trentinu so vključena v socialno okolje, za katerega je značilen višji delež mlajšega prebivalstva v primerjavi z drugimi turističnimi kraji v regiji (slika 28).

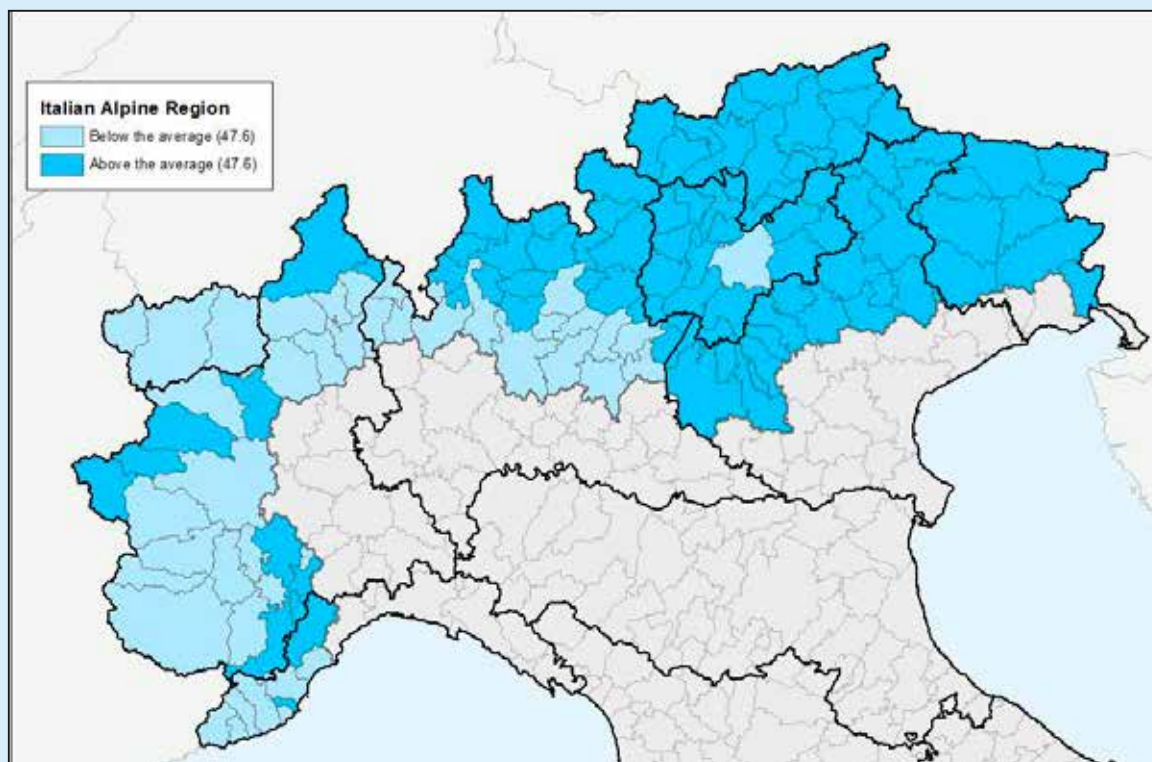

Slika 27: Italijanska alpska regija: odstotek sprememb pri delovnih mestih pri storitvah za potrošnike za turistične kraje, 2001-2011.

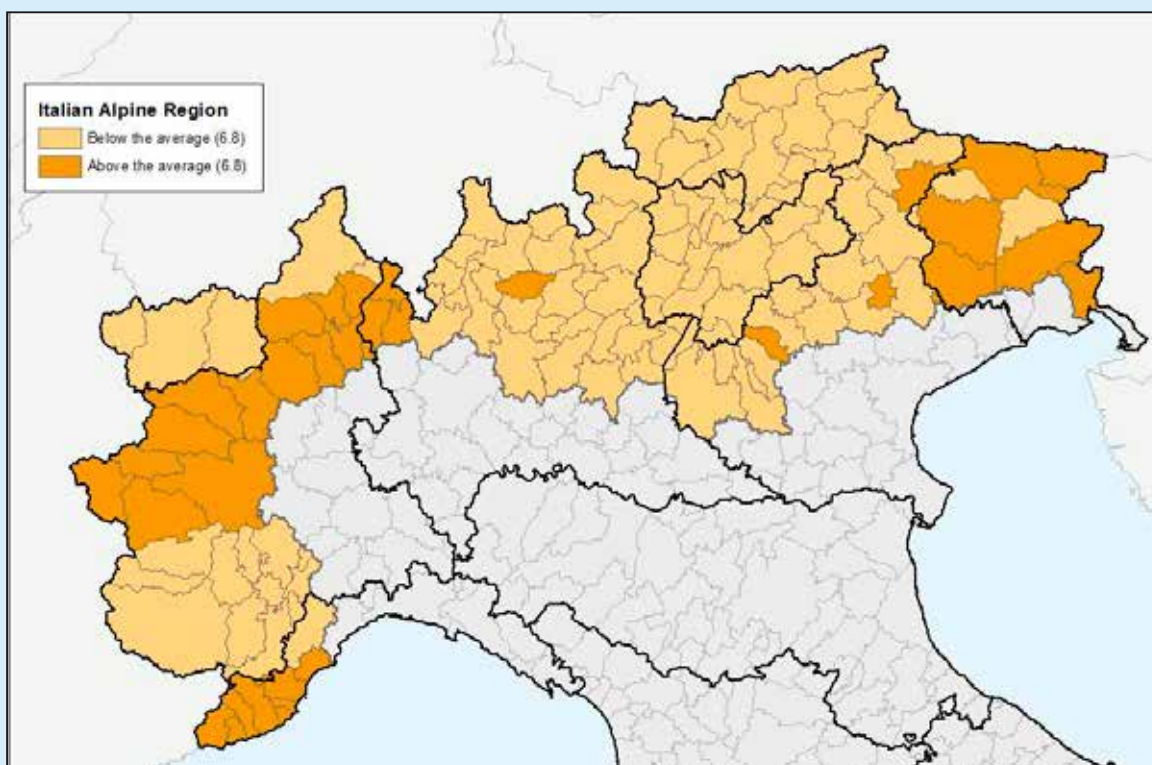

Slika 28: Italijanska alpska regija: starostna struktura, 2011.

Slika 29: Italijanska alpska regija: mladi (25-34 let) s srednješolsko izobrazbo, 2011.

Lokalna gospodarstva z deležem starejših, ki je nad povprečjem, se večinoma nahajajo na skrajno zahodnem delu (Piedmont) ter na skrajno vzhodnem delu (Furlanija – Julijska Krajina in zgornji Veneto) regije. Mlajše generacije so običajno bolj izobražene in imajo več spretnosti, ki jih zahteva trga dela. Človeški kapital, ki bi zadostil potrebe strank, je še bolj pomemben v turistični dejavnosti kot pa v proizvodnji, saj pri tej vrsti storitev tehnološke inovacije v manjši meri spodbujajo konkurenčnost lokalnega gospodarstva kot pa osebne sposobnosti. Slika 29 kaže odstotek mladih (25-34 let) s srednješolsko izobrazbo. Najvišji odstotek je zaveden v turističnih krajih, ki smo jih omenili prej, čeprav se tudi kaže razširjenost na druga lokalna gospodarstva, kot so vzhodna industrijska lokalna gospodarstva v Veneto in Furlaniji Julijski Krajini. V Italiji je brezposelnost višja med mladimi izobraženimi ljudmi. Vendar je v alpski regiji stopnja brezposelnosti mladih (25-34 let) na ravni 6,8 v primerjavi z 12,8 v Italiji (slika 30).

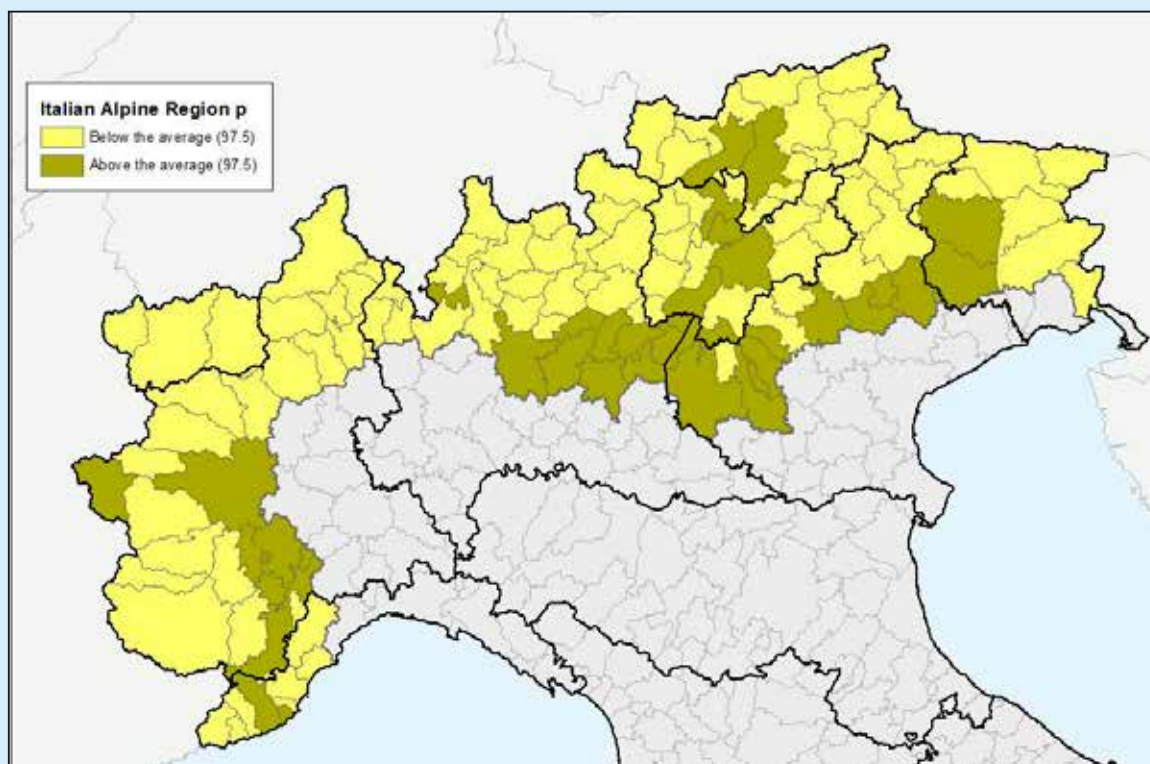

Slika 30: Italijanska alpska regija: stopnja brezposelnosti mladih (25-34 let), 2011.

Nizka stopnja brezposelnosti mladih odraža več priložnosti, ki jih imajo mladi pri iskanju zaposlitve znotraj regije. Te možnosti lahko najdemo v lokalnih gospodarstvih, ki se nahajajo v središču alpske regije in ne na robovih. Prav tako je zanje značilno, da imajo takšna lokalna gospodarska okolja značilnosti turističnih krajev kot tudi industrijskih območij.

Stopnja tujcev med stalnim prebivalstvom je višja v regiji kot pa v ostalem delu Italije: 97,5 in na drugi strani 72,3 na tisoč prebivalcev. Znotraj te regije imajo industrijska območja najvišje stopnje tujcev, sledijo jim turistični kraji, mesta in industrijski poli (slika 31). Na splošno so tujci med prebivalstvom bolj prisotni v vzhodnih lokalnih gospodarstvih. Takšna razporeditev potrjuje razdelitev na zahod in vzhod, ki deli Piedmont od preostalega dela regije.

Trditev, da sta življenjski standard in zaposlitvene priložnosti boljša znotraj regije in ne zunaj nje potrjuje tudi vzorec dnevnih tokov delavcev iz kraja bivanja na delovno mesto. Vzorec za 2011 potrjuje, da je regija močno samozadostna. Dnevni tokovi delavcev iz kraja bivanja na delovno mesto se dogajajo v glavnem znotraj regije (84,5 %). Delavci, ki delajo izven regije (15,5 %), delajo v Italiji (83,0 %) ali v tujini (17,0 %). Tuje države, kjer delajo, so Švica (99,1 %), Slovenija in Avstrija (0,7 %), Francija in Kneževina Monako (0,2 %).

Slika 31 : Italijanska alpska regija: delež tujcev med stalnim prebivalstvom, 2010.

Prispevek evropskih študij pri razumevanju položaja v alpah

Roger Milego (ETC-SIA et UAB),

Martin Price (Center za gorske študije, Perth College, University of the Highlands and Islands)

in Elisa Ravazzoli (EURAC research)

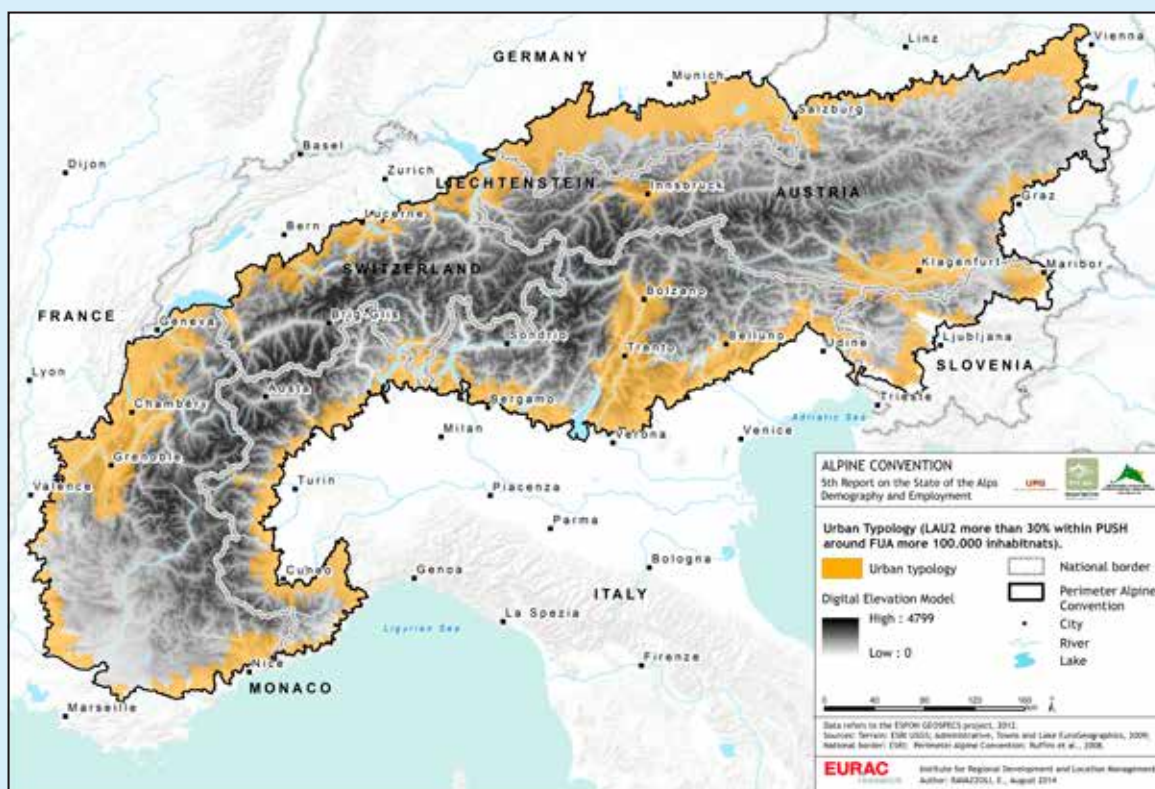
V zadnjih letih sta bili izvedeni dve študiji gorstev v Evropi, ki jih je izvedla Evropska agencija za okolje (2010) kot del projekta GEOSPECS (Geografske posebnosti in razvojni potenciali v Evropi) znotraj programa ESPON (ESPON in Univerza v Ženevi, 2012). Te študije so podale podrobne analize za številne dejavnike, ki jih je moč uporabiti tudi pri tem poročilu, saj zagotavljajo nize podatkov o ključnih temah, ki pogosto izvirajo iz območij izven obsega Alpske konvencije, ki so pa lahko pomembne za demografske procese. Te nize podatkov lahko namreč primerjamo z nizi podatkov za Alpe ter raziščemo možna razmerja med njimi.

Številne spremenljivke, ki sta jih upoštevala Evropska agencija za okolje (EEA) in GEOSPECS v svojih poročilih, so bili vključene v hipoteze o pozitivnem ali negativnem vplivu povezanim z demografskimi procesi. Te spremenljivke so med drugimi spremembe v rabi tal, širitev urbanega okolja, razpoložljivost vodnih virov, onesnaževanje in prometna infrastruktura. Začetna analiza številnih spremenljivk, ki so upoštevana v teh poročilih so vodila do identifikacije manjšega števila faktorjev, ki so bili nadalje raziskani z namenom boljšega razumevanja možnih razmerij / interakcij med temi spremenljivkami in demografskimi procesi. Zemljevidi in spremljevalno besedilo obravnavajo tiste, za katere smo lahko identificirali smiselne povezave. Pri tem je treba upoštevati, da so spodnje analize zgolj kvalitativne narave, saj zaradi sprememb v občinskih mejah ni bilo mogoče izvesti statistične analize na osnovi neposrednih prostorskih primerjav.

Urbana tipologija

Znotraj projekta GEOSPECS so razvili koncept Potencialnih urbanih strateških ravni [Potential Urban Strategic Horizon - PUSH]. Slednje je določeno kot območje, ki je oddaljeno 45 minut od roba urbanih središč (ali Funkcionalnih urbanih območij [Functional Urban Area - FUA]), kjer živi več kot 100.000 prebivalcev. Oddaljenost 45 minut je na splošno sprejeta kot definicija za dnevno migriranje oz. za dostop do urbanih središč, kjer so na voljo številne možnosti za zaposlitev in storitve. Mejna vrednost za vključitev občine (tj. Lokalna upravna enota [Local Administrative Unit, LAU] 2) v to urbano tipologijo je bila določena na podlagi sledečega kriterija: najmanj 30 % njenega območja bi naj bilo vključenega znotraj ravni PUSH.

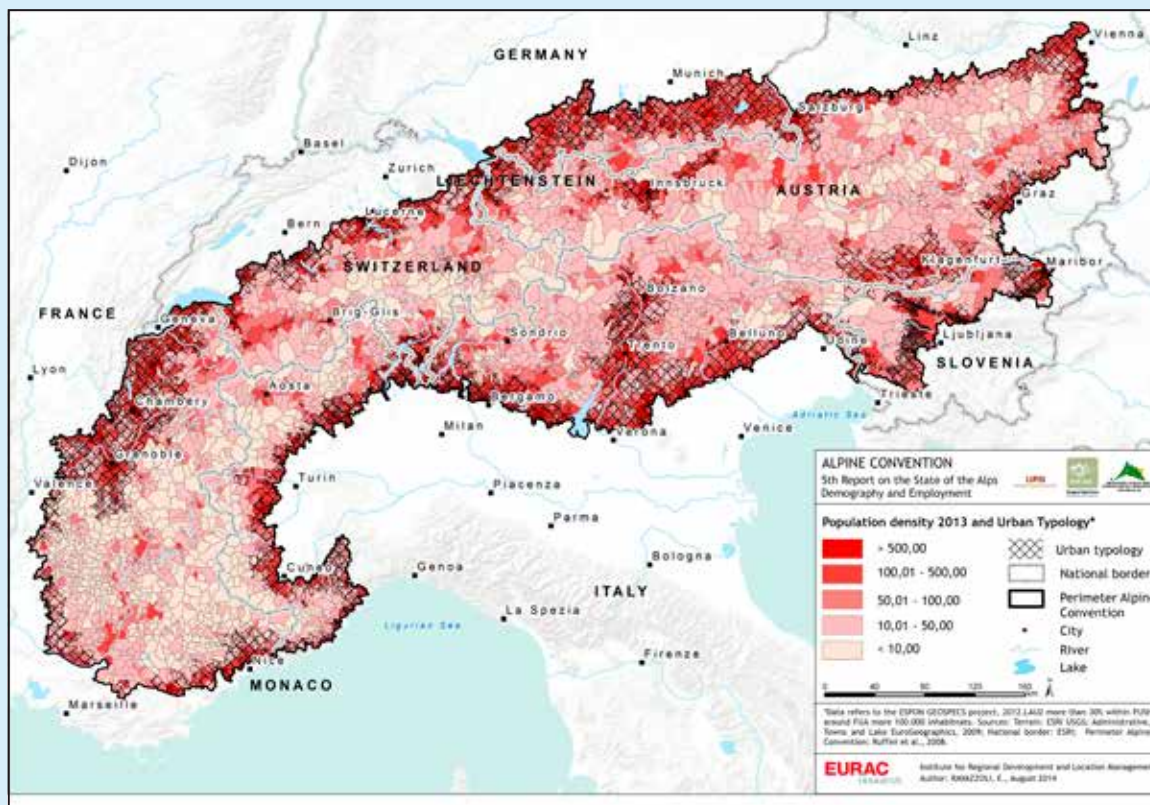
Ključni faktor, ki bi lahko imel vpliv na urbano tipologijo, je topografija. Kot kaže zemljevid na sliki 32, najdemo urbano tipologijo prednostno na nižjih nadmorskih višinah ter na relativno ravnih območjih na robu Alp, kakor tudi nad Nico, v kotlini reke Drave blizu Celovca ter ob dolini reke Inn okoli Innsbrucka. Na splošno je edini relativno strmi in visoko ležeči teren, ki je vključen, na območju okoli Grenobla (Francija) in znotraj porečja reke Adiče/Etsch v severni Italiji.

Slika 32: Urbana tipologija.

V urbano tipologijo so vključene občine iz skoraj celotnega območja, ki ga pokriva Alpska konvencija. Z drugimi besedami, skoraj vsaka občina ob robu Alp ima razmeroma dober dostop do urbanih območij z najmanj 100.000 prebivalci, kar zagotavlja priložnosti za zaposlovanje in storitve in obratno omogoča ljudem, ki živijo v teh urbanih okoljih, da obiščejo alpske občine z namenom rekreacije itd. Vendar so razdalje od alpskega perimetra do teh dostopnih skupnosti zelo različne. Na primer v Avstriji, vzhodno od Salzburga in zahodno od Torina v Italiji, je to zelo omejeno: manj kot 10 km. Na drugi strani, okoli Chambéry in Grenobla (Francija) in južno od Münchna (Nemčija) ima ta razdalja bistveno višji vpliv: vse do okoli 40 km. Zemljevid tudi jasno kaže vpliv urbanih območij znotraj Alp, še posebej na koridorju, ki vključuje Bolzano/Bozen in Trento (Italija), okoli Celovca (Avstrija) in v manjšem obsegu okoli Innsbrucka (Avstrija).

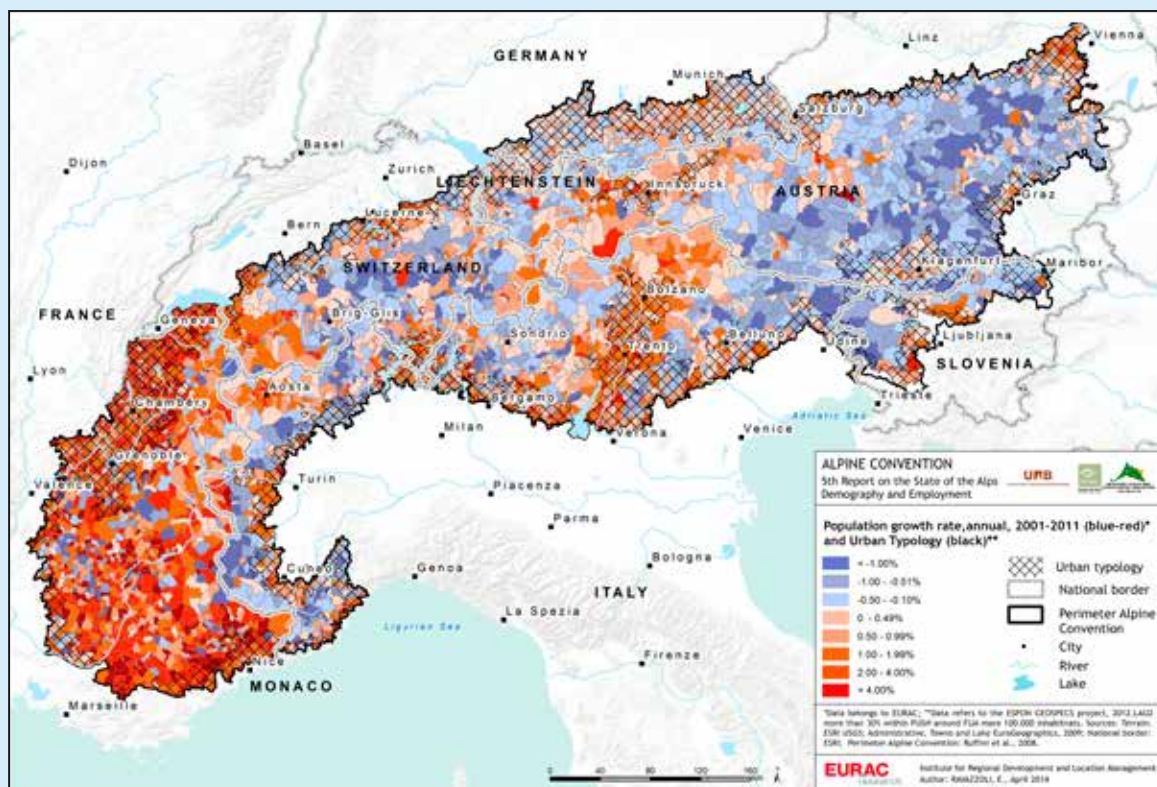
Urbana tipologija in demografske spremenljivke

Slika 33: Gostota prebivalstva in urbana tipologija.

Veliko hipoteze izhaja iz predpostavke, da sta demografska in gospodarska rast bližje urbanim območjem močnejša, kar zagotavlja priložnosti za zaposlovanje za ljudi, ki živijo blizu teh občin (npr. na peri-urbanih območjih). Poleg tega se predpostavlja, da ljudje iz urbanih središč predstavljajo vir ljudi, ki obiščejo gore ob koncih tedna in s tem ustvarjajo prihodke za prebivalce. Kot lahko vidimo na zemljevidu v sliki 33 obstaja na splošno močno razmerje med gostoto prebivalstva in urbano tipologijo. Skupno gledano je 49,7 % alpskih občin (3508 izmed 7058) ter še veliko višji delež alpskega prebivalstva vključenih v urbano tipologijo. Relativno redke občine, ki imajo gostoto nad 100 prebivalci/km² in niso vključene v tipologijo, so turistični centri ali majhna mesta. Znotraj urbane tipologije obstajajo tudi nekatere občine, ki imajo relativno nizko gostoto prebivalstva (pod 50 prebivalci/km²), ki se pa večinoma nahajajo na višjih legah.

Vzorci so manj jasni pri rasti prebivalstva (zemljevid pri sliki 34). Skoraj za vse občine v francoskih Alpah je značilna rast prebivalstva, pa naj bodo blizu urbanih območij (vključno z Ženevo) ali ne. Vendar so skoraj vse občine, ki kažejo padec prebivalstva izven teh območij, na katere vplivajo urbani centri. V drugih državah zgleđa, da je rast prebivalstva pogojena na območjih, na katera vplivajo mesta kot so Belluno, Bergamo, Bolzano/Bozen, Trento ali Trst (Italija), Innsbruck, Salzburg in Dunaj (Avstrija) ter do določene mere München (Nemčija). Kljub temu lahko okoli teh mest tudi najdemo številne občine, kjer je prišlo do padca prebivalstva. To še bolj drži okoli mest Maribor (Slovenija), Celovec (Avstrija) in Verona (Italija). Na območjih brez urbanega vpliva prav tako obstajajo regije, ki kažejo jasno rast prebivalstva in sicer na jugozahodnem delu Švice, okoli Aoste in vzhodno od Bolzana/Bozna (Italija) ter do določene mere tudi zahodno od Innsbrucka (Avstrija).

Slika 34: Rast prebivalstva in urbana tipologija.

Dostop do letališč

Dostop do letališč pogosto upoštevamo kot pomembno gonilno silo za gospodarsko rast in s tem tudi za rast prebivalstva. GEOSPECS projekt je zbral podatke za letališča po Evropi in jih razdelil na dve kategoriji:

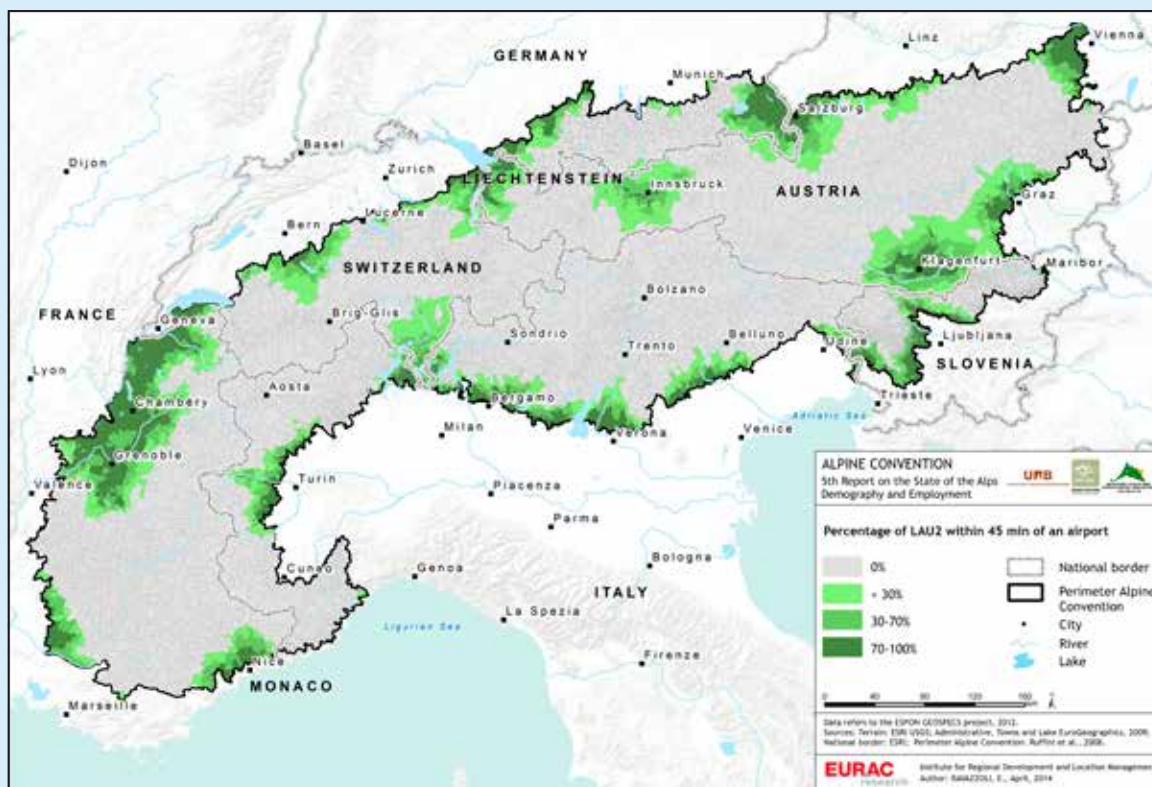
- najmanj 150.000 potnikov letno
- letalske povezave za več kot 15.000 potnikov letno.

Kartirali smo občine, ki so oddaljene do 45 minut od teh letališč. Omeniti velja, da sta število potnikov/povezav za dve letališči v Alpah – Aosta in Bolzano/Bozen – pod temi mejnimi vrednostmi, zato ti dve letališči nista prikazani na zemljevidu, prav tako tudi nista upoštevani pri analizi.

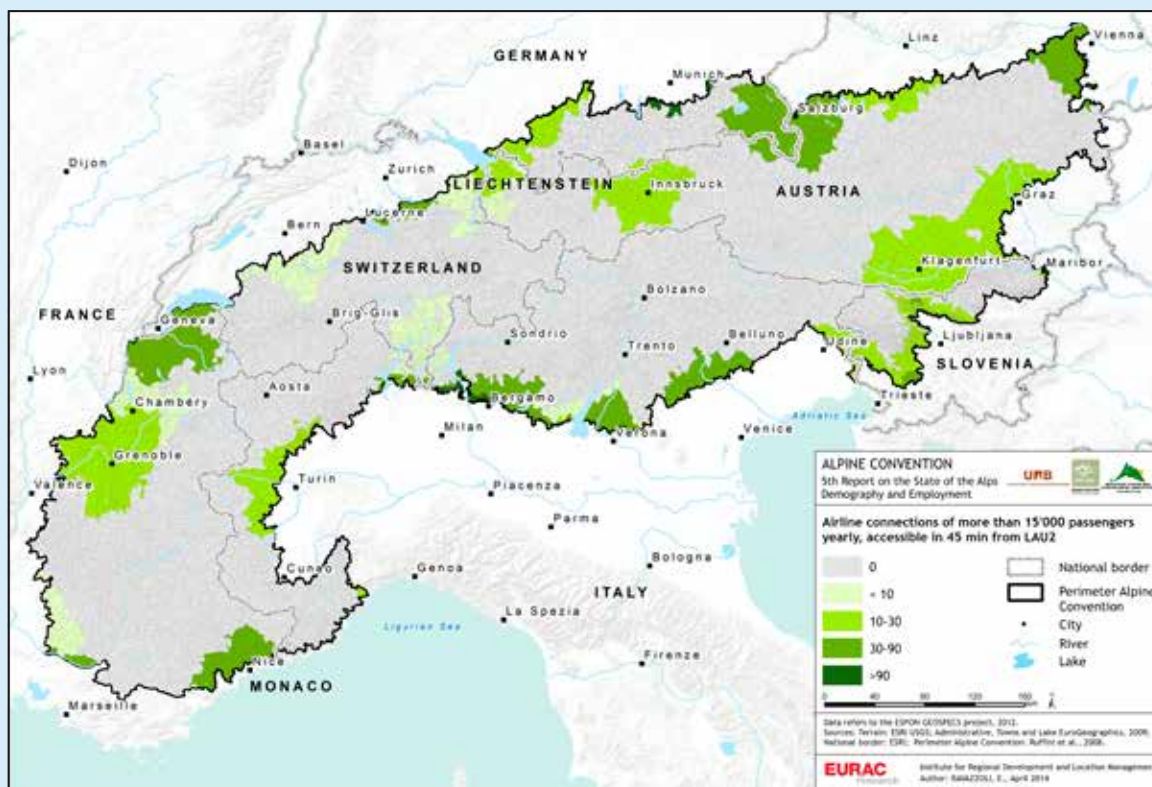
Občine z dobrim dostopom do letališč se na splošno nahajajo okoli območja Alp in v bližini velikih mest (slika 35). Edine pomembne izjeme so občine, ki imajo dostop do letališč v Innsbrucku, Celovcu in Gradcu (Avstrija), Chambéry in Grenoblu (Francija) in do določene mere v Ticinu (Švica). Vendar 4696 izmed 7058 alpskih občin (66,5 %) – še posebej številna večja mesta v Italiji ter Bring-Glis v Švici – nimajo dobrega dostopa do letališč.

Zemljevid v sliki 36 kaže isti vzorec kot pa je viden na prejšnjem zemljevidu, ki določa prostorsko širitev, vendar se zdi, da se tukaj razlikuje med letališči z velikim številom povezav – Nice (Francija), Ženeva (Švica), Salzburg, Dunaj (Avstrija), Milano, Benetke, Verona (Italija) – in med ostalimi.

Zaključek teh dveh zemljevidov je, da kljub temu, da pogosto postavljamo hipoteze, kjer je lahko bližina letališča faktor, ki spodbuja demografsko rast, kažejo območja z dobrim dostopom do letališč tako rast kot tudi izgubo prebivalstva. Dostop do večjih urbanih centrov (> 100.000) se zdi, da je bolj pomemben faktor.

Slika 35: Odstotek LAU2 v oddaljenosti 45 minut od letališča (z najmanj 150.000 potniki letno).

Slika 36: Letalske povezave z več kot 15.000 potniki letno, dostopne v času 45 minut iz območij LAU2.

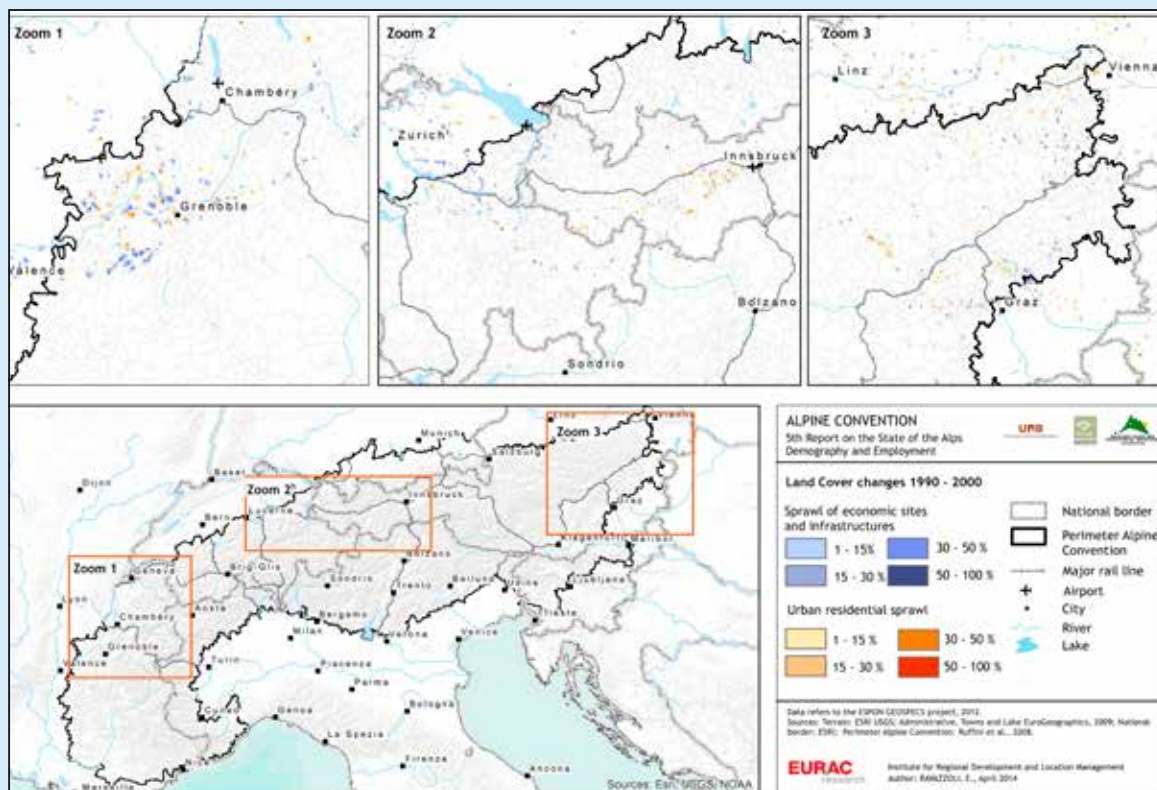
Spremembe v pokrovnosti, 1990-2000 in 2000-2006

Vzorci pokrovnosti tal so kartirani v podatkovnih nizih znotraj metodologije Corine Land Cover (CLC) za EEA (Evropska agencija za okolje) v letih 1990, 2000 in 2006. Ti nizi zagotavljajo dosledne klasifikacije razredov pokrovnosti po celotni Evropi na prostorski resoluciji 1 km². Primerjava med podatkovnimi nizi iz različnih let kaže analizo sprememb iz enega razreda v drugi razred pri pokrovnosti tal. Za to poročilo smo upoštevali dva splošna tipa spremembe pokrovnosti: širitev urbanih območij in industrijska rast, od katerih lahko za oba postavimo hipotezo, da sta povezana s povečanjem števila ter gostote prebivalstva. V relativno kratkih časovnih obdobjih, ki so jih upoštevali, so spremembe obsegale relativno majhna območja znotraj Alp. Zelo malo sprememb v pokrovnosti tal je zabeleženo na visokogorskih predelih v Alpah. Posledično smo analizirali tri podrobne poglede bolj natančno (zemljevidi v slikah 37, 38).

Iz teh podrobnih pogledov lahko razvijemo nekaj vzorcev:

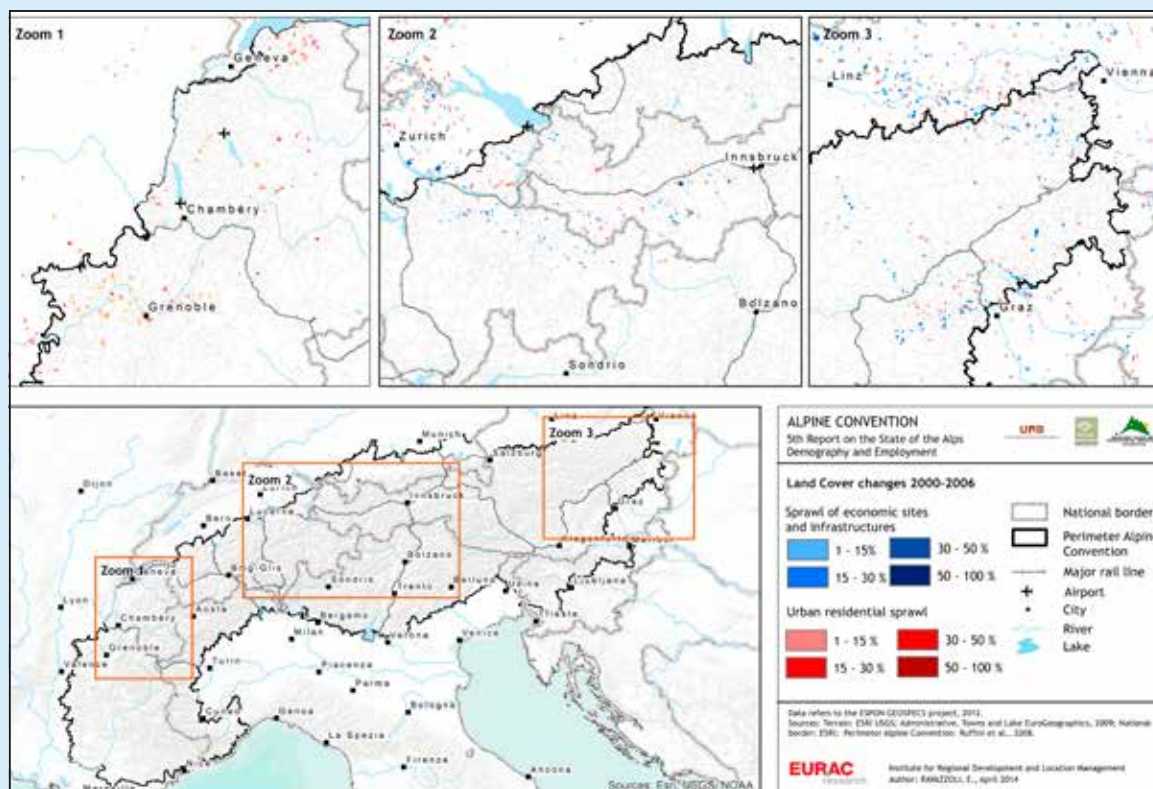
- Na območju okrog Grenobla (Francija) so spremembe pokrovnosti tal v prvem obdobju vključevale tako industrijski razvoj kot tudi širitev urbanega okolja. V kasnejšem obdobju je prišlo samo do širitve urbanih območij.
- Zahodno in tudi severo-vzhodno od Gradca (Avstrija) so spremembe v pokrovnosti tal v prvem obdobju obsegale tako industrijski razvoj kot tudi širitev urbanih območij. V zadnjem obdobju se je širilo samo urbano območje.
- Na jugozahodu Innsbrucka (Avstrija) obstaja območje z obsežnim širjenjem urbanih območij, še posebej med leti 1990 in 2000. Ta vzorec je manj viden v smeri proti zahodu in jugu celotne Avstrije vse do Švice, zdi se pa, da ga lahko opazimo ob glavnih prometnicah.

Te začetne zaključke moramo raziskati še bolj podrobno, da bi lahko razvili bolj celovito razumevanje procesa spremembe rabe tal, kar bi nato lahko primerjali s procesi demografskih sprememb na vsakem območju.

Slika 37: Spremembe pokrovnosti tal – podrobni pogled 1.

Slika 38: Spremembe pokrovnosti tal – podrobni pogled 2.

Primeri dobrih praks

Proizvodnja hrane v dolini Soče (Slovenija, Severna Primorska)

Teme za obravnavo:

- ponovni zagon lokalne/regionalne konkurenčnosti
- inovacija kot gonilna sila za trajnostni razvoj, ki ohranja kulturo in prebivalstvo.

Vrsta ukrepa:

- pilotna aktivnost – zasebna pobuda.

Financiranje:

Zasebno/poslovno-usmerjeno

Ozadje:

Razpoložljivost delovnih mest je eden najpomembnejših faktorjev za ohranjanje prebivalstva na podeželju/gorskih območjih. Kmetijstvo je ena izmed možnosti, če nudi dovolj dodane vrednosti. Izhajati mora iz višje kakovosti proizvodov, ki so prepoznani na trgu, in iz sodelovanja znotraj dobavne verige.

Implementacija:

Obstaja visoka in dolga tradicija proizvodnje mleka v soški dolini s številnimi majhnimi kmetovalci, ki dobavljajo mleko v mlekarno Planika. V času globalizacije in združevanja drugih malih mlekarn se je Planika odločila ostati na isti ravni z originalnimi, tradicionalnimi proizvodi ter ponudila kmetovalcem najvišjo možno ceno za visoko-kakovostno mleko (najvišjo v Sloveniji). Pomembno je pripomniti, da je mlekarna v lasti zadruga, ki so jo ustanovili kmetje. To je gospodarstvo zaprtega kroga, ki prinaša prednosti za kmetovalce, za vzdrževanje krajine, spoštovanje tradicije in ponuja možnosti življenja in dela v dolini. Primer kaže, da lahko inovativne poslovne rešitve usmerjene v nišne proizvode pomembno vplivajo na druge vidike in dejavnosti.

Kazalniki:

Uspeh proizvodov na trgu, prepoznavanje blagovne znamke.

Prenos:

Pristop z vzpostavitvijo mreže/zadruga med kmetovalci/SMP-ji za pridobivanje moči na trgu s pomočjo nišnega proizvoda na način, ki ima visok potencial za prenos.

Spletna povezava:

<http://www.mlekarna-planika.si/>

Primeri dobrih praks

Projekt capacities: konkurenčnost aktivnosti in politik za alpska mesta (transnacionalno – projekt Območje Alp)

Teme za obravnavo:

- ponovna vzpostavitev lokalne/regionalne konkurenčnosti
- inovacije kot gonilna sila trajnostnega razvoja, ki ohranja kulturo in prebivalstvo.

Ozadje, implementacija in pilotne aktivnosti:

Projekt CAPACities, ki je financiran v okviru Programa Območje Alp se posveča majhnim urbanim centrom na območju Alp in v gorskih območjih okoli njih.

V okviru projekta je 10 partnerjev delalo na 16 pilotnih projektih. Po celotnem pilotnem območju kot tudi na

ravni celotnih Alp so bile stopnje demografske rasti zelo heterogene. Drugi kazalniki, ki so bili razviti v okviru projekta, so bili na primer indeks starejših (za bolj jasen poudarek trendov, ki so že opisani) ter velikost občin (kar potrjuje močno razdelitev prebivalstva ob vznožju Alp in v glavnih dolinah).

Regija Piedmont je izvedla dva pilotna projekta, ki sta bila zasnovana za vzpostavljanje scenarijev trajnostnega razvoja, ki temeljijo na lokalno razpoložljivih virih in tradicionalnem znanju, aktivno vključujejo javne in zasebne lokalne deležnike ter obravnavajo negativno demografsko dinamiko.

Pilotna območja, kjer so razvili projekte, sta bili dolini Ossola (v severnem delu regije) in Val Varaita (na jugozahodnem delu Piedmonta).

V obeh primerih je bil projekt zasnovan na treh različnih fazah:

- 1) analiza lokalnih potencialov (preko SWOT-analize), potreb in projektov, kjer so uporabili orodja kot so intervjuji, delavnice itd. da bi tako poskušali vključiti lokalne deležnike;

- 2) organizacija lokalne konference, kjer so med glavnimi deležniki razpravljali o možnih razvojnih scenarijih;
- 3) definicija skupnega strateškega dokumenta.

V dolini Varaita je gospodarstvo specializirano na tradicionalni sektor lesnega gospodarstva, ki se sedaj sooča z resno krizo. Potencial za izrabo vodne energije ni velik, vendar je les možno uporabiti kot aktivator za večplastne gospodarske priložnosti, prav tako na energetskega področju kot tudi v gradbeništvu in obrti. Prav tako bi les lahko predstavljal pomemben vir pri vzdrževanju prostora.

V dolini Ossola je bil glavni poudarek na tradicionalnih stavbah ter na dobavi gradbenega materiala, še posebej vezano na gorske vasice okoli Domodossola (ki so na splošno zelo blizu – z avtom – glavnega središča doline).

Oživetev opuščene zgradbe bi lahko bila priložnost za omejitev porabe tal v dolini ter za ponovno oživetev prebivalstva na gorskih pobočjih.

Vendar bi ti procesi oživitve morali upoštevati sledeče:

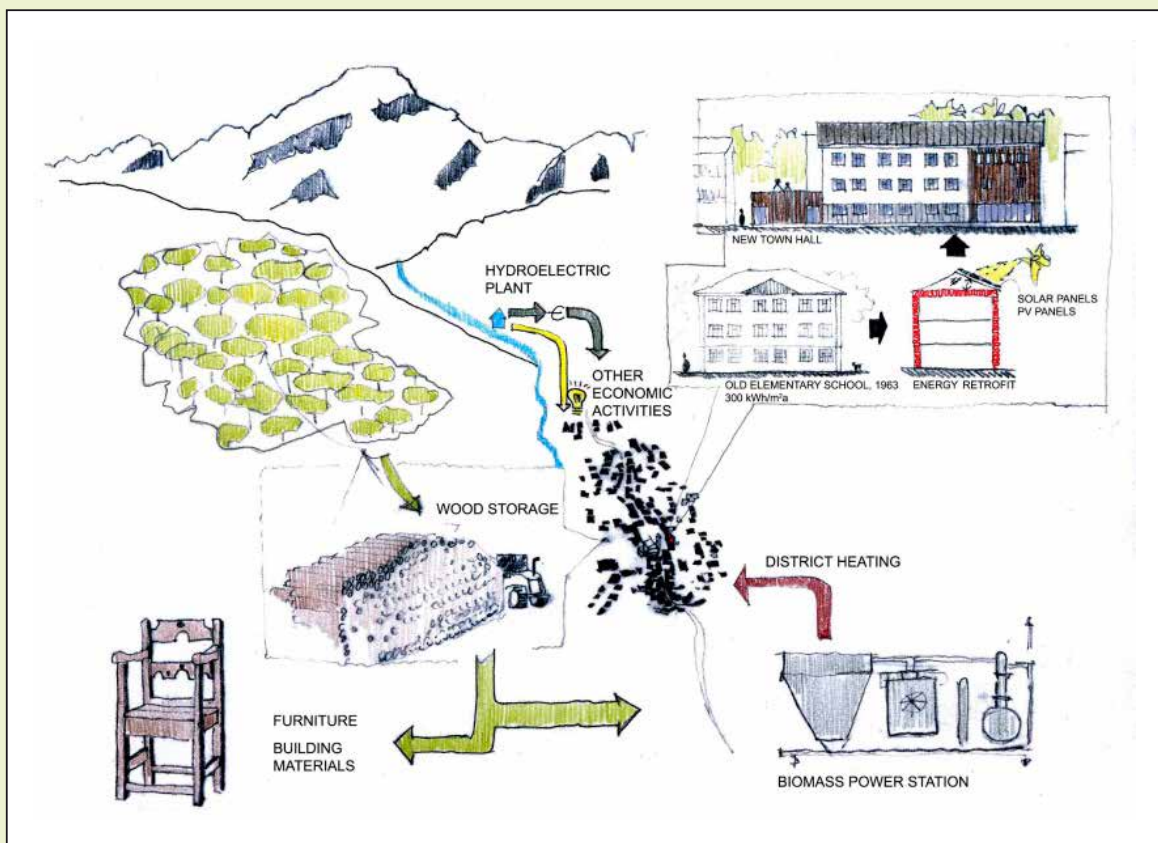
- zasnovani morajo biti na uporabi čim več lokalno dostopnih materialov (kratke dobavne verige, ki dajejo prednost lokalnemu gospodarstvu in podjetnikom);
- vključevanje celotnega gradbenega sektorja in drugih lokalnih deležnikov;
- usmerjeni bi morali biti na vaške strukture, ne samo na posamezne zgradbe;

Glavni neposredni učinki pilotnih projektov so obsegali:

- pripravo skupnega strateškega dokumenta o lokalnem razvoju (ki so ga uporabili tudi v provinci Verbano-Cusio-Ossola v drugem primeru);
- definicijo smernic za uporabo obnovljivih virov v proizvodnji energije ter za zmanjšanje porabe energije v alpskih kontekstih;
- definicija smernic za revitalizacijo gorskih vasi, s priporočili za arhitekturno, socialno in gospodarsko področje vezano na to temo.

Spletna povezava:

www.capacities-alpinespace.eu

Primeri dobrih praks

Kraft.das Murtal – viri moči v regiji "Murtal" (Avstrija, dolina reke Mure)

Obravnavane teme:

- ponovna vzpostavitev lokalne/regionalne konkurenčnosti
- inovacija kot gonilna sila za trajnostni razvoj, ki ohranja kulturo in prebivalstvo
- ustvarjanje kvalificiranih zaposlitev, ki obravnavajo fenomen bega možganov
- implementacija izobraževalnih priložnosti za mlade v gorah (npr. prvi razredi osnovnih šol na redko poseljenih območjih, poklicne šole, ki izobražujejo za tradicionalne aktivnosti, univerze delujejo na način, ki preprečuje izseljevanje in beg možganov)
- povišanje znanja o teritorialni dinamiki in priprava strategije za razvoj območja ter zagotavljanja storitev.

Vrsta ukrepa:

- pilotna aktivnost (projekt: Kraft. Das Murtal: vzpostavljanje krovne blagovne znamke).
- politični ukrepi (št., datum, ustanova): 12 podprojektov, glej spodaj.

Financiranje:

začetni zagon s pomočjo 3 regij znotraj LEADER-ja, agencije za financiranje iz zvezne in regionalne ravni, EU in osrednji regionalni deležniki ter interesne skupine. Po potrebi od podjetij.

Ozadje:

od leta 2008 naprej je bila vzpostavljena izredno dobra mreža sestavljena iz proizvodne industrije (predelava jekla in lesa, strojogradnja, gradbeništvo) ter ponudnikov storitev (surovine, potrošniško blago in storitve). Na osnovi strategije in načrta mejnikov, ki ga je pripravilo 10 regionalnih deležnikov, sedaj več kot 60 podjetij sodeluje v kooperacijski mreži. Posledično je bilo možno ustvariti dodano vrednost, povišati število delovnih mest na vseh ravneh (vajeništvo, kvalificirani delavci, univerzitetni diplomanti, izkušeni managerji) ter povišati dohodke ljudi. Vse to se bo še nadaljevalo, kar bo tudi omogočilo, da bo regija privlačna za ustanavljanje podjetij tudi v prihodnosti.

Implementacija:

12 podprojektov:

Ponovno definiranje ugleda regije:

- Komunikacijska strategija: Kraft-newsletter, spletna stran, facebook, delo z mediji, Kraft-logotipi.
- Analiza ugleda
- (Igrivo) odkrivanje dela: projekt je namenjen majhnim otrokom iz vrtcev in šol v regiji: mladi raziskovalci odkrivajo podjetja skupaj s svojimi učitelji ter podajo skupno predstavitev njihovih vtisov pred starši in prijatelji.
- Dan odprtih vrat: dogodek je pomagal številnim ljudem, da so spoznali najpomembnejše delodajalce (visoko-tehnološka podjetja) v regiji.

Človeški faktor:

- Privlačna delovna mesta – privlačni delodajalci
- Regionalna strategija vajeništva: kampanja za obveščanje učencev, ki zaključujejo šolanje, o 1.800 vajeniških mestih ter z njimi povezanimi priložnostmi (dober zaslužek, visoka varnost zaposlitve, napredovanje kariere)
- Regionalni izobraževalni načini za proizvodni in storitveni sektor.

Poslovno vključevanje:

- Regionalni razvojni načrt za proizvodno & poslovno lokacijo
- Regionalne mreže odličnosti
- Regionalni mrežni tokovi: manj proizvodov in storitev, ki prihajajo izven regije.

Trajnostni vidik:

- Podjetja prevzemajo proaktivno in vidno odgovornost za regijo. Preverjanje družbene odgovornosti podjetij za 12 podjetij je pokazalo različne načrte kot je skupna fotovoltaična elektrarna, ...

Industrijski / kompetenčni turizem:

- Okrepljena medsebojna povezava med ponudniki turističnih storitev in zahtevami poslovnega sveta industrijski in kompetenčni turizem: ljudje vključno s šolsko mladino obiščejo vodilna podjetja in spoznajo morebitne delodajalce.
- Organizacija 100-kilometerskega "Kraft" teka.

Kazalniki:

- Številno delovnih mest na različnih ravneh
- Število vajencev v regiji
- Skupaj prodaja v €
- Delež izvoza v podjetjih
- Odstotek ustvarjanja vrednosti v regiji.

Prenos:

Vključevanje vseh ljudi v regiji – od predšolske dobe naprej – v regionalno mrežo sestavljeno iz industrije, gospodarstva in storitvene dejavnosti. Ustvarjanje in ohranjanje različnih delovnih mest za mlade z iz-

rednimi izgledi za prihodnost ter komunikacija s temi ljudmi. Ustvarjanje novih in inovativnih proizvodov bo privedlo do uspešnega nastopa na novih trgih.

Spletna povezava: www.kraft.dasmurtal.at

Primeri dobrih praks**Optična vlakna na območju celotne občine Budoia (Italija, Furlanija Julijska Krajina, Budoia – PN)****Obravnavane teme:**

- inovacija kot gonilna sila za trajnostni razvoj, ki ohranja kulturo in prebivalstvo
- implementacija izobraževalnih priložnosti za mlade v gorah (npr. osnovne šole na redko poseljenih območjih, poklicne šole, ki izvajajo programe za učenje tradicionalnih aktivnosti, univerze, ki preprečujejo odseljevanje mladih in beg možganov)
- inovativne rešitve za zagotavljanje storitev na redko poseljenih območjih
- povečanje znanja o teritorialni dinamiki in priprava strategije za razvoj območja ter za ohranjanje storitev.

Vrsta ukrepa:

- pilotna aktivnost
- politični ukrep (2011/2012 občina Budoia, NCS skupina).

Financiranje:

zasebna investicija z javno-zasebnim partnerstvom.

Ozadje:

občina Budoia se nahaja med vznožjem Alp in blizu urbanega območja Pordenone; dve leti nazaj Budoia ni imela hitre internetne povezave, zaradi česar na tem območju ni bilo možno gostiti javnih in zasebnih storitev, ki so potrebovale internetno povezavo.

Implementacija:

Zahvaljujoč javno-zasebnemu partnerstvu med občino Budoia in zasebnim podjetjem, je bilo celotno območje občine opremljeno z optičnimi povezavami, stroški so bili na strani zasebnih ljudi, ki so uporabili omrežje javne razsvetljave za inštalacijo. Dogovor je obsegal brezplačne povezave za občinsko stavbo ter nekatera območja z brezžičnim omrežjem na območju občine. Budoia je prva lokalna skupnost v Italiji, ki je v celoti opremljena z optičnimi vlakni – FTTH – Fiber To The Home.

Kazalniki:

Vse javne stavbe so sedaj opremljene z optičnimi povezavami, prav tako šole, ki uporabljajo interaktivne multimedijske table. Knjižnica je opremljena z multimedijsko opremo ter računalniško učilnico uporabljajo tako učenci kot tudi starejši za računalniško izobraževanje.

Na voljo so nove storitve za turiste zahvaljujoč javnim območjem uporabe brezžičnega omrežja ter varnost je bila zagotovljena s pomočjo video-nadzornega sistema vezanega na optično omrežje.

Novi urbanistični načrt upošteva nove storitve kakor tudi nove potrebe, ki vključujejo prostore za zaposlene za gospodarstvo, ki je vezano na to novo informacijsko tehnologijo.

Prenos:

Druge gorske občine (npr. Polcenigo, Caneva) so vzele projekt iz Budoie kot primer in sedaj delajo v skladu z njim.

Spletna povezava:

<http://www.comune.budoia.pn.it/index.aspx>

Nacionalni prispevki

AVSTRIJA

Avstrijski podatki za trg dela izhajajo iz administrativnih virov. Kazalniki so stopnja neaktivnosti, stopnja delovne aktivnosti ter brezposelnost. Dodatno so bili rezultati razdeljeni glede na spol in na starostno skupino od 15 do 24 let, kar je prikazano ločeno.

	Skupaj			Moški			ženske		
	Območje Alp	Ne-alpsko območje	Skupaj Avstrija	Območje Alp	Ne-alpsko območje	Skupaj Avstrija	Območje Alp	Ne-alpsko območje	Skupaj Avstrija
starost 15-64									
Stopnja neaktivnosti (%)	25,6	26,2	25,9	20,5	21,7	21,3	30,6	30,6	30,6
Stopnja delovne aktivnosti (%)	70,4	69,2	69,6	75,7	73,3	74,3	65,1	65,0	65,0
Stopnja brezposelnosti (%)	5,4	6,3	6,0	4,7	6,3	5,7	6,3	6,3	6,3
starost 15-24									
Stopnja neaktivnosti (%)	37,7	41,3	39,9	32,8	37,2	35,4	42,9	45,5	44,5
Stopnja delovne aktivnosti (%)	57,5	53,2	54,9	62,8	57,1	59,3	51,8	49,2	50,2
Stopnja brezposelnosti (%)	7,8	9,4	8,7	6,6	9,1	8,1	9,2	9,7	9,5

Tabela 25: Kazalniki za trg dela za Avstrijo (2011).

Če pogledamo tri kazalnike, potem opazimo samo majhne razlike med alpskimi in nealpskimi regijami, saj so bile razlike leta 2011 pri neaktivnosti samo marginalne (25,6 % Alpe/26,2 % nealpski del), medtem ko je bila stopnja delovne aktivnosti (70,4 % Alpe/69,2 % ne-Alpe) višja na območju Alp in v skladu s tem je bila stopnja brezposelnosti zmeroma nižja kot pa v nealpskem delu (5,4 % Alpe/6,3 % ne-alpski del).

Če pogledamo razliko pri zaposlovanju med spoloma, je jasno, da imajo moški očitno boljše delovne pogoje v alpskih regijah kot pa zaposlene ženske. Medtem ko je zaposlenost moških v alpskih regijah višja kot pa v ne-alpskih regijah (75,7 %/73,3 %), je stopnja brezposelnosti nižja (4,7 %/ 6,3 %). Bolj podroben pogled na zaposlenost žensk kaže, da med ženskami v starosti od 15 do 64 let skoraj ni razlik med alpskimi in nealpskimi območji pri vseh treh kazalnikih. Samo če pogledamo mlade ženske v starosti od 15 do 24 let, opazimo, da sta stopnja neaktivnosti (42,9 %/45,5 %) in stopnja brezposelnosti (9,2 %/9,7 %) nižji ter da je stopnja delovne aktivnosti višja (51,8 %/49,2 %) v alpskih regijah v primerjavi z ne-alpskimi regijami. Vendar na splošno sta oba kazalnika – tako stopnja delovne aktivnosti kot stopnja brezposelnosti – bolj ugodni za moške.

Če upoštevamo brezposelnost, se zdi, da moški v starosti od 15 do 24 let pridobijo največ od dejstva, da živijo v Alpah: medtem ko imajo moški te starosti v nealpskih regijah stopnjo brezposelnosti 9,1 %, je brezposelnost moških v starosti od 15 do 24 let v alpskih regijah samo 6,6 %.

Bistvene regionalne razlike znotraj alpskega območja Avstrije se pojavijo pri stopnji delovne aktivnosti kot pri brezposelnosti. Leta 2011 je bila stopnja delovne aktivnosti še posebej visoka na severo-zahodu v deželi Vorarlberg (npr.

Bregenzerwald), v dolinah rek Inn in Salzach ter okoli deželnih prestolnic Innsbruck in Salzburg, v zveznih deželah Tirolska in Salzburg. Prav tako je stopnja delovne aktivnosti kazala visoke vrednosti v več delih Gornje in Spodnje Avstrije in še posebej na vzhodnem delu alpskega dela Štajerske.

Na drugi strani je bila 2011 brezposelnost presenetljivo visoka na meji med Tirolsko in Vorarlbergom, kakor tudi na območju, ki sega od vzhoda severnega dela Tirolske preko vzhodne Tirolske in na jug na območje dežele Salzburg ter vse do zahodnih delov Koroške in Štajerske.

FRANCIJA

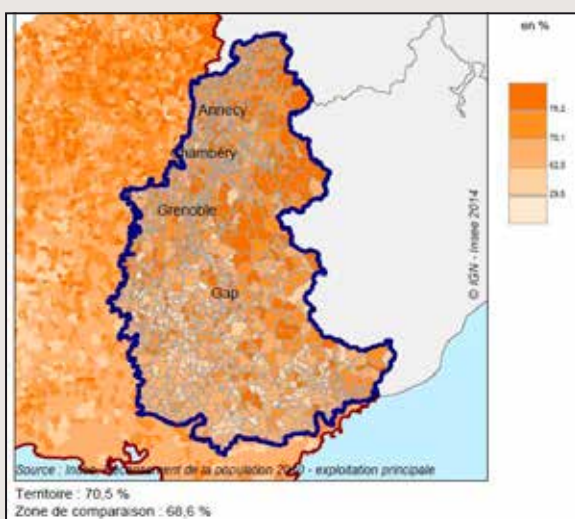
Kot je že bilo omenjeno je stopnja delovne aktivnosti bistveno višja v Alpah kot pa na drugih območjih Francije, saj ima to območje ekonomsko bolj ugoden položaj ter še bolj specifično, zaradi prisotnosti delovnih mest v turizmu, ki so privlačna za mlade različnih stopenj izobrazbe (športna, kulturna in socialna animacija). Te zaposlitve so pogosto za krajši delovnik in ponujajo nizke plače. Vendar ima območje tudi pomembna akademska središča, ki privlačijo študente (Grenoble) ter številna proizvodna območja tako v mestih (terciarne aktivnosti) in v nekaterih alpskih dolinah (industrija).

	Alpe		Francija	
	2010	1999	2010	1999
Stopnja neaktivnosti (%)	25,9	29,8	27,8	30,7
Stopnja delovne aktivnosti (%) (%)	67,2	62,4	63,8	60,2
Stopnja brezposelnosti (%)	9,3	10,8	11,6	12,9
Stopnja dolgoročne brezposelnosti (%)	32,5	n.d.	37,7	n.d.
Brezposelnost mladih (%)	15,6	n.d.	17	n.d.
Začasno zaposleni (%)	1,9	1,0	2,3	1,1
Zaposleni za krajši delovni čas/za polni delovni čas (%)	17,8	18,5	15,8	8,9
Zaposleni/samozaposleni (%)	8,1	n.d.	6,3	n.d.

Tabela 26: Kazalniki za trg dela v Franciji (1999-2010).

Te gospodarske posebnosti so lahko razlog, zakaj je stopnja aktivnosti višja za 2 točki kot pa znaša nacionalno povprečje, stopnja delovne aktivnosti višja za 3,4 odstotka ter stopnja brezposelnosti nižja za 2,3 %. Zaradi istih razlogov sta prav tako nizki brezposelnost mladih in dolgotrajna brezposelnost (1,4 in 5 točk pod nacionalnim povprečjem) ter zaposlenost za skrajšani delovnik visoka: 2 odstotka nad nacionalnim povprečjem. Stopnja začasnih zaposlitev je bila nizka v času zadnjega anketiranja (2010), ko se je gospodarska in industrijska aktivnost počasi izboljševala zaradi industrijske krize v letih 2008-2009. Verjetno je od takrat ta stopnja zrastle. Samozaposlenost je višja kot pa povprečje zaradi kmetijske in turistične dejavnosti v alpskih dolinah.

Gospodarska struktura je presenetljivo podobna nacionalnemu povprečju: okoli 2 % vseh delovnih mest pripada kmetijstvu, 14 % industriji, 8 % gradnji in javnim delom, 45 % trgovini, prometu in poslovnim

Slika 39: Stopnja delovne aktivnosti žensk.

storitvam, 30 % upravi, socialnim storitvam, izobraževanju in zdravju. To je ponovno posledica obstoja različnih območij v francoskih Alpah. Tako na primer v departmaju Hahutes-Alpes predstavlja kmetijstvo, ki se sicer zmanjšuje, še vedno skoraj 5 % celotne zaposlitve, kar je tudi dvakratnik povprečja v Alpah. Medtem ko industrija predstavlja manj kot 6 %, kar je 8 odstotkov manj kot povprečje; trgovina, promet in poslovne storitve predstavljajo 43 % (2 točki manj). V nasprotju s tem ponuja departman več zaposlitve v upravi, zdravstvu in socialnih storitvah, tj. 38 %. V departmaju Visoka Savoja pa na drugi strani industrija predstavlja 17 % zaposlovanja in javna uprava, zdravstvo in socialne storitve dosežejo le 27 %.

Na splošno so francoske Alpe pridobile 156.000 delovnih mest v 10 letih, med leti 1999 in 2010, (+ 17 %). V istem obdobju je kmetijstvo izgubilo 4.000 delovnih mest, industrija 26.000. V gradbeništvu in pri javnih delih je bilo ustvarjenih 25.000 delovnih mest, v trgovini, prometu in poslovnih storitvah pa skupaj 96.000 ter v javni upravi, zdravstvu in socialnih storitvah 65.000.

	Alps			Francija	
	2010	1999	Spremembe 1999-2010	2010	1999
Skupaj zaposleni	1.077.797	921.578	156.219	25.718.171	22.800.731
Kmetijstvo	25.005	29.138	-4.133	753.929	909.021
Industrija	150.487	176.772	-26.285	3.575.684	4.091.040
Gradbeništvo	87.280	62.496	24.784	1.779.468	1.351.421
Storitve, promet, trgovina	487.543	391.003	96.540	11.718.282	9.820.019
Državna uprava, izobraževanje, znanost, socialno skrbstvo	327.482	262.169	65.313	7.890.808	6.629.230
% Kmetijstvo	2,3	3,2		2,9	4,0
% Industrija	14	19,2		13,9	17,9
% Gradbeništvo	8,1	6,8		6,9	5,9
% Storitve, promet, trgovina	45,2	42,4		45,6	43,1
% Državna uprava, izobraževanje, znanost, socialno skrbstvo	30,4	28,4		30,7	29,1

Tabela 27: Zaposlenost glede na NACE-sektor za Francijo, absolutne vrednosti in odstotki, 1999-2010.

Kmetijstvo, ki predstavlja 2 % vseh delovnih mest, obsega 30 % celotnega ozemlja. Večinoma govorimo o živinoreji (govedo, ovce), vendar igrajo pomembno vlogo tudi proizvodnja mleka, zelenjave in sadja, še posebej južno in zahodno od območja Alp (departman de la Drôme, Alpes de Haute Provence).

Industrijska podjetja v Alpah se soočajo z istimi težavami kot ostali del francoske industrije, kjer je v zadnjih 12 letih stalno prihajalo do izgube delovnih mest. Vendar je položaj hujši v nekaterih dejavnostih zaradi geografske izolacije in stroškov prevoza ter včasih zaradi strukturnih težav: industrijska podjetja v Alpah so večinoma majhna, močno odvisna od večjih pogodbenih partnerjev ter se močno odzovejo na razvoj mednarodne trgovine. Prisotnost vode kot vira za električno energijo ni več prednost. Številne je močno prizadela kriza v letih 2008-2009 in njihova majhnost preprečuje njihovo sposobnost iskanja novih izvoznih trgov. Kljub tem težavam so številna industrijska podjetja v zadnjem času veliko pridobila na osnovi hišnih proizvodov na raznih industrijskih področjih.

Rast prebivalstva, relativno visoki dohodki ter dinamična turistična dejavnost ustvarjajo močno potrebo po trgovini, prometu, osebnih storitvah, stanovanjski gradnji in vzdrževanju, kulturi, socialnim in zdravstvenim storitvam, javni upravi itd. To je tudi razlog, zakaj so te dejavnosti ustvarile 180.000 delovnih mest v zadnjih desetih letih in ta trend se bo v naslednjem obdobju še nadaljeval. Na severnem delu območja predstavlja prisotnost mesta Grenoble, in ravno izven območja Alp, Ženeve, priložnost za razvoj industrije in poslovnih storitev, še posebej na področju raznih znanj in veščin.

Torej kljub težavam v kmetijstvu in industriji je mogoče napovedati, da bo gospodarski položaj v francoskih Alpah še naprej ugoden, kar se bo odrazilo tudi v nadaljnji demografski rasti. To bo na drugi strani pomenilo obremenitev okolja, ki ga bo treba napovedati in obravnavati.

Upad v kmetijstvu in industriji, rast zaposlitev v terciarnem sektorju v urbanih območjih, rast delovne aktivnosti žensk, vsi ti fenomeni vodijo do izjem in sprememb v socialni sestavi francoskih Alp. Med temi spremembami se je delež dnevnih migracij od doma do službe bistveno povečal: leta 1999 je 40 % prebivalstva delalo v svoji lokalni skupnosti (LAU2), kjer so bivali. Ta stopnja se je znižala na raven 34 % leta 2010 (29 % v departmaju Visoka Savoja, ki meji na Ženevo). V nasprotju s tem 13 % prebivalstva dela izven departmaja, kjer bivajo, ali je to drugje v Franciji ali v drugi državi (21 % v Visoki Savoiji). Ta fenomen dnevnih migracij v geografskem okolju, ki je močno vezano na gore, ustvarja težave pri prometu (kot je razvidno vsako jutro na avtocestah od Francije proti Ženevi). To primestno prebivalstvo, ki živi na podeželju in v veliki večini dela v mestih, zahteva storitve, trgovino in življenjske pogoje, ki so blizu urbani populaciji – vključno z internetnim dostopom visoke hitrosti, zdravstvenimi in izobraževalnimi storitvami, itd.

ITALIJA

Položaj na italijanskem trgu dela v zadnjih letih je močno trpel zaradi močnih in nenadnih sprememb zaradi krize, ki je prizadela gospodarstvo. V nasprotju z drugimi povezanimi okolji, še posebej v Evropi, kaže Italija kritični profil tudi v zadnjem obdobju.

Znotraj tega zelo nespodbudnega scenarija kaže gospodarstvo v Alpah zelo podobne trende kot celotna država, četudi je tukaj manj zaskrbljujoče. Kazalniki na trgu dela, ki jih bomo uvedli, kažejo sliko alpskega območja, ki jo moramo raziskati in si razlagati ob upoštevanju posebnosti vsakega okrožja ali vsake doline, ki sestavlja neko območje, ki ga obravnavamo.

Sledeči podatki izhajajo iz Ankete delovne sile, ki je vzorčna anketa harmonizirana na ravni EU. Območje Alp je bilo razdeljeno na dva dela: zahodne Alpe, ki vključujejo alpske občine, ki so del regij Piedmonta, Aoste, Lombardije in Ligurije, medtem ko vzhodne Alpe vključujejo občine avtonomnih pokrajin Bolzano - Južna Tirolska in Trento ter regij Veneto in Furlanija Julijska krajina. Upoštevali smo leta 2007, 2010 in 2013, da bi pridobili smiselno sliko razvoja trga dela v zadnjem obdobju, kar opisuje položaj na trgu dela pred, med in po krizi, četudi se še posebej v Italiji zdi, da kriza še zdaleč ni mimo.

Dejansko je stopnja delovne aktivnosti ljudi v starosti od 15-64 let v letu 2013 še vedno najnižja v celotnem obdobju (63,3 % v zahodnih Alpah, 65,4 % v vzhodnih Alpah) ter je izgubila okoli 2 odstotni točki v obeh delih v primerjavi z letom 2007. Na preostalem ozemlju Italije so izgube še večje (več kot 3 % iz ravni 58,7 % na raven 55,6 %), še posebej če jih primerjamo z vrednostmi, ki so nižje od tistih v alpskem okolju. Ta padec je različno vplival na ženske in moške: medtem ko moški kažejo močne posledice, zaznavajo se izgube pri delovni aktivnosti (med 2007 in 2013, se je stopnja delovne aktivnosti zmanjšala od 75,3 % na 71,1 % v zahodnih Alpah, ter iz 76,3 % na 73,3 % v vzhodnih Alpah), kažejo ženske večinoma nespremenjeno sliko skozi celo obdobje ali pa lahko zaznamo samo rahle fluktuacije. Slika v Alpah je v celoti usklajena s tem, kar se dogaja na nacionalni ravni, kjer so stopnje delovne aktivnosti veliko nižje, še posebej pri ženskah, kjer so razlike v stopnjah bistveno presegle mejo 10 odstotkov.

Stopnja zaposlenosti (osebe stare 15-64 let)	Skupaj			Moški			Ženske		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	65,2	67,3	58,7	75,3	76,3	70,7	54,8	58,0	46,6
2010	64	66,3	56,9	73,4	74,2	67,7	54,1	58,0	46,1
2013	63,3	65,4	55,6	71,1	73,3	64,8	55,2	57,4	46,5

Tabela 28: Stopnja delovne aktivnosti v Italiji, 2007-2013.

Močan upad v povpraševanju po delovni sili je povezan s povišanjem ponudbe, ki je ne moremo zadostiti z zaposlovanjem. Stopnja brezposelnosti je pred krizo znašala okoli 3 % na obeh alpskih območjih, kar je tudi predstavljalo zelo nizki delež. Nato je prišlo do visoke rasti brezposelnosti, ki je v letu 2013 dosegla raven 8,6 % v zahodnih Alpah in 6,7 % v vzhodnih Alpah. To pomeni, da alpska območja kažejo boljši položaj v primerjavi z nacionalno ravno, kjer je brezposelnost zrastle v zadnjem letu na raven 12,2 %. Brezposelnost kaže bistveno drugačni profil pri spolih v primerjavi z zaposlenimi, prav tako na lokalni ravni. Ženske imajo velik delež med iskalci zaposlitve, vendar je prihod krize bistveno prispeval k zmanjšanju razlike med ženskami in moškimi. Na nacionalni ravni se je med leti 2007 in 2013 zmanjšala razlika med ženskami in moškimi pri stopnji brezposelnosti za 3 odstotke in sedaj znaša okoli 1,5 %. Znotraj zahodnih Alp je razlika med spoloma s krizo praktično izenačena in leta 2013 je brezposelnost pri ženskah in pri moških bila pravzaprav skoraj enaka (8,6 in 8,5 %). V vzhodnem delu kriza ni povzročila bistvenih sprememb pri razporeditvi med spoloma in je vplivala enako na rast te stopnje.

Stopnja brezposelnosti (osebe stare 15-64 let)	Skupaj			Moški			Ženske		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	3,4	2,8	6,1	2,3	1,9	4,9	4,8	3,9	7,9
2010	5,2	4,3	8,4	4,6	3,5	7,6	6,2	5,3	9,7
2013	8,6	6,7	12,2	8,6	5,9	11,5	8,5	7,6	13,1

Tabela 29: Stopnja brezposelnosti v Italiji, 2007-2013.

Fluktuacije na trgu dela se očitno ne odražajo na neaktivnem delu prebivalstva in četudi so spremembe pri vstopu in izstopu iz obeh skupin zelo relevantne (glej presečne podatke za delovno silo – letno poročilo) skupna velikost obeh skupin očitno ne doživlja velikih sprememb. Stopnja neaktivnosti za ljudi v starosti med 15 in 64 leti na vseh geografskih območjih, ki smo jih upoštevali, kaže rahli upad, ki je bolj poudarjen v zahodnih Alpah (32,5 % leta 2007 in 2010 ter 30,7 % leta 2013) kot pa v vzhodnih Alpah (od 30,8 % 2007 do 29,8 % 2013). Neaktivnost Alpe manj prizidane v primerjavi z nacionalnim območjem, kjer je stopnja za 2013 dosegla 36,5 % in kjer ženske zavzemajo bistveno višje deleže kot pa moški (skoraj dvakratno). Z upadom ostaja stopnja neaktivnosti pri moških skoraj nespremenjena na celotnem območju Alp ter je zrastle rahlo samo na nacionalnem povprečju, medtem ko se je pri ženskah med 2007 in 2013 zmanjšala za okoli 3 odstotne točke na nacionalni ravni in nekoliko podobno tudi v vseh občinah v Alpah. Razlika med deležem neaktivnosti v Alpah in na ravni celotne države je še vedno visoka, še posebej pri ženskah, kjer je razlika skoraj 10 odstotnih točk: dejansko je stopnja neaktivnosti pri ženskah v zahodnih Alpah 39,7 %, 37,8 % v vzhodnih Alpah in na nacionalni ravni dosega vrednost celo 46,4 %.

Stopnja neaktivnosti (osebe stare 15-64 let)	Skupaj			Moški			Ženske		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	32,5	30,8	37,5	23,0	22,2	25,6	42,4	39,6	49,3
2010	32,5	30,7	37,8	23,0	23,0	26,7	42,3	38,7	48,9
2013	30,7	29,8	36,5	22,0	21,9	26,6	39,7	37,8	46,4

Tabela 30: Stopnja neaktivnosti v Italiji, 2007-2013.

Glavni kazalniki za trg dela kažejo, da so Alpe veliko bolj dinamične kot pa celotno območje Italije: manj zaostali zaposlitveni okvirji ter nižje stopnje brezposelnosti. Še več, znotraj Alp položaj ni homogen: vzhodna območja kažejo boljši razvoj kot pa zahodne regije. Zaposlitvena struktura glede na gospodarsko dejavnost v Alpah kaže podobnosti in razlike med obema območjema (zahodne in vzhodne Alpe) v primerjavi z nacionalnim kontekstom. Zahodne Alpe kažejo višjo blaginjo pri proizvodni dejavnosti in v gradbeništvu kot pa nacionalne vrednosti, medtem ko so »šibkejš« na področju javne uprave, profesionalne in podporne storitve ter nepremičnine, promet ter prednjačijo pri informacijskih in komunikacijskih tehnologijah. S krizo (in mogoče tudi zaradi večje usposobljenosti v turistični dejavnosti) se viša delež zaposlenih v nočitvenem in prehrabnem sektorju (priprava hrane) (od 5 % 2007 do 6,9 % 2013). Prav tako se viša delež oseb zaposlenih v sektorjih kot so druge storitve (od 4,8 % na 6,6 %), kjer je prisotnost človeških storitev močna, kar pa tudi velja za izobraževanje in zdravstvo (od 13 % na 14,1 %). Z drugimi besedami zaposlenost kaže višjo stopnjo odpornosti na področjih osnovnega blaga in storitev, ki kljub krizi še nadalje kažejo dobre izgleda na trgu.

	2007			2010			2013		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
% Kmetijstvo	3,0	4,0	4,0	3,2	4,0	3,8	2,5	4,0	3,6
% Industrija	30,4	24,8	22,5	26,4	24,1	20,2	27,7	22,3	20,2
% Gradbeništvo	9,9	8,3	8,4	10,6	8,3	8,5	9,3	7,4	7,1
% Trgovina	13,4	13,4	15,2	13,9	12,3	14,7	12,3	13,7	14,8
% Storitve v turizmu	5,0	6,4	5,0	6,1	7,3	5,2	6,9	7,7	5,6
% Transport	3,0	2,9	3,9	3,5	3,8	4,7	3,5	3,7	4,7
% Komunikacije	2,1	2,0	2,8	1,0	1,4	2,3	1,5	2,0	2,5
% Finančne storitve in zavarovalništvo	3,1	2,8	2,9	2,7	2,4	2,9	2,3	2,3	2,8
% Storitve	8,2	8,2	9,6	9,1	8,7	10,6	9,5	8,5	10,8
% Državna uprava	4,1	6,6	6,1	4,7	6,1	6,2	3,8	5,8	5,8
% Izobraževanje in socialno skrbstvo	13,0	15,8	13,7	13,2	16,6	13,9	14,1	16,7	14,5
% Ostale storitve	4,8	4,9	5,9	5,5	5,0	7,0	6,6	6,0	7,7
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 31: Stopnja delovne aktivnosti glede na NACE-dejavnosti v Italiji, 2007-2013.

Pri razdelitvi med zaposlenimi in samozaposlenimi kažejo zahodne Alpe bistveno višje stopnje samozaposlovanja kot pa vzhodne Alpe. Leta 2007 je razlika znašala več kot 5 % (27,3 % in na drugi strani 22,2 %), vendar se je s krizo ta razlika očitno zmanjšala zaradi upada, ki je bil zaznan na zahodni strani, kjer je delež padel na 26,3 % leta 2013. Razlog je povečana prisotnost poslovnih okoliščin, ki so manjše in so torej značilne za zahodne Alpe. Prav tako lahko pomnimo, da je razlika med obema alpskima območjema višja kot pa jo zaznavamo v primerjavi z nacionalnim okoljem.

V vzhodnih Alpah lahko opazimo bistvene deleže zaposlovanja v nočitvenih in gostinskih obratih v primerjavi z drugimi okolji ter tudi v izobraževanju in zdravstvu, medtem ko industrijski sektor kaže opazno nižje deleže kot pa v zahodnih Alpah (22,3 % v primerjavi s 27,7 % leta 2013) ter rahlo višje vrednosti kot pa nacionalno povprečje. Dejavnosti, na katere je to vplivalo v manjši meri, so finančne in zavarovalniške storitve ter profesionalne in podporne storitve ter nepremičnine, ki v referenčnem obdobju kažejo nižjo zaposlenost kot pa na drugih geografskih območjih, ki smo jih

upoštevali. Tudi med upadom so celo v vzhodnih Alpah nekatere dejavnosti kazale boljšo vzdržljivost kot na primer kmetijstvo (ki ostaja stabilno na ravni 4 % v celotnem obdobju), trgovina na debelo in drobno (iz 13,4 % 2007 na 13,7 % v letu 2013, po upadu leta 2010) ter področje osnovnih storitev (druge storitve, promet, izobraževanje in zdravstvo), medtem ko javna uprava (tudi zaradi teritorialne avtonomije občin in pokrajin Bolzano - Južna Tirolska, Trento in Furlanija Julijska krajina) kaže višji pomen tukaj kot pa drugod, četudi se zdi, da so jo v zadnjih letih zmanjšali.

	2007			2010			2013		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
% Zaposleni	72,7	77,8	73,9	73,3	76,9	74,8	73,7	77,5	75,3
% Samozaposleni	27,3	22,2	26,1	26,7	23,1	25,2	26,3	22,5	24,7
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 32: Zaposleni in samozaposleni v Italiji, 2007-2013.

V zadnjih letih se je povečal delež zaposlenih za skrajšani delovnik na vseh področjih. Najvišji deleži zaposlenih za skrajšani delovnik so zabeleženi v vzhodnih Alpah, kjer je ta delež zrastel med leti 2007 in 2013 iz stopnje 16,8% na 18,8 %. Celo na območju zahodnih Alp se je delež skrajšanega delovnika povečal iz 13,1 % na 15,7 %. Rast tega fenomena je bolj pomembna na ravni celotne države, saj se je v tem obdobju ta delež povečal za 4 %. Začetek krize je na drugi strani povzročil zmanjšanje delovnih ur (v nekaterih primerih povezano z uporabo začasnih ugodnosti ob odpuščanju) za osebe z zaposlitvijo ter na drugi strani potreba po sprejetju zaposlitve s skrajšanim delovnim časom za tiste, ki nimajo zaposlitve, ampak so vseeno imeli potrebo po določenem dohodku, četudi nižjem kot pričakovano. Kot lahko vidimo v številnih drugih okoljih so zelo pomembne razlike med moškimi in ženskami pri uporabi skrajšanega delovnika: če je delež moških, ki sprejmejo takšen delovni čas okoli 5 %, z rahlo rastjo še posebej v zadnjem obdobju, potem takšne zaposlitve pri ženskah dosežejo raven 32,0 %, v vzhodnih Alpah celo vrhunec s 36,3 %

		Skupaj			Moški			Ženske		
		Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	% Polni delovni čas	86,9	83,2	86,4	96,8	95,4	94,5	73,6	66,0	73,1
	% Polovični delovni čas	13,1	16,8	13,6	3,2	4,6	5,5	26,4	34,0	26,9
	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2010	% Polni delovni čas	86,3	82,4	85,0	96,8	95,4	94,5	71,2	65,0	71,0
	% Polovični delovni čas	13,7	17,6	15,0	3,2	4,6	5,5	28,8	35,0	29,0
	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2013	% Polni delovni čas	84,3	81,2	82,1	93,9	94,5	92,1	71,3	63,7	68,1
	% Polovični delovni čas	15,7	18,8	17,9	6,1	5,5	7,9	28,7	36,3	31,9
	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 33: Zaposleni za skrajšani in polni delovnik v Italiji, 2007-2013.

Še ena značilnost pri zaposlovanju, ki je v zadnjih letih prejela več pozornosti, je zaposlitev za določen čas. Na nacionalni ravni je delež zaposlenih s pogodbo za določen čas nekje na ravni 13 %. Z recesijo se delež ni bistveno spremenil. Dejansko so na eni strani podjetja zmanjšala število svojih zaposlenih začevši s tistimi, ki so imeli najšibkejšje položaje in na drugi strani so zaradi določenih pogojev sklepali pogodbe za določen čas, da bi tako obvladali trende pri fluktuaciji naročil za blago in storitve, ki so, čeprav so to prekerna in negotova delovna razmerja upoštevala, nadaljevanje krize. V tej povezavi so v vzhodnih Alpah registrirali deleže zaposlenih s pogodbami za določen čas, ki so relativno stabilni v celotnem obdobju in so znašali lani 13,8 %, medtem ko je v zahodnih Alpah delež pogodb za določen čas nekoliko nižji, vendar je v zadnjem obdobju zrastle iz 11,5 % leta 2007 na raven 12,4 % leta 2013.

	2007			2010			2013		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
% Določen čas	11,5	13,4	13,2	11,4	13,8	12,8	12,4	13,8	13,2
% Nedoločen čas	88,5	86,6	86,8	88,6	86,2	87,2	87,6	86,2	86,8
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 34: Zaposleni za določen in nedoločen čas v Italiji, 2007-2013.

Brezposelnost je v zadnjih letih hitro narastla in to predvsem kot posledica recesije, ki je odvzela zaposlitvene možnosti za vedno večjo ponudbo delovne sile, kot kažejo kazalniki zgoraj. Če analizo poglobimo glede na določene vidike strukture brezposelnosti, postane jasno, da mlajše generacije upad močnejše prizidane. Stopnja brezposelnosti mladih (starost 15 do 24 let) se je v obdobju teh raziskav na nacionalni ravni podvojila iz 20 % na 40 % med leti 2007 in 2013. Rast tega fenomena postane še posebej vidna med leti 2010 in 2013.

Na območju Alp je položaj podoben: čeprav so si stopnje bolj blizu kot pa italijansko povprečje, se zdi rast brezposelnosti mladih še bolj jasna v zahodnih Alpah, kjer je iz 9,7 % leta 2007 zrastle na 29,1 % 2013, medtem ko se je ta stopnja na vzhodnih Alpah povišala iz 7,8 % na 23,7 % v istem obdobju. V vseh teritorialnih okoljih ni bistvenih razlik med spoloma pri tem, saj se je delež pri obeh povišal za isto vrednost.

Nezaposlenost mladih	Skupaj			Moški			Ženske		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	9,5	7,8	20,3	6,8	6,4	18,2	12,8	9,7	23,3
2010	14,4	12,0	27,8	13,9	9,8	26,8	15,0	15,2	29,4
2013	29,1	23,7	40,0	28,8	21,6	39,0	29,5	26,5	41,4

Tabela 35: Brezposelnost mladih v Italiji, 2007-2013.

Okvir, ki je še posebej kritičen, poudarja obravnavo dolgotrajne brezposelnosti (osebe, ki iščejo zaposlitev že 12 mesecev ali dalj). Na območju Alp je pred krizo dolgotrajna brezposelnost imela bolj marginalni pomen z vrednostmi 1,2 % v zahodnih Alpah in 0,7 % v vzhodnih Alpah leta 2007. Za moške so vrednosti marginalne (0,6 % v zahodnih Alpah in 0,3 % v vzhodnih Alpah), medtem ko so vrednosti pri ženskah nekoliko višje. Tudi na nacionalni ravni so bile značilne nizke stopnje dolgotrajne brezposelnosti za obdobje pred krizo. Nastop recesije je povzročil bistveno spremembo in podaljšalo se je iskanje zaposlitev na stopnjo, ki je leta 2013 dosegla 4,4 % v zahodnih Alpah in 2,6 % v vzhodnih Alpah v primerjavi z nacionalno ravno 6,9 %.

Ta kazalnik ne kaže posebnih razlik med moškimi in ženskami, saj imajo tako moški kot ženske zelo podobne vrednosti, ki kažejo, da je kriza na podoben način prizadela oba spola pri izgledih, kako najti zaposlitev. Moramo tudi dodati, da če je 2007 komponenta dolgotrajne brezposelnosti obsegala približno eno tretjino dolgotrajno brezposelnih znotraj skupnega števila brezposelnih, potem ta kazalnik sedaj s krizo pokriva več kot polovico iskalcev zaposlitve. Ta trend lahko dobro obrazložimo s stalnim pomanjkanjem priložnosti za zaposlitev oseb, ki začnejo z iskanjem zaposlitve in je ne najdejo. Torej podaljšajo čas iskanje in končajo v skupini dolgotrajno brezposelnih oseb.

Kratika NEET pomeni mlade ljudi, ki niso niti zaposleni, niti so vključeni v kakršnokoli izobraževanje ali usposabljanje. Običajno tukaj upoštevamo osebe v starosti od 15 do 29 let, četudi je tudi možno, da mislimo druge skupine, kar je odvisno od vrste analize, ki jo izvajamo. Z drugimi besedami, ta kazalnik zagotavlja ukrep za socialno neskladje, s katerim se soočajo nove generacije in se ukvarjajo s težavami pri iskanju zaposlitve po zaključeni izobraževalni poti ali ker so to pot zgodaj zapustili. Dodatno že dejstvo, da spadajo v to skupino, mlade odvrča od iskanja zaposlitve, saj menijo, da je tako ali tako ne morejo najti.

Z veliko recesijo, ki je še do danes ne moremo obravnavati kot nekaj zaključenega, se je bistveno povečal delež mladih med skupino NEET: v obdobju med leti 2007 in 2013 se je ta delež v zahodnih Alpah povišal iz 7,4 % na 14,1 %, v vzhodnih Alpah iz 6,7 % na 11,2 %, medtem ko se je na nacionalni ravni povišal iz 12,9 % na 18,4 %. Iz razdelitve glede na spol opazimo veliko razliko v prid moškimi, ki pa se v zadnjih letih zmanjšuje. V zahodnih Alpah se je razlika skoraj 7 odstotnih točk v letu 2007 (4 % moških in na drugi strani 10,8 % žensk) zmanjšala na približno en odstotek in pol v letu 2013 (13,4 % proti 14,8 %). V vzhodnih Alpah je ta fenomen očitno manj izražen in to kljub temu, da so razlike med moškimi in ženskami bolj opazne (9,6 % moških v primerjavi z 12,8 % ženskami leta 2013). Na nacionalni ravni je položaj žensk še bolj kritičen, kjer se delež oseb z NEET približuje vrednosti 20 %.

NEET*	Skupaj			Moški			Ženske		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	7,4	6,7	12,9	4,0	3,8	10,4	10,8	9,6	15,5
2010	9,0	9,5	15,3	7,3	7,8	13,5	10,7	11,3	17,3
2013	14,1	11,2	18,4	13,4	9,6	17,3	14,8	12,8	19,6

Tabela 36: NEET (mladi stari med 15-29 let, ki niso zaposleni in se ne izobražujejo ali usposablajo) v Italiji, 2007-2013.

*Osebe stare 15 – 29 let, ki niso niti zaposlene, niti so vključene v kakršnokoli izobraževanje ali usposabljanje

NEMČIJA

Za Nemčijo so bili podatki o razmerah na trgu dela pridobljeni iz javnih baz podatkov ter so na voljo zgolj na ravni NUTS 3 (okrožja in urbana okrožja). Četudi ta geografska raven analize ni tako podrobna kot je občinska raven, omogočajo podatki na ravni NUTS 3 primerjavo med vrednostmi na ravni okrožij s splošnimi vrednostmi na voljo za deželo Bavarsko, Nemčijo in Alpe.

V okviru analize so bili upoštevani trije glavni kazalniki: stopnja neaktivnosti, stopnja delovne aktivnosti in stopnja brezposelnosti. Izbor teh kazalnikov izhaja iz potrebe po informacijah, ki bi bile primerljive z informacijami iz drugih alpskih držav in to kljub temu, da so zbrane na drugačni geografski ravni.

Stopnja neaktivnosti (Popis, 2011) je v nemških okrožjih v Alpah v splošnem nižja kot pa je nacionalno povprečje v Nemčiji (20,7 %) ter na ravni bavarskega povprečja (18,7 %). Na ravni okrožij ima samo okrožje Garmisch-Partenkirchen (19,5 %) višjo stopnjo neaktivnosti v primerjavi s stopnjo na Bavarskem, kar je verjetno med drugim povezano z višjo prisotnostjo starejših v okrožju, za katere velja, da so verjetno že upokojeni.

Če upoštevamo urbana alpska okrožja, lahko opazimo, da kažejo višjo neaktivnost kot alpska okrožja. Tako urbani okrožji Kaufbeuren in Kempten kažeta dejansko višjo stopnjo neaktivnosti kot pa znaša bavarsko povprečje (19,9 % in 19,7 %). Kljub določeni homogenosti za nemške Alpe ni mogoče razbrati jasnih alpsko-specifičnih značilnosti pri stopnji neaktivnosti, za katero se zdi, da je bolj povezana z določenim okrožjem in nacionalnim položajem na trgu dela.

Če upoštevamo stopnje delovne aktivnosti, kažejo nemška alpska okrožja vrednosti, ki so v skladu ali višja od bavarske stopnje delovne aktivnosti (78,9 %). Edina izjema je okrožje Garmisch-Partenkirchen, ki kaže nekoliko nižjo delovno aktivnost v primerjavi s splošno stopnjo na Bavarskem (78,6 %). Tri urbana okrožja Rosenheim, Kempten in Kaufbeuren prav tako kažejo nekoliko nižje stopnje delovne aktivnosti v primerjavi s povprečno stopnjo delovne aktivnosti za Bavarsko. Vsa nemška alpska okrožja in urbana okrožja kažejo na drugi strani stopnje delovne aktivnosti, ki so višje od nemškega povprečja.

Zadnji kazalnik, ki smo ga analizirali pri trgu dela, je stopnja brezposelnosti, ki dopolnjuje stopnjo delovne aktivnosti prikazano zgoraj. Nemška alpska okrožja, ki imajo vrednosti od 2 % v okrožjih Miesbach, Lindau, in Ostallgäu, do 2,5 % v Bad Tölz-Wolfrasthausen in Traunstein, imajo stopnje brezposelnosti, ki so na ravni bavarskega povprečja (2,9 %) ter bistveno in tudi skladno nižje kot pa v drugih alpskih državah in nižje od nemškega povprečja (4,7 %). Opazne izjeme so tri urbana okrožja (kreisfreie Städte), ki imajo vsa vrednosti bližje nacionalnemu povprečju : Rosenheim (4,1 %), Kaufbeuren (4,4 %) in Kempten (4,0 %).

Dejstvo, da so povprečne vrednosti v skladu z bavarskimi in se razlikujejo od vrednosti iz drugih alpskih držav kaže na to, da na stopnjo brezposelnosti bistveno ne vpliva specifičnost alpskega okolja, namreč dejstvo, da je neko okrožje znotraj Alp, ampak je bolj povezano s specifičnim socio-ekonomskim in položajem na trgu dela na lokalni in nacionalni ravni. Kot splošni zaključek analize kazalnikov in primerjave z drugimi alpskimi državami lahko povemo, da na dinamiko na nemškem trgu dela v Alpah bolj vpliva splošni nacionalni kontekst kot pa specifičnost alpskega prostora.

SLOVENIJA

Na osnovi popisa izvedenega v letu 2011 je bilo med osebami v starosti od 15 do 64 let, v Sloveniji 33,6 % neaktivnega prebivalstva, tj. osebe, ki ne delajo, ne iščejo zaposlitve in niso pripravljene sprejeti zaposlitve (tabela 37). Večina neaktivnega prebivalstva so upokojenci skupaj z univerzitetnimi študenti in dijaki (85 %). Istega leta je bila med ženskami zabeležena stopnja neaktivnosti 38,4 %, kar je bistveno višje – namreč 9,4 % razlike – kot pa stopnja neaktivnih moških, ki je znašala 29 %.

Stopnja neaktivnosti (%)	Skupaj	Moški	Ženske
Slovenija	33,6	29,0	38,4
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	33,7	29,1	38,5
v celoti na območju AK	34,0	29,5	38,7

Tabela 37: Stopnja neaktivnosti glede na spol, 2011. Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Razlike v stopnji neaktivnosti med moškimi in ženskami lahko večinoma razložimo s sledečimi faktorji:

- ženske vstopijo na trg dela – tj. se zaposlijo – kasneje v življenju, kar je neposredno povezano z dejstvom, da se veliko več žensk vključi v terciarno izobraževanje kot pa moških;
- ženske se upokojijo prej zaradi dosedanjih zakonskih razlik med obema spoloma vezanih na delovno dobo in na minimalno starost upokojitve;
- v starosti 15-74 let je več moških prebivalcev, kar je večinoma pogojeno s posebno razdelitvijo med spoloma pri tujcih;

Če upoštevamo demografske trende in napovedi, se bo neaktivno prebivalstvo v Sloveniji povečalo. Pričakovano staranje baby-boom generacije, ki sedaj postajajo starejši (65 let ali več), se bo odražalo v hitrem upadu prebivalstva v delovni starosti. Številčno razmerje med starejšim in delovno sposobnim prebivalstvom – z drugimi besedami med upokojenim in aktivnim prebivalstvom – lahko učinkuje kot določitelj za gospodarski razvoj, saj bo relativno majhno število aktivnih moralo podpreti veliko število neaktivnih prebivalcev. Eden izmed glavnih izzivov v prihodnosti na slovenskem trgu dela bo povišati stopnje aktivnosti med starejšo delovno populacijo. To velja enako za območje, ki ga v Sloveniji pokriva Alpska konvencija. Ravno leta 2011 je prišlo do bistvenega povišanja števila neaktivnih prebivalcev zaradi večjega števila upokojitev, saj je takrat je stopil v veljavo novi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je zaostрил pogoje za upokojitev. V tem obdobju so številne osebe v starosti med 50 in 64 leti zapustili trg dela na različne načine. Na splošno je nizka stopnja aktivnosti med populacijo v starosti od 50 do 64 let ena glavnih značilnosti slovenske trga dela in to je v glavnem pogojeno z zgodnjo upokojitvijo.

2011 je bila zabeležena stopnja neaktivnosti med osebami v starosti od 15 do 64 let na območju Alpske konvencije 33,7 % in ta stopnja ni bistveno odstopala od celokupne stopnje neaktivnosti v Sloveniji (33,6 %). V občinah, ki se nahajajo v celoti znotraj območja Alpske konvencije, je bila stopnja neaktivnosti nekoliko višja, namreč za 0,4 % (34). Stopnja neaktivnosti žensk in moških iz območja Alpske konvencije je bila enaka kot v Sloveniji kot celoti in je dosegla sledeče vrednosti: med ženskami in moškimi v starosti od 15-64 let je 38,5 % in 29,1 % bilo neaktivnih oziroma razlika med obema skupinama je znašala 9,4 %.

V 38,7 % oz. 24 izmed 62 občin Alpske konvencije je bila stopnja neaktivnosti višja kot pa stopnja neaktivnosti v Sloveniji (33,6 %) leta 2011. Vse te občine, razen ene, se nahajajo v celoti znotraj območja Alpske konvencije. Razlike med najvišjo in najnižjo stopnjo neaktivnosti v občinah Alpske konvencije je znašala 11,8 %. Najvišja stopnja neaktivnosti je bila zabeležena v občini Ravne na Koroškem 41,6, medtem kot je bila najnižja stopnja neaktivnosti, pod 30, zabeležena v občinah Logatec (29,9 %) in Solčava (29,8 %).

Leta 2011 (Popis 2011) je stopnja delovne aktivnosti v Sloveniji znašala 58,7 %; kar pomeni da je nekaj več kot 58 % prebivalstva v delovni starosti bilo ekonomsko aktivnega (tj. bili so zaposleni, samozaposleni, kmetje ali neplačani delavci v družini, tabela 37). V istem letu je bil delež delovno aktivnih moških v delovno aktivni starosti višji kot pa delovno aktivnih žensk. Stopnja delovne aktivnosti (delež ekonomsko aktivnih oseb znotraj prebivalstva v delovni starosti) je znašala 63,1 % za moške in bistveno manj, 54,2 % za ženske, pri čemer je bila razlika 8,9 %.

Razvoji na trgu dela tudi kažejo gospodarsko krizo, ki se je začela 2008, ko se je začela zniževati stopnja delovne aktivnosti.

Na območju Alpske konvencije stopnja delovne aktivnosti ni odstopala od stopnje delovne aktivnosti v Sloveniji kot celoti (samo 0,2 %) in je znašala 58,9 % leta 2011 (cenzus 2011).

Stopnja delovne aktivnosti (%)	Skupaj	Moški	Ženske
Slovenija	58,7	63,1	54,2
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	58,9	63,5	54,0
v celoti na območju AK	59,1	63,8	54,0
delno na območju AK	58,7	63,2	54,0

Tabela 38: Stopnja delovne aktivnosti glede na spol. Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2011.

Višji odstotek delovno aktivnih oseb (med populacijo v delovni starosti, tj. oseb v starosti od 15 do 64) smo ugotovili v 63,9 % oz. 39 občinah izmed skupno 62 občin znotraj območja Alpske konvencije v primerjavi s celotno Slovenijo (58,7 %). V vseh občinah, ki so samo deloma na območju Alpske konvencije, je bila stopnja delovne aktivnosti višja, razen v občini Maribor (53,8 %) in občini Rače-Fram (58,3 %). Razlika med najvišjo in najnižje stopnjo delovne aktivnosti znotraj Alpske konvencije je bila 14,3 %. Najvišja stopnja delovne aktivnosti je bila zabeležena v občini Železniki (65,2), medtem ko je bila najnižja stopnja zabeležena v občini Ribnica na Pohorju (50,8 %). 2011 je bila stopnja delovne aktivnosti nižja večinoma v občinah v vzhodnem delu območja Alpske konvencije – v regijah Pohorja in vzhodnih Karavank.

Delež zaposlenih in samozaposlenih moških je višji od deleža zaposlenih ali samostojno zaposlenih žensk v vseh občinah Alpske konvencije.

Leta 2011 (Popis 2011) je stopnja delovne aktivnosti (delež delovno aktivnih oseb v skupini oseb, ki je v delovni starosti) na območju Alpske konvencije znašala 63,5 % za moške in 9,5 % je bila nižja raven za ženske (54 %). Na območju Alpske konvencije so znašale razlike pri delovni aktivnosti med delovno aktivnimi moškimi in ženskami od 19,5 odstotka v občini Podvelka do samo 2,5 % v občini Solčava leta 2011.

Leta 2011 stopnja delovne aktivnosti pri ženskah na območju Alpske konvencije ni bistveno odstopala od vrednosti za celotno Slovenijo, vendar so pa obstajale bistvene razlike v vrednosti med posameznimi občinami znotraj Alpske konvencije, saj je bila vrednost od 60,3 % do 41,2 %.

Najvišje stopnje delovno aktivnih žensk so bile zaznane v občinah Logatec (60,3 %), Jezersko (59,5 %), Solčava in Železniki (59,2 %), medtem ko so bile najnižje vrednosti v občinah Ribnica na Pohorju (41,2 %) in Podvelka (41,3 %) – zadnji dve občini imata tudi najnižjo stopnjo delovne aktivnosti in najvišjo razliko pri stopnji ekonomske aktivnosti med moškimi in ženskami.

Leta 2011 je na ravni Slovenije znašal delež registriranih brezposelnih oseb znotraj aktivnih prebivalcev (tj. registrirana stopnja brezposelnosti) 11,5 % (tabela 39). Enako kot pri delovno aktivnem prebivalstvu, obstajajo velike razlike

pri brezposelnosti med moškimi in ženskami. Delež brezposelnih moških (11,1 %) je bil nižji kot pa delež registriranih brezposelnih žensk (12,0 %).

	Stopnja brezposelnosti (%)			Stopnja brezposelnosti mladih (%) za starostno skupino 15-24		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
Slovenija	11,5	11,1	12,0	24	20,9	30
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	11,2	10,5	12,2	23,8	20,4	30,5
v celoti na območju AK	10,5	9,4	11,9	21,8	18,8	27,7
delno na območju AK	11,8	11,3	12,4	25,5	21,8	32,9

Tabela 39: Brezposelnost in stopnja brezposelnosti mladih glede na spol. Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2011.

V občinah Alpske konvencije je 2011 znašal splošni delež registriranih brezposelnih oseb 11,2 % in ni bistveno odstopal od deleža registrirane brezposelnosti na ravni Slovenije. V občinah, ki se v celoti nahajajo na območju Alpske konvencije je ta delež bil v primerjavi s celotnim območjem Alpske konvencije nižji za 0,7 % in je znašal 10,5 %, medtem ko je v občinah, ki se deloma nahajajo na območju Alpske konvencije, ta delež bil za pol odstotka (0,5) višji.

To leto je 25 izmed 62 občin na območju Alpske konvencije oz. 42 % občin znotraj območja Alpske konvencije kazalo višje stopnje brezposelnosti kot pa slovensko povprečje (preko 11,5 %). Razlika med najvišjo in najnižjo registrirano brezposelnostjo na območju Alpske konvencije je bila 12,2 %. Leta 2011 so se občine Podvelka (16,8 %), Ribnica na Pohorju (16,4 %), Ruše (16,2 %) in Maribor (16,1 %) soočale z najvišjo stopnjo brezposelnosti na območju Alpske konvencije – s stopnjo registrirane brezposelnosti višjo od 16 %. Vse te občine se nahajajo na vzhodnem delu Alpske konvencije.

Vendar je to leto bila najnižja registrirana brezposelnost v Sloveniji zabeležena v nekaterih občinah na območju Alpske konvencije. Najnižja – manj kot 5 % – je bila v občini Cerčno (4,6 %). Občine Železniki (5,1 %), Gorenja vas-Poljane (5,4 %) in Jezersko (5,6 %) so prav tako izstopale zaradi nizke registrirane brezposelnosti (manj kot 6 %). To leto je tudi za območje Alpske konvencije bil delež registriranih brezposelnih moških (10,5 %) nižji od povprečja pri registriranih brezposelnih moških (12,2 %), vendar je razlika pri stopnji brezposelnosti med tema skupinama bila nekoliko višja ter je znašala 1,7 %. V večini občin Alpske konvencije – približno 74,2 % vseh občin Alpske konvencije – je bila registrirana brezposelnost višja kot pa registrirana stopnja brezposelnosti moških leta 2011. Razlika med brezposelnostjo moških in žensk je bila nekoliko višja v občinah, ki se v celoti nahajajo na območju Alpske konvencije, namreč 2,4 %. Razlike pri stopnji brezposelnosti med ženskami in moškimi so bile v nekaterih občinah Alpske konvencije zelo visoke. Te občine so zaznale najvišje vrednosti pri razlikah v brezposelnosti tudi na ravni Slovenije. Stopnja brezposelnosti žensk je bila bistveno višja kot pa brezposelnost moških. V občini Podvelka je bila stopnja brezposelnosti žensk višja za 14,3 % od brezposelnosti moških, v občini Ribnica na Pohorju je bila ta razlika 14,4 %. Velike razlike pri stopnji brezposelnosti med ženskami in moškimi, kjer je brezposelnost žensk bila bistveno višja od brezposelnosti moških, smo odkrili tudi v občinah Muta (9,1 %), Radlje ob Dravi (8,9 %), Vuzenica (9,5 %), Mežica, Ravne na Koroškem (8,3 %). Za te občine je na splošno značilna višja brezposelnost žensk. Občine, kjer je leta 2011 registriranih več kot 20 % žensk so bile zabeležene: Podvelka (25,3 %), Ribnica na Pohorju (24,8 %), Muta (21,1 %), Radlje ob Dravi (20,4 %). Vse te občine se nahajajo v celoti na območju Alpske konvencije, v njegovem vzhodnem delu ali na Koroškem.

Na drugi strani je za večino občin, kjer je leta 2011 bila zabeležena relativno nizka stopnja brezposelnosti, značilna tudi enotnost pri brezposelnosti moških in žensk. 25,8 % oziroma 16 izmed 62 občin območja Alpske konvencije je zaznalo višjo brezposelnost moških kot pa žensk. Razlike so bile relativno majhne – od 0,1 do 3,9 % v občini Solčava, ki drugače kaže 13,6 % brezposelnosti.

Leta 2011 je bila na stopnji Slovenije registrirana stopnja brezposelnosti mladih v starosti med 15 in 24 leti na ravni 24 %. Razlika med moškimi in ženskami v tej starostni skupini je bila zelo visoka. Delež registrirane brezposelnosti pri moških v tej starostni skupini (20,9 %) je bila za 9,2 % nižja od deleža registrirane brezposelnosti pri ženskah (30,0 %).

Leta 2011 se na območju Alpske konvencije brezposelnost mladih (15-24 let) ni razlikovala bistveno od brezposelnosti te starostne skupine na ravni Slovenije ter je bila 23,8 %. To leto so zaznali visoko razliko med stopnjo brezposelnosti pri ženskah in moških tukaj. Delež brezposelnih moških v tej starostni skupini (20,4 %) je bil za 10,1 % nižji od deleža registrirane brezposelnosti pri ženskah (30,5 %).

Vendar je bila v tem letu zabeležena razlika pri brezposelnosti med občinami, ki se v celoti nahajajo znotraj območja Alpske konvencije (21,8 %) in občinami, ki so samo delno na tem območju (25,5 %).

Leta 2011 je bila zaznana višja brezposelnost mladih (15-24 let) kot pa je znašala ta brezposelnost za to starostno skupino na ravni Slovenije (24 %) kar v 43,5 % (oziroma v 27 izmed 62) občinah območja Alpske konvencije. Razlika pri najvišji in najnižji stopnji brezposelnosti mladih v občinah območja Alpske konvencije je bila to leto 43,8 %. Najvišjo stopnjo brezposelnosti so zaznali v občini Lovrenc na Pohorju (48,1 %) in najnižjo v občini Gorenja vas-Poljane -4,2 %.

ŠVICA

Podatki, ki se osredotočajo na švicarski trg dela izhajajo iz javnih baz podatkov ter so na voljo na ravni regij NUTS 3 (kantoni). Četudi geografska stopnja analize ni tako podrobna kot pa na ravni občin, omogočajo ti podatki primerjavo med tremi glavnimi tipi kantonov: tistimi, ki se v celoti nahajajo na območju Alpske konvencije, tistimi, ki se deloma nahajajo na območju Alpske konvencije in tistimi, ki se v celoti nahajajo izven območja Alpske konvencije. Še več, dodatne zaključke lahko povzamemo, če primerjamo vrednosti med temi tremi tipi kantonov in nacionalnim povprečjem v Švici.

V okviru tega nacionalnega poudarka so bili upoštevani trije kazalniki na trgu dela: stopnja neaktivnosti, stopnja delovne aktivnosti in stopnja brezposelnosti. Izbor teh kazalnikov je enak kot pa analiza v splošnem delu poročila RSA 5 in je zasnovan na osnovi potrebe po informacijah, ki bi bile primerljive z informacijami pridobljenimi iz drugih alpskih držav in to kljub dejstvu, da so zbrane na različnih geografskih ravneh.

Kar zadeva prvi kazalnik (stopnja neaktivnosti) na splošno imajo kantoni, ki so v celoti vključeni v območje Alpske konvencije višje vrednosti kot pa nacionalno povprečje v Švici (19,8); najvišjo stopnjo neaktivnosti zaznamo v kantonu Ticino (28). Izjeme so opazne v kantonih Obwalden, Glarus in Appenzell A. Eh., ki imajo stopnje neaktivnosti, ki so enake ali višje od nacionalnega povprečja.

Na drugi strani pa oba kantona, ki sta samo deloma na območju Alpske konvencije in tisti kantoni, ki se nahajajo v celoti izven območja Alpske konvencije kažejo stopnje neaktivnosti, ki so pod nacionalnim švicarskim povprečjem. Na splošno se zdi, da so te razlike povezane tako z alpsko-specifičnimi kot z nacionalnimi posebnostmi.

Na eni strani lahko pri višji stopnji neaktivnosti tudi poleg drugih faktorjev opazimo višjo prisotnost starejšega prebivalstva na švicarskem območju Alp. Kot primer je stopnja starejših ljudi od 65 let v Ticino (kanton, ki ima v skupini kantonov v Alpah najvišjo stopnjo neaktivnosti) 21 % medtem ko je v Glarusu – eden izmed alpskih kantonov z nižjo stopnjo neaktivnosti – ta raven 8 %. Na drugi strani kažejo podatki določene posebnosti vezane na državo: stopnje neaktivnosti ne moremo neposredno povezati z dejstvom, da se nek kanton nahaja na območju Alpske konvencije ali ne, ampak imata očitno višji vpliv specifična socio-ekonomska situacija in položaj na trgu dela v Švici ter v posameznem kantonu.

Isto dinamiko lahko poudarimo pri analizi stopnje delovne aktivnosti na ravni kantonov, kot to kaže priloga D.

Povprečno imajo kantoni, ki se nahajajo znotraj območja Alpske konvencije nižjo stopnjo delovne aktivnosti (74,4) kot pa povprečna švicarska stopnja (79,4). Kljub temu na to vrednost vplivajo nizke stopnje nekaterih kantonov, saj polovica od desetih kantonov, ki so v celoti vključeni v območje Alp kaže stopnje, ki so celo višje od povprečnih švicarskih stopenj. Te nizke vrednosti lahko opazimo v kantonih Ticino (66,2), Valais (74,2) in Uri (76,5), medtem kot lahko vrednosti, ki so nad povprečjem, zaznamo v kantonih Appenzell-Ausserrhoden (80,3), Glarus (80,5) in Obwalden (82,5). Na splošno imajo tudi kantoni, ki se samo deloma nahajajo na območju Alpske konvencije zelo heterogeno situacijo, ki kaže na to, da so stopnje delovne aktivnosti bolj povezane s specifičnimi teritorialnimi in notranjimi položaji kot pa z dejstvom, da nek kanton spada med območje, ki ga pokriva Alpska konvencija.

Kar zadeva stopnjo brezposelnosti kažejo podatki podobno, namreč da ni vzorcev, ki bi bili neposredno vezani na Alpe. Vzporedno z vrednostmi, ki jih vidimo za stopnje delovne aktivnosti, kažejo kantoni, ki se nahajajo znotraj območja Alpske konvencije, na splošno nižjo stopnjo brezposelnosti kot pa je švicarsko povprečje. (4,2 %). Med njimi imata Uri (1,3 %) in Obwalden (1,3 %) najnižje stopnje brezposelnosti na ravni celotne Švice. Kljub temu imata kantona Ticino in Valais, ki sta oba v celotni del območja Alpske konvencije, vrednosti, ki so nad nacionalno povprečno

stopnjo brezposelnosti. Primerjava s kantoni, ki se ne nahajajo na območju Alpske konvencije in s kantoni, ki so samo delno na območju Alp, potrjuje ta heterogeni profil: na splošno je povprečna stopnja brezposelnosti v ne-alpskih kantonih višja od nacionalnega povprečja (5,2 %), vendar tudi obstajajo razlike med kantoni (kot velja za kanton Ženeva, ki ima najvišjo stopnjo brezposelnosti na ravni celotne Švice, in sicer 10,7 %).

Kot zaključek lahko rečemo, da imajo kantoni, ki se deloma nahajajo na območju Alpske konvencije in deloma izven, najnižjo splošno povprečno stopnjo brezposelnosti med vsemi tipi kantonov, ki smo jih obravnavali (4,6 %), če to primerjamo s švicarskim povprečjem. Kljub temu, kot velja tudi za druge tipologije kantonov, lahko tudi tukaj najdemo notranje razlike, na primer imata kantona Fribourg (5 %) in Vaud (7,7 %) višje stopnje brezposelnosti, celo bistveno višje od nacionalnega povprečja. Kot splošni zaključek ne moremo trditi, da kaže trg dela v švicarskih kantonih, ki se nahajajo na območju Alp, jasne specifične značilnosti v primerjavi z nealpskimi regijami v Švici. Prav tako imamo tudi lokalne vidike in nacionalni položaj, ki očitno igrajo bolj pomembno vlogo.

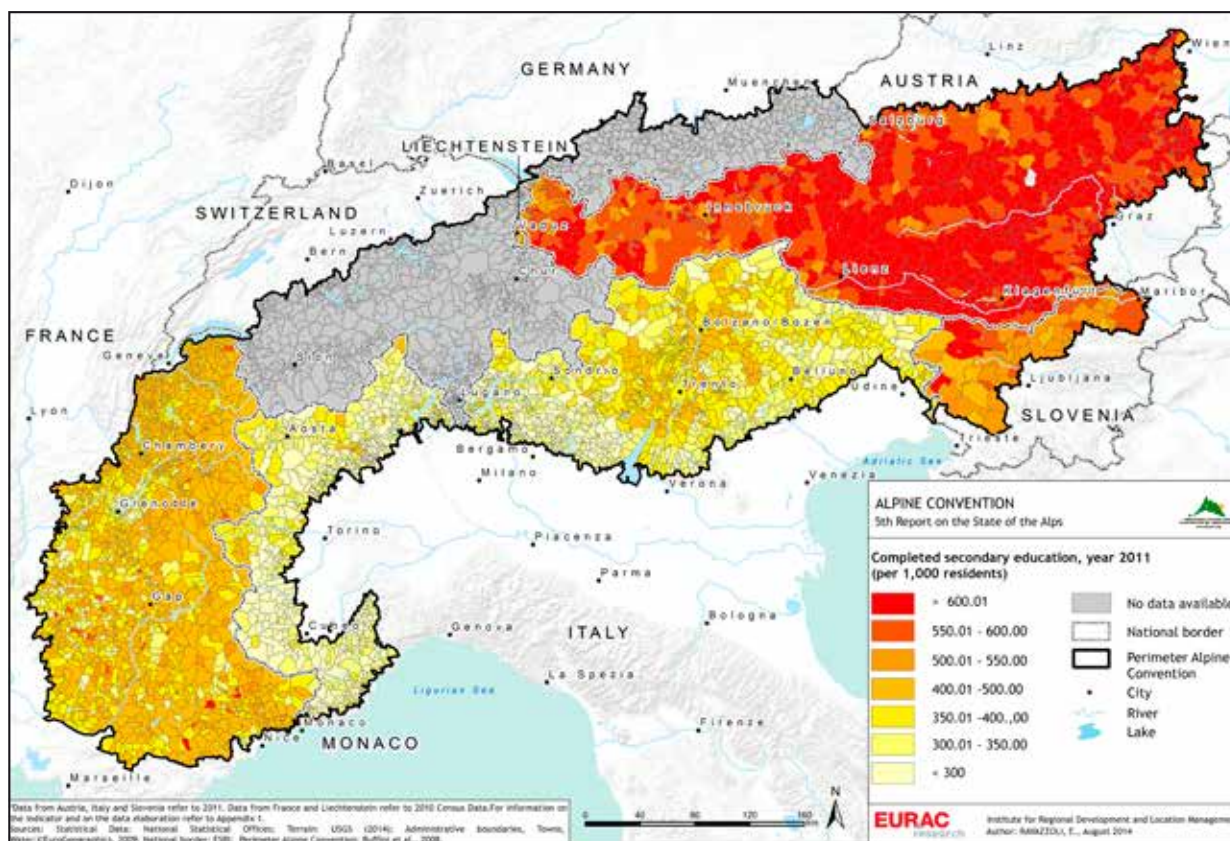
3.3 IZOBRAŽEVANJE

Izobraževanje igra bistveno vlogo tako v ekonomskem kot socialnem smislu; razvoj izobraževalne dejavnosti lahko poda pomembne informacije o razvoju demografske dinamike (Eurostat, 2010). Prisotnost šol in univerz na nekem območju ter v oddaljenosti, ki jo lahko dnevno zmoremo do izobraževalnih ustanov, lahko vpliva na obstoj mladega prebivalstva in njihovih družin, vsaj v času šolanja. Še več, stopnja izobrazbe, trg dela in demografski trendi so med sabo dinamično prepredeni. Mlajša in bolj izobražena populacija je običajno bolj mobilna kot pa starejša populacija. Zaradi tega bo pomanjkanje primernih zaposlitvenih možnosti za kvalificirane mlade ljudi imelo vpliv na to, da svojo lokacijo izberejo bolj izven Alp, kjer so višje možnosti za visoko kvalificirana delovna mesta. Ta fenomen, ki je skupen tako gorskim območjem kot drugim geografsko robnim območjem, definiramo tudi kot »beg možganov«, namreč odselitev kvalificirane delovne sile na bolj ugodna območja, ki ponujajo boljše priložnosti (Corrado in dr., 2013). Ta fenomen lahko povežemo z različnimi segmenti

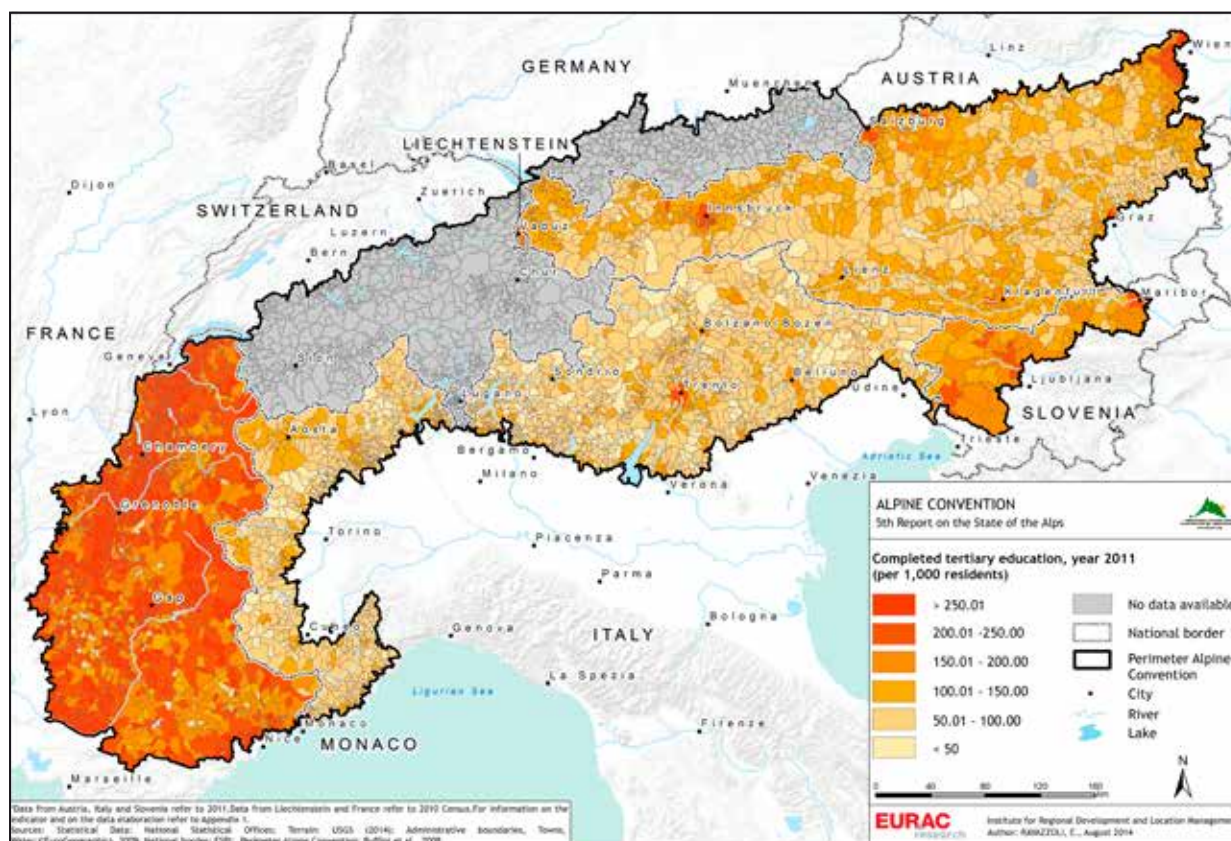
družbe, vendar se zdi še posebej očiten, ko vpliva na mlajše osebe v procesu dostopa do višje izobrazbe.

Splošni položaj na območju Alp je zelo heterogen, če upoštevamo stopnjo univerzitetnih diplomantov v povezavi s skupnim številom prebivalcev nad 15 let na ravni občin v osmih alpskih državah. Glavni razlog je vpliv nacionalnih izobraževalnih sistemov posameznih alpskih držav. Na podlagi tega je prostorska razporeditev stopenj izobrazbe bolj povezana z državno ravno, kot pa z »alpsko specifičnimi značilnostmi«. Še več, nacionalni izobraževalni sistemi se razlikujejo v svojem trajanju, socialnem statusu in drugih značilnostih, zato pridobljeni rezultati med sabo niso v celoti primerljivi. Ti vzorci so jasno razvidni v razporeditvi doseženih stopenj zaključene srednješolske in terciarne izobrazbe na alpskem območju.

Tako kot za poglavje o trgu dela so tudi v tem delu podatki za Nemčijo in Švico zbrani zgolj na ravni NUTS 3. Glede na navedeno so kartografske predstavitve za Nemčijo in Švico prikazane ločeno.

Slika 40: Končana srednješolska izobrazba (na 1.000 prebivalcev).

Slika 41: Končana terciarna izobrazba (na 1.000 prebivalcev).

Nacionalni prispevki

AVSTRIJA

Če primerjamo alpske in ne-alpske regije, postane jasno, da imajo prebivalci avstrijskih alpskih regij višje deleže pri končani srednješolski izobrazbi in hkrati nižje stopnje zaključene terciarne izobrazbe v primerjavi s prebivalci v ne-alpskih regijah in v primerjavi z nacionalnim povprečjem. 2011 je 56,8 % skupnega prebivalstva v Avstriji zaključilo srednješolsko izobrazbo. V alpskih regijah je bil ta delež še celo višji (58,6 %) v primerjavi s 55,7 % v nealpskih regijah. Kar zadeva zaključeno terciarno izobrazbo je bil delež tega prebivalstva na ravni celotne države 14,8 %, medtem ko je bil na ravni alpskih regij samo 13,6 %, in 15,6 % na ravni regij izven Alp.

	Skupaj			Moški			Ženske		
	Območje Alp	Območje izven Alp	Avstrija-skupaj	Območje Alp	Območje izven Alp	Avstrija-skupaj	Območje Alp	Območje izven Alp	Avstrija-skupaj
Srednješolska izobrazba (%)	58,6	55,7	56,8	62,4	59,1	60,4	55,3	52,3	53,5
Terciarna izobrazba (%)	13,6	15,6	14,8	16,3	17,9	17,2	11,1	13,5	12,6

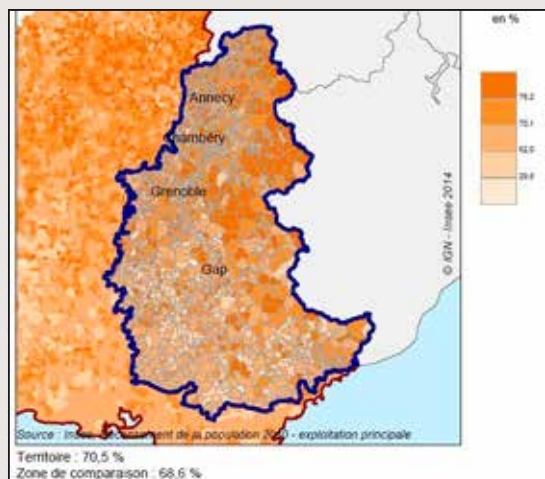
Tabela 40: Zaključena srednješolska in terciarna izobrazba v Avstriji (2011).

Pri razlikah med spoloma lahko opazimo, da tako na območju Alp kot tudi izven – oba kazalnika kažeta višje vrednosti za moške kot pa za ženske. Na področju zaključene srednješolske izobrazbe razlike med alpskimi in ne-alpskimi regijami niso tako velike niti za moške niti za ženske, medtem ko je na ravni terciarne izobrazbe raven višja za ženske v primerjavi z moškimi.

Regionalna razdelitev populacije, ki je zaključila terciarno izobrazbo je tesno povezana z aglomeracijami, medtem ko ima podeželje bistveno nižje deleže zaradi splošnega pomanjkanja primernih delovnih mest. To deloma drži za odročna območja na podeželju, na primer na Tirolskem in na Štajerskem. V nasprotju s tem imajo primestna območja običajno zelo visok delež akademsko izobraženih ljudi, saj lahko na primer to vidimo okoli mest Innsbruck ali Salzburg ter v številnih občinah v regiji Wienerwald neposredno zahodno in jugo-zahodno od Dunaja, ki prav tako spadajo med območje, ki ga pokriva Alpska konvencija.

FRANCIJA

Stopnja izobrazbe med prebivalstvom v Alpah je bistveno višja kot pa znaša nacionalno povprečje (4 točke višje pri srednješolski izobrazbi in 3 odstotke pri terciarni izobrazbi), saj zaposlovanje v teh mestih (predvsem Grenoble in Ženeva) zahteva visoko usposobljenost. Izobrazbena raven prebivalstva, ki živi v osrednjem delu območja, stran od večjih mest, ni bistveno nižja od nacionalnega povprečja, razen na ravni terciarne izobrazbe ((enseignement supérieur post-bac): to lahko verjetno razložimo s prihodi upokojenih in pol-upokojenih državljanov iz Pariza in drugih velikih mest Francije na ta območja).

Slika 42: Zaključena srednješolska izobrazba za Francoske Alpe, 2010.

ITALIJA

Italija je država, ki ima tradicionalno nižje izobraževalne stopnje svojega prebivalstva v primerjavi z drugimi evropskimi državami. Četudi se je v zadnjih letih razvil trend, da bi to razliko nadoknadili, je še vedno vidna. Na nacionalni ravni je manj kot polovica prebivalstva v starosti 15 let ali več zaključila srednješolsko ali terciarno izobrazbo. V obdobju, ki ga upoštevamo, se kaže rast deleža prebivalstva s temi kvalifikacijami, četudi za spremembo takšnega fenomena običajno potrebujemo veliko časa za evalvacijo.

V zahodnih Alpah je približno ena tretjina prebivalstva obiskovala določeno stopnjo srednješolske izobrazbe medtem ko je leta 2013 ta številka zrastle na 35,3 % in kaže profil, ki je zelo podoben nacionalnemu povprečju. Vzhodne Alpe kažejo rahlo višje odstotke in 2013 je delež prebivalstva, ki je zaključil srednješolsko izobrazbo presešel 40 %. Kot lahko opazimo pri tem kazalniku, imamo tukaj razliko med spoloma v prid moškim, kar pomeni približno 3 odstotke, kar je prisotno po celotnem obdobju opazovanja in na vseh upoštevanih geografskih območjih.

Osebe starejše od 15 let z zaključeno srednješolsko izobrazbo	Skupaj			Moški			Ženske		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	33,3	36,2	33,3	34,7	37,9	34,6	32,0	34,6	32,1
2010	33,8	38,9	34,5	34,4	40,6	36,1	33,2	37,2	33,1
2013	35,3	40,7	35,8	36,7	43,1	37,2	33,9	38,5	34,5

Tabela 41: Zaključena srednješolska izobrazba v Italiji, 2007-2013.

Položaj je bistveno drugačen, če upoštevamo prebivalstvo v starosti 15 let in več, ki so zaključili terciarno izobraževanje. Obe alpski območji kažeta nižje deleže v primerjavi z nacionalnim kontekstom, še posebej na zahodu (leta 2013, 9,2 % v zahodnih Alpah; 11,1 % v vzhodnih Alpah in 12,3 % v Italiji). Na vseh območjih ta kazalnik raste in potrjuje se počasni trend doseganja višjih stopenj izobrazbe za mlajše generacije. Na osnovi tega kazalnika lahko vidimo, da imajo ženske boljše rezultate kot pa moški: vsepovsod so ženske v prednosti in dosegajo višje vrednosti od moških v obsegu 1 do 1,5 odstotka. 2013 je na zahodnih Alpah razlika še večja, saj imajo ženske delež pri terciarni izobrazbi 10,6 % v primerjavi s 7,8 % pri moških.

Osebe starejše od 15 let z zaključeno visokošolsko izobrazbo	Skupaj			Moški			Ženske		
	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija	Zahodne Alpe	Vzhodne Alpe	Italija
2007	7,7	9,1	10,2	7,1	9,6	9,9	8,2	8,7	10,5
2010	8,3	9,8	11,1	7,7	9,6	10,6	8,8	9,9	11,5
2013	9,2	11,1	12,3	7,8	10,3	11,6	10,6	11,9	12,9

Tabela 42: Zaključena terciarna izobrazba v Italiji, 2007-2013.

Več ljudi s srednješolsko izobrazbo je prisotnih v Alpah kot pa v nacionalnem povprečju. Obratno velja za terciarno izobrazbo. Razlog je v gospodarstvu in proizvodni strukturi alpskih območij, ki zahtevajo bolj uporabne in tehnične spretnosti, ki jih lahko dobro uporabimo v proizvodnji in pri gostinskih ter prenočitvenih storitvah, ki so tudi najbolj značilne za ta območja. Dodatno je bila na severu vedno stopnja izobrazbe prebivalstva v povprečju višja kot pa starejšega prebivalstva, ki so v večji meri pridobili srednješolsko izobrazbo v primerjavi preostalim delom države.

NEMČIJA

Podatki za stopnje izobrazbe nemškega prebivalstva v Alpah prihajajo iz javnih evidenc ter so na voljo na ravni NUTS 3, vključno z dvema glavnima upravna enotama: okrožja (Kreise) in urbana okrožja (kreisfreie Städte).

Analiza izobraževalne dinamike je zasnovana na dveh glavnih kazalnikih: delež prebivalstva, ki je pridobil srednješolsko izobrazbo ter delež prebivalstva, ki je pridobil terciarno izobrazbo. Zaradi razlik, ki so prisotne med izobraževalnimi sistemi v Alpah, je potrebno omeniti, da raven srednješolske izobrazbe pomeni ISCED (UNESCO Mednarodni standard klasifikacije izobrazbe) stopnje 3 in 4 (sekundarno področje II in Predterciarna izobrazba po sekundarni izobrazbi), medtem ko z izrazom »terciarna izobrazba« obravnavamo ISCED stopnje 5 in 6 (Terciarno področje I in II) (EUROSTAT, 2014).

Stopnja izobrazbe je povezana s številnimi vidiki drugih pomembnih socialnih in demografskih faktorjev. Za Nemčijo je še vedno značilno, da so višje stopnje izobrazbe še vedno povezane z boljšimi zaposlitvenimi možnostmi, in to kljub širšim spremembam, ki se dogajajo na trgu dela (Bundesministerium für Bildung und Forschung, 2014). Še več, višja stopnja izobrazbe je prav tako povezana z zdravstvenimi faktorji, s tem, da so ljudje z višjo stopnjo izobrazbe tudi verjetno bolj aktivni. Na koncu je izobrazba tudi povezana s socialnimi vidiki kot je politični interes in sodelovanje (ravno tam, 2014).

Kar zadeva delež prebivalstva, ki je zaključil višji srednješolski cikel, kažejo nemška alpska okrožja in urbana okrožja stopnje srednješolske izobrazbe, ki segajo od najnižje vrednosti s 432 prebivalci na 1.000 (urbano okrožje Kaufbeuren) do najvišje vrednosti s 531 (okrožji Ostallgäu in Oberallgäu). Na splošno nemška alpska okrožja razen že omenjenih vrednosti za urbano okrožje Kaufbeuren in vrednosti zabeležene v okrožju Berchtesgadener Land (447), kažejo vrednosti srednješolske izobrazbe, ki so višja od bavarskega povprečja (459) in od nemškega povprečja (460). Analiza terciarne izobraževalne stopnje ponuja dopolnjeno sliko k stopnji srednješolske izobrazbe. Deleži prebivalcev s terciarno stopnjo v nemškem alpskem območju segajo od najnižje vrednosti s 105 ljudmi na 1.000 prebivalcev v okrožju Ostallgäu in do najvišje vrednosti 168 v okrožju Miesbach.

Na splošno kažejo nemška alpska okrožja in urbana okrožja vrednosti pri terciarni izobrazbi, ki so deloma tudi bistveno nižja od bavarskega (147) in nemškega (150) povprečja. Razen že omenjene vrednosti za okrožje Miesbach kažeta samo še dve alpski upravni enoti ravni terciarne izobrazbe, ki sta višji od bavarskega in nemškega povprečja: urbano okrožje Rosenheim (s 148 prebivalci na 1.000 z zaključenim terciarnim študijem) in okrožje Berchtesgadener Land (168 prebivalcev na 1.000 s terciarno izobrazbo).

Podatki na splošno kažejo, da kljub razlikam lahko opazimo, da v skladu s specifičnimi socio-ekonomskimi položaji in izobraževalno ponudbo v posameznih okrožjih in ob upoštevanju, da se je vključevanje prebivalstva v srednješolsko in terciarno izobraževanje na Bavarskem povečalo v obdobju od 1998 do 2013 (Bundesministerium für Bildung und Forschung, 2014), nemška alpska območja še vedno kažejo nižje stopnje terciarne izobrazbe kot pa je bavarsko in nemško povprečje. Kljub določenim lokalnim izjemam se zdijo vrednosti za nižja terciarna izobraževanja v nemških alpskih območjih neposredno povezana z višjimi stopnjami srednješolskega izobraževanja v primerjavi z bavarskim in nemškim povprečjem.

Kot zaključek lahko navedemo, da prebivalci nemških alpskih območij imajo višje deleže srednješolske izobrazbe, ampak nižje deleže terciarne izobrazbe v primerjavi z nacionalnim povprečjem. Ta fenomen lahko deloma razložimo z dejstvom, da osebe s terciarno stopnjo izobrazbe morebiti težijo k temu, da se osredotočijo na območja izven gorskega prostora, kjer bi zaposlitvene možnosti bolje ustrezale pridobljeni izobraževalni ravni.

SLOVENIJA

V Sloveniji je v skladu z mednarodnimi priporočili izobraževanje spremljano za osebe stare 15 let ali več, četudi velika večina otrok, ki so zaključili osnovnošolsko izobraževanje, nadaljuje svoje izobraževanje. Podrobne raziskave kažejo, da se je stopnja izobrazbe v Sloveniji v zadnjem desetletju povišala zaradi razvoja mreže visokošolskih ustanov in univerz, zaradi novih oblik izobraževanja (npr. e-učenje) in zaradi močnega povišanja vključitve v terciarno izobraževanje.

2011 je v Sloveniji 533,5 oseb na 1.000 prebivalcev v starosti nad 15 let zaključilo srednješolsko izobrazbo. Število moških s srednješolsko izobrazbo (600,5 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let) je bilo višje kot pa število žensk z isto izobrazbo (468,7 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let).

V zadnjem desetletju se je v Sloveniji povišalo število oseb z zaključeno splošno srednješolsko in srednješolsko izobrazbo, medtem ko je tudi potrebno opomniti, da se je število prebivalcev z nižjo in višjo poklicno srednješolsko

	Zaključeno srednješolsko izobraževanje (na 1000 prebivalcev v starosti 15+)*			Zaključeno terciarno izobraževanje (na 1000 prebivalcev v starosti 15+)**		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
Slovenija	533,5	600,5	468,7	174,9	152,7	196,3
Občine (LAU2) na območju AK – SKUPAJ:	544,7	613,4	478,0	173,0	151,8	193,6
v celoti na območju AK	542,9	616,6	470,8	151,7	130,0	172,8
delno na območju AK	546,0	610,9	483,3	188,8	168,0	208,9

Tabela 43: Pridobljena izobrazba v Sloveniji; Vir: Statistični urad Republike Slovenije

* Zaključena srednješolska izobrazba: skrajšana poklicna srednja šola, poklicna srednja šola, tehnična, splošna srednja šola. **Zaključena terciarna izobrazba: višješolska (nekdanja), visokošolska, 1. stopnja višje terciarne šole, profesionalna višja (nekdanja) itd., 2. stopnja višje terciarne šole, profesionalna višja šola (nekdanja) itd., »Magisterij« znanosti (nekdanja) itd. doktorat znanosti.

izobrazbo prav tako bistveno znižalo. Razlog za tako očiten upad izobraževalne skupine s srednješolsko izobrazbo je deloma pomanjkanje interesa pri mladih generacijah za vpis v nižje in višje srednje poklicne šole in deloma zaradi dejstva, da tisti, ki so zaključili takšno izobraževanje pogosto nadaljujejo izobraževanje v programih srednješolskega izobraževanja.

Kot pričakovano se je v Sloveniji v zadnjem desetletju bistveno znižalo število prebivalcev z nedokončano osnovnošolsko izobrazbo, saj je ta stopnja izobrazbe značilna še posebej za osebe, ki niso več zaposleni (61 % prebivalcev s takšno izobrazbo je starih več kot 64 let).

Na območju Alpske konvencije je leta 2011 544,7 oseb na 1.000 prebivalcev v starosti nad 15 let imelo zaključeno srednješolsko izobrazbo, kar je malo višje od slovenskega povprečja (533,5 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let). Enako kot na slovenski ravni je to leto bilo število moških s srednješolsko izobrazbo (613,4 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let) višje od števila žensk z isto izobrazbo (478 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let).

2011 je več kot polovica oziroma 55,6 odstotka občin Alpske konvencije imelo višji delež oseb z zaključeno srednješolsko izobrazbo kot pa je v tem letu beležilo slovensko povprečje. Najvišji delež prebivalcev, ki so zaključili srednješolsko izobrazbo je bil zabeležen v občini Kanal (527,5 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let) in najnižji v občini Cerkno (465,5 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let).

Leta 2011 je vsak šesti prebivalec Slovenije v starosti nad 15 let imel vsaj višješolsko izobrazbo (terciarna izobrazba). V tem letu so zabeležili 174,9 oseb z najmanj višjo izobrazbo na 1.000 prebivalcev v starosti nad 15 let. Število žensk z višjo izobrazbo (terciarna izobrazba) (196,3 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let) je bilo za eno tretjino višje kot pa število moških z isto izobrazbo (152,7 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let).

Na območju Alpske konvencije je to leto nekoliko manj prebivalcev imelo vsaj višješolsko izobrazbo kot pa na ravni Slovenije (173 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let). Višji delež višje izobraženih oseb kot pa na slovenski ravni lahko najdemo v 23,8 % občin Alpske konvencije. Najvišji delež prebivalcev z najmanj višješolsko izobrazbo (terciarna izobrazba) je bil v občini Žirovnica (228,8 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let) in najnižji v občini Podvelka (79,9 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let). Vendar je bolj podroben pogled pokazal bistveno razliko med občinami, ki se nahajajo v celoti na območju Alpske konvencije in tistimi, ki segajo samo delno na to območje. Pri zadnjih je delež oseb z najmanj višješolsko stopnjo izobrazbe (terciarna izobrazba) bil višji kot pa na ravni Slovenije (174,9 osebe z najmanj višješolsko izobrazbo na 1.000 prebivalcev v starosti nad 15 let) in je znašal 188,8 osebe na 1.000 prebivalcev v starosti nad 15 let. Ta informacija sovпада z dejstvom, da se v teh občinah nahajajo večji urbani centri.

Na drugi strani je v občinah, ki so se v celoti nahajale na območju Alpske konvencije bil delež oseb z najmanj višješolsko izobrazbo (terciarno izobrazbo) nižji kot pa na nacionalni ravni ter je znašal 151,7 prebivalca z najmanj višješolsko izobrazbo na 1.000 prebivalcev v starosti nad 15 let.

Prav tako je na območju Alpske konvencije kakor tudi na ravni celotne Slovenije število žensk z najmanj višješolsko izobrazbo (193,6 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let) višje kot pa število moških s to izobrazbo (151,8 na tisoč prebivalcev v starosti nad 15 let).

ŠVICA

Vsebinski poudarek o izobraževanju je zasnovan na podatkih iz javnih evidenc, ki so na voljo na ravni NUTS 3 (kantoni). Analiza primerjav upošteva kantone, ki se v celoti nahajajo znotraj območja Alpske konvencije in tiste, ki se v celoti nahajajo izven tega območja. Nadalje so podatki primerjani s švicarskimi nacionalnimi podatki.

Analiza izobraževalnega sektorja je zasnovana na dveh glavnih kazalnikih: stopnji populacije, ki je pridobila srednješolsko izobrazbo in stopnjo prebivalstva, ki je pridobila terciarno izobrazbo. Z namenom primerjave z drugimi analiziranimi podatki v splošnem delu poročila in v nacionalnih prispevkih drugih alpskih držav so kazalniki bili izračunani kot delež oseb z zaključeno srednješolsko ali terciarno izobrazbo na tisoč prebivalcev starejših od 15 let. Zato se lahko podatki razlikujejo od podatkov v drugih statističnih objavah: na primer so v Statističnem atlasu Švice odstotki izračunani glede na skupno število prebivalstva v starosti nad 25 let (BFS, 2014). Nadalje zaradi razlik, ki jih lahko najdemo med izobraževalnimi sistemi na ravni celotnih Alp, je tudi primerno, če določimo, da kot srednješolsko izobrazbo označujemo višjo srednješolsko izobrazbo (Sekundarstufe 2), medtem ko z izrazom »terciarna izobrazba« obsegamo univerze in tehnološke institute (Eidgenössische Technische Hochschulen), univerze uporabnih ved (Hochschulen) in nadaljnje poklicno izobraževanje.

Kar zadeva delež prebivalstva, ki je zaključil višjo srednješolsko izobraževanje, podatki kažejo heterogeno podobo tako za kantone, ki se v celoti nahajajo na območju Alpske konvencije kot tudi za ostala območja.

Na splošno kažejo kantoni, ki se v celoti nahajajo na območju Alpske konvencije višji delež prebivalstva z zaključeno srednješolsko izobrazbo (473,9) v primerjavi s kantoni, ki se deloma nahajajo na območju Alpske konvencije (470,2), in tistimi, ki se nahajajo v celoti izven območja Alpske konvencije (459) kakor tudi s švicarskim nacionalnim povprečjem (468,9).

Vrednosti za alpske kantone se gibljejo od najnižje stopnje 451,5 (kanton Ticino) do najvišje stopnje 536,8 (kanton Appenzell-Innerhoden); v kantonih, ki so deloma na območju Alp vrednosti segajo od 388,0 (Vaud) do 515,2 (Bern). Med alpskimi in deloma alpskimi kantoni se zdijo ravni srednješolske izobrazbe relativno homogene in razlike lahko obrazložimo z notranjimi posebnostmi vezanimi na kanton bolj kot pa z dejstvom, če leži kanton v celoti ali pa samo delno na območju Alpske konvencije. Nasprotno bolj pomembne čeprav omejene razlike v stopnji srednješolske izobrazbe lahko opazimo med kantoni, ki se v celoti in deloma nahajajo na območju Alp ter med tistimi, ki niso v Alpah. Pri analizi terciarne stopnje izobrazbe pridobimo komplementarno podobo s tisto, ki kaže stopnjo srednješolske izobrazbe. Povprečna vrednost pri osebah s terciarno stopnjo izobrazbe v kantonih, ki se v celoti nahajajo na območju Alpske konvencije, je nižja (218,8) kot pa povprečna švicarska nacionalna stopnja (265,9). Nižja povprečna vrednost za pridobljeno terciarno izobrazbo je prav tako razvidna v kantonih, ki se samo deloma nahajajo na območju Alpske konvencije (251,9), medtem ko imajo kantoni, ki se v celoti nahajajo izven perimetra Alpske konvencije (290), višjo vrednost kot pa alpski kantoni in tudi višjo od povprečne švicarske mere.

Kot zaključek lahko rečemo, da kljub dejstvu, da se zdi, da so stopnje izobrazbe povezane s kantonalnimi posebnostmi, lahko opazimo razlike med alpskimi ali deloma alpskimi ter kantoni, ki se nahajajo v celoti izven območja Alp: prvi kažejo višje stopnje srednješolske in nižje stopnje terciarne izobrazbe v primerjavi z drugimi. To omogoča dve možni interpretaciji: na eni strani bi bilo možno, da se višje kvalificirani ljudje bolj koncentrirajo v bližini urbanih ne-alpskih območij, kjer so zaposlitvene ponudbe, ki ustrezajo pridobljeni stopnji izobrazbe, bolj verjetno prisotne. Na drugi strani lahko predvidevamo, da ljudje, ki bivajo bližje urbanih območjem z večjo verjetnostjo pridobijo višjo stopnjo izobrazbe zaradi bližine višješolskih ustanov.

Primeri dobrih praks

Izkušnje s kombiniranim učenjem na Gorskí Univerzi (Italija)

Obravnavane teme:

- implementacija izobraževalnih priložnosti za mlade v gorah (npr. osnovne šole na redko poseljenih območjih, profesionalno šolsko izobraževanje za tradicionalne aktivnosti, univerze, ki preprečujejo odseljevanje in beg možganov)
- ustvarjanje kvalificiranega zaposlovanja, ki bo obravnavalo fenomen bega možganov
- inovativne rešitve za zagotavljanje javnih storitev na redko poseljenih območjih
- inovacije kot gonilna sila trajnostnega razvoja, ki ohranja kulturo in prebivalstvo.

Vrsta ukrepa:

- pilotna aktivnost: Gorska univerza v kraju Edolo (BS).

Financiranje:

Okvirni dogovor med ministrstvom za šolstvo, univerze in raziskave ter Univerzo v Milanu (št. 1293, z dne 5.8.2011) – potrditev Edola kot Centra odličnosti »Gorska univerza«. Ta okvirni dogovor je namenjen konsolidaciji in krepitvi kampusa v Edolu in spodbujanju njegovega razvoja kot univerzitetnega centra odličnosti.

Ozadje:

Center bo spodbujal in raziskoval metodološke in operativne inovacije, ki so posebej zasnovane za značilnosti, kompleksnost in potrebe gorskih območij, preko aktiviranja napredne strokovne in raznolike ponudbe izobraževanj in v povezavi s plodnimi raziskavami virov ter prednostnih tem za razvoj omenjenih območij.

Gorska univerza izvaja pomembne raziskave na področju učnih metodologij za izobraževanja usmerjena na gorske teme. Na univerzitetni ravni, pri specializacijah in seminarjih, ki se izvajajo v Edolu je še posebej močno v uporabi kombinirano učenje.

Ta metodologija v popolnosti zadovoljuje cilje, ki si jih je zadala gorska univerza z opisanimi pobudami:

- Spodbujanje širjenja informacij in izobraževanja za vse akterje, ki se na različne načine zanimajo za teme povezane z valorizacijo in zaščito gorskih območij v vseh njihovih oblikah
- Podpora samostojnemu učenju velikih delov prebivalstva, ki bivajo v odročnih in slabo povezanih gorskih območjih o temah valorizacije in zaščite gorskih

območij preko fleksibilne metodologije učenja, prosto vsakršnih prostorsko-časovnih omejitev in dostopne vsem;

Močne plati izkušenj Gorske univerze so močna umestitev te resničnosti v gorska območja in fokus na teme, ki zadevajo razvoj in valorizacijo gorskih območij v vseh njihovih oblikah.

Izkušnje obravnavajo dve različni ravni aktivnosti:

1. Tehnološka raven: nova učna orodja:

- Uporaba virtualnih učilnic za streaming enot na oddaljena mesta ali za video snemanje seminarjev, učnih ur ali konferenc, ki so nato na voljo na platformah za e-učenje;
- Uporaba digitalnih orodij za učenje preko digitalnih stenskih tabel, ki so vključene v virtualne učilnice (Ariel, Moodle, Wiggio/Blackboard), digitalne e-knjige in baze podatkov.

2. Metodološka raven: nove učne strategije:

- Eksperimentiranje z novimi pedagoškimi pristopi: kompleksno učenje in učenje s sodelovanjem.

Implementacija:

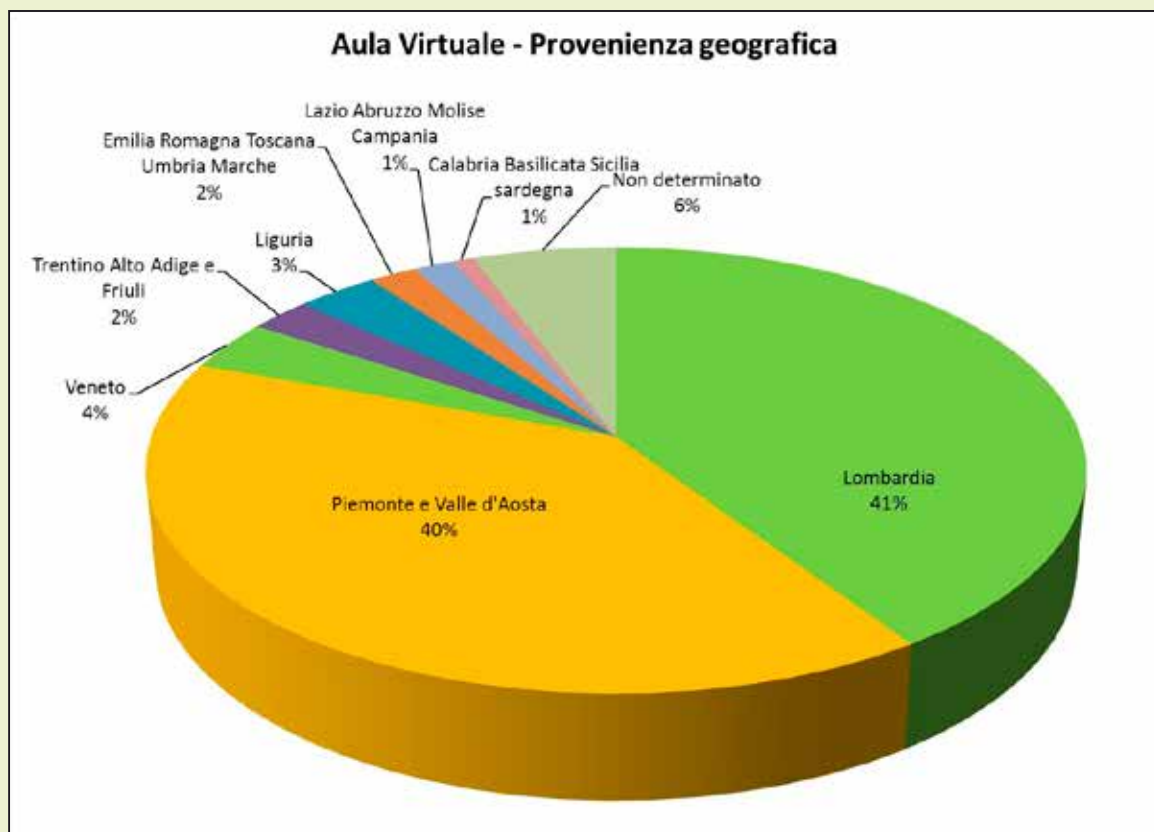
Od leta 2002 dalje Gorska univerza zagotavlja preko učenja na daljavo (virtualne učilnice za povezavo in prenos konferenc in seminarjev), 121 seminarjev ki se jih je udeležilo 1.174 ljudi s pomočjo virtualne učilnice (tabela 44).

UDELEŽENCI PRI SEMINARSKIH AKTIVNOSTIH	
Število prisotnih pri enotah	Preko virtualne učilnice
31.10	1.174
Skupaj 4.284	

Tabela 44. Število in vrsta udeležencev pri seminarskih aktivnostih (julij 2014).

Učenje na daljavo je bistveno razširilo obseg prebivalstva, ki ima od tega koristi, saj se je več učilnic iz zasebnih ustanov povežalo iz različnih lokacij na območju Alp (npr. Domodossola, VB, zahvaljujoč sodelovanju z združenjem ARS.UNI.VCO). Prav tako se je prijavilo več ustanov in uporabnikov iz različnih italijanskih regij. Učenje na daljavo je bistveno razširilo krog prebivalstva, ki lahko od tega pridobi.

Tisti, ki so se povezali so v glavnem uradniki ali tehniki, samozaposleni, podjetniki, od katerih so tudi nekateri iz kmetijstva, doktorski študenti ali posamezniki, ki so del združenj agronomov ali gozdarjev, študenti. Dodatno k zasebnim uporabnikom imajo koristi od te storitve tudi

Slika 43: Virtualna učilnica – geografsko poreklo udeležencev na daljavo v letu 2013-2014 pri geografskih aktivnostih.

nekatero javne ustanove, ki zagotavljajo lastne prostore za zainteresirane uporabnike in z namenom ponovnega predvajanja posnetih seminarjev, ki so objavljeni na multimedijem odseku spletne strani Valmonta. Možnost, da si ogledate že izvedene seminarje in konference več kot enkrat tako, da se povežete na spletno stran <http://www.valmont.unimi.it/italiano/multimedia/multimedia.html> (kjer so objavljene vse spletne povezave do posnetih srečanj, ki so bila organizirana v Edolu), je omogočila, da smo ustvarili široko, prosto dostopno zbirko video virov in s tem pripomogli k nadaljnjemu razširjanju in delitvi znanja.

Prenos seminarjev preko spleta je naletel na dober odziv tako, če upoštevamo število povezav kot tudi pohvale, ki smo jih prejeli od uporabnikov, ki so izkoristili to priložnost. Z analizo števila ex post ogledov posnetkov od septembra 2013 smo na osnovi števila dostopov do vsakega posnetka, ki je bil na voljo na zgoraj omenjeni spletni strani, naredili okvirni kvantitativni okvir sprejetja s strani javnosti: posnetki so imeli 3029 ogledov. Od septembra 2013 naprej poteka izobraževalno preizkušanje s pomočjo kombiniranega učenja za institucionalne (univerzitetne in specializirane) izobraževalne aktivnosti.

Uporabniki so bili:

- študenti prve bolonjske stopnje pri valorizaciji in varstvu okolja in gorskih območij
- udeleženci nadaljevalnih izobraževanj v letu 2013
  - Upravljanje projektov v gorah: ciljno usmerjeno in strateško načrtovanje
  - Zasnovanje in upravljanje turizma v gorskem okolju
  - Obnovljivi viri energije in gorska okolja.
- Udeleženci tečajev PSR 2007-2013
  - Obnovljivi viri energije in gorsko okolje: uporaba sonca kot vira (fotovoltaični in termični sistemi
  - Obnovljivi viri energije v gorskem okolju: uporaba vode in vetrnih virov.

Kmalu bosta preko metodologij e-učenja in kombiniranega učenja na voljo dva nova izobraževalna programa:

- nova in napredna različica Nadaljevalnega izobraževalnega tečaja za upravljanje projektov v gorah (7. november 2014) v sodelovanju z Alpsko konvencijo, fundacijo Edoardo Garrone, Soroptimist, regijo Valposchiavo (CH).
- 2. bolonjska stopnja (Masters) o valorizaciji in zaščiti kmetijskih in prehrabnih verig v gorah, ki se nahaja v zadnji fazi odobritve pri Univerzi v Milanu.

Kazalniki:

- Splošna ocena programa 1. bolonjske stopnje s strani študentov in udeležencev pri omenjenih programih je dosegla splošno zadovoljstvo 80 %, ki so jo izrazili študenti, ki so sodelovali pri anketi o zadovoljstvu.
- Iz vidika zaposlovanja je »Gorska univerza« sposobna izobraziti mlade, ki večinoma najdejo zaposlitev v kmetijstvu (24 %, kmetovalcev-začetnikov v zvezi s specifičnim projektom), javni upravi (18 %), gozdarskih in kmetijskih združenjih (12 %), pri upravljavcih

okolja (9 %), trgovinskih združenjih (9 %), gorskih kočah in upravljavcih počitnic na podeželju (8 %), itd. 78 % mladih, ki pridobijo izobrazbo se zaposli, 9 % se udeleži programa na 2. stopnji (masters), 7 % je brezposelnih, 6 % pa se ni odzvalo na vprašalnik.

Spletne povezave:

www.unimont.unimi.it
www.valmont.unimi.it
www.gesdimont.unimi.it

Primeri dobrih praks

Projekt Padima: izobraževanje in usposabljanje kot priložnost za soočanje z odseljivanjem iz območij z omejenimi možnostmi – pilotno območje val Brembana (Transnacionalni – Interreg IV C projekt)

Obravnavane teme:

- ponovno vzpostavljanje lokalne/regionalne konkurenčnosti
- implementacija izobraževalnih priložnosti za mlade v gorah (npr. osnovne šole na redko poseljenih območjih, profesionalno šolsko izobraževanje za tradicionalne aktivnosti, univerze, ki preprečujejo odseljevanje in beg možganov)
- povečanje znanja o teritorialni dinamiki in pripravi strategije za razvoj območja in za ohranjanje storitev.

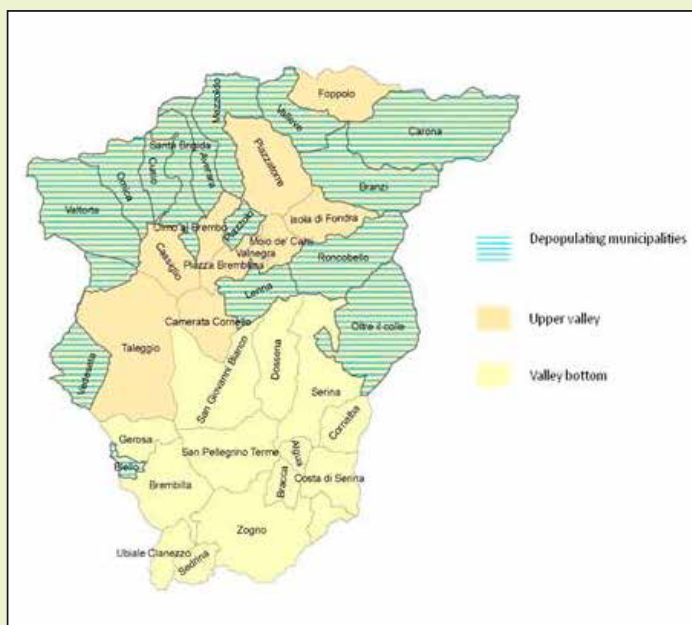
Ozadje, implementacija in pilotne aktivnosti:

Izmed številnih pilotnih območij, ki jih je upoštevalo partnerstvo znotraj projekta PADIMA smo izbrali primer italijanske doline Val Brembana, ki se nahaja blizu Bergamoja v alpskem predelu Orobie. Občine, kjer je prišlo do odseljivanja (v zadnjem desetletju), se nahajajo v zgornjem delu doline, kjer so bolj oddaljene in manj povezane z urbanim območjem Bergamoja. Prebivalstvo doline (približno 44.000) je bilo stabilno med leti 1998 in 2008, vendar so določene občine v zgornjem delu doline doživele upad prebivalstva do ravni 30 %. Povprečje pri stopnji odvisnosti starejši-

-od-mladih (pop. >65 / pop. 0-14) v vrednosti 1,11 je podobno kot regionalno povprečje Lombardije (1,08), vendar v določenih občinah dosega vrednosti skoraj treh starejših na otroka (Mezzoldo 3,30, Averara 2,73, Cornalba 2,60). Na splošno je za Val Brembana značilna visoka povprečna starost ter nizka prisotnost mladih ter žensk v svojem rodnem obdobju.

Položaj je še posebej povezan z pomanjkanjem možnosti za študij in delo v dolini. Zelo pogosto mladi odhajajo na študij v Bergamo ter tam ostanejo za delo. V dolini imamo tako približno 70 % ljudi, ki imajo samo osnovnošolsko izobrazbo (20 % ima višjo srednješolsko izobrazbo, medtem ko ima manj kot 10 % diplomu), kar potrjuje težave na področju izobraževanja (to so najnižje stopnje izobraževanja med pilotnimi območji projekta PADIMA).

Samo 55 % mladih v starosti 17 do 19 let vidi svojo prihodnost v dolini, in na drugi strani želi 42 % mladih oditi in si poiskati možnosti za zaposlitev.

Gospodarski položaj v dolini ni zelo pozitiven, saj je zanj značilno zmanjšanje števila podjetij (ter tudi zmanjšanje števila novih podjetij) in nizka prisotnost mladih podjetnikov (samo 6 % jih je starih manj kot 29 let). 92 % podjetij ima največ 5 zaposlenih. Turizem v Val Brembani je večinoma domači turizem (82 % turistov so Italijani, od katerih jih 85 % prihaja iz Lombardije). Kaj bi moral biti cilj za ponovno oživitev tega območja? Izboljšanje politike pri izobraževanju in usposabljanje, da bi tako zagotovili boljšo ponudbo za mlade ljudi in podjetja; izboljšanje teritorialnih marketinških aktivnosti za povišanje privlačnosti gorskega dela doline; povišanje ekonomske diverzifikacije, da bi ekonomski sistem bil bolj konkurenčen.

Ti cilji so bili preneseni v tri aktivnosti na teritoriju:

- izobraževalni tečaj za eko-vodnike: organiziral ga je »Eko-muzej« v Valtaeleggio, da bi izobrazili mlade, ki bi delali kot vodniki za muzej. Organizacija tega in drugih izobraževalnih pobud pomaga lokalnim mladim, da dobijo možnost, da delajo in živijo na gorskem območju;

- decentralna gostinsko-turistična ponudba v vasi Ornica: nova oblika teritorialnega marketinga, ki spodbuja promocijo lokalnih proizvodov, okoljsko izobraževanje in organizacijo kulturnih dogodkov, kakor tudi zagotavlja priložnosti za zaposlitev. Sestavljena je iz obnove tradicionalnih hiš v Ornici in želi vzpostaviti ter organizirati decentralizirani hotel, kjer se sobe nahajajo v različnih delih stare vasi;
- vzgoja tartufov v kraju Bracca: praksa si prizadeva spodbuditi tradicionalne aktivnosti povezane z nabiranjem in vzgojo tartufov v Bracci. Tradicionalna kmetijska aktivnost lahko postane poslovna priložnost za lokalno skupnost, še posebej za gostinsko ponudbo z intenzivnejšo uporabo lokalnih tartufov v restavracijah ter z razvojem blagovne znamke.

Spletna povezava:

<http://www.euromontana.org/en/projets/padima-policies-against-depopulation-in-mountain-areas.html>

Swot analiza o izobraževanju in usposabljanju v val Brembani

PREDNOSTI	POMANJKLJIVOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Ponudba izobraževalnih programov visokih šol povezana z glavnimi sektorji na območju. - Bljžina Unverze v Bergamu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nizek delež oseb z srednješolsko in terciarno izobrazbo. - Malo strokovnih usposabljanj za odrasle, zlasti v turizmu. - Nizko znanje tujih jezikov. - asi. Salaba dostopnost do visokih šol zlasti za študente, ki živijo v gosrkih vaseh. - Nizka stopnja zaposlenosti (40,8 na območju , 44 % v Lombardiji).
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Povpraševanje po specializirani delovni sili. - Iniciative za izboljšanje povezanosti med šolami in delom. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zniževanje deleža mladih prebivalcev. - Lokalno gospodarsko okolje ne povprašuje po visoko izobraženi delovni sili. Zato "odtekanje možganov; visoko izobraženi mladi odhajajo v mesta (Bergamo, Milano) - Nizek delež študentov, ki obiskuje univerzitetni študij (72,3 % v Italy, na pilotnem območju).

Primeri dobrih praks

Diversity4kids: učenje medkulturnega dialoga v šoli in raznolikost preko rekreativnih, interaktivnih in pripovednih metod (Italija: Južna Tirolska, Trentino, Furlanija-Julijska krajina, Avstrija: Tirolska)

Obravnavane teme:

- implementacija izobraževalnih priložnosti za mlade v gorah (npr. osnovne šole na redko poseljenih območjih, profesionalno šolsko izobraževanje za tradicionalne aktivnosti, univerze, ki preprečujejo odseljevanje in beg možganov).

Vrsta ukrepa:

Pilotna aktivnost (projekt Diversity4Kids: Učenje medkulturnega dialoga v šoli in raznolikost preko rekreativnih, interaktivnih in pripovednih metod – Interreg IV – Italija-Avstrija); Partnerji: EURAC (Evropska akademija v Bolzanu/Bozen), ZeMIT (Center za priseljence na Tirolskem), GECT- EUREGIO Tirolo-Alto Adige-Trentino, Centro Culturale Luciano Tavazza per il volontariato e la partecipazione in Friuli Venezia Giulia.

Financiranje:

EUR 320,881.

Ozadje:

V zadnjem desetletju so migracije postale del vsakdana na območjih, ki so vključene v projekt. Trenutno živijo otroci in najstniki veliko več s tujimi študenti kot del njihovega običajnega šolskega življenja kot pa je to veljalo za generacijo njihovih staršev. Raznolikost je izziv, vendar prav tako je priložnost: če se v šoli učiš kako

obravnavati raznolikost to študente pripravi na vedno bolj globaliziran svet, v katerem postanejo medkulturne sposobnosti in odnosi vedno bolj bistveni za doseganje rezultatov pri socialnem in gospodarskem razvoju.

Implementacija:

Glavni primer dobre prakse, ki smo ga razvili s projektom Diversity4Kids, je sestavljen iz didaktičnega seta igrivih aktivnosti o anti-diskriminaciji in raznolikosti za otroke v starosti od 8 do 14.

Aktivnosti vključujejo gledališke improvizacije, igranje vlog, kreativno pisanje, pripovedovanje zgodb in biografske pripovedi. Nadaljnji primer dobre prakse je set kazalnikov, ki je bil razvit v sodelovanju z ravnateljki in učitelji za nadzorovanje in evalvacijo projektnih aktivnosti. V okviru projekta so se učitelji in medkulturni mediatorji naučili delati z igro Diversity4Kids ter ga uspešno izvajati na šolah.

Kazalniki:

- povišana zavest otrok in najstnikov v starosti od 8 do 14 let ter učiteljev o temah raznolikosti in anti-diskriminacije;
- interes učiteljev za organizacijo igrivih šolskih aktivnosti o raznolikosti in anti-diskriminaciji.

Prenos:

EURAC bo prenesel del projektnih aktivnosti znotraj Diversity4Kids na nekatere nadaljevalne pobude:

- Na Južni Tirolski in Tirolskem bodo ponudili izobraževanja za učitelje in ljudi, ki delajo z otroki, o tem, kako izvajati DXK aktivnosti;
- Razvoj aplikacije za pametne telefone in tablice o medkulturni raznolikosti in anti-diskriminaciji.

Spletna povezava:

<http://www.eurac.edu/en/research/projects/ProjectDetails.html?pmode=3&textId=6455&pid=11316>

Primeri dobrih praks

Učeče se regije na podeželju – instrumenti, ki spodbujajo vseživljenjsko učenje (Avstrija)

Obravnavane teme:

- ponovni zagon lokalne/regionalne konkurenčnosti
- ustvarjanje kvalificiranega zaposlovanja, ki se ukvarja s fenomenom bega možganov
- implementacija izobraževalnih priložnosti za mlade v gorah (npr. osnovne šole na redko poseljenih območjih, profesionalno šolsko izobraževanje za tradicionalne aktivnosti, univerze, ki preprečujejo odseljevanje in beg možganov
- povišanje znanja o teritorialni dinamiki in priprava strategije za razvoj območja in ohranjanje storitev .

Vrsta ukrepa:

- pilotna aktivnost (projekt: učeče se regije)
- politični ukrep (št., datum, ustanova): regionalni relevantni deležniki vzpostavijo mrežo Š razvijejo strategijo Š zasnujejo izobraževalne projekte.

Financiranje:

Ukrep EU programa za razvoj podeželja 2007-2013: financiran s strani Evropske unije in avstrijske zveze vlade ter deželnih vlad pod okriljem LEADER.

Ozadje:

Učeče se regije so instrumenti za spodbujanje vseživljenjskega učenja in ustvarjanje upravljanja znanja na podeželju. Cilji so:

- Uveljaviti znanje kot strateški regionalni fokus;
- Razviti in udejanjiti privlačne projekte za izobraževanje in usposabljanje
- Povišati ozaveščenost javnosti o učenju;
- Odpreti nove izgleda za regijo.

Izvaja se več kot 140 projektov v 39 regijah, ki so usmerjeni v regionalne strategije. Projekt se fokusira na npr. ustvarjanje regionalnega znanja/identitete, izobraževalni marketing, prenos izobraževanj, kvalifikacijske pobude, krepitev kmetijstva, izboljšanje zaposlovanja mladih, zagotavljanje izobraževanja za ekonomske migrante in tako dalje.

Implementacija:

Zasnova in vodenje mreže strateškega učenja na lokalnih in regionalnih ravneh je močno povezano s skupinami vodij in tako so njihove aktivnosti vse v skladu z lokalnimi razvojnimi strategijami LAS-ov. Ključni elementi strategije učeče se regije so anketa trenutnega položaja učenja in definicija ciljev ter ključnih tem za regijo. Primeri projektov v učečih se regijah so:

- Regionalni učni centri: izobraževalne ustanove, knjižnica, muzej, gostilne itd. v regiji sodelujejo, da zagotovijo lokacijo, kjer lahko ljudje preživljajo svoj čas za učenje. Prav tako lahko nagovorijo nove ciljne skupine.
- Generacijsko učenje – zgrabimo sodobno zgodovino: študenti intervjuvajo še živeče preživele v regiji o njihovih izkušnjah. Rezultati so predstavljeni in diskutirani pri posebnih dogodkih, razstavah in s publikacijami.
- Kompetenčni portfelji pomagajo odkriti regionalne spretnosti, ki jih poučujejo pri prostovoljnem delu, ki ga običajno opravljajo na podeželju.
- Učni poudarki na izbranih ciljnih skupinah: priseljenci, starejši ali ljudje, ki niso vajeni učenja so ciljne skupine, ki imajo specifične izobraževalne potrebe, ki bi jih morali obravnavati. Raznolike priložnosti za učenje na enem mestu.
- E-učenje in web 2.0 npr. »Ponedeljkova akademija«, kjer prenašajo predavanja iz univerz v izbrani regiji ter na lokalni ravni o njih razpravljajo.
- Sodelovanje za kvalifikacijo: podjetja lahko sodelujejo, da bi ustvarila kvalifikacijske sheme in organizirala nadaljnje lokalne izobraževalne tečaje, ki jih izvajajo strokovnjaki.

Kooperacijski model »znanje ustvarja regijo« kot model za sodelovanje med regionalnimi potenciali znanja (upravljanje s kmetijstvom, obrt...) ter izobraževanjem in izobraževalnimi centri (šole, raziskovalni centri): razvoj regij znanja bi naj spodbudil privlačnost še posebej pri mladih in podprl pridobivanje izobraženih ljudi. Glavna tema je nizki prag, ki omogoča dostop do znanja in znanosti npr. učni festivali za ljudi vseh starosti.

Prenos:

Projekte implementirajo tisti partnerji, ki so še posebej zainteresirani. Avstrijski institut za izobraževanje odraslih je pripravil tri priročnike o učečih se regijah, ki dajejo podrobne informacije o razvoju regije znanja (vzpostavljanje omrežij, razvoj strategije in instrumenti za implementacijo).

Spletna povezava:

www.lernende-regionen.at

4. UPORABA DEMOGRAFSKIH PODATKOV IN PODATKOV O TRGU DELA

4.1 DINAMIČNOST DEMOGRAFIJE IN TRGA DELA NA OBMOČJU ALP

Na območju Alp so za področje demografije in trga dela, kot tudi za mnoge druge specifičnosti, značilne velike razlike. In ne glede na to, da Alpe predstavljajo homogen prostor, so te razlike dostikrat izredno relevantne.

Da bi zagotovili lahko razumljiv pregled te kompleksne in pisane podobe, je lahko smiselna uporaba metod in orodij kot so sintetični indeksi, ki zmorejo povzeti v eni povprečni vrednosti večkratnost značilnih vrednosti vsakega mikroteritorialnega območja. Med temi indeksi, indeks MPI predstavlja sestavljen indeks za sintetiziranje vrednosti več kazalnikov, ki so merjeni na določenem številu statističnih enot. Na osnovi vrednosti indeksa je možno zasnovati edinstveno klasifikacijo enot.

Vrednost, ki je določena za vsako občino, je povprečje standardiziranih vrednosti za različne kazalnike. Nadalje MPI indeks (glej bolj podrobni opis v Metodološkem dodatku – priloga C) v svoji formuli tudi vključuje funkcijo penalizacije, ki je dodana z namenom, da upoštevamo prisotnost »horizontalne« variabilnosti, tj. variabilnosti med temi vrednostmi.

Če želimo izmeriti demografsko dinamičnost in dinamičnost trga dela v Alpah, potem se MPI sestavljeni indeks uporabi na skupini osmih kazalnikov iz področja demografije in trga dela, ki so izračunani za vsako izmed 4.700 alpskih občin¹⁴, ki so vključene v analizo. Izbrani kazalniki so: tuji državljani s stalnim bivališčem (na 1.000 prebivalcev), gostota prebivalstva, število rojstev (na 1.000 prebivalcev), stopnja delovne aktivnosti (na 100), stopnja brezposelnosti (na 100), spremembe v stopnji delovne aktivnosti. Skupek vključenih kazalnikov izhaja iz širše skupine kazalnikov, ki so na voljo, in je bil definiran tako, da poskuša upoštevati bolj pomembne in ne-nadomestljive kazalnike ter tako ohranja tudi določeno ravnovesje med obema raziskanimi dimenzijama (demografija in trg dela). Vsi kazalniki so statični in izračunani na osnovi zadnjih razpoložljivih podatkov (ponavadi za leto 2012), razen za rast prebivalstva in spremembo stopnje delovne aktivnosti, ki je dinamična in se nanaša na dostopne podatke zadnjih 10 let.

Glavni rezultati (slika 44) študije so zapisani spodaj. Občine z visokimi vrednostmi MPI so tudi najbolj dinamične. Med ta območja spadajo: Gornje Poadižje/Južna Tirolska,

dolina Aosta, dolinski deli doline Adige, območje okoli Garde (v Italiji), Visoka Savoja in dolina Haut Maurienne (v Franciji), dolini rek Inn in Salzach, še nadaljnji del Tirolske, določeni predeli Vorarlberga, občine na območju Dunaja, Gradca in Celovca (v Avstriji). Najvišje vrednosti indeksa so bile zabeležene v občinah Saint-Christol (FR, 118,1), Sivergues (FR, 116,6), Mäder (AT, 114,1), Val-de-Chalvagne (FR, 112,5), Hall na Tirolskem (AT, 112,0), Lavant (AT, 111,6), Ampass (AT, 111,3), Hard (AT, 111,2), Altag (AT, 111,0) in Zirl (110,8).

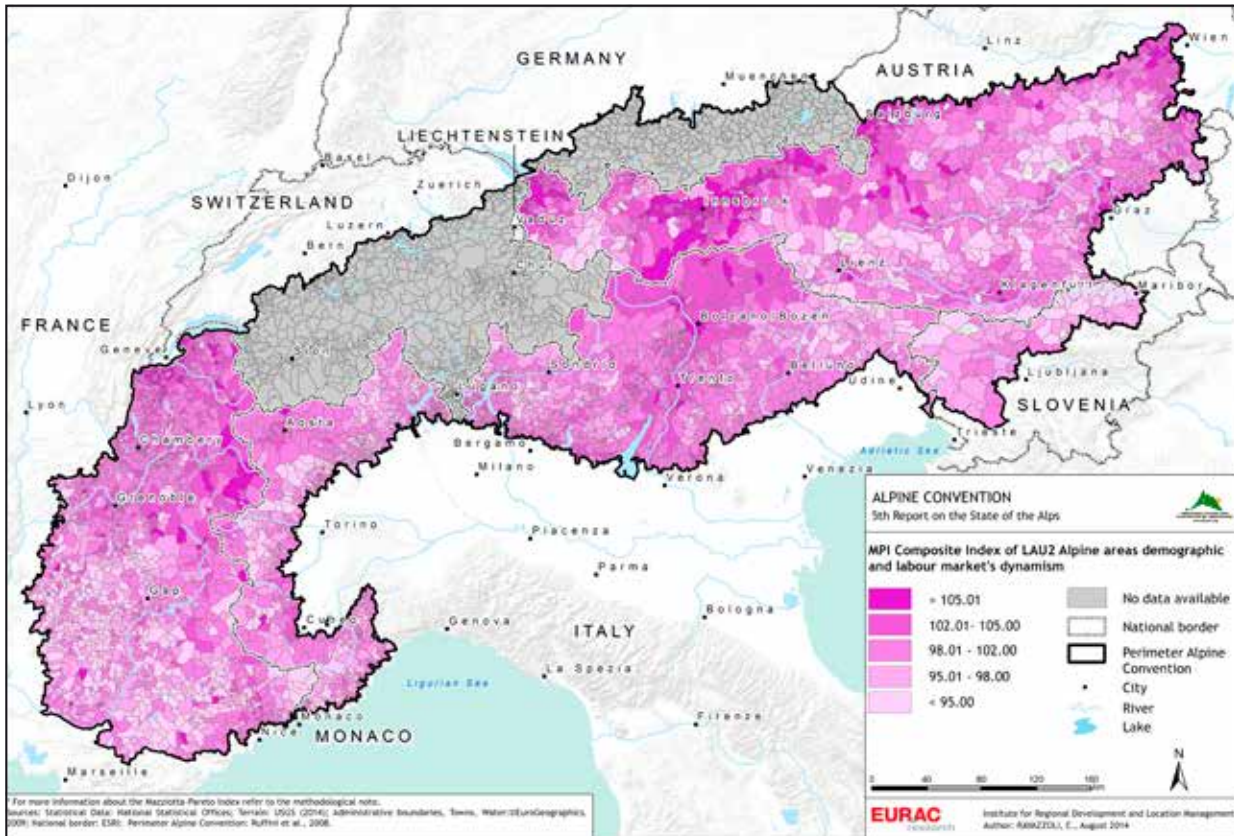
Med manj dinamične občine (z nižjimi vrednostmi MPI) spadajo: Obmorske Alpe (Maritime Alps – v Franciji), občine na meji med Tirolsko in Vorarlbergom, v Zgornjih in Spodnjih Turah kakor tudi v Spodnje-avstrijskih-Štajerskih apeniških Alpah (v Avstriji), občine na meji med Avstrijo in Slovenijo, med Italijo in Slovenijo ter zahodno od Torina. Na zadnjih mestih kar zadeva najnižje vrednosti MPI indeksa so občine Gars (FR, 77,1), La Bâtie-des-Fonds (FR, 75,6), Auelon (FR, 75,6), Chanousse (FR, 75,5), Oulles (FR, 74,8), Blieux (FR, 73,7), Saint-Léger (FR, 69,1), Montferrand-la-Fare (FR, 67,4), Lesches-en-Diois (FR, 64,3), Vérignon (FR, 63,1).

4.2 KLASIFIKACIJA OBČIN V ALPAH GLEDE NA NJIHOVO DEMOGRAFIJO IN POLOŽAJ NA TRGU DELA

Ob upoštevanju skupine najbolj relevantnih demografskih, ekonomskih in socialnih spremenljivk, je analiza sestavnih delov povezana še s klaster analizo ter tako izvedena bolj podrobna analizo z namenom boljše klasifikacije heterogenega položaja v Alpah in z upoštevanjem specifične konfiguracije vrednosti za vsako teritorialno enoto. Analiza je zasnovana na devetih spremenljivkah. Za demografsko analizo so bili upoštevani: gostota prebivalstva, rast prebivalstva (v desetih letih), naravni prirast, delež starejših (na 100 prebivalcev), tuji državljani (na 1.000 prebivalcev). Socialno-ekonomske spremenljivke so obsegale: stopnjo delovne aktivnosti, spremembo v stopnji delovne aktivnosti (v desetih letih), stopnjo brezposelnosti in prebivalstvo s terciarno izobrazbo.

Na podlagi navedene analize je pripravljen zemljevid vzorcev in trendov (slika 45) za približno 4.700 občin,

14. Brez nemških, švicarskih in liechtensteinskih Alp.

Slika 44: Vrednosti MPI za predstavljene občine. Močnejša barva na zemljevidu kaže višje vrednosti MPI.

ki so bile vključene (brez nemških, švicarskih in liechtensteinskih Alp).

Če se usmeri pozornost na skupine občin se lahko izriše skupne značilnosti alpskega območja. Iz rezultatov klaster analize¹⁵ smo tako pridobili šest skupin občin, ki so ob ločeni obravnavi pokazale posebne značilnosti, ko smo jih primerjali s splošnim povprečjem¹⁶. Na zemljevidu smo šest skupin LAU-2 enot predstavili z različnimi barvami.

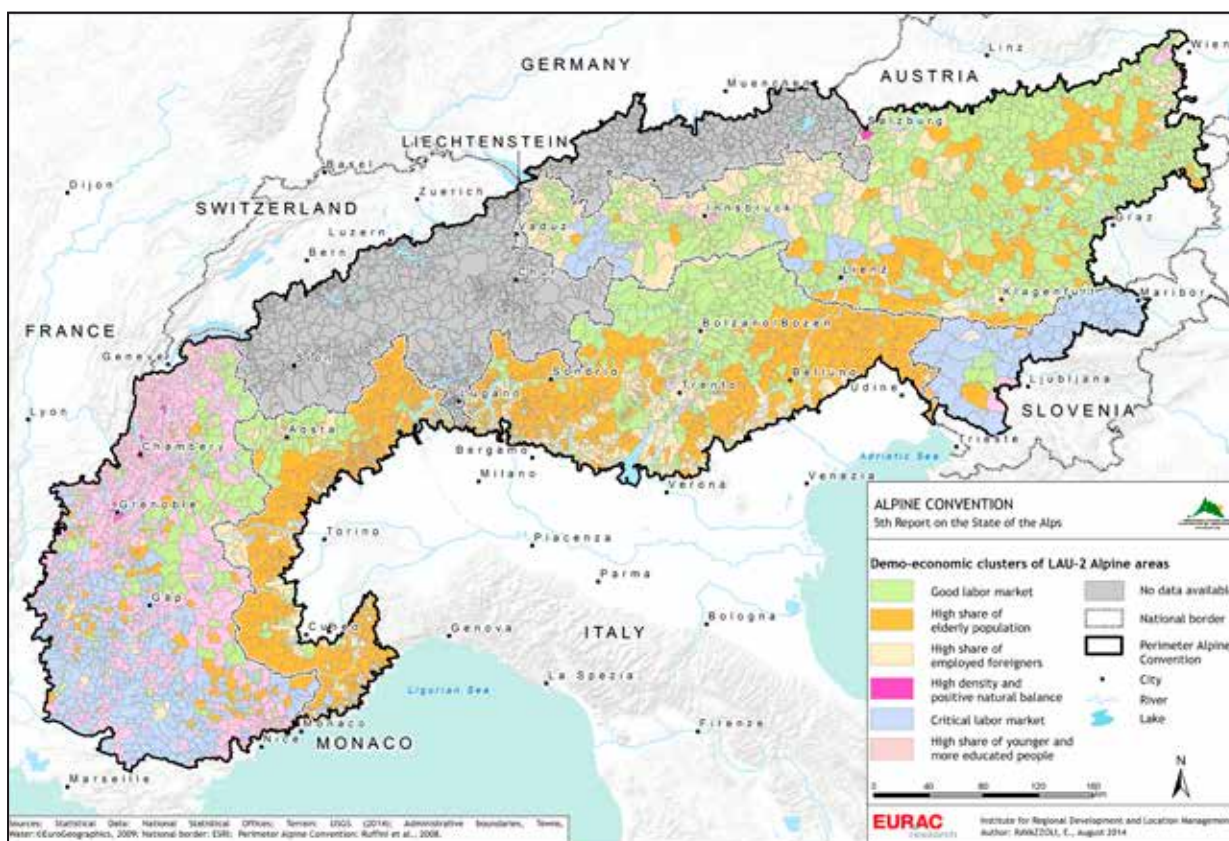
Prvo skupino občin lahko definiramo kot Skupino z dobrim trgom dela (1.258 občin). Za to skupino je ob upoštevanju splošnega povprečja značilno, da ima višjo stopnjo delovne aktivnosti in sprememba tega kazalnika (ob spremljanju preko deset-letnega obdobja) je jasno pozitivna, stopnja brezposelnosti kaže nižje vrednosti in tako zaključuje okvir pozitivnega splošnega položaja. Iz izrecno demografskega vidika, gostote prebivalstva, deleža tujcev,

starejših in oseb z visoko stopnjo izobrazbe kaže ta skupina nižje vrednosti od splošnega povprečja. Rast prebivalstva v desetletnem obdobju je rahlo pozitivna v primerjavi s splošnim povprečjem. Glavna območja, ki spadajo v to skupino so: velik del avstrijskih alpskih občin; Gornje Poadižje/Južna Tirolska, dolina Aoste, turistično območje v Savoiji (dolina Maurienne), območje Mont Blanca, dolina Arve (Francija) in hribovje zahodno od Ljubljane.

Drugo skupino lahko definiramo kot skupino z visokim deležem starejšega prebivalstva (1.117 občin). Dejansko je zanjo še posebej značilno, da ima najvišjo vrednost pri tem kazalniku v primerjavi s splošnim povprečjem. Dodatno ima nižje vrednosti pri stopnji delovne aktivnosti in deležu ljudi z višjo stopnjo izobrazbe. Rast prebivalstva v desetih letih je negativna in naravno ravnovesje je močno negativno; visok delež starejših domnevno igra pomembno vlogo pri definiranju demografskega položaja,

15. Prve tri osi izhajajo iz uporabe analize temeljnih sestavnih delov in razlagajo več kot 70 odstotkov skupne variabilnosti.

16. V tej povezavi je potrebno poudariti, da smo pri vsaki skupini občin, ki izhaja iz uporabe metod multivariantne analize, to je analize temeljnih sestavnih delov, ki ji je sledila cluster analiza in ki podaja sintetični pregled različnih občin, poudarili samo glavne značilnosti občin. Dejansko, ko govorimo o karakterizaciji vsake skupine kar zadeva prvotne kazalnike, je pristop upošteval samo najbolj relevantne značilnosti, ki so bile skupne enotam v neki skupini. Nadalje je opis po grozilih zasnovan pogosto samo na eni podskupini teh značilnosti, ki v glavnem diferencirajo specifično skupino od drugih skupin. To nujno ne pomeni, da so za posamezno občino v vsaki skupini značilne samo spremenljivke, ki so značilne za skupino. To velja tako za »pozitivne« karakteristike (kot so na primer zaposlenost) kot za »negativne« karakteristike (kot npr. depopulacija).

Slika 45: Demografsko-ekonomski grozdi alpskih območij razreda LAU-2.

ki ga opazimo v tej skupini. Glavna območja, ki spadajo v to skupino so: velik del italijanskih Alp (Liguria, Piedmont, Veneto, jugo-vzhodni in zahodni del Trentina, Furlanija – Julijska krajina in province Como, Lecco, Sondrio in Bergamo), Nizke Ture in Spodnje-avstrijske-Štajerske apneniške Alpe (v Avstriji), Idrija v Sloveniji.

Za tretjo skupino Visok delež tujcev (758 občin) je še posebej značilna visoka vrednost pri zabeleženem deležu tujcev in višji gostoti prebivalstva. Delež prebivalcev z visoko stopnjo izobrazbe je manjši in vrednost pri stopnji delovne aktivnosti je podobna splošnemu povprečju. Glavna območja, ki spadajo v to skupino, so: veliki deli Trentina, različne pred-alpske občine – večina občin, ki spada v to kategorijo, so turistični centri pred-alpskih občin, ki se nahajajo v bližini glavnih mest padske nižine in za katere je značilna visoka vrednost tujega prebivalstva – dolina Visoka Susa (v Italiji), deli Vorarlberga, višje lege sekundarnih dolin na Tirolskem, Salzburg in osrednja Koroška (v Avstriji):

Četrta skupina Visoka gostota in pozitivno naravno ravnovesje je v primerjavi z drugimi skupinami relativno majhna (27 občin). Stopnja gostote prebivalstva je relativno visoka in obstaja jasno pozitivno ravnovesje. Deleži tujcev in oseb s terciarno izobrazbo so kar visoki. Kot negativni vidik opazimo višje vrednosti pri stopnji brezposelnosti v primerjavi s splošnim povprečjem. Glavna območja, ki spadajo k tej

skupini so: območje Salzburga (v Avstriji), Grenoble, Annecy, Aix-Les-Bains (v Franciji).

Peta skupina Kritični trg dela (530 občin) kaže predvsem visoko stopnjo brezposelnosti, nizko stopnjo delovne aktivnosti in nizko variacijo pri tem zadnjem kazalniku (v obdobju desetih let). Delež starejšega prebivalstva in prebivalstva s terciarno izobrazbo je relativno visok. Rast prebivalstva v obdobju desetih let je bolj pozitivna kot pa splošno povprečje. Glavna območja, ki spadajo v to skupino so: veliki deli slovenskih Alp, mejno območje med Tirolsko in Vorarlbergom ter deli doline Visokih Tur (v Avstriji), več občin na območju obmorskih Alp (Maritime Alps – v Franciji). Pri nekaterih izmed teh območij bi lahko kritični položaj na trgu dela bil pogojen s težavami pri dostopnosti krajev.

Za zadnjo skupino Visok delež mlajših in bolje izobraženih oseb (1.008 občin) je značilen visok delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, medtem ko so deleži starejših in tujcev nižji od splošnega povprečja. Rast prebivalstva je močno pozitivna in prav tako naravno ravnovesje. Stopnja delovne aktivnosti je višja in spremembe, ki jih kaže ta kazalnik, so pozitivne. Tako iz demografskega vidika kot iz vidika trga dela se zdi ta skupina zelo dinamična. Glavna območja, ki spadajo v to skupino, so: nekatere občine v obmorskih Alpah (Maritime Alps – v Franciji),

območja blizu Dunaja in Innsbrucka, občine južno od Ljubljane, severno-vzhodni del francoskih Alp.

Klaster analiza potrjuje, da na ravni mikro-teritorijev obstajajo zelo velike razlike pri pogojih in dinamiki tako v povezavi s položajem prebivalstva kot v povezavi z demo-

grafijo in tudi s trgov deli. Te razlike včasih opazimo tudi preko meja. V drugih primerih so te zadeve bolj jasno definirane in omejene z nacionalnimi ali celo regionalnimi mejami, s čimer še poudarjamo pomen vsakršnih politik pri usmerjanju določenih fenomenov.

Primeri dobrih praks

Observatoire du Mont Blanc & Wikialps (Francija – Italija – Švica)

Obravnavane teme:

- povečevanje znanja o teritorialni dinamiki in priprava strategije za razvoj območja in za ohranjanje storitev.

Vrsta ukrepa:

- Pilotna aktivnost (projekt PIT H2 Camp de base de l'Espace Mont Blanc).

Financiranje:

Oba sta sofinancirana iz Evropskega sklada za regionalni razvoj v okviru programa Alcontra 2007-2013 (prvi) in v okviru programa Območje Alp (drugi).

Ozadje:

The Mont Blanc Observatory (opazovalnica za Mont Blanc) (MBO) je bil ustanovljen v imenu Conference Transfrontalière Mont Blanc kot orodje za podporo politiki trajnostnega razvoja. Z 32 kazalniki ta sistem opazovanja želi biti ključno orodje za opazovanje prostorskega razvoja na strateškem čezmejnem območju in želi pomagati lokalnim skupnostim pri uresničevanju novih projektov, ki v večji meri izhajajo iz dejanskih razmer v tem prostoru.

Implementacija:

Mont Blanc Observatory je postal del projekta v okviru programa Območje Alp "WIKIALps", katerega cilje je, da se Evropski komisiji poda analizo glavnih rezulta-

torov, ki so bili doseženi s pomočjo projektov znotraj Programa Območja Alp na področju »vključujoče rasti« in »učinkovitost virov & upravljanje z ekosistemi«.

Preko WIKIALps bo opazovalnica izboljšala svojo sposobnost odzivanja na potrebe, ki jih izrazijo javni organi na lokalnih in regionalnih ravneh na področju poznavanja demografskih socialnih in ekonomskih fenomenov. Z uporabo skupnih dopolnjujočih orodij in vrste znanstvenih preverjanj, bo MBO podpiral odločevalce in javne uradnike pri zasnovi in implementaciji politik, strategij in aktivnosti za trajnostno upravljanje prostora na območju Mont Blanca.

Kazalniki:

- Število kazalnikov (sedaj jih je 32, razdeljenih na demografsko, socialno, ekonomsko in okoljsko področje)
- Uporaba preverjanj za sprejetje odločitev: število dobrih praks.

Prenos:

Avtonomna pokrajina dolina Aosta in Fondazione Montagna sicura sodelujeta pri WIKIALps z namenom, da preverita sposobnost MBO-ja, če lahko deluje sinergično z drugimi podobnimi iniciativami. Znotraj skupine mednarodnih partnerjev pri WIKIALps bo možno deliti in prenesti tehnične rešitve, ki so bile zasnovane za MBO s ciljem, da se razširi informacije in podatke med javnimi upravljavci in deležniki na enem najbolj kompleksnih območij v Alpah.

Spletna povezava:

<http://observatoire.espace-mont-blanc.com/>
<http://www.sycoemb.eu/>

Primeri dobrih praks

Projekt Comunis: Passeier 2020 – v smeri vizije razvoja medobčinske poslovne lokacije za alpsko dolino (Transnacionalno – projekt pri Območje Alp

Obravnavane teme:

- izboljšanje lokalne/regionalne konkurenčnosti
- povečanje znanja o teritorialni dinamičnosti in priprava strategije za razvoj območja in za zagotavljanje storitev.

Ozadje, implementacija in pilotne aktivnosti:

Projekt COMUNIS je potekal od 2009 do 2012 v okviru programa ETS za Območje Alp.

Odzivanje na kratkoročne posamezne poslovne potrebe je razširjena strategija poslovnega razvoja na občinski ravni. Koncentrirana dolgoročna strategija, ki bi bila razvita v sodelovanju z drugimi občinami – kot tako imenovana »medobčinska lokacija« - je želela uporabiti proste poslovne zgradbe ali že dodeljeno zemljo ter dodati vrednost regionalnemu endogene mu potencialu, ki pogosto manjka. Z upoštevanjem tega ozadja je nastal COMUNIS in razvil strategije sodelovanja za razvoj medobčinskih poslovnih lokacij (Commercial Location Development – CLD). Z ozaveščanjem o prednostih medobčinskega sodelovanja si je COMUNIS zadal premostiti individualistične poskuse reševanja težav na ravni posamezne občine. Smernice za ustvarjanje in uporabo medobčinskih CLD strategij so bile uporabljene pri izzivih, pogojih in potencialih na pilotnih območjih projekta in so še posebej upoštevala tudi lokalne pogoje gorskih regij.

V avtonomni pokrajini Bolzano /Južna Tirolska je projekt bil izvedene v dolini Passeier / Passirina ter v občini Tirol. Ta ozka stranska dolina se nahaja severno od kraja Meran/Merano, meji na dolino Ötztal (Avstrija) preko gorskega prelaza Timmelsjoch / Rombo in na dolino Wipp (Alta Valle Isarco) na južno-tirolski strani preko gorskega prelaza Jaufen / Giovo.

Pilotno območje doline Passeier je sestavljen iz šestih občin s približno 13.000 prebivalci, več kot 4.500 gospodinjstvi in več kot 1.500 registriranimi podjetji. Dolina se širi na območju preko približno 25 km, površina

je približno 376 km² z različno ravno stalne naselitve, ki je pogojena z gorsko topografijo.

Dostopnost doline Passeier je težavna in omejena. Glavna cesta za celotni promet je ovinkasta in ozka. Dostop do doline preko gorskih prelazov je omejen za težki tovorni promet, kar vodi do velika obsega prometa v in okoli mestnega središča Merana preko katerega je speljan vstop v dolino. Približno 3.000 ljudi dnevno migrira med pilotnim območjem ali izven (npr. v gospodarsko središče Meran); 12.000 – 15.000 avtomobilov dnevno; 10 % težkega prometa; 1.164 motociklov je 16.08.2011 vozilo v smeri ali preko gorskega prelaza Jaufenpass / Giovo; 808 motociklom je isti dan vozilo proti ali čez gorski prelaz Timmelsjoch / Rombo). Položaj vodi do zastojev še posebej v času vrhuncev in je vir za onesnaževanje s hrupom v številnih vaseh pilotnega območja.

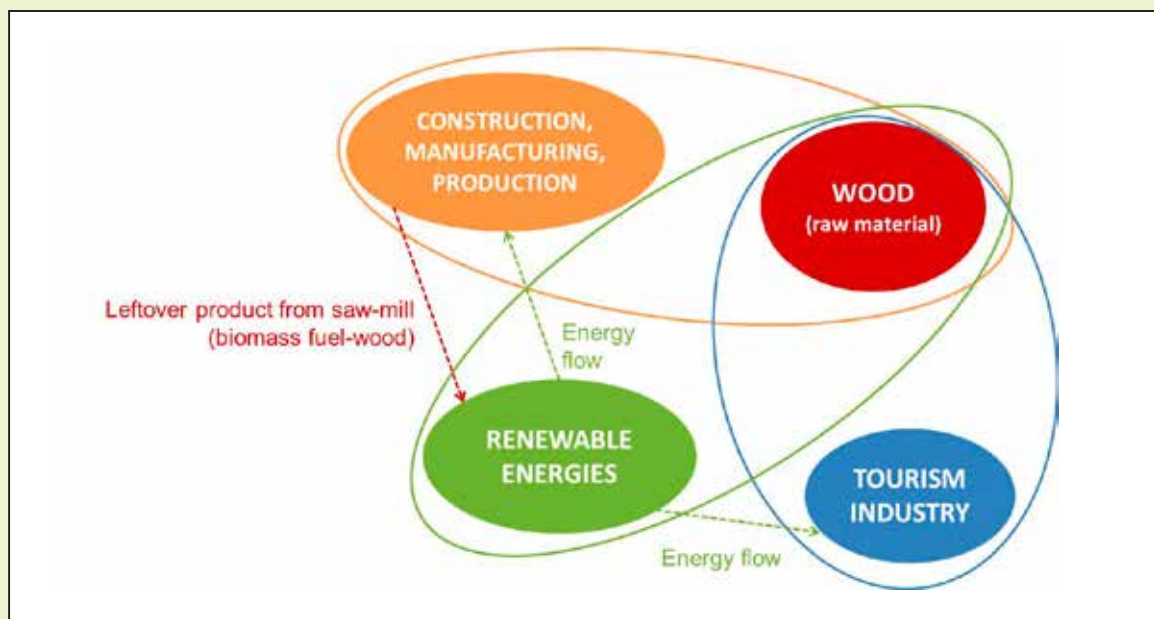
Lokalno gospodarstvo je v glavnem zasnovano na majhnih industrijskih in proizvodnih podjetjih (še posebej na področju gradbeništva, obrti) ter na turizmu (npr. Moos in Passeier / Moso in Passarina je tako imenovani Alpski dragulj¹⁷). Približno 95 % podjetij ima med enim in devetimi zaposlenimi. Medobčinsko sodelovanje (Intermunicipal cooperation – IMC) je že doseglo dobro raven (skupne upravne enote, poslovno združenje itd.) in obstaja pripravljenost, da se to sodelovanje razširi in poglobi.

EURAC research sledi pet-stopenjskemu procesu CLD kot je zasnovan v smernicah¹⁸ projekta COMUNIS in želi razviti vizijo medobčinskega CLD v dolini Passeier:

1. Opis konteksta: lokalni deležniki izpostavijo glavne izzive na pilotnem območju (dostopnost do doline, obseg težkega prometa, ozaveščanje za IMC, ponovna uporaba praznih zgradb in poslovnih con ter nedokončanih stavb).
2. Analiza: sledeča tri osrednja področja so bila analizirana z namenom ocenjevanja specifične situacije na pilotnem območju:
  - Profil lokacije: dostopnost, ekonomija, trg delovnih mest; človeški viri; ugled.
  - Medobčinsko sodelovanje: intenzivnost obstoječega sodelovanja; odnosi in pričakovanja deležnikov; pogoji na ravni političnega in pravnega okvirja.
  - Upravljanje prostora za poslovno uporabo: dostopno in raba prostora, pogoji prostorskega okvirja; cene zemlje.

17. <http://www.alpine-pearls.com/en/>

18. COMUNIS Project Consortium (2012). *Intermunicipal Cooperation for Strategic Steering of SME-oriented Location Development in the Alpine Space - Project Synthesis*. 34 p. Available on http://www.comunis.eu/downloads/COMUNIS_Synthesis_Booklet_EN.pdf/view

Slika 46: Izbrani regionalni potenciali (vezani na dejavnost) in njihove medsebojne povezave: možnosti za povečano sodelovanje v dolini Passeier.

Balanced Scorecard¹⁹ (BSC) je bil uporabljen kot analitična metoda, saj omogoča vizualizacijo trenutnega stanja pri zgoraj navedenih temah v diagramu in prikazuje možne razvojne poti (ciljna situacija). Rezultati pri BSC analizi so bili nadalje evalvirani v analizi prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti (SWOT analiza). Iz tega je nato bilo možno izpeljati regionalni potencial.

Ta korak se je končal s profilom medobčinske lokacije in je podal pregled obstoječega medobčinskega sodelovanja (za CLD in druge občinske naloge) ter podal je okvirne pogoje za (medobčinsko) upravljanje poslovnega prostora. Z lokalnimi deležniki so identificirali, podrobno razpravljali in analizirali bistvene gospodarske aktivnosti na pilotnem območju.

3. Razvoj: na osnovi identificiranih potencialov (slika 46) so razdelili možne razvojne poti/pristope za pilotno območje, razvili so inovativne rešitev in oblikovali priporočila.
4. Implementacija: z upoštevanjem že obstoječih struktur sodelovanja med občinami in med poslovnimi subjekti bo implementirana razvita strategija (izbrana razvojna pot) z lokalnimi deležniki tako, da pripravimo priporočila za organizacijske strukture in pravila, ki urejajo sodelovanje.
5. Evalvacije: periodični pregled implementirane strategije in izbrane razvojne poti bo pokazala napredek. Dodatno lahko ponovno izvedemo BSC in ga primerjamo s prejšnjo različico.

Na splošno okvirni pogoji in politični cilji za prihodnji razvoj na medobčinski ravni odražajo prednostne naloge EU zastavljene za leto 2020 (zelena rast za funkcionalna območja in zelena delovna mesta; uporaba obnovljivih virov energije). Prav tako so v skladu s cilji in strategijami Avtonomne pokrajine Bolzano-Južna Tirolska (krepitev IMC z uporabo skupnih struktur; ohranjanje gorskih občin, ki jih ogroža odseljevanje; doseganje ogljične nevtralnosti; povečanje regionalnega dodajanja vrednosti) in odseva cilje agencije Poslovna lokacija Gornje Poadižje/Južna Tirolska (zastavljen gospodarski fokus v majhnih regijah z namenom razvoja funkcionalnih območij; omejiti nadaljnjo uporabo prostora za komercialne/industrijske namene); odgovorni za naselitev poslovne dejavnosti in lokacijski marketing na Južnem Tirolskem.

Cilji na medobčinski ravni v dolini Passeier so:

- Povečati razširjenost in uporabo obnovljivih virov energije,
- Strateška uporaba (obstoječih) poslovnih virov za prihodnje naselitve podjetij
- Povečanje regionalne dodane vrednosti z zapiranjem regionalnih gospodarskih ciklov
- Vključevanje regionalnih prednosti pri aktivnostih lokacijskega marketinga
- Povečanje stopnje kakovosti življenja, da bi ohranili prebivalstvo in zaposlene.

19. Balanced Scorecard metoda je orodje za strateške dosežke, ki se na primer uporablja za oceno dosežkov določenih struktur ali organizacij.

Če upoštevamo to in še lokacijski profil, lahko identificiramo tri možne razvojne poti: širitev lesne dejavnosti in njena medsebojna povezanost z drugimi sektorji, povečana proizvodnja in uporaba obnovljivih virov energije (npr. vodna energija, biomasa) in integracija turizma in kmetijstva.

Področje aktivnosti »les« si bomo pogledali bolj podrobno (slika 46). Zaradi obstoječega sodelovanja in organizacije poslovanja in lastnikov gozdov na lesnem sektorju ter prevlade lesno-predelovalnih podjetij je cilj, da še nadalje valorizirajo to dejavnosti v dolini Passeier²⁰.

Možni ciljno usmerjeni ukrepi za medobčinsko sodelovanje in sodelovanje med podjetji so:

- Vlaganja v oblikovanje inovativnih objektov (npr. pohištvo, igrače, javno/zasebne gradnje, itd.)
- Mednarodni natečaji, ki bi privlačili zunanje inovacije (arhitekti, oblikovalci, planerji) in pozornost usmerjena na območje.
- Gradnja nove ali širitev stare žage v dolini za predelavo in skladiščenje lokalnega lesa.
- Identificiranje in naselitev podjetij in storitev, ki jih primanjkuje v lokalni lesni vrednostni verigi, da bi pridobili višjo raven predelave (npr. biomasa (les kot gorivo) kot surovina za obnovljivo energijo).
- Če sledimo ideji ustvarjanja »lesnega sveta« v dolini, želimo prebivalce in obiskovalce senzibilizirati za lokalni les in predstaviti različne vrste uporabe lesa (npr. tudi pri javnih in zasebnih gradnjah)
- Uporaba obstoječih delovnih skupin lastnikov goz-

dov in podjetnikov, ki bi sledili tem aktivnostim.

Prav tako so bila identificirana druga področja aktivnosti, za katere smo razvili priporočila: na splošno se predlaga za vsa področja delovanja ustvarjanje regionalnih partnerstev za ustvarjanje dodane vrednosti, ki bi vključevali tako ekonomske faktorje kot tudi javne/administrativne deležnike. Da bi zadostili povečani potrebi po lokalnih/regionalnih proizvodih s strani turistov in lokalnega prebivalstva, priporočamo nadaljnje preučevanje turizma s kmetijstvom in dodajanje vrednosti kmetijskim proizvodom, prav tako pa tudi razvoj inovativnih oblik turizma in sodelovanja med hoteli. Začetek medobčinskega kampanje sodelovanja in obveščanja o prednostih in slabostih IMC-jev lahko pomaga premostiti predsodke med prebivalstvom o sodelovanju preko občinskih meja. Predlaga se redno izvajanje poslovnih anket, da bi pridobili pregled potreb po zemlji za poslovne namene v vseh občinah in ponujanje pobud za uporabo opuščenih obstoječih industrijskih/poslovnih struktur. Prav tako se priporoča začeti razpravo v podjetjih o medposlovni logistiki, ki bi izboljšala dostopnost in mobilnost za dnevne migrante in prispevala h koordinaciji prometa v dolini. Razširitev medobčinskega in medagencijskega sodelovanja pri usposabljanju in srednješolskem izobraževanju bi bilo potrebno nadaljevati in senzibilizirati mlade za obrtniško dejavnost in druge poklice ter ohraniti tradicionalne poklice in proizvodne metode.

Spletna povezava:

www.comunis.eu

20. Strukturirana evalvacija rezultatov delavnice "Quo Vadis Passeiertal?" izvedena 03.02.2012 v EURAC Bozen/Bolzano.

5. PREBIVALSTVO IN STORITVE

Pogoji in izgledi za blaginjo se močno spreminjajo na ravni Evrope in Alp. Te spremembe so tako vzrok in posledica širših demografskih sprememb in nove dinamike pri populaciji. Slednje predstavlja velike izzive za načrtovanje in napovedovanje primerne varstva in storitev kot odgovor na prihodnje potrebe. Povišanje deleža starejšega prebivalstva, splošno vidno na ravni Alp, je povezano s pričakovanjem, da bo v prihodnosti vedno več starejših živel samih tako, da neformalna nega drugih članov gospodinjstva ne bo na voljo. Še več, povečana participacija žensk pri delovni sili bo igrala pomembno vlogo pri zmanjšanju ponudbe neformalne nege. Posledično postaja vedno večja prioriteta profesionalno socialno varstvo in podpora neodvisnemu bivanju. Zdravstveno stanje prebivalstva bo v prihodnosti močno odvisno od sedanjega zdravstvenega vedenja (Evropska komisija, 2006).

Starost stalnega prebivalstva igra ključno vlogo pri določanju obsega socialnega varstva in sprejemljivih socialnih pogojev. Ta fenomen smo že obravnavali v 2. poglavju, kjer je v tabeli 4 pokazana povezava med prebivalstvom v starosti nad 65 let z otroki pod 15 let oziroma koliko oseb v starosti za upokojitev je na vsakih sto otrok ali mladostnikov. Ta podatek prikazuje povezavo med dvema skupinama v prebivalstvu: tisti, ki dokončno več ne delajo in mladimi, ki bodo delali v prihodnosti. Na podlagi tega je mogoče predvidevati kakšno vrsto demografskega trenda bo po vsej verjetnosti doživela neka občina in kakšno infrastrukturo (npr. šole in ustanove za nego starejših) bo potrebovala v prihodnosti. Čeprav je ta splošni fenomen razširjen po vseh evropskih državah, je staranje prebivalstva posebej vidno v Alpah in to še posebej v osrednjem delu Alp. To zahteva poglobljen razmislek o načinu zagotavljanja storitev splošnega pomena za te prebivalce v prihodnosti.

5.1 USTANOVE ZDRAVSTVENEGA VARSTVA

Zdravje je pomembna prednostna naloga evropske družbe, ki pričakuje varstvo pred boleznimi in obolenji. Kljub vsemu je zdravstveno stanje prebivalstva težko meriti, saj je med posamezniki, prebivalstvom, kulturami ali celo skozi

čas težko najti skupno definicijo (Eurostat, 2010). Še več, kazalniki zdravja so izrecno vezani na koncept »kakovosti življenja«.

Na splošno gorska območja pesti velika neenakost na področju ponudbe socialnega in zdravstvenega varstva. Gorska območja so na področju dostopa do zdravstvenega varstva zaznamovana s specifično geografijo. Glede na navedeno je treba razlikovati med prebivalstvom, ki živi v turističnih krajih in dolinah, ki se lahko zanese na več komunikacijskih možnosti in ki je v relativno ugodnem položaju glede ponujenega zdravstvenega varstva in med gorskim prebivalstvom, kjer so značilna razpršena naselja, izolirane vasi in slabša dostopnost.

Zdravstveni sistemi – skupne povezave ustanov in dejanj, katerih prednostni namen je spodbujati, obnavljati in ohranjati zdravje (Svetovna zdravstvena organizacija, 2000) – so vedno bolj prepoznani kot ključ do boja proti boleznim in izboljšanju zdravstvenega stanja prebivalstva. Število postelj, ki jih potrebuje sistem zdravstvenega varstva v državi, je odvisen od številnih faktorjev, med drugim od bolezenskih vzorcev in dostopnosti alternativne oskrbe.

Če želimo analizirati dostopnost zdravstvenih storitev, lahko upoštevamo število bolnišničnih postelj za običajni sprejem (bolnišnične postelje, ki jih uporabljamo za sprejem za vsaj eno noč) na 1.000 prebivalcev. Ta kazalnik nam pokaže tako ustvarjeno potrebo kot tudi faktorje na strani ponudbe ter obseg fizičnih, finančnih in drugih ovir do zdravstvenega varstva (Svetovna banka, 2013). Dostopnosti storitev zdravstvenega varstva, ki primerja sposobnost bolnišnic v povezavi s splošnim številom prebivalstva se pogosto uporablja za mednarodne in nacionalne primerjave. Da bi lahko primerjali te kazalnike med občinami v Alpah je priporočljivo uporabiti definicijo za podatkovni niz kot je sistem klasifikacije po računih²¹ (Svetovna zdravstvena organizacija, 2011). Po tej definiciji so bolnišnične postelje definirane kot javne in zasebne, redno vzdrževane, opremljene z osebjem in takoj na voljo za nego redno sprejetih bolnikov²². Eden izmed glavnih današnjih trendov, tako na evropski ravni kot tudi na ravni Alp, je zmanjšanje števila bolnišničnih postelj, ki so na voljo za državljane. Glavni razlog za zmanjšanje števila bolnišničnih postelj je zlasti skrajšanje dolžine bivanja v bolnišnici (npr. Italija ima najvišjo stopnjo pri najkrajših

21. Od leta 2006 OECD, EUROSTAT in WHO intenzivno sodelujejo pri pregledu sistema metodologije zdravstvenih računov s strokovnim znanjem in prispevki zdravstvenih računovodij po celem svetu. Ta proces je vodil do izdaje novega priročnika oktobra 2011: SHA 2011.

22. Vključuje: postelje v vseh bolnišnicah, vključno s splošnimi bolnišnicami, bolnišnicami za duševno zdravje in zlorabo ter druge specialistične bolnišnice; zasedene in nezasedene postelje. Izvzete so: začasne postelje, postelje v negovalnih in bivalnih ustanovah.

bivanjih in primerov »dnevni bolnišnic«). Nadaljnji razlog izhaja iz finančnih omejitev med 1990-imi leti, kjer je vsepovsod prišlo do racionalizacije sistemov zdravstvenega varstva (Alpska konvencija, 2012). Povišano potrebo po zdravstvenem varstvu za starejše, številni izmed njih imajo kronične bolezni in invalidnost, se v večini primerov rešuje na način, da se prenese postelje za akutno ali psihiatrično nego na dolgotrajno nego. Zaradi česar število bolnišničnih postelj še nadalje pada (Eurostat, 2006). Ta fenomen je še posebej očiten v italijanskem delu alpskega območja.

Ker je oddaljenost najpomembnejši kriterij za bolnike, ko se odločajo o bolnišnici (Tappeiner in dr., 2008) sta prostorska in časovna bližina do najbližje bolnišnice pomemben kazalnik za zagotavljanje zdravstvenih storitev ter za

uspešnost zdravljenja bolnikov. Razporeditev ambulantnih postaj, pa naj bodo centralizirane ali decentralizirane, dostopnost ambulantnih storitev po zraku ali tehnična opremljenost ambulantnih postaj so še nadaljnji dejavniki. Vendar ostajajo kratke razdalje do storitev ali potovalni čas do tja najpomembnejši faktor. Na območjih, kjer so zdravniki relativno skopo zastopani, so prebivalci gora soočeni z dodatnimi težavami pri dostopu do specializiranega in tehničnega zdravstvenega varstva. V nujnih primerih so tako splošni zdravniki ali farmacevti edino strokovno osebje, ki je na razpolago. Le ti se soočajo z občutno povečanimi odgovornostmi v primerjavi s kolegi v urbanih območjih (Smirou, 1984). Več podrobnosti o dostopnosti do bolnišnic je razvidno iz tematske analize »Poročilo o bolnišnicah na območju Alp«.

Nacionalni prispevki

AVSTRIJA

Na splošno je v Avstriji zdravstven varstvo močno koncentrirano na bolnišnice: v primerjavi z drugimi evropskimi državami je Avstrija med vodilnimi pri številu bolnišničnih postelj, odpustov iz bolnišnic in zdravnikov.

V Avstriji se podpora pri zdravstvenem varstvu – tukaj prikazano kot dosegljivost bolnišnične nege in družinskih oz. osebnih zdravnikov – samo malo razlikuje med alpskim in nealpskimi regijami.

Četudi se večina bolnišnic nahaja znotraj območja Alp (140 in 128) se število bolnišničnih postelj na 1.000 prebivalcev nekoliko razlikuje (7,6 postelje na 1.000 v alpskih regijah, 7,9 v nealpskih regijah).

Nadaljnja majhna razlika se vidi pri zdravnikih splošne medicine: tukaj imamo 74 družinskih zdravnikov s svojo zasebno ambulanto na 100.000 prebivalcev v alpskih regijah in nekoliko več, 79 družinskih zdravnikov v nealpskih regijah Avstrije.

	Območje Alp	Ne-alpsko območje	Avstrija - skupaj
Bolnišnice	140	128	268
Bolnišnične postelje	25.262	40.075	65.337
Bolnišnične postelje na 1.000 prebivalcev	7,6	7,9	7,8
Splošni zdravniki z zasebno ordinacijo ("osebni ali družinski zdravniki") na 100.000 preb., leto 2013)	74	79	77

Tabela 45: Kazalnik zdravstvenega varstva v Avstriji, 2011 in 2013.

FRANCIJA

Za francoske Alpe lahko rečemo, da so dobro opremljene glede zdravstvenih ustanov, četudi to v gorskih območjih pomeni daljšo razdaljo in čas do prihoda v te ustanove. Število zdravnikov splošne medicine, ustanov za kratkotrajno in dolgotrajno zdravstveno in bivanjsko nego na 1.000 prebivalcev je zelo blizu nacionalnim stopnjam. To je deloma

povezano s prisotnostjo številnih ljudi, ki nimajo tukaj stalnega bivališča, in so tukaj v času počitnic in v najbolj turističnih delih območja.

	Fr. Alpe	Francija
% preb. oddaljen več kot 30 minut od bolnice (kratkotrajna nega)	5,1	1,3
Število splošnih zdravnikov na 1000 prebivalcev	11	10
Ustanove za dolgotrajno nego z bivanjem*	30	*
% preb. oddaljen več kot 30 min. od ustanov z dolgotrajno nego	12,3	6,5

Tabela 46: Kazalniki zdravstvenega varstva za Francijo, 2010.

* število postelj v teh ustanovah ni na voljo

ITALIJA

Sistem zdravstvenega varstva v Italiji je v glavnem javni sistem (obstaja nacionalni sistem zdravstvenega varstva) ter je zasnovan regionalno: 19 regij in 2 avtonomni provinci imajo odgovornost za organizacijo in izvedbo zdravstvenih storitev preko lokalnih zdravstvenih enot. Vsaka regija ima veliko avtonomije pri definiciji in organizaciji svojega regionalnega sistema zdravstvenega varstva, torej so komentarji o teh podatkih samo smiselni, če upoštevamo regionalni vidik.

Število postelj predstavlja seštevek postelj za različne vrste specialne nege in lahko torej prekrije določene razlike na določenih območjih. Zaradi navedenega števila postelj ni najboljši kazalnik sposobnosti zdravstvenega sistema, saj postelja prispeva samo k zdravstvenemu varstvu, če je podprta z ustrezno mešanico osebja in opreme (McKee M., 2003).

Bolnišnice lahko služijo številnim bolnikom, ki živijo izven občin, kjer se nahajajo – včasih je to sosednje območje. V vseh italijanskih regijah so se kazalniki za bolnišnične potrebe in ponudbo v zadnjih letih znižali, dejansko so številni ukrepi bili izvedeni preko nacionalnih (PATO PER LA SALUTE - triennio 2010-2012 http://www.salute.gov.it/portale/temi/p2_6.jsp?lingua=italiano&id=1299&area=programmazioneSanitariaLea&menu=vuoto) in regionalnih zakonov, ki so spodbujali boljše celostno mrežo med stacionarno, ambulantno nego in preventivo. Pri načrtovanju ustanov za zdravstveno varstvo za obdobje 2012-2014 je vlada predvidela zmanjšanje števila bolnišničnih postelj, na 3,7 postelje na 1.000 prebivalcev za vse regije (0,7 za rehabilitacijo in dolgotrajno nego) (Nacionalni zakon št. 135/2012). 2010 je znašalo nacionalno povprečje 3,7 na 1.000 prebivalcev: dostopnost bolnišničnih postelj v regijah z alpskimi občinami je bila višja kot pa pri drugih (3,9 na 1.000 in 3,5 na 1.000 preb.) (glej tabelo 47).

Regije	Število postelj v bolnicah (absolutne vrednosti)	Povprečje prebivalstva - 2010	Število bolnišničnih postelj na 1.000 prebivalcev
Regije z alpskimi občinami	88.293	22.786.458	3,9
Regije brez alpskih občin	128.293	36.490.958	3,5
Italija	216.586	59.277.416	3,7

Tabela 47: Bolnišnične postelje na 1.000 preb. v regijah z in brez alpskih občin – Italija, leto 2010.

Če upoštevamo alpske občine v Italiji, lahko najdemo bolnišnične postelje v petih izmed skupno šestih regij (Furlanija - Julijska Krajina, Lombardija, Piedmont, dolina Aosta in Veneto. Regija Ligurija je edina, ki nima bolnišnic v alpskih občinah) in v dveh avtonomnih pokrajinah (Bolzano - Južna Tirolska in Trento), kjer skupno obstaja 12.384 postelj, ki so na voljo za 4.339.637 prebivalcev: stopnja je 2,9 na 1.000 prebivalcev. Prav tako smo zaznali, da imajo bolnišnice v Alpah slabšo dostopnost na prebivalca kot pa ostale občine v isti regiji (4,2 na 1.000 prebivalcev) (glej tabelo 48).

23. Avtonomni provinci Bolzano in Trento ter regija Valle D'Aosta se v celoti nahajajo znotraj Alp.

Regije z alpskimi občini v Italiji	Alpske občine			Ostale občine		
	Bolnišnične postelje	Prebivalstvo	Št. postelj na 1000 prebivalcev	Bolnišnične postelje	Prebivalstvo	Št. postelj na 1000 prebivalcev
Piemonte	2.510	874.378	2,9	15.014	3.488.797	4,3
Valle d'Aosta	480	126.724	3,8	0	0	-
Lombardia	2,689	1.280.325	2,1	35.512	8.352.087	4,3
N. P. Bolzano - Südtirol	2,038	500.065	4,1	0	0	-
N. P. Trento	2,189	520.641	4,2	0	0	-
Veneto	1.860	1.255.239	1,5	15.584	3.591.707	4,3
Furlanija - Julijska krajina	618	218,111	2,8	3.816	1.003.098	3,8
Liguria	0	84.796	-	5.983	1.490.492	4,0
Skupaj	12.384	4.339.637	2,9	75.909	17.926.180	4,2

Tabela 48: Bolnišnične postelje na 1.000 prebivalcev v regijah z alpskimi občini – Italija – leto 2010.

V Liguriji ni bolnišnic za prebivalce alpskih občin, vendar obstajajo bolnišnične postelje na 1.000 prebivalcev v drugih občinah. Celo v drugih štirih regijah je manj bolnišničnih postelj v alpskih občinah kot pa v preostalih občinah (Piedmont 2,9 na 1.000 prebivalcev, Lombardija 2,1 na 1.000 prebivalcev, Veneto 1,5 na 1.000 prebivalcev nasproti 4,3 na 1.000 prebivalcev in Furlanija – Julijska krajina 2,3 proti 3,8)

Razvoj svetovnega prebivalstva gre v smeri staranja zaradi povišane pričakovane življenjske dobe in zmanjšanja rodnosti. Te demografske spremembe povzročajo višji delež starejših in zelo starih oseb, kar vodi do novih vzorcev smrtnosti in obolevnosti, kot je povišano število degenerativnih in pogosto večkratnih ter kroničnih bolezni. Ti trendi napovedujejo povišanje potrebe po dolgotrajni negi (long-term care – LTC). LTC se običajno zagotavlja za ljudi s fizično ali duševno invalidnostjo, za šibke starejše in ljudi, ki potrebujejo podporo pri obvladovanju vsakdana ter se zdijo nesposobni skrbeti zase brez pomoči drugih. LTC vključuje skupek storitev – tako zdravstvenih kot nezdravstvenih – namenjenih ljudem s kroničnimi boleznimi, fizičnimi ali duševnimi invalidnostmi. Tako v Italiji kot v drugih državah je hitro staranje prebivalstva povezano z razvojem Nacionalnih sistemov zdravstvenega varstva (National Health Service – NHS), ki od ustvarjalcev politike zahtevajo več informacij o dolgotrajnih storitvah, da bi tako sprejeli specifične strategije, ki obravnavajo zdravstvene potrebe in prihodnja pričakovanja vezana na staranje.

V Italiji so tisti, ki ponujajo tudi zdravstvene storitve, obravnavani kot bivanjske ustanove z dolgotrajno nego. Italija je 2011 imela 7.119 ustanov za dolgotrajno bivanjsko nego s skupno 281.082 posteljami (4,7 ‰ prebivalca). 46 ‰ ustanov za dolgotrajno bivanjsko nego se nahaja na območju Alp (3.261 ustanov) s skupno 162.198 posteljami (12 ‰ prebivalcev) medtem ko je v izbranih alpskih občinah 892 (12,5 ‰ italijanskih bivanjskih ustanov) ustanov istega tipa z 41.185 posteljami (10 ‰ prebivalcev). Kazalniki kažejo, da imajo alpske občine večjo ponudbo ustanov za bivanjsko dolgotrajno nego kot pa druge italijanske regije. Stopnje uporabnikov teh ustanov so višje za vse starostne skupine v alpskih občinah kot pa sto stopnje na ravni Italije; so pa nižje od kalkuliranih v alpskih regijah. Delež uporabnikov v starosti 0-17 let je 0,6 ‰ prebivalca (0,6 ‰ prebivalca na nacionalni ravni in 0,9 ‰ prebivalca na regionalni ravni), odrasli uporabniki storitev predstavljajo 1,87 ‰ prebivalca (1,3 ‰ na nacionalni ravni in 2,8 ‰ prebivalca na regionalni ravni). Stopnja starejših uporabnikov je najvišje, kar je povezano s specifično izbiro bivanjskih ustanov, LTC ustanov in povezano tudi s procesom staranja, ki smo ga razložili v uvodu. Starejši uporabniki predstavljajo delež 37,8 ‰ prebivalca (17,6 ‰ prebivalca na nacionalni ravni in 47,3 ‰ prebivalca na regionalni ravni) in tisti, ki so stari 80 in predstavljajo delež 59,2 ‰ prebivalca (43,9 ‰ prebivalca na nacionalni ravni in 124,4 ‰ prebivalca na regionalni ravni).

Zdravniki splošne medicine (general practitioner – GP) zdravijo akutna in kronična obolenja, zagotavljajo preventivno nego in zdravstveno izobraževanje za bolnike. GPji so splošno gledano fokusne točke primarne nege, kar je tista sto-

pnja nege, ki je bila v zadnjih 30 letih v središču številnih reform in sprememb, ki so predvsem temeljile na²⁴:

- uvedbi splošne zdravniške prakse oz. družinske medicine kot medicinske specializacije v nekaterih državah;
- spodbujanju ustanavljanja skupinskih praks;
- spodbujanju timskega dela med različnimi zdravstvenimi strokami; z delegiranjem nalog, ki so jih tradicionalno izvajali zdravniki na medicinske sestre in druge zdravstvene poklice;
- uvedbi dodatnega plačila za še posebej zaželeno storitve (na primer; cepljenje) in delna plačila na prebivalca za subvencioniranje cene storitve;
- povečanju obsega storitev, ki se jih zagotavljajo v okviru osnovne medicinske oskrbe (npr. storitve za duševno zdravje ter manjši operativni posegi, ki so na voljo na občinski ravni);
- krepitvi vloge splošnih zdravnikov (npr. tako da so ponudniki primarne zdravstvene oskrbe odgovorni za nakup storitev za svoje bolnike; z uvedbo načela »denar sledi bolniku«; ali z omejevanjem dostopa do sekundarne ali terciarne nege brez napotnice).

Vloga splošnih zdravnikov se lahko od države do države močno razlikuje zaradi različne organizacije sistema zdravstvenega varstva²⁵.

Lokalne enote zdravstvenega varstva (LHU) izvajajo primarno nego, bolnišnično nego, javno zdravje, zdravje pri delu in zdravstveno oskrbo vezano s socialnim varstvom. V primarni negi igrajo splošni zdravniki osrednjo vlogo: oni vzpostavijo dostop do storitev zdravstvenega varstva s predpisovanjem zdravil, obiskov pri specialistih, diagnostičnimi testi, laboratorijskimi testi in sprejemi v bolnišnice znotraj Nacionalnega sistema zdravstvenega varstva. Še več, Italija je ena redkih držav, kjer je primarna oskrba za otroke zaupana družinskemu pediatru. To pomeni, da imajo splošni pediatri enak status kot splošni zdravniki za populacijo do 14 leta. Bolniki se morajo prijaviti pri zdravniku splošne medicine, katerega seznam še ni dosegel maksimalnega števila bolnikov (1.500 za splošne zdravnike in 800 za pediatre). Večina splošnih zdravnikov v Italiji deluje v zasebnih ordinacijah, četudi so osrednja vlada in regije ponudili ekonomske spodbude za skupinske ordinacije in večjo integracijo med splošnimi zdravniki ter drugimi zdravstvenimi storitvami, socialnim varstvom, nego na domu, zdravstvenim izobraževanjem ter okoljskimi zdravstvenimi storitvami. Najnovejša zakonodaja spodbuja multidisciplinarnе ekipe, da delajo na tri načine: v okviru skupine za osnovno zdravstveno preskrbo, kjer splošni zdravniki iz različnih ordinacij med sabo delijo klinične izkušnje, razvijajo smernice in sodelujejo v delavnicah, ki ocenjujejo delo; v mreži skupin za osnovno zdravstveno preskrbo, kjer so funkcije enake, vendar sistem omogoča, da splošni zdravniki dostopajo do iste elektronske kartoteke istega bolnika; napredne skupne ordinacije, kjer si splošni zdravniki delijo isto pisarno in sistem bolniških kartotek ter lahko bolnikom ponudijo več kot pa samo individualno oskrbo. Zakonodaja prav tako spodbuja boljšo integracijo zdravja in storitev socialnega varstva z namenom prenesti dolgotrajno nego iz institucionalnih storitev na lokalne storitve nege in s poudarkom na negi na domu. Načrt nege na domu za lokalne skupnosti je bil ustanovljen kot del Nacionalnega zdravstvenega načrta za obdobje 1998-2000 in vzpostavlja mrežo nege na domu, ki vključuje kompetence medinskih sester, splošnega zdravnika ter zdravnika specialista z upoštevanjem potreb družine. Splošni zdravniki nadzorujejo mrežo domače nege, se povežejo s socialnimi delavci in drugimi sektorji nege ter so odgovorni za rezultate pri bolniku.

Statistični podatki, ki so v tem poročilu navedeni za področje delovanja splošnih zdravnikov, se nanašajo na splošne zdravnike in pediatre.

V Italiji je bilo leta 2010 53.596 splošnih zdravnikov s svojimi ordinacijami (45.878 osebnih zdravnikov in 7.718 pediatrov), 9,7 na 10.000 prebivalcev. V regijah z alpskimi občinami je število splošnih zdravnikov primerljivo z nacionalno ravno, razen v Avtonomni pokrajini Bolzano - Južna Tirolska, kjer je na 10.000 prebivalcev 6,9 splošnega zdravnika (tabela 49). Kot omenjeno zgoraj, so v Italiji zdravstvene storitve organizirane na regionalni ravni in jih zagotavljajo LHU-ji. Zato lahko ponudbo storitev splošnih zdravnikov analiziramo na ravni LHU-jev. Alpske občine spadajo k 9 LHU-jem v regiji Veneto, 8 v Piemontu, 7 v Lombardiji, 4 v Furlaniji-Juljski krajini, 2 v Liguriji in 1 LHU v dolini Aoste, v Avtonomni pokrajini Bolzano - Južna Tirolska in Avtonomni pokrajini Trento. V teh LHU-jih obstaja višja variabilnost pri razporeditvi splošnih zdravnikov: najnižje vrednosti so poleg Avtonomne pokrajine Bolzano - Južna Tirolska, zabeležene tudi v Lombardiji v LHU-ju province Brescia (7,5 na 10.000 prebivalcev) in v LHU Vallecamonica-Sebino (7,4); najvišje vrednosti so bile zabeležene v Venetu v LHU Bassano del Grappa (12,2) in v Bussolegno (10,1), medtem ko je LHU zahodne Furlanije imela 10 splošnih zdravnikov na 10.000 prebivalcev.

24. OMS, Bureau régional pour l'Europe, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/primary-health-care/data-and-statistics>.

25. The Commonwealth Fund, *International Profiles of Health Care Systems*, 2012, Novembre 2012.

Regija	Naziv LZE	Število alpskih občin	Splošni zdravniki	Otroški zdravniki	Skupaj splošni zdravniki	Splošni zdravniki na 10.000 prebivalcev
PIEMONTE			3335	445	3780	9,2
010203	TO3	80	431	64	495	9,5
010204	TO4	68	372	62	434	9,8
010206	VC	38	137	16	153	9,3
010207	BI	54	133	15	148	9,2
010208	NO	5	246	33	279	8,8
010209	VCO	82	130	15	145	8,5
010210	CN1	129	299	43	342	8,3
010211	CN2	27	116	16	132	8,2
VALLE D'AOSTA			90	18	108	8,4
020101	AOSTA	74	90	18	108	8,4
LOMBARDIA			6504	1154	7658	8,5
030301	A.S.L. DELLA PROVINCIA DI BERGAMO	140	688	127	815	8,1
030302	A.S.L. DELLA PROVINCIA DI BRESCIA	62	688	127	815	7,5
030303	A.S.L. DELLA PROVINCIA DI COMO	91	379	61	440	8,6
030305	A.S.L. DELLA PROVINCIA DI LECCO	46	218	44	262	8,0
030313	A.S.L. DELLA PROVINCIA DI SONDRIO	78	141	17	158	9,0
030314	A.S.L. DELLA PROVINCIA DI VARESE	57	602	116	718	9,5
030315	A.S.L. DI VALLECAMONICA-SEBINO	42	67	9	76	7,4
P.A. BOLZANO			272	58	330	6,9
041201	AZ. SANITARIA DELLA P.A. DI BOLZANO	116	272	58	330	6,9
P.A. TRENTO			395	80	475	9,7
042101	TRENTO	217	395	80	475	9,7
VENETO			3486	569	4055	8,9
050101	BELLUNO	51	95	13	108	9,5
050102	FELTRE	18	57	10	67	9,1
050103	BASSANO DEL GRAPPA	20	123	24	147	12,2
050104	THIENE	21	131	21	152	8,1
050105	ARZIGNANO	10	125	22	147	8,6
050107	PIEVE DI SOLIGO	13	156	25	181	9,2
050108	ASOLO	11	164	30	194	9,6
050120	VERONA	12	330	61	391	8,4
050122	BUSSOLENGO	15	204	39	243	10,1
FRIULI VENEZIA-GIULIA			969	122	1091	9,9
060102	ISONTINA	6	105	16	121	9,2
060103	ALTO FRIULI	42	67	6	73	9,9
060104	MEDIO FRIULI	19	280	34	314	9,7
060106	FRIULI OCCIDENTALE	25	224	34	258	10,0
LIGURIA			1313	168	1481	9,2
070101	IMPERIESE	42	167	23	190	8,8
070102	SAVONESE	40	228	25	253	8,9
ITALIA			45878	7718	53596	9,7

Tabela 49: Splošni zdravniki v lokalnih zdravstvenih enotah z alpskimi občinami (2010)

Poročilo o bolnišnicah na območju alp

Alessandro Cimbelli and Laura Murianni
 ISTAT - Italijanski nacionalni institut za statistiko

Splošni cilj te tematske analize je bil ovrednotiti čas in oddaljenost po cesti iz vseh 1745 alpskih občin do najbližje bolnišnice. Na območju italijanskih Alp obstaja skupno 114 bolnišničnih ustanov znotraj območja Alp. Ceste in čas med njimi (občine-bolnišnice) lahko izračunamo preko specifičnih spletnih storitev s pomočjo vektorske mreže cest in nekaterih orodij za mrežne analize, ki so vključene v GIS sistem.

Opis postopka

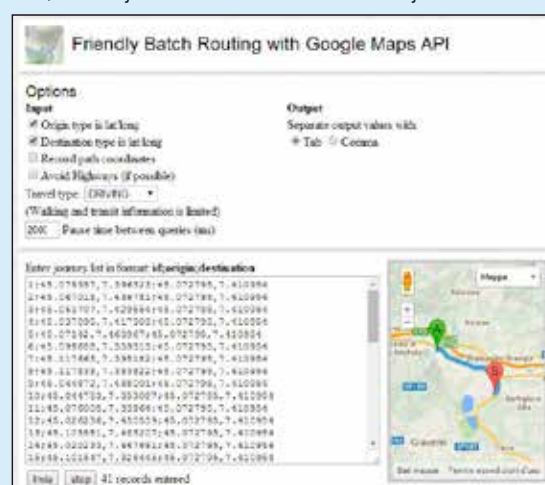
Analiza je bila izvedena s pomočjo prostih ali odprtih podatkovnih nizov in spletnih storitev. Informacije o bolnišničnih ustanovah na območju Alp so bile pridobljene brez geografskih koordinat ampak z naslovi ulic. Tako je bila prva naloga izvesti geokodiranje vseh bolnišnic s storitvijo geokodiranja, ki jo ponuja sledeča spletna stran <http://www.findlatitudeandlongitude.com/>.

Po nekaj poskusih je bil format naslov, ki je zmanjšal napake v procesu geokodiranja, sledeč: <ime bolnice>, <ime kraja>, <naslov ulice>, < številka>, <poštna številka> - <občina> (<pokrajina>). Dobljena točnost geografskih koordinat je znašala več kot 60 % primerov, relativno z občino in deluje bolje za druge zapise, ki so dosegli »najvišjo natančnost« za 15 bolnic znotraj 114. Geografske koordinate 1746 alpskih občin smo izpeljali z upoštevanjem točke znotraj glavnega urbanega naselja v vsaki upravni enoti. Ko smo pridobili geografske koordinate bolnišnic in občin, je bilo možno evalvirati njihovo medsebojno časovno in prostorsko razdaljo. Ta naloga je bila zelo zahtevna kar zadeva procesiranje podatkov, če uporabimo celoten set podatkov brez poenostavitve. Razdalja/časovna matrica sta bili pod temi pogoji $114 \times 1746 = 199044$ vrednosti. Če uporabimo spletno storitev za to nalogo, potem moramo upoštevati omejitve z maksimalnim številom povpraševanj na dan/sekundo (z Google Maps Api: 2500 zahtevkov vsakih 24, 10 na sekundo). Torej brez upoštevanja implementacije mrežnih funkcij na GIS računalniškem programu ter z internim procesiranjem cestnih grafov je potrebno vključiti določene poenostavitve, da bi zmanjšali število vseh možnih vrednosti pri zaključkih.

Za vsako bolnišnico smo upoštevali samo 100 najbližjih občin (bližina je bila zasnovana kot razdalja v ravni črti). Matrico smo na ta način zmanjšali na $100 \times 114 = 11400$ vrednosti in jo izdelali s pomočjo funkcije vektorske analize pri QGIS. Izbor najbližjih sto naselij je samo enostavni način, da izvzamemo najbolj odročna naselja, ni pa to upoštevano kot resnična oddaljenost po cesti. Z Google Maps API, ki je bila izvedena v programu Friendly Batch Routing²⁶ (FBR) in jo je naredila Univerza v Luxemburgu, je bilo možno evalvirati čas potovanja in oddaljenost po cesti med občinami in bolnišnicami. Zahtevani format je sledeči:

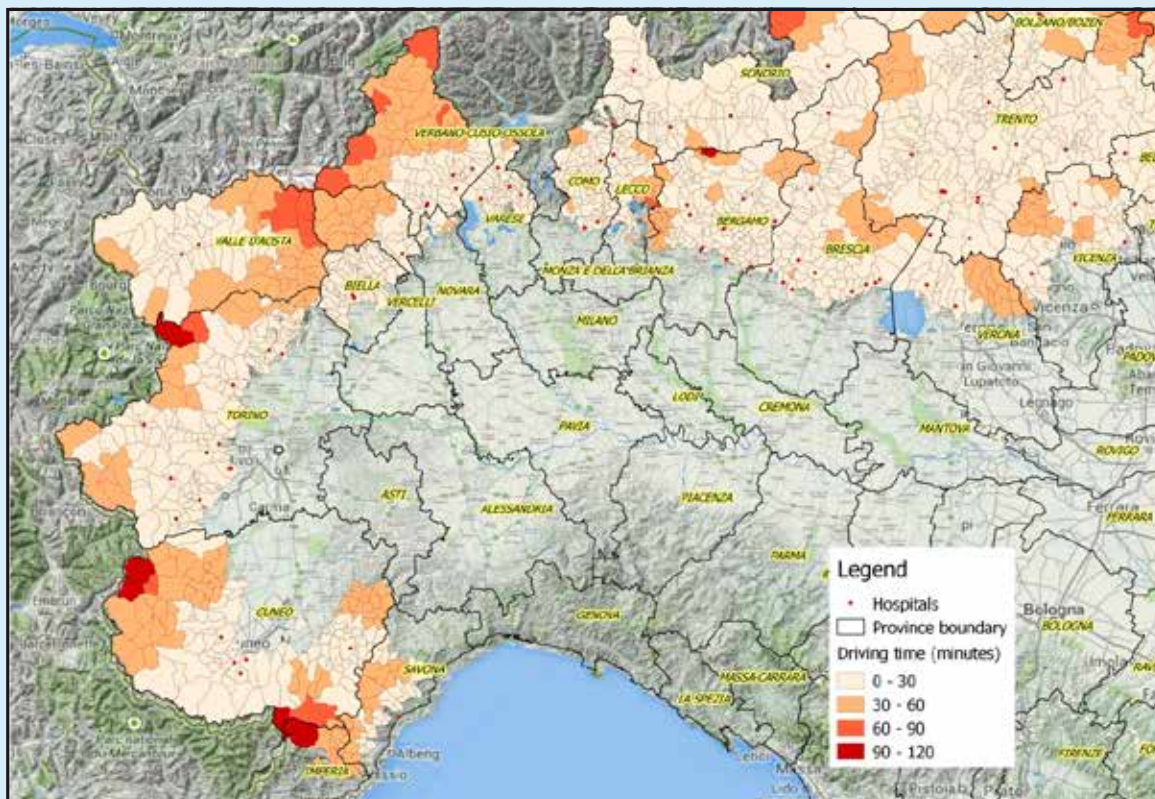
< id zapisa>; <širina_izhodišča>, <dolžina_izhodišča>; <širina_cilja>, <dolžina_cilja >

In v zaključku smo pridobili tri dodatna polja iz programske opreme kot lokalna spletna storitev : <čas(sekunde)>, <oddaljenost(metri)>, <koraki>

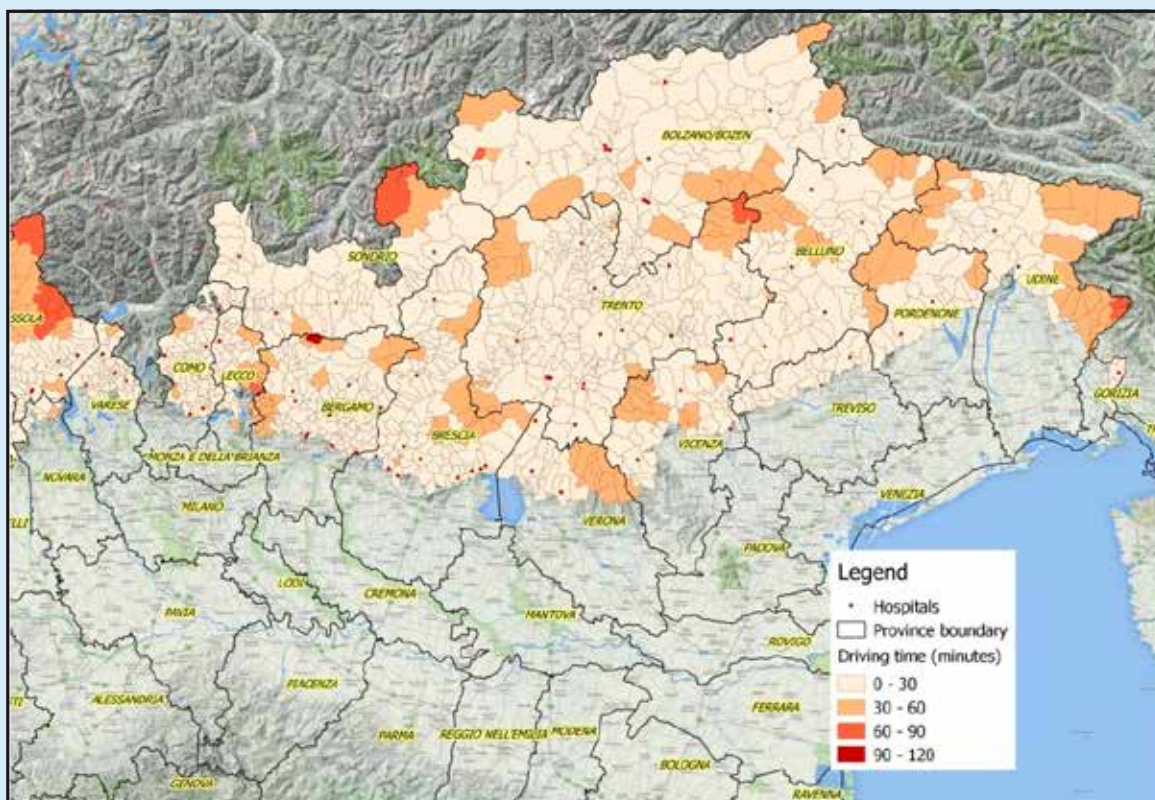

Slika 47: FBR vmesnik.

26. <http://geow.uni.lu/apps/fbr/>

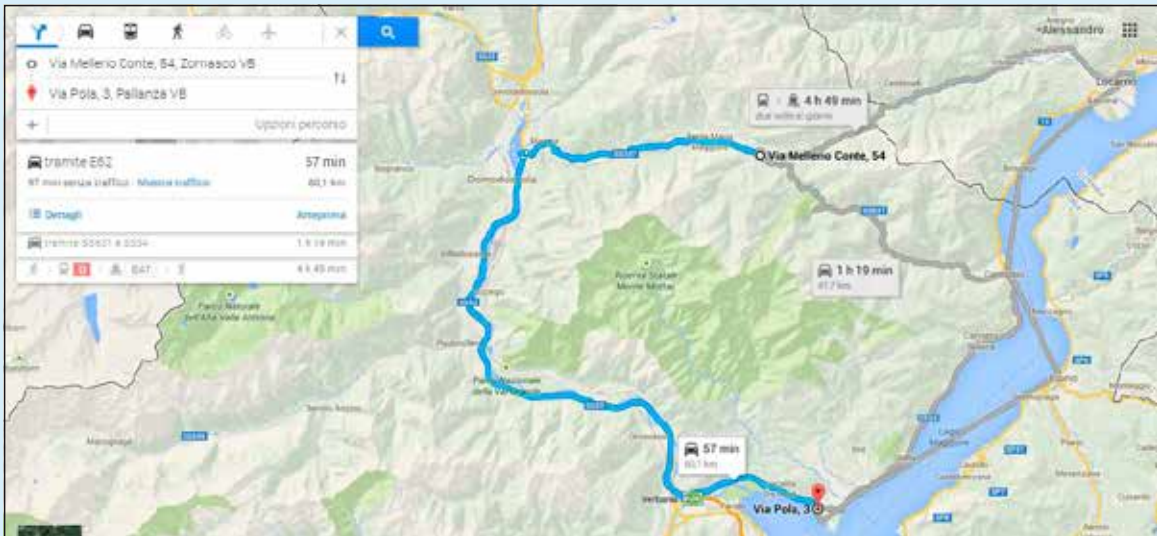

Slika 48: Potovalni časi do bolnišnic na zahodnem delu Alp.

Slika 49: Potovalni časi do bolnišnic na vzhodnem delu Alp.

Slika 50: Pot iz kraja Melesco do bolnišnice v kraju Verbania.

Zaradi omejitve pri številu procesiranih zahtev, je bil postopek izveden v petih dneh. Vrednosti za potovalni čas so bile določene ob koncu in sicer so bile razdeljene v štiri razrede po 30 minut, da bi lahko določili razred istočasnosti za vsako občino in pridobili specifične tematske zemljevide.

Rezultati

Istočasna zemljevida na prejšnji strani kažeta, kot pričakovano, da se večina naselij oddaljenih od bolnišnic nahaja v visoki gorah in blizu nacionalnih meja. V podrobnostih je možno opaziti visok vpliv zemeljske morfologije in meja, ki ji predstavljajo jezera in gore pri potovalnih časih v Alpah. To velja še posebej za regije severnega Piedmonta in dolino Aoste, kjer številne občine potrebujejo več kot eno uro potovanja preden pridejo v bolnico.

Kot primer naj pokažemo pot med občino Malesco (VB) in bolnišnico »Stabilimento Ospedaliero Castelli« v Verbania. Potovalni čas je 57 minut za 60 km ceste, vendar znaša neposredna linija samo 22 km.

Hkrati kažejo zemljevidi dobro razporeditev bolnišničnih ustanov na vzhodu Italije, kjer imamo v regijah Lombardija, Veneto, Trentino- Gornje Poadižje/Južna Tirolska in Furlanija-Juljska krajina samo osem občin izmed 1108, kjer znaša potovalni čas več kot 1 ura.

Na splošno je »razporeditev italijanskih alpskih občin glede na potovalne razrede« sledeča:

Razredi potovalnega časa (v minutah)	Število občin
0-30	1.336
30-60	344
60-90	19
90-120	9

5.2 DNEVNO VARSTVO OTROK

Kazalniki rodnosti igrajo pomembno vlogo pri raziskovanju družinskega in reprodukativnega vedenja. Zato je smiselno, da se nameni posebno pozornost dejavnikom, ki imajo pozitivno vlogo pri odločitvah ženske za rojstvo otrok.

Delež otrok, ki obiskujejo socialne in izobraževalne ustanove v zgodnjem otroštvu se uporablja kot merilo za implementacijo

politik usklajevanja družinskih in službenih obveznosti. Kazalnik je definiran kot odstotek otrok, ki bivajo v nekem kraju v starosti od 0 do 2 let (do starosti 3 let) ter obiskujejo socialno-izobraževalne ustanove (upoštevajo se samo ustanove, s katerimi upravljajo ali jih financirajo občine). Socialno izobraževalne ustanove za zgodnjo otroško dobo vključujejo tako vrtce kot tudi dopolnilne storitve za majhne otroke (vključno s storitvami, s katerimi upravljajo na domu). Kazalnik je na voljo ločeno za oba tipa storitev in v skupni obliki.

Nacionalni prispevki

ITALIJA

Zakonski okvir se je v zadnjih letih usmeril v povišanje števila socialno-izobraževalnih ustanov po celi državi: leta 2007 se je začel izvajati »izredni akcijski načrt za razvoj regionalnega sistema socialnih in izobraževalnih storitev za zgodnje otroštvo« na podlagi sporazuma o skupni konferenci med vlado, regijami in lokalnimi vladami. Dodatno so te in druge vrste storitev dobile ključni pomen znotraj enotne regionalne politike, ki je zasnovana in opisana v Nacionalnem strateškem okvirju (Qsn) 2007-2013. V tem primeru je cilj spodbuditi vključevanje žensk na trg dela in povišanje deleža otrok, ki uporabljajo storitve varstva otrok.

Dostopni podatki omogočajo pregled časovnega obdobja med 2004 in 2011 (zadnje leto, ki je na voljo). Na nacionalni ravni je po rahli vendar vztrajni rasti kazalnika deleža otrok v starosti od 0-2 let, ki obiskujejo vrtce do leta 2011, zaznana negativna sprememba v zadnjem letu, ki pomeni znižanje za 0,5 odstotka v primerjavi s prvim zbiranjem kazalnika. Ta sprememba je pogojena z zmanjševanjem uporabnikov pri dopolnilnih storitvah, medtem kot je delež vezan na vrtce ostal stabilen.

2011 je trinajst izmed štiriindvajsetih pokrajin v Alpah izkazalo vrednosti kazalnika, ki so bile nad nacionalnim povprečjem (13,5 %). Med leti 2007 in 2010 so spremembe pozitivne na skoraj celotnem območju, razen v pokrajinah Imperia, Savona, Como, Biella in Verbano-Cusio-Ossola. Med leti 2010 in 2011 v 14 pokrajinah v Alpah opazamo zmanjšanje vpisa otrok v socialne in izobraževalne storitve za zgodnje otroštvo.

5.3 MOBILNOST

Promet in mobilnost sta vedno bila bistvena elementa pri socio-ekonomskem razvoju območja Alp. Spodbujala sta domačo in mednarodno trgovino ter bila pomemben dejavnik za razvoj turističnih aktivnosti. Kljub temu sta masovna motorizacija in povišan dostop do prometnih storitev s strani različnih socialnih skupin – t.i. demokratizacija prometa (Hernández Luis, 2008) – spodbudila razpravo o trajnostnih vidikih mobilnosti, s poudarkom na okolju (npr. poraba energije in zmanjšanje emisij). Od takrat se mobilnost več ne interpretira kot zgolj pospeševalec za gospodarski razvoj, ampak tudi kot aktivnost, ki ima visok vpliv in je z njo potrebno upravljati ter jo urejati.

V skladu s prvim Poročilom o stanju Alp (Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2007) izrazi mobilnost in promet niso ravno sinonimni. Dejansko je promet način, kako premakniti ljudi in blago po prostoru, medtem ko je mobilnost

bolj kompleksen in socialno umeščen fenomen. Mobilnost nujno tudi vključuje promet, vendar pa vključuje tudi »dostopnost osebnih opcij in priložnosti, da služimo človeškim potrebam na socialni način« (potencialna mobilnost) in »položaj ljudi na simbolnem prostoru« (realizirana mobilnost) (Götz, 2003).

Skupni pristopi za analizo mobilnosti in prometa so sistemski pristopi (Rodrigue, Comtois in Slack, 2006; Tolley in Turton, 1995; Hoyle in Knowles, 1998). V skladu s tem je prometni sistem sestavljen in vozlišč in povezav, ki omogočajo (potencialno) premikanje čez čas in prostor, z uporabo različnih načinov (npr. železnica, avto, avtobus, itd.). Z uporabo te perspektive je Alpski prometni sistem multi-modalna mreža prometne infrastrukture in operativnih storitev, ki jih lahko analiziramo na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni (Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2007). Prometni sistem je na eni strani odvisen od demografskega razvoja, hkrati pa nanj vpliva.

Dejansko na eni strani demografski faktorji oblikujejo prometno potrebo in zato vplivajo na infrastrukturne in storitvene značilnosti sistema – npr. standardi kakovosti za ljudi z omejeno mobilnostjo. Na drugi strani dostop sistema vpliva na izbor lokacije za naselitvena območja, na možnost prebivalcev in gostov, da se premikajo v prostoru (mobilnost) in posledično razvoj ekonomskih aktivnosti, kakor tudi kakovosti življenja.

Dostopnost je pomembna tema še posebej za majhne podeželske ali periferne vasi v Alpah in njihovo povišanje zaradi posodobitve ali uvedbe novih prometnih infrastruktur je bila pomembna gonilna sila za regionalne razvojne politike in spremembo krajine. V skladu z informacijo, ki je vsebovana v navodilu »Spodobnost upravljanja« (2006), dostopnost alpskih centrov (stičišč za prometno infrastrukturo) se je izboljšala hitreje kot pa na robnih območjih in ta trend se bo nadaljeval tudi v prihodnosti. Dostopnost majhnih mest je namesto tega ostala majhna ter je pustila nekatera mesta izolirana. Kljub temu splošnemu trendu je položaj na ravni vseh alpskih držav zelo heterogen in razpršenost študij o dostopnosti urbanih centrov v nekaterih državah (npr. Francija, Avstrija in Italija) naredi primerjave zelo težke.

Dostopnost je veljaven kazalnik, ki omogoča evalvacijo dostopnosti lokacije z uporabo javnih ali zasebnih prometnih sredstev. Omogoča ljudem, da živijo v bolj oddaljenih območjih, kot so gorske vasi, da se povežejo na nacionalni in mednarodni ravni in da imajo dostop do širokega spektra virov in storitev. Povišanje dostopnosti območij z uporabo različnih javnih prevoznih sredstev in njihovo kombiniranje jasno predstavlja ključno priložnost še posebej na gorskih območjih, kjer masovna uporaba zasebnih vozil, ki zagotavljajo maksimalno stopnjo fleksibilnosti, ni

več trajnostna. Dejansko je spodbujanje javnega prevoza in omejevanje uporabe zasebnih vozil bistveno za ustvarjanje bolj trajnostnih in učinkovitih prometnih sistemov, ki neposredno prispevajo k trajnostnem razvoju lokalnih skupnosti. Eden izmed kriterijev, ki ga običajno uporabimo pri ocenjevanju dostopnosti je zagotovo prisotnost (in pogostost) javnega prevoza, ki fizično zagotavlja načine, kako lahko ljudje pridejo iz ene točke do druge. Dodatni kriterij za merjenje dostopnosti je evalvacija potovalnega časa, ki ga potrebujemo za to, da pridemo od ene točke do druge. Ta vključuje več elementov, kot so potovalni čas, ki ga porabimo za čakanje na vozilo, potovalni čas za samo potovanje ter čas, ki ga porabimo, da peš prispemo na končno točko.

Prisotnost storitev javnega prevoza ter potovalni časi, ki so potrebni, da prispemo do destinacije, tvorijo glavne značilnosti dostopnosti prometnega sistema, vendar dostopnost pogosto ni dovolj, da zagotavljamo prehod iz zasebnega na javni prevoz. Zdi se, da je nujno opraviti bolj natančno analizo prednosti in slabosti sistema tudi tako, da bomo upoštevali zorni kot potnikov in bomo a) vzpostavili zasnovane storitve, ki je usmerjena na uporabnika in b) povišali privlačnost celotnega sistema. Zaradi tega so poleg kvantitativnih analiz učinkovitosti javnega prevoza, analize zadovoljstva strank orodje za definiranje prednostnih nalog in ukrepov, kako zadovoljiti potrebe uporabnikov in ustvariti povezavo med upravljavci prometa, javnimi ustanovami in uporabniki.

Primer pokrajine Bolzano - Južne Tirolske zagotavlja zanimiv primer celostnega in obsežnega prometnega sistema, ki ne zagotavlja samo dobre ravni dostopnosti ampak je tudi sposobne zadovoljiti potrebe potnikov.

Sistem javnega prevoza na Južnem Tirolskem (Italija); Mobilnost, dostopnost in zadovoljstvo potnikov.

Anna Scuttari and Elisa Ravazzoli - EURAC Research

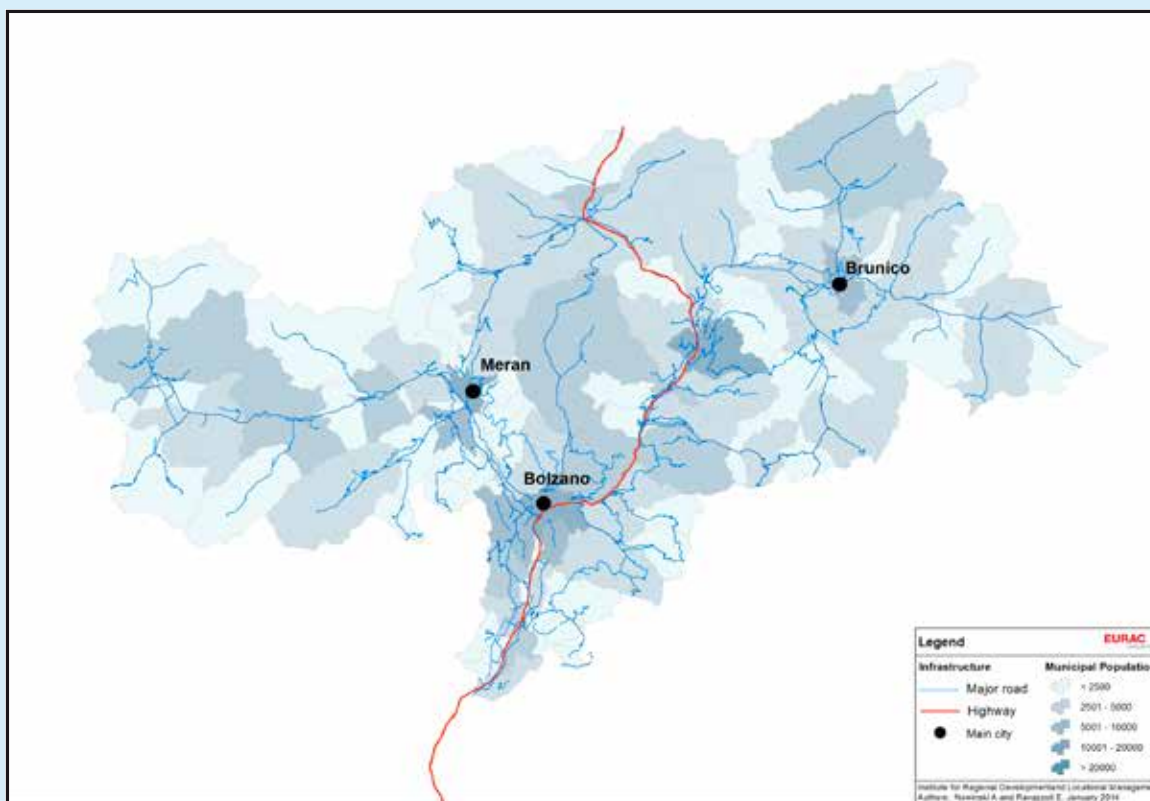
Sistem javnega prevoza na Južnem Tirolskem

Bolzano - Južna Tirolska je avtonomna pokrajina v severni Italiji, ki meji na Avstrijo in Švico. Pokrajina ima površino približno 7.400 m² (samo 5,5 % je zazidalnih površin, ASTAT, 2012d) in število prebivalstva več kot 500.000. Lokalno gospodarstvo je večinoma zasnovano na terciarnem sektorju, saj igra turizem ključno vlogo, četudi ostaja Južna Tirolska močna tudi na področju kmetijstva (ASTAT, 2012a). Cestno omrežje (nacionalne in deželne ceste) upravljajo na ravni pokrajine, in obsegajo skupno 5.016 kilometrov, kar ustreza 677,8 km na 1.000 km² (slika 51), z železniškim omrežjem deloma upravljajo na nacionalni deloma na regionalni ravni, ki pokriva 287 km, kar je enako 38,8 km na 1.000 km² (ASTAT, 2012c). Brennerska avtocesta prečka Južno Tirolsko iz severa proti jugu in je strateška povezava na koridorju Verona-München, tako na področju tovornega kot tudi potniškega prometa. Mobilnost je ključnega pomena za Južno Tirolsko, kot za večino alpskih regij, saj omogoča zmanjšanje odseljavanja iz perifernih območij in povišanje dostopnosti za turistične namene. Zaradi tega je lokalna vlada vedno bila aktivna pri ustvarjanju trdnega prometnega omrežja, in je investirala v infrastrukturo, v operativne storitve in končno v odnose s strankami in informacijski management.

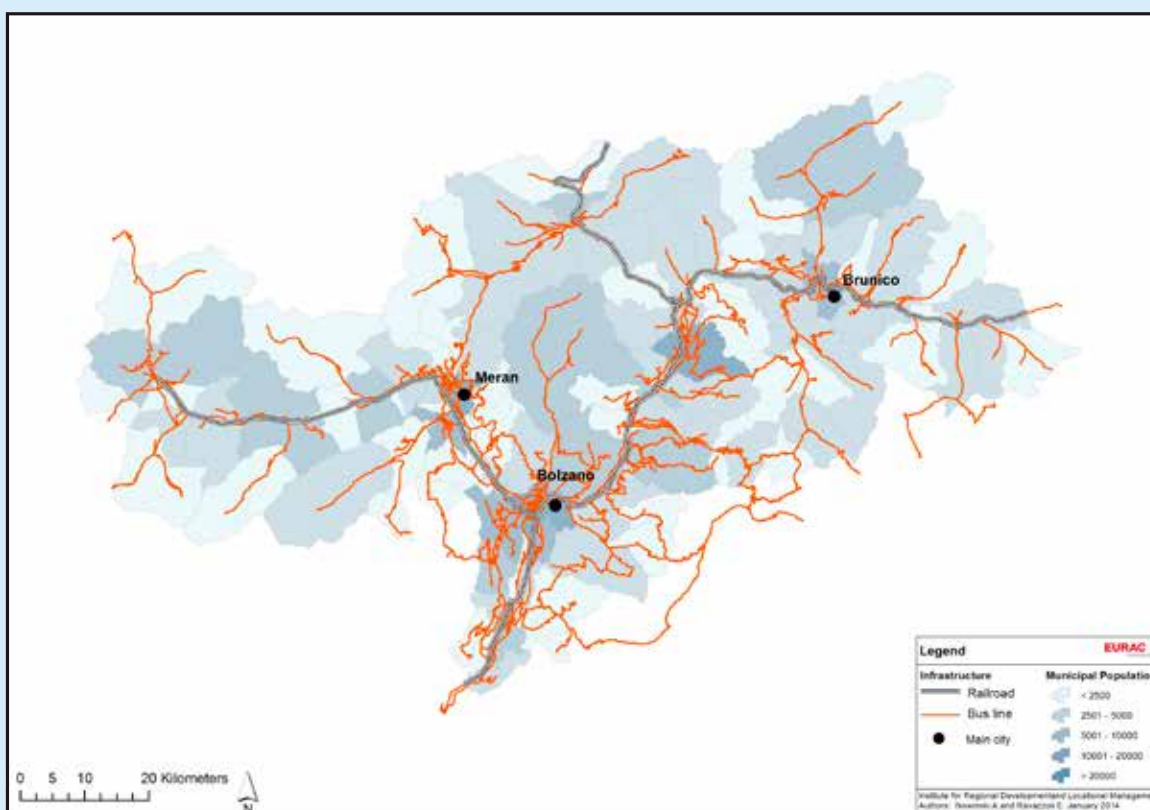
Celostni prometni sistem na Južnem Tirolskem

Za javni prevoz na Južnem Tirolskem je značilna integracija različnih načinov prometa v enotni tarifni sistem, kakor tudi uporaba vozniških redov na način »clock-face«. Celostni prometni sistem vključuje regionalne vlake za poti v pristojnosti province in tudi za tiste, ki potujejo do Trenta in Innsbrucka, urbane avtobuse in avtobuse na dolge proge, mestne avtobuse in določene linije vzpenjač in gondol (<http://www.sii.bz.it/en/south-tyrol-integrated-transportation>; <http://www.ibv-zuerich.ch/index.php?id=144>). Osrednji del mreže bi naj bili vlaki, ki naj povežali glavna mesta in vasi med sabo, medtem ko bi naj avtobusni prevoz, gondole in vzpenjače povišali dostopnost bolj oddaljenih območij, medtem ko mestni in primestni avtobusi zagotavljajo mobilnost znotraj urbanih centrov. Leta 2014 je celostni prometni sistem obsegal 114 izven-mestnih linij, 13 mestnih avtobusov, sedem vzpenjaš in gosto omrežje mestnega prometa v glavnih mestih (Bolzano/Bozen in Merano/Meran), kot to kaže slika 52. Provincialno železniško omrežje se širi po osi sever-jug (linija Brennero/Brenner-Bolzano/Bozen-Verona) in po osi vzhod-zahod (Malles/Mals-Merano/Meran-Bolzano/Bozen in Fortezza/Franzensfeste-S. Candido/Innichen). Severni del Brennerske linije (Brennero/Brenner-Salomo) je najstarejša v regiji in je rezultat projekta, ki ga je razvila avstrijska vlada sredi devetnajstega stoletja, da bi povežala Verono z bavarsko mejo. Del proge Bolzano/Bozen-Verona je bila odprta 1859 (Ditterich, 1953). Zahodna proga (Malles/Mals-Merano/Meran-Bolzano/Bozen) in vzhodna proga (Fortezza/Franzensfeste-S. Candido/Innichen) sta novejši liniji od Brennerja. Zahodna linija je bila zgrajena 1906 in razstavljena 1990 zaradi marginalnosti znotraj železniškega omrežja. Petnajst let kasneje je Avtonomna pokrajina Bolzano - Južna Tirolska prevzela celotno linijo in jo na novo preuredila. Linija je opremljena s hitrimi lahkimi inovativnimi regionalnimi vlaki (Fast Light Innovative Regional Trains - FLIRT): regionalno financiranje in bolj napredna tirna vozila povezana s tistimi, ki so v uporabi na večini italijanskih železniških prog, vključno z linijo preko Brennerja. Linija skozi dolino Val Pusteria/Pustertal (Fortezza/Franzensfeste-Brunico/Bruneck-San Candido/Innichen) je bila odprta 1871 in elektrificirana ob koncu 21. stoletja. 2008 je proga pridobila določene dodatne lokalne vlake (FLIRT linije) s podobno zasnovo kot vlaki, ki so v uporabi v dolini Val Venosta/Vintschgau, kjer lahko prevažajo kolesa v poletnih mesecih in so prilagojene za prevoz smuči v zimskem času. Zahvaljujoč njihovi raznolikosti ti vlaki predstavljajo koristno alternativo k avtom za dnevne migrante, turiste, pohodnike in športne navdušence.

27. Če primerjamo podatke o južnotirolskem prometnem omrežju, s primerljivimi podatki v Italiji, opazimo v primerjavi nizko pokritost tako s cestnim in železniškim prometom. Nižja pokritost, ki je skupna večini italijanskih alpskih regij, je morebiti pogojena s prisotnostjo gorskih območij, ki nakazujejo zmanjšanje zazidljivih površin in gosto naseljenih območij. Vir: ISTAT (2006) Le infrastrutture in Italia. Un'analisi provinciale della dotazione e della funzionalità.

Slika 51: Zemljevid cestnega prometnega sistema.

Slika 52: Zemljevid javnega prometnega sistema.

Prometni sistem za turiste

Z več kot 6 milijoni prihodov in 29 milijoni nočitev leta 2012 (ASTAT, 2014) turizem igra ključno vlogo v gospodarstvu Južne Tirolske. 2005 je bila neposredna dodana vrednost iz turizma 1,7 milijard €, kar ustreza 11,2 % lokalnega BDP (ASTAT, 2012b). Glavna turistična tržišča so Nemčija in Italija – ki zavzemata delež 48 % in 33 % pri nočitvah leta 2012 (ASTAT, 2014). Potovanje na Južno Tirolsko turisti izvedejo večinoma z avtom – 89 % prihodov je z avtom in samo 4,6 % z javnimi prevoznimi sredstvi (ASTAT, 2008). Kljub temu avte med dopustovanjem deloma nadomestijo z javnim prevozom – 56 % vseh poti opravijo z avtom in 21 % z javnimi prevoznimi sredstvi med bivanjem (ASTAT, 2008). Sistem javnega prevoza promovirajo za turiste preko kartic mobilnosti, ki omogočajo kombinacijo prevoznih storitev in dostop do turističnih znamenitosti. Posebne turistične kartice – 3,7 milijona leta 2011 (ASTAT, 2014) – brezplačno turistom ponujajo v nekaterih občinah, da bi tako povišali delež uporabe javnega prevoza. Kljub tem pobudam številne študije potrjujejo, da imajo turisti malo informacij o ponudbah mobilnosti in torej večinoma uporabljajo enkratne vozovnice. Ključni element za povečano uporabo javnega prevoza je torej primerna informiranost in ozaveščenost v sodelovanju s turističnimi uradi in nočitvenimi zmogljivostmi. Javni prevoz za turiste je velik izziv in priložnost za Južno Tirolsko, še posebej če upoštevamo, da so turisti, ki uporabljajo javni prevoz na Južnem Tirolskem v povprečju bolj zadovoljni kot pa prebivalci (Pechlaner in dr., 2012; Pechlaner in dr., 2013). Gondolske žičnice in vzpenjače so pomemben element pri prometnem sistemu za turiste. Južna Tirolska ima 375 gondolskih žičnic, ki so v glavnem koncentrirane v vzhodnem delu regije. Vzpenjače so ključnega pomena za turistični razvoj, saj podpirajo zimsko-športne aktivnosti in so prav tako vedno bolj pomembne v poletni sezoni (ASTAT, 2012). Pred kratkim so uvedli povezavo med železnico in vzpenjačami v dolini Pustertal/Val Pusteria in postajo Percha. Ta inovativni element je sprožil potrebo po novi integraciji med različnimi načini prometa in reorganizaciji vzporednih storitev (npr. smučarski avtobusi), kakor tudi kot uvajanje novega proizvoda in cenovne politike za zimski turizem.

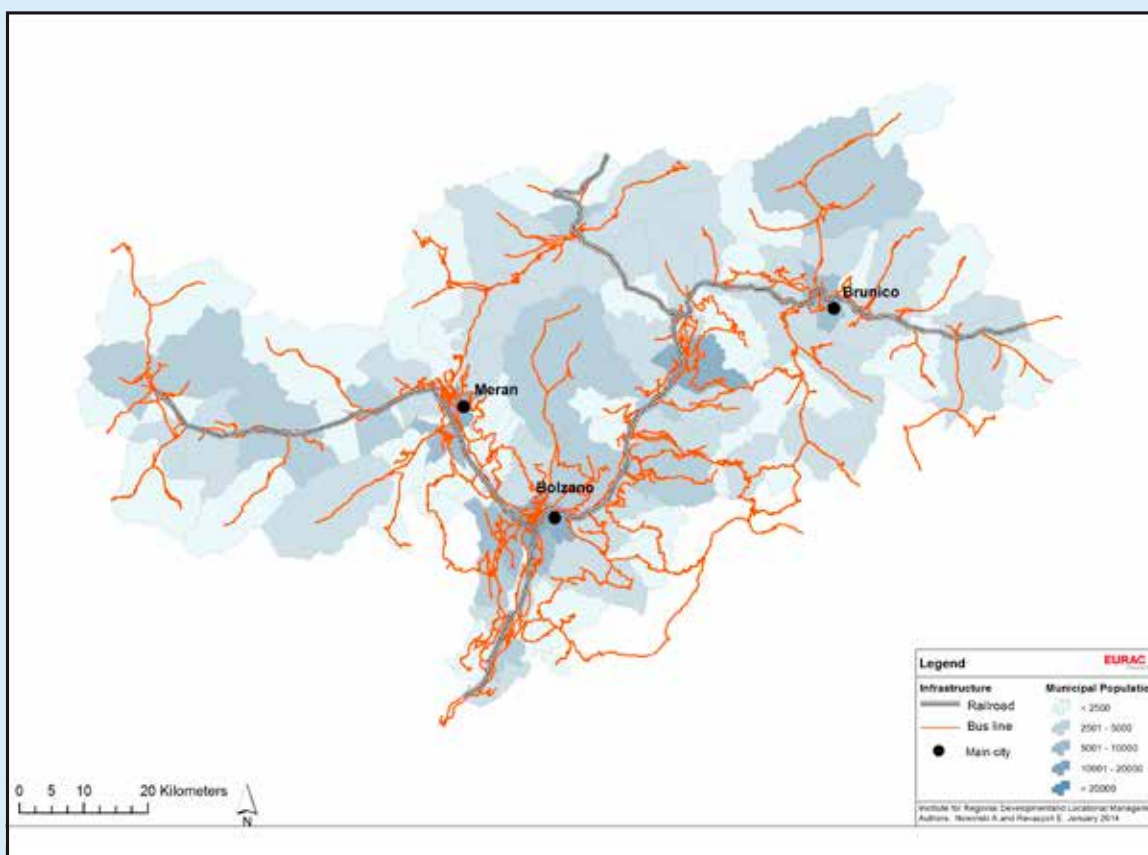
Dostopnost, ki jo zagotavljajo javni in zasebni prevozni načini na Južnem Tirolskem

Če želimo meriti dostopnost, ki jo zagotavlja sistem javnega prevoza na Južnem Tirolskem, moramo upoštevati dve ločeni dimenziji potovalnega časa: čas, ki ga potrebujemo, da pridemo do najbližje avtobusne ali železniške postaje (dostopnost prevoznega sistema) in dejanski potovalni čas, ki ga porabimo med potovanjem (dostopnost destinacije). Podatke o teh dveh načinih smo zbirali na različne načine: dostopnost prevoznega sistema smo ocenili preko Evropskega projekta INTER-Regio-Rail (www.interregionrail.eu) in še posebej preko ankete o potovalnem vedenju prebivalcev Južne Tirolske; dostopnost destinacije smo izračunali preko ad-hoc zbiranja podatkov o potovalnih časih, ki omogočajo izgradnjo matrice izvora in destinacije²⁸. Rezultati projekta INTER-Regio-Rail ponujajo oceno povprečnega časa, ki ga potrebujejo prebivalci, da dosežejo najbližjo železniško postajo na Južnem Tirolskem. Ta ocena je bila 12 minut in približno 44 % anketirancev jo lahko doseže peš. Matrica izvora in destinacije omogoča primerjavo med potovalnimi časi, ki jih potrebujemo, da premostimo določeno razdaljo z javnimi in zasebnimi prevoznimi sredstvi na Južnem Tirolskem (npr. z vlakom ali avtobusom in na drugi strani z avtom). Razdalja, ki smo jo obravnavali kot reprezentativni primer je razdalja med vsako občino in najpomembnejšim prometnim vozliščem v regiji, mestom Bolzano/Bozen. Omeniti moramo, da so zbrani potovalni časi, ki obsegajo to razdaljo, vezani samo na dostopnost destinacije (dejanski potovalni čas, ki ga porabimo v avtomobilih/na javnem prevozu) in ne upoštevamo dostopnost prometnega sistema (čas, ki ga porabimo, da pridemo do najbližje avtobusne / železniške postaje). Nadalje smo potovalne čase zbirali z merjenjem časa, ki ga potrebujemo za pot z avtobusom in za pot z vlakom, vendar je bil upoštevan in na zemljevidu prikazan samo najhitrejši potovalni čas.

Slika 53 kaže dostopnost destinacije Bolzano/Bozen – potovalni čas, ki je potreben za potovanje z javnimi prevoznimi sredstvi iz ene občine do mesta Bolzano/Bozen. Slika 54 kaže isto informacijo za pot z avtom. Podatki kažejo, da je v povprečju možno doseči mesto Bolzano/Bozen v 70 minutah z uporabo javnih prevoznih sredstev in v 55

28. Matrica izvora in destinacije pri potovalnem času je bila ustvarjena tako, da smo upoštevali osrednji privlačni del vsake občine. Podatki o potovalnem času med vsako občino in Bolzanom/Boznom smo zbrali na spletni strani viaMichelin (<http://www.viamichelin.it/>) v mesecu novembru 2013.

minutah, če se peljemo z avtom. Na sliki 53 je jasno, da je severo-zahodni del regije najbolj dosegljiv z javnimi prevoznimi sredstvi (kjer so potovalni časi znotraj 60 minut). Dejansko v tem delu regije lahko občine pridobijo zaradi neposredne povezave z javnim prevozom (ali z avtobusom ali vlakom). Vendar če pogledamo na oba zemljevida hkrati opazimo, da je zahodni del regije bolj dosegljiv z javnim prevozom kot pa z avtom. Nasprotno s tem je vzhodni del manj dostopen, saj je minimalni čas, ko lahko pridemo do Bolzana/Bozna od 61 pa vse do 90 minut. Najbolje dosegljivi del regije z avtom obsega občine, ki so na osi sever-jug, in sledijo avtocesti A22, medtem kot vzhodni in zahodni deli niso lahko dosegljivi z avtom in je minimalni čas, da pridemo do Bolzana/Bozna, od 61 do 90 minut ali še celo več.

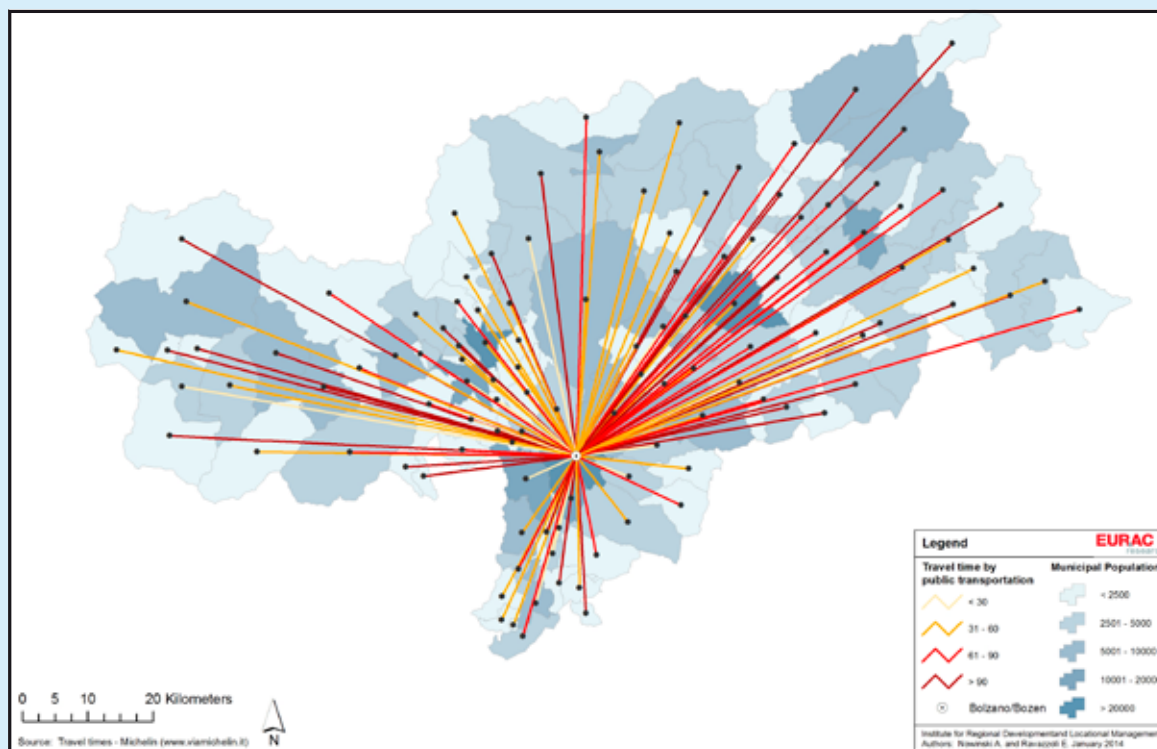

Slika 53: Zemljevid potovalnega časa do mesta Bolzano/Bozen z javnim prevozom.

Na splošno kljub raznolikim vzorcem med vzhodnim in zahodnim območjem Južne Tirolske, se zdi dostopnost z avtom in z javnim prevozom v regiji razmeroma podobna, z maksimalno razliko 36 minut v prid avtomobilu. Vključevanje »prvega kilometra« in »zadnjega kilometra« poti lahko ponudi bolj natančne rezultate v primerjavi med uporabo javnega prevoza in avtomobila. Kljub temu, če bi hoteli natančno primerjati potovanje »od vrat do vrat« z javnimi prevoznimi sredstvi s primerljivim potovanjem z avtom, bi morali povezave »zadnjega kilometra« od parkirišč do končne destinacije in čase parkiranja bi prav tako bilo potrebno obračunati. Ti začasni rezultati o primerjavi med potovalnimi časi z javnimi in zasebnimi prevoznimi sredstvi bi lahko predstavljali osnovo za bolj podrobno analizo potovanja »od vrat do vrat«. Poleg pozitivne evalvacije dostopnosti kažejo rezultati prostorska neskladja znotraj regionalnih območij in omogočajo definiranje prednostnih nalog pri prihodnjih intervencijah.

Zaključek

Integracija različnih prevoznih sredstev, dobra dostopnost in sposobnost zadostiti potrebe potnikov, kot kažejo rezultati študije INTER-Regio-Rail (Pechlaner in dr., 2012), je odraz visoke kakovosti prevoznega sistema na Južnem Tirolskem. Ta dober rezultat ni samo relevanten sam po sebi, ampak ima številne vplive na izbor naseljenih lokacij

Slika 54: Zemljevid potovalnega časa do mesta Bolzano/Bozen z avtom.

in gradnjo novih zazidanih območij, na kakovost dnevni migracij (in povezane kakovosti življenja prebivalcev) ter končno na splošno trajnost regije²⁹. Še več, učinkovit prometni sistem bo odvrnil od uporabe zasebnih prevoznih sredstev ter tako posredno zmanjšal onesnaževanje in izpuste toplogrednih plinov. Na koncu prosti dostop do javnega prevoza za mlade in starejše ima pozitiven vpliv na socialno kohezijo, saj povečuje potencialno mobilnost (gibanje) teh skupin potnikov, medtem kot hkrati stimulira senzibilnost do trajnostnih načel mobilnosti. Kljub temu uresničitev in vzdrževanje tako razširjenega in dostopnega sistema javnega prevoza skozi čas zahteva precejšnje finančne napore, kar lahko privede do tega, da se v ta sistem dvomi v časih finančnih težav. V tem smislu bi pravilno ravnovesje med vlaganji in njihovo sposobnostjo zmanjšanja okoljskih in socialnih vplivov prometnega sistema bilo bistveno za spodbujanje trajnostnega regionalnega razvoja na dolgi rok, še posebej v alpskih regijah.

29. Vloga mobilnosti za trajnostni razvoj alpskih območij je bila statistično preverjena in potrjena s strani Putzhuber, F., Hasenauer, H (2010), *Deriving sustainability measures using statistical data: A case study from the Eisenwurzen, Austria*, *Ecological Indicators*, 10, 32–38.

Primeri dobrih praks

Provibus – javni Prevoz v Piedmon-tu (Italija, Piedmont, Pokrajina Tori-no)

Obravnavane teme:

- izboljšanje regionalne konkurenčnosti
- inovativne rešitev za zagotavljanje storitev na red-ko poseljenih območjih.

Vrsta ukrepa:

- pilotna aktivnost
- politični ukrep.

Financiranje:

Provincia di Torino.

Ozadje:

Težavne povezave med majhnimi centri in glavnimi središči so močno razširjene v Piedmontu, ne samo v alpskih dolinah ampak tudi v gričevnatem delu in v nižini.

Številne družine imajo težavo pri tem, kako prispeti na delovno mesto ali še več težav s tem, kako zagotovi-

ti prisotnost svojih otrok v šolah. Uradni tradicionalni javni prevoz ni učinkovit, saj ima zelo visoke stroške in omejeno število potnikov.

Implementacija:

Storitev »Provibus« (storitev prevoza z avtom po potrebi, na osnovi predhodne rezervacije, ki ga delimo (ali pa ne) z drugimi strankami) so začeli v hribovju blizu Torina, kjer živi veliko ljudi, ki pa gredo v službo v mesto. Srednje šole in univerze se nahajajo v Torinu, tako da morajo številni mladi pogosto potovati vsak dan ob različnih urah.

Obetavni začetek storitev je bil potrjen vedno bolj skozi leta uporabe in sedaj se ta storitev že izvaja 10 let, štiri leta od tega na območju Alp.

Kazalniki:

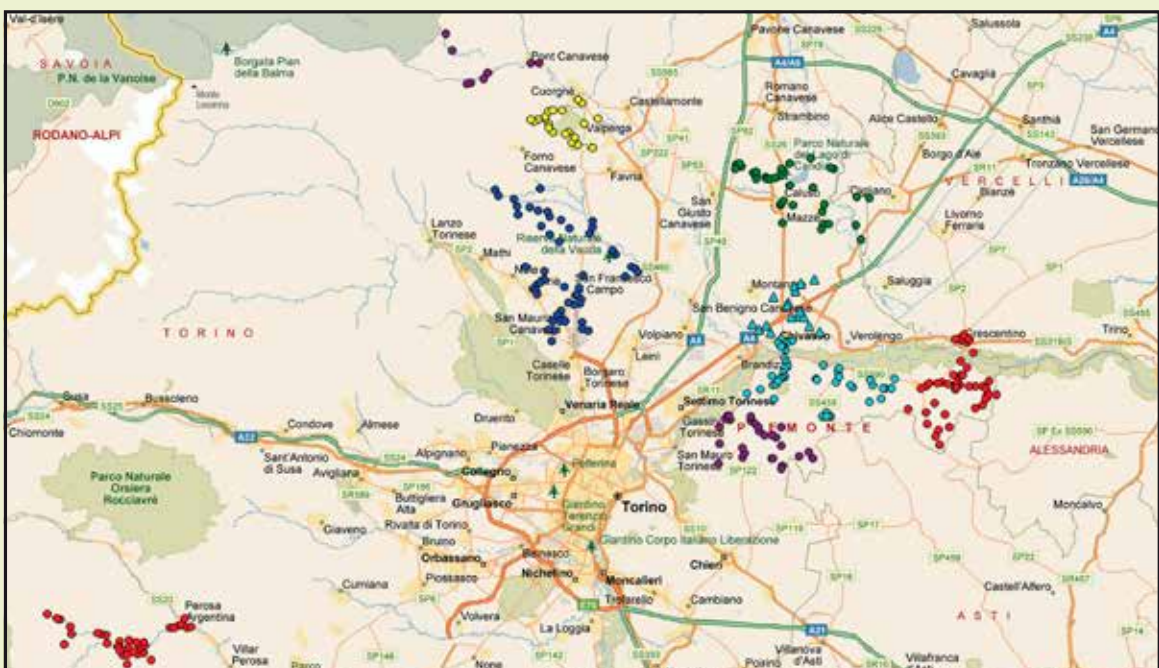
Od 2006 (začetek prve storitve v nižini v okolici kraja Crescentino), sedaj deluje še devet dodatnih linij.

Prenos:

Zelo preprosta metodologija, v celoti prenosljivo.

Spletna povezava:

<http://www.provincia.torino.gov.it/trasporti/provibus/index.htm#ilservizio>

Primeri dobrih praks

Alias Projekt: mreža bolnišnic v alpah za izboljššan dostop do storitev telemedicine (Regija Lombardija – DG Zdravje (koordinator projekta), Rhône-Alpes, regija Furlanija-Juljska krajina, Koroška, Slovenija, Bavarska, Kanton Ženeva)

Obravnavane teme:

- inovativne rešitve za zagotavljanje storitev na redko poseljenih območjih
- povečanje znanja o teritorialni dinamiki in priprava strategije za razvoj območja in ohranjanje storitev.

Vrsta ukrepa:

- pilotna aktivnost (projekt: ALIAS – št. 10-2-2-IT – sofinanciran iz programa Območje Alp).

Financiranje:

EUR 1.914.600.

Ozadje:

Omejen dostop do zdravstvenega varstva in kakovost oskrbe so nujno medsebojno povezani. Izboljšanje dostopa do nege in območja z okrnjeno medicinsko oskrbo ter boljše profesionalne interakcije za lokalne ponudnike storitev zdravstvenega varstva izboljšujejo kakovost zdravstvenih storitev na teh območjih. En način kako obravnavati temo dostopnosti je preko »prezaporeditve« specialističnih in kliničnih virov, ki so na voljo v urbanih centrih zdravstvenega varstva, na ta omenjena območja znotraj Alp. Telemedicina (ezdravje) to omogoča brez fizične relokacije ponudnikov in s tem odpravlja pomen časa in oddaljenost med bolniki in ponudniki.

Implementacija:

ALIAS (julij 2011 – oktober 2012) je bil zasnovan kot projekt za zagotavljanje IKT-javnih storitev za državljane in strokovnjake. Projekt je omogočil razvoj mreže, ki je tvorila ALIAS virtualno bolnišnico, kjer so vzpostavili mrežo med 12 stičišči za delitev medicinskih informacij in izmenjavo najboljših kliničnih praks, da bi tako izboljšali učinkovitost v bolnišnicah na odročnih

alpskih območjih. Dve telemedicinski storitvi sta bili razviti in izvedeni v pilotnih delih: dajanje informacij, ki omogoča zdravstvenim strokovnjakom katerekoli ALIAS bolnišnice, da dostopajo do informacij o bolniku z njegovim soglasjem, ki prihaja iz katerekoli (druge) ALIAS regije; iskanje nasvetov, ki omogoča kateremu-koli zdravstvenim delavcem iz mreže ALIAS bolnišnic, da uporabi orodja telemedicine za strokovni nasvet o bolniku v obravnavi.

Kazalniki:

Ker je to pilotna aktivnost, ki je usmerjena na telemedicino in izvedena na transnacionalni ravni ter fokusirana na vlogo bolnišnic pri dobavi storitev zdravstvenega varstva na daljavo, je ALIAS prikazal koncept inovativnega in izvoznega modela sodelovanja med oddaljenimi zdravniki pri njihovem delu. Ta model je zasnovan na organizacijski in tehnični platformi, ki vključuje varno komunikacijo, zaščito podatkov, ki so bili deljeni, specializirano klinično znanje in zanesljiv proces kliničnega informacijskega sistema, ki omogoča podporo pri odločanj s strani medicinskega osebja oz. zdravnikov.

Ob zaključku projekta je na vseh 12 pilotnih mestih bilo možno izvajati ALIAS storitve. Rezultati evalvacije so pokazali, da so uporabniki iz tehnične in varnostne plati sistem na splošno sprejeli.

Rezultat pilotnih aktivnosti je prav tako vplival na lokalno vlado na področju zdravstva. Načelo, ki je bilo glavno vodilo pri razvoju ALIAS platforme, tako iz vidika organizacijskega in tehničnega vidika, so okrepili z lokalnim sistemi socialnega varstva v alpskih regijah. V tej povezavi je bil ALIAS sprejet kot prvi korak do sodelovanja med regijama Lombardijo in Rhone-Alps na področju zdravstvenega varstva (memorandum je bil podpisan 2008), in med njegovo implementacijo so razvili nove priložnosti sodelovanja, ki so bile razvite zaradi močne volje vseh vključenih regij, da želijo okrepiti takšno obliko sodelovanja na sosednje regije. Upoštevajoč to je v obdobju izvajanja ALIAS projekta ministrstvo Lombardije podpisalo 2 pismi o nameri z regijo Furlanijo-Juljsko krajino (2010) in Bavarskim ministrstvom za okolje in javno zdravje (2012). Prav tako so pred kratkim začeli nove pobude v Lombardiji z lokalnimi upravami za zdravstveno varstvo v Sloveniji in Avstriji. Ta politični okvir obljublja koherentnost in kontinuiteto za transnacionalno pobudo, ki ima močno politično zavezo in dolgoročno vizijo, da ustvari trajnostne in ponovno

uporabne rezultate. Na koncu je pobuda ALIAS bila vključena v Strateški načrt za 2012 regije Lombardija, ki spodbuja implementacijo politik zdravstvenega varstva (DELIBERAZIONE N° IX / 2633 Seduta del 06/12/2011 - DETERMINAZIONI IN ORDINE ALLA GESTIONE DEL SERVIZIO SOCIO SANITARIO REGIONALE PER L'ESERCIZIO 2012, priloga 8).

Prenos:

Temeljno delo projekta ALIAS je predstavljala kombinacija tehničnih, organizacijskih in pravnih komponent, ki so obsegale vire na osnovi katerih lahko preverimo kapitalizacijo rezultatov za razvoj nadaljnega razvoja. Z upoštevanjem rezultatov, ki smo jih pridobili z operacijo ALIAS in pozitivnimi izkušnjami, ki smo jih pridobili preko izvedenih storitev, so se projektni partnerji skupaj z novimi akterji zavezali k temu, da kapitalizirajo delo, ki se je razširilo preko osrednje platforme projekta ALIAS, da bi tako vključili nove storitve, ki so usmerjene tako k bolnikom kot tudi k storitvam primarnega zdravstvenega varstva.

Pod okriljem programa Območje Alp 2007-2013, lahko projekt NATHCARE – Networking Alpine Health for Continuity of Care [Mreženje med zdravstvom v Alpah za nadaljevanje oskrbe] – obravnavamo kot naravni razvoj njegovega »predhodnika« - sistema ALIAS. Glavni koncept v osrčju NATHCARE projekta je zagotoviti skupek storitev, ki spodbujajo integracijo procesov primarnega in sekundarnega zdravstvenega varstva – ključ do povišanja učinkovitosti in zmogljivosti zdravstvenega varstva – ob hkratnem omogočanju opolnomočenja bolnikov in zagotavljanja transnacionalnega sprejetja dobro dokumentiranih najboljših praks na način, kako zagotoviti dostopnost visoko usposobljenih zdravstvenih strokovnjakov tudi na odročnih območjih. Da bi to dosegli NATHCARE kapitalizira izkušnje, širi obseg in obogati storitve, ki so bile razvite znotraj pobude ALIAS, da bi jih na ta način izboljšali.

Spletna povezava:

www.aliasproject.eu

6. ZAKLJUČKI

Splošni namen petega Poročila o stanju Alp je bil opisati glavne družbeno-demografske pojave na celotnem območju Alp ne glede na državne meje. Iz tega je izhajala izbrana strategija zbiranja podatkov na občinski ravni, z namenom da se omogoči njihovo primerjavo in predstavi usklajen pregled stanja v Alpah z enotnimi definicijami kazalnikov, obravnavanih časovnih razponov, zemljepisne homogenosti in izbranih virov.

V naslednjem koraku je bila narejena primerjava podatkov za alpsko območje s posameznimi nacionalnimi povprečji: kar je omogočilo izpostavitve nekaterih posebnosti, s pomočjo katerih smo analizirali probleme značilne za gorski svet in rešitve na terenu, kot jih ponujajo opisani primeri dobrih praks.

Analiza družbeno-demografskega stanja je pokazala, da je območje Alp trenutno v fazi izrazito heterogene demografske rasti. Razlike v demografski rasti so povezane z dostopnostjo, topografijo in nadmorsko višino, družbenogospodarskimi dejavniki, lego in pomenom alpskih območij v posameznih državah. Območja z rastočim številom prebivalstva se nahajajo v neposredni bližini območij z upadajočim demografskim trendom. Taki nasprotujoči si trendi so prisotni, čeprav v manjši meri, tudi znotraj iste regije ali celo pokrajine. Na splošno lahko rečemo, da število prebivalcev narašča v osrednjem in severnem delu Alp in upada na vzhodu ter v določenih delih južnega alpskega loka. Skozi celo 20. stoletje je bilo zaznati poudarjeno razliko med nemško govorečimi Alpami ter italijanskimi in francoskimi Alpami, danes pa opažamo manjše, a bolj kompleksne razlike.

Leta 2013 je v Alpah živel 14.232.088 ljudi na površini 190.717 km² z gostoto prebivalstva 75 prebivalcev na km², kar pomeni, da so Alpe eno izmed najmanj poseljenih območij v srednji Evropi a hkrati tudi eno izmed najbolj gosto poseljenih gorskih območij na svetu. Gostota prebivalstva je v glavnem višja na predalpskih območjih in v večjih dolinah v primerjavi z osrednjim alpskim ozemljem. Ustanavljanje urbanih središč v Alpah in trenutni proces periurbanizacije sta povzročila spremembo življenjskega standarda. Alpe niso več pretežno podeželsko območje s podeželskim prebivalstvom, zdaj jih lahko obravnavamo kot priljubljen kraj bivanja za ljudi, ki želijo izkoristiti ugodnosti urbane infrastrukture in hkrati privlačnost neokrnjene pokrajine.

V zadnjem desetletju ostaja povprečna stopnja rasti prebivalstva pozitivna še posebej pod vplivom priseljevanja, ki se je močno okrepilo. Selitveni tokovi zajemajo na splošno primestna in predalpska območja; kljub temu se v bolj oddaljenih krajih potrjujejo trendi odseljevanja

prebivalstva, kar kaže heterogeno sliko demografskega razvoja. Na celotnem območju Alp je prebivalcev s tujim državljanstvom 94,7 na 1.000 prebivalcev, vendar je podrobno gledano slika precej raznolika: najmanj jih je na območju Alp v Sloveniji, in sicer 41,3 ‰ (sledi francosko alpsko območje s 62,3 ‰), največ pa v Liechtensteinu s 335,0 ‰ in Švici z 203,6 ‰.

Poleg mednarodnih selitev prebivalstva, ki so postale družbena in demografska značilnost po celi Evropi, se v Alpe selijo tudi starejši prebivalci, ki želijo živeti v prijetnem okolju. Na drugem koncu spektra pa veliko števil mladih zapušča visokogorska območja (in včasih tudi alpski perimenter) zaradi študija ali v iskanju primernejših in bolj kvalificiranih delovnih mest.

Povezana s tem je druga demografska tema v Alpah, in sicer staranje prebivalstva, ki narekuje preoblikovanje načina upravljanja javnih storitev in nekaterih posebnih, a ključnih vidikov socialnega varstva, ne nazadnje zato, ker so zaradi staranja najbolj prizadeti najmanjši kraji in tisti, ki imajo najslabše povezave z glavnim prometnim omrežjem. Staranje prebivalstva izpostavlja še posebej potrebo po izboljšanju določenih storitev (n.p. socialne službe, bolnišnic, razdeljevanje obrokov hrane) in ustanavljanju začasnih struktur. Upad in staranje prebivalstva sta razlog za ukinitve storitev kot so osnovne šole, kar povzroča spremembe vzorcev kulturnega prenosa in medgeneracijskih odnosov ter vpliva na celotno skupnost.

Gradivo, ki ga je zbrala in sistematizirala strokovna skupina, kaže da se za golimi številkami, ki merijo upad ali rast števila prebivalcev ali celo strukturno staranje alpskega prebivalstva, skrivajo spremembe v strukturi prebivalstva. Pomembna tema je tudi sprememba sestave prebivalstva, ki so jim priča številne gorske skupnosti zaradi »priseljevanje« novih prebivalcev. Ti so pa navadno mlajši od večine lokalnih prebivalcev, prihajajo iz nižjih predelov Alp ali celo iz ravninskih mest in pogosto tudi od daleč. Samo po sebi umevno je, da so te spremembe posebej poudarjene na tistih območjih, kjer število prebivalcev narašča kljub negativnemu ali v najboljšem primeru stabilnemu naravnemu prirastu oziroma razliki med številom rojenih in umrlih. Vendar tokove priseljencev opažamo tudi v občinah, kjer število prebivalcev upada.

V glavnem lahko rečemo, da je na območju Alp gospodarski razvoj, ravno tako kot demografski razvoj, izredno heterogen in polariziran. Simbioza med turizmom in storitvami, industrijo, proizvodnjo električne energije, kmetijstvom, prevozom in mobilnostjo pa je temelj gospodarskega razvoja.

Značilnosti različnih alpskih območij so prikazane tudi s

pomočjo natančnih zemljevidov. Povezava s prostorom je ključnega pomena za razumevanje trenutnega demografskega stanja in najnovejših trendov. Po drugi strani je potrebno tudi omeniti, da vse pogodbenice niso mogle sodelovati pri pripravi poročila v enaki meri in enako učinkovito. Nekatere pogodbenice so imele težave z zagotavljanjem podatkov o nekaterih pomembnih temah, kar je vplivalo na homogenost nabora podatkov. Slednje je predstavljalo oviro za uravnoteženo urejanje prispevkov iz posameznih regij v poročilu kot tudi za natančnejšo primerjavo podatkov.

Pomembno je opozoriti tudi na to, da so zadnji nacionalni popisi (2011) predstavljali priložnost za obdelavo izredno velikega in posodobljenega nabora podatkov za celotno alpsko območje na bolj podrobni teritorialni ravni. Slednje bo omogočilo sestavo natančnejše slike o obsegu in smeri sprememb v zadnjem desetletju zlasti za področje trga dela. Da bi bil pregled tega razčlenjenega in pisanega stanja čim lažje dojemljiv, so na voljo metode in orodja kot na primer sintetični indeksi, ki z eno samo povprečno vrednostjo opisujejo raznolikost vseh značilnih vrednosti posameznih mikroteritorijev. Dinamičnost demografskih trendov in trga dela v Alpah je tako prikazan z Mazziotta-Pareto indeksom, ki vključuje nabor osmih demografskih

kazalnikov oziroma kazalnikov trga dela in je izračunan za vsako alpsko občino posebej.

Končna faza analize je nadalje omogočila istočasno obravnavo različnih spremenljivk (demografija in zaposlenost) strnjenih v eno samo oziroma celo manjšo skupino glavnih dimenzij. Na ta način je bilo možno sestaviti različne skupine alpskih območij na podlagi danih značilnosti, ki so bile ugotovljene ob pregledu predhodno ugotovljenih dimenzij (območja blaginje oziroma problematična območja). Analiza razvrščanja v skupine je potrdila, da na mikroteritorialni ravni še vedno obstajajo velike razlike v pogojih in dinamikah, bodisi glede stanja prebivalstva in demografije, bodisi glede trga dela. V nekaterih primerih te razlike presegajo državne meje, v drugih pa so precej jasno opredeljene in omejene z nacionalnimi ali celo regionalnimi mejami, kar poudarja pomen ustreznih politik za usmerjanje določenih pojavov.

Poročilo zaokrožuje vključene "tematske analize" (posebna poglavja o specifičnih pojavih, ki zadevajo določene države, opazovalke ali zunanje subjekte) in izbor primerov dobrih praks. Te poglobljene študije o demografskih spremembah in njihovem vplivu na trg dela ter javne storitve so bile zbrane kot primeri in spodbude za politične odločevalce.

VIRI IN LITERATURA

Alpska konvencija (2006). Deklaracija »Prebivalstvo in kultura«. Dostopno na: http://www.alpconv.org/sl/convention/protocols/Documents/20111215%20AC_IX_11_declarationpopcult_sl_fin.pdf (Dne: 4 februar 2015).

Alpska konvencija (2011). Multiannual Programme of the Alpine Convention 2011-2016. Dostopno na http://www.alpconv.org/en/convention/workprogramme/Documents/MAP_en1.pdf (Dne: 8 april 2015).

Alpska konvencija (2012). Preliminary paper to the XII Alpine Conference, WG Demography and Employment.

ASTAT (2008). Giornata Mondiale del Turismo 2008. Dostopno na: www.provincia.bz.it/astat/it/mobilita-turismo/474.asp?News_action=4&News_article_id=253577 (Dne: 4 marec 2014).

ASTAT (2009). Il conto satellite del turismo per l'Alto Adige 2005, n. 148, Provincia Autonoma di Bolzano. Dostopno na: http://www.provincia.bz.it/astat/it/mobilita-turismo/474.asp?News_action=4&News_article_id=30149 (Dne: 4 marec 2014).

ASTAT (2011). Banca dati trasporti in Alto Adige. Dostopno na: <http://qlikview.services.siaq.it/QvAJAXZfc/AccessPoint.aspx?open=&id=QVS@titan-a|Verkehr.qvw&client=Ajax> (Dne: 14 marec 2014).

ASTAT (2012a). Analisi strutturale dell'economia altoatesina - L'utilizzo della Tavola Input-Output, AstatInfo, 13. Dostopno na: <http://www.provincia.bz.it/astat/it/service/256.asp?art=388136> (Dne: 14 marec 2014).

ASTAT (2012b). Impatto economico del turismo. L'utilizzo del Conto Satellite del Turismo – comunicato stampa numero 15 del 03/2012. Dostopno na: www.provincia.bz.it/astat/it/famiglie-aspetti-sociali/533.asp?News_action=4&News_article_id=389255 (Dne: 4 marec 2014).

ASTAT (2012c). Mobilità e traffico in Alto Adige – 2011. Dostopno na: http://www.provincia.bz.it/astat/it/mobilita-turismo/464.asp?VerkehrTransport_action=4&VerkehrTransport_article_id=224586 (Dne: 14 marec 2014).

ASTAT (2012d). Territorio insediativo in provincia di Bolzano – 2012. Dostopno na: http://www.provincia.bz.it/astat/it/service/256.asp?News_action=4&News_article_id=441327 (Dne: 14 marec 2014).

ASTAT (2014). Online database. Dostopno na: <http://qlikview.services.siaq.it/QvAJAXZfc/opendoc.htm?document=Turismo.qvw&host=QVS@titana&anonymous=true> (Dne: 14 marec 2014).

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung (2014). Zensus 2011 Ergebnisse. Dostopno na: <https://ergebnisse.zensus2011.de/> (Dne: 7 avgust 2014).

Bayerisches Staatsministerium für Arbeit und Sozialordnung, Familie und Frauen (2011). Was Menschen Berührt – Dritter Bericht der Staatsregierung zur Sozialen Lage in Bayern. Dostopno na: www.zukunftsministerium.bayern.de/imperia/md/content/stmas/stmas_internet/sozialpolitik/sozialbericht_2012.pdf (Dne: 7 avgust 2014).

Bätzing, W. (2003). Die Alpen. Geschichte und Zukunft einer europäischen Kulturlandschaft. München, Beck.

Bauer, R. in Fassmann, H. (2010). Demographic and migratory flows affecting European regions and cities (DEMI-FER), ESPON 2013 Programme. Deliverable 3 "Typology of Regions". Vienna: ESPON and Vienna University.

Bender, O. in Kanitscheider, S. (2012). New Immigration into the European Alps: Emerging Research Issues. Mountain Research and Development, 32 (2), 235–241.

Berwert, A., Rütter, K. in Muller, H. (2002). Volkswirtschaftliche Bedeutung des Tourismus im Kanton Wallis. disP-the planning review, (149), 4-12.

Bundesamt für Statistik - BFS (2014). Arbeitsmarktindikatoren 2014. Kommentierte Ergebnisse für die Periode 2008-2014 (Auszug aus der Umfassenden Publikation „Arbeitsmarktindikatoren 2014“). Neuchâtel: Swiss Federal Statistical Office.

Bundesministerium für Bildung und Forschung (2014). Bildung in Deutschland 2014. Ein Indikatorenengestützter Bericht mit einer Analyse zur Bildung von Menschen mit Behinderungen. Dostopno na: <https://www.destatis.de/> (Dne August 7, 2014).

Commonwealth Fund (2012). International Profiles of Health Care Systems. Dostopno na www.commonwealthfund.org/~media/Files/Publications/Fund%20Report/2012/Nov/1645_Squires_intl_profiles_hlt_care_systems_2012.pdf (Dne: 20 februar 2014).

- Corrado, F., Di Bella, E. in Porcellana, V., (eds.) (2013). Nuove frontiere della ricerca per i territori alpini. Franco Angeli.
- Corrado, F. (2013). Territorial dynamics of repopulation in the Alpine area and their impacts on local development paths. Mountain Dossier, Scientific Review of dislivelli.eu, (1) 18-23.
- Dayton-Johnson, J., T. Katseli, L., Maniatis, G., Münz, R. in Papademetriou, D. (2007). Gaining from Migration, Towards a New Mobility System. Paris, Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD).
- Dax, T. in Machold, I. (2014). Changes in migration patterns of Austria's mountain areas. Mountain Dossier, Scientific Review of Dislivelli.eu, (2) 16-19.
- Debarbieux B., Luminati C., Mignotte A. in Wiesinger G. (2006). Governance Capacity. What is it – other than economic and ecological aspects –that prompts people to stay in the Alps or to move to the Alps? How can we consolidate the governance capacity of individuals and communities? Vienna: Cipra.
- De Lima, P. (2014). Reconciling Labour Mobility and Cohesion Policies – The Rural Experience. In: Copus, A. and de Lima, P. (eds.), Territorial Cohesion in Rural Europe: The relational Turn in Rural Development. Abingdon, Routledge.
- Depner, W. in Teixeira, C. (2012). Welcoming Communities? An Assessment of Community Services in Attracting and Retaining Immigrants in the South Okanagan Valley (British Columbia, Canada), with Policy Recommendations. The Journal of Rural and Community Development 7 (2) 72-97.
- Ditterich, A. (1993). 125 Jahre Brennerbahn, Eisenbahn Journal, Special 3/95, Hermann Merker Verlag, Fürstenfeldbruck.
- ESPON in Univerza v Ženevi (2012). Geographical Specificities and Development Potentials in Europe. Final Scientific Report. Dostopno na: http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/GEOSPECS/FR/GEOSPECS_Final_scientific_report_v2_-_revised_version.pdf (Dne: 20 februar 2014).
- EUROSTAT (2010). Europe in figures, Eurostat yearbook 2010, European Union. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- Evropska agencija za okolje (2010). Europe's ecological backbone: recognising the true value of our mountains. Copenhagen, European Environmental Agency.
- Evropska komisija (2006). The social situation on the European Union 2005-2006. Dostopno na: http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/ssr2005_2006_en.pdf (Dne: 7 avgust 2014).
- Ferreira, A. (2005). Osnovni prostorski in demografski kazalci za območje Alpske konvencije v Sloveniji. Zbornik gozdarstva in lesarstva (78), 165–180.
- Götz, K. (2003). Moving through nets: The physical and social dimensions of travel. Proceedings of the 10th International Conference on Travel Behaviour research, Lucerne, 10-15 August 2003.
- Hernández Luís, J.A. (2008). El turismo de masas. Evolución y perspectivas. Madrid, Sintesis.
- Hoyle, B. in Knowles, R. (1998). Modern Transport Geography, 2nd edition. London, Wiley.
- ISTAT (2006). Le infrastrutture in Italia. Un'analisi provinciale della dotazione e della funzionalità. Dostopno na: http://www3.istat.it/dati/catalogo/20060512_00/inf_0607_infrastrutture_in_Italia.pdf (Dne: 8 julij 2014).
- Jeanneret, B. in Goebel, V. (2012). Les disparités régionales en Suisse. Neuchâtel, Swiss Federal Statistical Office.
- Jentsch, B. in Simard, M. (eds.) (2009) International Migration in Rural Areas. Cross-National Comparative Perspectives. Studies in Migration and Diaspora. Farnham, Ashgate.
- Machold, I., Dax, T. in Strahl, W. (2013). Potenziale entfalten, Migration und Integration in ländlichen Regionen Österreichs, Forschungsbericht 68. Bundesanstalt für Bergbauernfragen: Wien. Dostopno na: <http://www.berggebiete.at/cm3/de/download/finish/16-forschungsberichte/510-fb68.html> (Dne: 27 maj 2014).
- McKee, M. (2003). What are the lessons learnt by countries that have had dramatic reductions of their hospital bed capacity? Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, Health Evidence Network report. Dostopno na: <http://www.euro.who.int/Document/E82973.pdf> (Dne: 7 avgust 2014).
- OECD (2015). Glossary of Statistical Terms. Dostopno na: <http://stats.oecd.org/glossary/> (Dne 7 avgust 2014).

- ÖREK-Partnerschaft (2014). Vielfalt und Integration im Raum, Abschlussbericht. Wien, ÖROK.
- Pechlaner, H., Bonelli, A., Scuttari, A. in Martini, M. (2012). INTER-Regio-Rail: Removing barriers to regional rail transport. Customer satisfaction analysis on regional rail transport in South Tyrol. Dostopno na: <http://interregionrail.eu/181d395.html> (Dne: 15 maj 2014).
- Pechlaner, H., Scuttari, A., Martini, M. in Bonelli, A. (2013). Analisi della soddisfazione del trasporto su gomma <http://agenzia-mobilita.bz.it/it/amministrazione/485.asp> (Dne: 15 maj 2014).
- Rodrigue, J., Comtois, C. in Slack, B. (2006). The geography of Transport Systems. London, Routledge.
- Smirou, D. (1984). La santé, un critère pertinent de définition? *Revue de Géographie Alpine* (72) 2-4.
- Stalni sekretariat Alpske konvencije (2007) (Ur.). 1. Poročilo o stanju Alp: Promet in mobilnost v Alpah. Innsbruck/Bolzano, Stalni sekretariat Alpske konvencije.
- Stalni sekretariat Alpske konvencije (2014) (Ur.). 4. Poročilo o stanju Alp: Trajnostni turizem v Alpah. Innsbruck/Bolzano, Stalni sekretariat Alpske konvencije.
- Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2013). Zensusdatenbank des Zensus 2011. Dostopno na: <https://ergebnisse.zensus2011.de/> (Dne: 7 avgust 2014).
- Svetovna banka (2013). World Development Indicators, Dostopno na: <http://wdi.worldbank.org/table/2.15>
- Svetovna zdravstvena organizacija (2000). Health systems: improving performance. Dostopno na: http://www.who.int/whr/2000/en/whr00_en.pdf
- Svetovna zdravstvena organizacija (2011). System of Health Accounts. Dostopno na: http://who.int/nha/sha_revision/en/ (Dne: 20 februar 2014).
- Swiss federal Statistical Office FSO (2014). Statistical data on Switzerland 2014. Neuchâtel, Swiss Federal Statistical Office.
- Tappeiner U., Borsdorf, A. in Tasser, E. (2008). Alpenatlas - Atlas des Alpes - Atlante delle Alpi - Atlas Alp - Mapping the Alps. Society - Economy - Environment. Heidelberg, Spektrum Akademischer Verlag & Springer.
- Tolley, R. in Turton, B. (1995). Transport Systems, Policy and Planning. A Geographical Approach. Essex, Longman Scientific & Technical.
- Voll, F. (2012). Die Bedeutung des Faktors „Erreichbarkeit“ für den Alpenraum. Erarbeitung eines alpenweiten Modells der Erreichbarkeit von Metropolen und Regionalzentren vor dem Hintergrund aktueller Diskussionen um Regionsentwicklung in Abhängigkeit von räumlicher Lage. PhD Thesis, Natural science faculty, Friedrich-Alexander University, Nürnberg.

PRILOGA A - GLOSAR

Demografski pregled

Celotna stopnja rodnosti (na 1.000 žensk) | Se nanaša na število otrok rojenih na 1.000 žensk ob predpostavki ničelne umrljivosti žensk v rodni dobi in starostno-specifične stopnje rodnosti v določeni državi ter referenčnem obdobju.

Gostota prebivalstva (prebivalci na km²) | Število prebivalcev na enoto (kvadratni kilometer).

Indeks staranja prebivalstva | Razmerje med prebivalstvom, starim 65 ali več let, in prebivalstvom, starim manj kot 14 let * 100 (P65+/P0-14* 100).

Naravni prirast | Število živorojenih otrok minus število umrlih prebivalcev.

Območje stalne poselitve | Poseljeno območje ali območje, ki ga dosledno uporabljajo skozi celo leto; z drugimi besedami območje, kjer je strnjena glavnina človeških dejavnosti. V to območje so vključene intenzivno izkoriščene kmetijske površine, naselja in prometna infrastruktura; vanj niso vključeni gozdovi, pašniki, živa skala, pustinja in vodne površine. Zaradi potreb prostorskega načrtovanja v posameznih državah je upravna in politična definicija območja stalne poselitve različna za vsako državo posebej (Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2007).

Odstotek delovno sposobnega prebivalstva | Odstotek celotnega prebivalstva, starega med 15 in 64 let (P15-64/P* 100).

Odstotek starejšega prebivalstva | Prebivalci, starejši od 65 let od skupnega števila prebivalcev * 100 (P65+/P* 100).

Prebivalci s tujim državljanstvom (na 1.000 prebivalcev) | Tujec je oseba, ki ni državljan države gostiteljice, v kateri običajno prebiva.

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu | Povprečno število let življenja, ki jih je pričakovati za človeka ob rojstvu ob predpostavki, da starostno-specifične stopnje umrljivosti ostanejo nespremenjene.

Pričakovano trajanje življenja pri 65 letih | Pričakovano trajanje življenja za ljudi, ki so stari 65 let.

Skupno število prebivalcev (absolutna vrednost) | Število prebivalcev, ki običajno prebivajo na določenem zemljepisnem območju (občina).

Stopnja rasti prebivalstva (v odstotkih) | Predstavlja povprečno letno rast prebivalstva v določenem časovnem razponu (v tem poročilu 2001-2011 ali 2002-2012). Ta kazalnik je izračunan po naslednji formuli: $((Pop_t - Pop_s) / (Pop_s * (t-s)))$, kjer je t = zadnje razpoložljivo leto in s = prvo razpoložljivo leto.

Umrli na 1.000 prebivalcev | Število umrlih prebivalcev na določenem zemljepisnem ozemlju v določenem letu na 1.000 prebivalcev sredi leta na tistem določenem zemljepisnem ozemlju v istem letu.

Ženske (na 100 prebivalcev) | Število žensk, ki običajno prebivajo na določenem zemljepisnem območju (občina), na 100 prebivalcev.

Živorojeni na 1.000 prebivalcev | Število živorojenih otrok med prebivalstvom na določenem zemljepisnem ozemlju v določenem letu, na 1.000 prebivalcev sredi leta na tistem določenem zemljepisnem ozemlju v istem letu.

Trg dela

Stopnja brezposelnosti po spolu (na 100 prebivalcev) | Brezposelne so osebe, ki v referenčnem tednu: (a) niso bile zaposlene (b) so bile pripravljene začeti delovno razmerje v naslednjih dveh tednih in (c) so aktivno iskale delo v določenem času v prejšnjih štirih tednih. Poleg tega so brezposelne osebe tudi tiste, ki niso bile zaposlene in so našle delo, ki bi ga začele kasneje. Usklajena stopnja brezposelnosti kaže število brezposelnih oseb kot odstotek delovne sile (skupno število zaposlenih in brezposelnih oseb).

Stopnja delovne aktivnosti (na 100 prebivalcev) | Stopnjo delovne aktivnosti prebivalcev, starih med 15 in 64 let, dobimo iz odstotka zaposlenih prebivalcev od števila prebivalcev istega starostnega razreda. Na podlagi ankete o delovni sili, ki je bila usklajena na nivoju EU, je oseba zaposlena, če je v referenčnem tednu delala vsaj eno uro v okviru katerekoli dejavnosti, plačane v denarju ali v naravi, ali je bila odsotna z dela (na primer na dopustu, bolniškem dopustu ali ki prejema varstveni dodatek zaradi začasnega odpusta), ampak je ohranila svoje delovno mesto ali je ostala samozaposlena.

Stopnja neaktivnosti (na 100 prebivalcev, po spolu) | Uporabljeno stopnjo neaktivnosti smo pridobili iz odstotne stopnje delovno neaktivnih prebivalcev v starostni skupini 15-64 od števila prebivalstva. »Delovno neaktivni prebivalci« so tisti, ki niso zaposleni in ne iščejo zaposlitve.

Zaposlenost po NACE sektorjih (odstotek zaposlenih oseb) | Za vsako teritorialno enoto razvrstitev delavcev po naslednji klasifikaciji (gospodarska dejavnost poslovne enote, kjer oseba opravlja delo). Glej spodnjo tabelo za razvrstitev v 12 klasifikacijskih skupin NACE.

1	Kmetijstvo
2	Predelovalne dejavnosti
3	Gradbeništvo
4	Trgovina na drobno in debelo
5	Promet
6	Gostinstvo
7	Informacijske in komunikacije dejavnosti
8	Finančne in zavarovalniške dejavnosti
9	Poklicne in spremljajoče dejavnosti, poslovanje z nepremičninami
10	Javna uprava
11	Izobraževanje in zdravstvo
12	Druge storitvene dejavnosti

Izobraževanje

Prebivalstvo z zaključeno srednješolsko izobrazbo (na 1.000, po spolu) | Stopnja pridobljene izobrazbe je klasificirana glede na »Mednarodni standard klasifikacije izobraževanja (ISCED)«. Izraz »uspešno zaključena stopnja« je vezan na pridobitev certifikata ali diplome, če obstaja sistem certificiranja. V primeru, ko ni uradnega certificiranja, mora uspešni zaključek biti povezan s polno prisotnostjo. V tem dokumentu obravnavamo višjo in po-srednješolsko pred-terciarno izobraževanje (ISCED 3-4). ISCED stopnja 3 višje srednješolsko izobraževanje – se na splošno začne ob koncu obveznega šolstva; vstopna starost je običajno 15 ali 16 let ter običajno so potrebne vstopne kvalifikacije ter druge minimalne zahteve za vstop; poučevanje je pogosto zelo vezano na predmete in običajno traja izobraževanje od dveh do petih let. ISCED stopnja 4: po-srednješolsko, pred-terciarno izobraževanje ustvarja povezavo med višjim srednješolskim in terciarnim izobraževanjem; tipični primeri so programi za pripravo dijakov na študij na 5. stopnji ali programi za pripravo dijakov za neposredni vstop na trg dela.

Prebivalstvo z zaključeno terciarno izobrazbo (na 1.000, po spolu) | Za ta kazalnik upoštevamo ISCED stopnji 5 in 6. ISCED stopnja 5: terciarno izobraževanje (prva stopnja) – vstop običajno zahteva uspešen zaključek stopenj 3 ali 4; vključuje terciarne programe z akademsko usmeritvijo, ki so večinoma teoretsko zasnovani in programe usmerjene v zaposlovanje, ki so tipično krajši in namenjeni vstopu na trg dela. ISCED stopnja 6: terciarno izobraževanje (druga stopnja) – vodi do nadaljevalne raziskovalne kvalifikacije (doktorat).

Socialno varstvo in storitve

Oddaljenost v kilometrih do najbližje bolnišnice | Glej definicijo števila bolnišničnih postelj

Oddaljenost v kilometrih do najbližje ustanove za bivanje in nego | Glej definicijo števila ustanov za dolgotrajno bivanje in nego (na 1.000 prebivalcev).

Ordinacije zdravnikov splošne medicine (na 1.000 prebivalcev) | Ta izraz obsega ustanove zdravnikov, ki imajo ustrezno izobrazbo zdravnika medicine ali enakovredno kvalifikacijo ter se prednostno ukvarjajo z neodvisnim prakticanjem splošne medicine. Četudi v nekaterih državah obravnavajo »splošno medicino« in »družinsko medicino« kot medicinske specializacije, bi te dejavnosti morali obravnavati tukaj.

Definicija je usklajena z oznako HP.3.1.1 »Sistem zdravstvenih računov« (http://who.int/nha/sha_revision/en/).

Število bolnišničnih postelj (na 1.000 prebivalcev) | Bolnišnice so ustanove z licenco, ki se prednostno ukvarjajo z zagotavljanjem medicinskih, diagnostičnih storitev in zdravljenjem, ki vključuje zdravnika, negovalne in druge zdravstvene storitve za hospitalizirane bolnike ter posebne nastanitvene storitve za te bolnike. Naloga bolnišnic se lahko od države do države razlikujejo in so običajno definirane s pomočjo pravnih zahtev. V nekaterih državah morajo ustanove zdravstvenega varstva izkazati minimalno velikost (kot recimo število postelj ali število zdravstvenega

osebja za zagotavljanje 24-urnega dostopa), da bi lahko bile registrirane kot bolnišnica.

Definicija je usklajena z oznako HP.1 »Sistem zdravstvenih računov« (http://who.int/nha/sha_revision/en/).

Število ustanov za dolgotrajno bivanje in nego (na 1.000 prebivalcev) | Ta kategorija ustanov za dolgotrajno bivanje in nego obsega predvsem ustanove, ki se prednostno ukvarjajo z zagotavljanjem bivanja z dolgotrajno nego, ki obsega zdravstveno nego, nadzor ali druge oblike oskrbe, ki jih potrebujejo stanovalci. V teh ustanovah je bistveni del proizvodnega procesa in izvedene oskrbe mešanica zdravstvenih in socialnih storitev, kjer se zdravstvene storitve izvajajo predvsem na ravni zdravstvene nege, in v kombinaciji s storitvami osebne nege. Zdravstvene komponente nege so na drugi strani manj intenzivne kot pa v bolnišnicah. Definicija ustanov za dolgotrajno bivanje in nego ustreza oznaki HP.2 »Sistem zdravstvenih računov« (http://who.int/nha/sha_revision/en/).

Storitve dnevne varstva za otroke v starosti do 3 let (na 100) | Ta kazalnik obravnava formalno varstvo majhnih otrok, ki ga zagotavljajo osebe, ki niso družina ali v okolju, ki ni dom teh otrok. »Zgodnje otroštvo« je običajno definirano kot obdobje pred starostjo vstopa v šolo, ki se običajno razlikuje med državami. Vendar tukaj upoštevamo teoretični začetek v starosti 0 in zaključek v starosti 2 let. Če ni na voljo podatkov za te starostne skupine, potem je potrebno natančneje opredeliti upoštevane starosti.

PRILOGA B – VIRI PODATKOV ZA OBRAVNAVANE KAZALNIKE

Avstrija

- *Demografija*
  - Statistike o prebivalstvu 1.1.2003-1.1.2013 (Statistik Austria, Avstrijski statistični urad)
  - Osnovne statistike 2002-2012 (Statistik Austria, Avstrijski statistični urad)
  - Selitvene statistike 2003-2012 (Statistik Austria, Avstrijski statistični urad)
- *Zaposlitev in izobrazba*
  - Popis prebivalstva 2001 (Statistik Austria, Avstrijski statistični urad)
  - Popis na podlagi matičnih registrov 2011 (Statistik Austria, Avstrijski statistični urad)
- *Prebivalstvo in storitve*
  - Statistike o bolnišnicah 2011 (Avstrijsko zvezno ministrstvo za zdravje)
  - Seznam zdravnikov 2013 (Avstrijska zdravniška zbornica)

Francija

- *Demografija*
  - Popis prebivalstva (Insee, Nacionalni inštitut za statistiko in ekonomske študije)
  - Civilni register – Podatki o prebivalstvu (Insee, Nacionalni inštitut za statistiko in ekonomske študije)
- *Trg dela*
  - Podatki o zaposlenih (Insee, Nacionalni inštitut za statistiko in ekonomske študije)
  - Trajna raziskava o zaposlitvah od leta 2003 (Insee, Nacionalni inštitut za statistiko in ekonomske študije)
- *Prebivalstvo in storitve*
  - Stalna podatkovna baza o objektih / BPE (Insee, Nacionalni inštitut za statistiko in ekonomske študije)
  - Nacionalne evidence

Italija

- *Demografija*
  - Popis prebivalstva in stanovanj (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
  - Raziskava o letnem demografskem gibanju prebivalstva (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)

- Raziskava o letnem demografskem gibanju prebivalstva s tujim državljanstvom in njegovi strukturi po spolu in državljanstvu (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
- Raziskava o prebivalcih po spolu, starosti in zakonskem stanu (Istat)
- Raziskava o prebivalcih s tujim državljanstvom na podlagi spola in starosti (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
- *Trg dela*
  - Popis prebivalstva in stanovanj (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
  - Trajna raziskava o delovni sili (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
- *Prebivalstvo in storitve*
  - Raziskava o socialnih ukrepih in storitvah v posameznih občinah ali združenih občinah (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
  - Raziskava o storitvah zdravstvenega varstva za državljanke (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
  - Obdelava podatkov o osnovnem zdravstvenem varstvu Ministrstva za zdravje (Istat, Italijanski nacionalni statistični inštitut)
  - Bolnišnične postelje: Ministrstvo za zdravje - Generalna direkcija za zdravstveni informacijski sistem – Urad za statistike

Liechtenstein

EUROSTAT Database

Monaco

IMSEE Monaco Statistics

Nemčija

- *Demografija*
  - Statistični uradi zvezne uprave in dežel. Baza podatkov za leto 2011
  - Statistični uradi zvezne uprave in dežel. Nadaljevanje statistike stanja prebivalstva iz 2001
- *Zaposlitev in izobrazba*
  - Statistični uradi zvezne uprave in dežel . Baza podatkov za leto 2011
  - Statistični uradi zvezne uprave in dežel . Baza podatkov za leto 2011

Slovenija

- *Demografija*
  - Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj (SURS)
  - Četrtnoletno raziskovanje o prebivalstvu (SURS)
  - Letno raziskovanje o rojenih (SURS)
  - Letno raziskovanje o umrlih (SURS)
  - Letno raziskovanje o selitvah (SURS)
- *Trg dela*
  - Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj (SURS)
  - Anketa o delovni sili (SURS)
  - Socialno skrbstvo in storitve
  - Bolnišnične postelje (Nacionalni inštitut za javno zdravstvo)

Švica

- *Demografija*
  - Zvezni statistični urad: Statistični podatki za Švico 2014
  - Zvezni urad za statistiko. Prebivalstvo v Švici 2012
  - Zvezni urad za statistiko BFS, statistika za Švico, prebivalci s stalnim in začasnim bivališčem glede na

institucionalno razdelitev, spol, državljanstvo, kraj rojstva in starostno skupino

- Zvezni urad za statistiko BFS, statistika za Švico, število smrti glede na institucionalno razdelitev, spol, državljanstvo, zakonski stan in starostno skupino
  - Zvezni urad za statistiko BFS, statistika za Švico, občinska statistika 1981-2010: občine, demografske komponente, spol, nacionalna pripadnost
- *Trg dela*
    - Zvezni urad za statistiko BFS, strukturne ankete nacionalnega štetja prebivalstva 2012: prebivalstvo glede na status na trgu dela in zaposlitev
    - Zvezni urad za statistiko BFS, prebivalstvo s stalnim bivališčem v Švici od starosti 15 let naprej glede na status na trgu dela in kanton
    - Zvezni oddelek za gospodarstvo, izobraževanje in raziskave WBF, Državni sekretariat za gospodarstvo SECO, stopnje brezposelnosti po kantonih
  - *Izobrazba*
    - Zvezni urad za statistiko BFS, statistika Švice, prebivalstvo s stalnim bivališčem v Švici od starosti 15 let glede na najvišjo zaključeno izobrazbo po kantonih

PRILOGA C – METODOLOŠKI DODATEK

TEORETIČNI IN METODOLOŠKI ELEMENTI INDEKSA MAZZIOTTA – PARETO

Matteo Mazziotta in Adriano Pareto, italijanski nacionalni statistični inštitut ISTAT, Italija

Uvod

Družbenogospodarske pojave kot na primer razvoj, revščino, kakovost življenja itd. so v preteklosti merili pretežno enodimenzionalno, ob upoštevanju enega samega kazalnika. Sodobnejša literatura pa obravnava vse te pojave kot kompleksne in večdimenzionalne pojave, ker je zanje značilno sovplivanje več različnih faktorjev. Merjenje kompleksnih pojavov je težko in tvegano delo, ker predpostavlja poenostavitev, ki je sama po sebi bistveno arbitraren postopek, pri katerem vedno primanjkujejo sredstva in čas, neizogibno vpleta konkurenčne in nasprotujoče si sile ter se opira na vrednostne preference, ki se rešujejo tipično s pragmatičnimi ugotovitvami, sistematičnimi napakami in tradicionalnim merjenjem. Kljub temu je mogoče spraviti dosledno pod isti imenovalac izbiro posameznih kazalnikov, ki zastopajo določen pojav, in izbiro »najboljše« agregatne funkcije, zato da ne pride do prevelike izgube statističnih informacij. Cilj tega poglavja je predstaviti posplošen sestavljeni indeks, znan kot indeks MPI (Mazziotta-Pareto Index), ki je posebej koristen v primerih, ko komponente niso nadomestljive, se pravi ko imajo vse enak pomen in med njimi ni dovoljena nikakršna vzajemna kompenzacija (Munda in Nardo, 2005).

Sinteza kazalnikov

V znanstveni literaturi poznamo študije uglednih avtorjev, ki obravnavajo uporabo sestavljenih indeksov za merjenje kompleksnih gospodarskih in družbenih pojavov na zemljepisnih območjih. Glavni problemi s tem pristopom so izbira teoretičnega okvira, razpoložljivost podatkov, izbira bolj reprezentativnih kazalnikov in njihova obdelava s ciljem primerjave in združevanja.

Faze izdelave sestavljenega indeksa lahko povzamemo na naslednji način:

a) *Opredelitev pojava, ki ga želimo izmeriti.* Opredelitev pojma mora posredovati jasno predstavo o tem, kaj želimo izmeriti s sestavljenim kazalnikom. Sklicevati se mora na določen teoretični okvir, ki povezuje vse podskupine in osnovne kazalnike.

b) *Izbira skupine posameznih kazalnikov.* V idealnih razmerah bi morali kazalnike izbrati glede na njihov pomen, analitično solidnost, časovno ustreznost, dostopnost itd. (OECD, 2008). Faza izbora je rezultat kompromisa med možno redundanco zaradi prekrivanja informacij in nevarnostjo izgube informacij.

c) *Normalizacija posameznih kazalnikov.* Ta faza je potrebna, zato da postanejo kazalniki primerljivi. Normalizacija je potrebna pred vsakršno agregacijo podatkov, kajti za kazalnike v zbiru podatkov se pogosto uporabljajo različne merske enote. Zaradi tega je potrebno kazalnike spraviti na skupni standard s tem, da jih spremenimo v čiste brezdimenzijske številke. Drug razlog za normalizacijo je dejstvo, da bi nekateri kazalniki lahko bili pozitivno korelirani s pojavom, ki ga želimo izmeriti (pozitivna 'polarnost'), drugi pa negativno korelirani z njim (negativna 'polarnost'). Z normalizacijo kazalnikov želimo doseči stanje, v katerem povečana vrednost normaliziranih kazalnikov sovпада s povečano vrednostjo sestavljenega indeksa. Obstaja več načinov normalizacije, na primer rangiranje, reskaliranje, standardizacija (ali »z« vrednosti) in »razdalja« od reference. Ko pripišemo posameznim kazalnikom isti »pomen«, je bistveno, da uporabimo transformacijski kriterij, po katerem bodo postali kazalniki neodvisni od merske enote in od variabilnosti, se pravi standardizacije.

d) *Agregacija normaliziranih kazalnikov.* Kombinacija vseh komponent oblikuje enega ali več sestavljenih indeksov (matematične funkcije). Na voljo so različne agregacijske metode. Najbolj uveljavljene so aditivne metode, ki gredo od seštevanja rangov v posameznih kazalnikih do agregacije ponderiranih sredin transformiranih vrednosti originalnih kazalnikov. Pogosto se uporabljajo multivariatne tehnike, n. pr. analizo glavnih komponent (Dunteman, 1989) in merjenje razdalj, n. pr. vroclavsko taksonomsko metodo (Wroclaw Taxonomic Method - Harbison in dr., 1970).

Ta pristop postavlja seveda nekaj problemov, na primer zbiranje podatkov, izguba informacij in arbitrarnost raziskovalca pri: (i) izbiri kazalnikov, (ii) normalizaciji, (iii) agregaciji in ponderaciji. Kljub tem težavam pa prinaša očitne prednosti, ki jih lahko takole povzamemo: (a) enodimenzionalno merjenje pojava; (b) takojšnja razpoložljivost; (c) poenostavitev analize zemljepisnih podatkov.

Številna dela in metode so bili dobro sprejeti med kritiki in znanstveniki so zaključili, da je nemogoče izdelati »popolno metodo«, po kateri bi bili rezultati univerzalno učinkoviti. Nasprotno je s pomočjo podatkov in specifičnih delovnih ciljev treba postopoma ugotavljati, katera je »najboljša metoda« v smislu solidnosti, zanesljivosti in doslednosti

predlaganih rešitev.

Sestavljeni indeks

Aditivne metode za oblikovanje sestavljenih indeksov zahtevajo pogoje in lastnosti, ki so pogosto nezaželeni ali težje dosegljivi. Ti na primer predpostavljajo popolno nadomestljivost vseh komponent indeksa: pomanjkljivost v eni dimenziji lahko kompenzira presežek v drugi. Na splošno pa popolna kompenzacija med posameznimi kazalniki ni sprejemljiva, zahtevana je »uravnotežena« razvrstitev vrednosti.

Predlagana metoda ponuja sestavljeno mero skupine kazalnikov, ki so označeni kot »nenadomestljivi«, se pravi da morajo biti vse dimenzije pojava »uravnotežene« (Mazziotta in Pareto, 2011). Indeks MPI je bil izdelan zato, da zadosti naslednjim pogojem: (i) normalizacija kazalnikov na podlagi specifičnega kriterija, ki izničuje bodisi mersko enoto bodisi učinek variabilnosti (Delvecchio, 1995); (ii) sinteza ne glede na 'idealno enoto', saj je nabor 'optimalnih vrednosti' arbitraren, ne-enoglasen in se lahko spreminja s časom (Aureli Cutillo, 1996); (iii) enostavnost izračunavanja; (iv) enostavnost interpretacije.

Tem pogojem je zadoščeno z naslednjim pristopom. Vemo, da razvrstitev različnih kazalnikov, izmerjenih na različne načine, lahko primerjamo na podlagi transformacije v standardizirane rezultate. Zato posamezne kazalnike pretvorimo in naneseemo v skupno lestvico s srednjo vrednostjo 100 in standardnim odklonom 10: transformirane vrednosti se bodo uvrstile povprečno med vrednostma 70 in 130³⁰. V tem tipu normalizacije je »idealni vektor« skupina srednjih vrednosti in z lahkoto določimo bodisi enote nad povprečjem (vrednosti nad 100) bodisi enote pod povprečjem (vrednosti izpod 100). Poleg tega se pri normalizaciji s standardiziranimi vrednostmi kazalniki rešijo variabilnosti in dobijo enako utež.

V ta kontekst smo vnesli kazenski koeficient, ki je za vsako enoto odvisen od variabilnosti kazalnika v odnosu do srednje vrednosti ('horizontalna variabilnost'): to variabilnost merimo s koeficientom variacije. Predlagan pristop negativno vpliva na rezultat vsake enote (aritmetična sredina standardiziranih vrednosti) s količino, ki je premo sorazmerna 'horizontalni variabilnosti'. Namen tega je dati prednost enotam, ki ob enaki srednji vrednosti kažejo večjo uravnoteženost med vrednostmi kazalnikov (Palazzi, 2004).

Metoda omogoča oblikovanje »stabilne« mere, ki je manj »občutljiva« na vključitev ali izključitev posameznih kazalnikov (Mazziotta C. in dr., 2010).

Postopek za izračun MPI indeksa predvideva naslednje faze.

1) Normalizacija

$X=\{x_j\}$ je matrika z n vrsticami (statistične enote) in m stolpci (osnovni kazalniki) in M_{x_j} in S_{x_j} določata srednjo vrednost in standardni odklon j -tega kazalnika:

$$M_{x_j} = \frac{\sum_{i=1}^n x_{ij}}{n}; \quad S_{x_j} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{ij} - M_{x_j})^2}{n}}$$

Standardizirana matrika $Z=\{z_{ij}\}$ je takole izražena:

$$z_{ij} = 100 \pm \frac{(x_{ij} - M_{x_j})}{S_{x_j}} 10$$

pri čemer je znak $\pm$ 'polarlost' j -tega kazalnika, se pravi znak odnosa med j -tim kazalnikom in pojavom, ki ga želimo izmeriti (+ če posamezni kazalnik predstavlja dimenzijo, ki jo ocenjujemo pozitivno in - če predstavlja dimenzijo, ki jo ocenjujemo negativno).

2) Agregacija

Naj bo cv_i koeficient variacije za i -to enoto:

$$cv_i = \frac{S_{z_i}}{M_{z_i}}$$

pri čemer:

$$M_{z_i} = \frac{\sum_{j=1}^m z_{ij}}{m}; \quad S_{z_i} = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - M_{z_i})^2}{m}}$$

Tako dobimo posplošeno obliko³¹ indeksa MPI:

$$MPI_i^{+/-} = M_{z_i} \pm S_{z_i} cv_i$$

pri čemer je produkt $S_{z_i} cv_i$ 'kazen' in znak $\pm$ odvisen od vrste pojava, ki ga želimo izmeriti.

30. Po Bienaymé-Cebycevem teoremu vrednosti razvrstive v razponu 70-130 znašajo najmanj 89 % vseh vrednosti.

Če je sestavljen indeks »rastoč« ali »pozitiven«, se pravi da rastoče vrednosti indeksa sovpadajo s pozitivnimi variacijami pojava (n. pr. družbenogospodarski razvoj), bomo uporabili MPI-. Nasprotno, če je sestavljen indeks »padajoč« ali »negativen«, se pravi da rastoče vrednosti indeksa sovpadajo z negativnimi variacijami pojava (n. pr. revščina), bomo uporabili MPI+.

Viri in literatura

Aureli Cutillo, E. (1996). Lezioni di statistica sociale. Parte seconda, sintesi e graduatorie. CISU, Roma.

Delvecchio, F. (1995). Scale di misura e indicatori sociali. Cacucci Editore, Bari.

Dunteman, G. H. (1989). Principal Components Analysis. Sage Publications, Newbury Park (1989).

Harbison, F. H., Maruhnic, J., Resnick, J. R. (1970). Quantitative Analyses of Modernization and Development. Princeton University Press, New Jersey.

De Muro, P., Mazziotta, M., Pareto, A. (2011). Composite Indices of Development and Poverty: An Application to MDGs. Soc. Indic. Res., 104: 1-18.

Mazziotta, C., Mazziotta, M., Pareto, A., Vidoli, F. (2010). La sintesi di indicatori territoriali di dotazione infrastrutturale: metodi di costruzione e procedure di ponderazione a confronto. Review of Economics and Statistics for Regional Studies, 1.

Munda, G., Nardo, M. (2005). Non-Compensatory Composite Indicators for Ranking Countries: A Defensible Setting. European Commission-JRC, Ispra.

Palazzi, P. (2004). Lo sviluppo come fenomeno multidimensionale. Confronto tra l'ISU e un indice di sviluppo sostenibile. Moneta e Credito, 227.

OECD (2008). Handbook on Constructing Composite Indicators. Methodology and user guide. OECD Publications, Paris.

ANALIZA GLAVNIH KOMPONENT IN ANALIZA RAZVRŠČANJA V SKUPINE: NEKAJ METODOLOŠKIH PRIPOMB

Mauro Albani, Giorgia Capacci, Antonella Guarneri - ISTAT, Italija

Statistična metodologija pozna veliko načinov za sintezo vrednosti različnih kazalnikov, ugotovljenih za določeno število statističnih enot. V veliko pomoč so nam lahko metode, ki omogočajo klasificiranje enot, zato da jih lažje opišemo glede na specifično karakterizacijo, ki je istočasno skupna nekaterim enotam in jih ločuje od drugih.

S strogo metodološkega vidika sta analiza glavnih komponent in analiza razvrščanja v skupine statistični metodi, od katerih ena zmanjša število določene množice spremenljivk – vrednosti katerih je bilo opaziti pri določenem številu statističnih enot – in druga klasificira v skupine določene statistične enote na podlagi vrednosti, ki pripadajo določenemu številu spremenljivk za vsako enoto. Obe metodi sta uporabni in primerni za kvantitativne spremenljivke (intervalna lestvica).

Analiza glavnih komponent se pogosto uporablja pred regresijo, zato da se izognemo uporabi koreliranih spremenljivk, ali pred razvrstitvijo podatkov v skupine za boljši pregled nad spremenljivkami.

Analiza glavnih komponent

Analiza glavnih komponent (PCA) je multivariatna statistična tehnika za kvantitativne spremenljivke, ki uporablja ortogonalno transformacijo za pretvarjanje množice opazovanih spremenljivk, ki so verjetno korelirane, v množico vrednosti linearno nekoreliranih variabel, ki se imenujejo glavne komponente.

Ker so bile opazovane spremenljivke standardizirane, zato da dobimo unitarno varianco, vsaka izmed njih prispeva eno enoto variance k »skupni varianci« zbirata podatkov. Zaradi tega bo skupna varianca vedno enaka številu opazovanih spremenljivk, ki jih analiziramo, in vsaka komponenta, ki izhaja iz analize, predstavlja del skupne variance.

Število glavnih komponent (PC) je manjše ali enako številu izvornih spremenljivk. Zaradi transformacije bo prva glavna komponenta izražala največji možni odstotek variance (kar pomeni največjo možno variabilnost podatkov) in vsaka naslednja komponenta ima največjo možno varianco pod pogojem, da je ortogonalna na (nekorelirana z) predhodne komponente. Glavne komponente so ortogonalne, ker predstavljajo lastne vektorje matrike simetrične kovariance. Analiza PCA je občutljiva na relativno lestvico izvornih spremenljivk.

To metodo uporabljamo v glavnem kot orodje pri odkrivalni analizi podatkov in za ustvarjanje napovednih modelov. Analizo PCA lahko opravimo z razčlenitvijo lastnih vrednosti matrike podatkovne kovariance (ali korelacije) ali z dekompozicijo ene same vrednosti podatkovne matrike, navadno po določitvi srednje vrednosti (in normalizaciji ali uporabi »z« vrednosti) podatkovne matrike za vsak atribut (Abdi, H., & Williams, L.J., 2010). Rezultate analize PCA navadno obravnavamo kot rezultate komponent, ki jih včasih imenujemo faktorске rezultate (transformirane vrednosti spremenljivk sovpadajo z določeno točko v prostoru) in obremenitve (utež, s katero moramo pomnožiti vsako standardizirano izvorno spremenljivko, zato da dobimo končno vrednost komponente) (Shaw P.J.A., 2003).

Analiza PCA je najenostavnejša izmed vseh multivariatnih analiz, ki uporabljajo lastne vektorje. Ta metoda nam omogoča, da ocenimo interno strukturo podatkov, na način, ki najbolje opisuje varianco podatkov. Če je multivariatna množica podatkov predstavljena v obliki množice koordinat v večdimenzionalnem prostoru (1 os na spremenljivko), PCA nudi uporabniku sliko omejenega obsega, projekcijo oziroma »odtis« tega predmeta, ko nanj gledamo z njegove najbolj informativne plati. Dovolj je, da uporabimo samo prve glavne komponente, zato da zmanjšamo razsežnost transformiranih podatkov. Z enim samim razsevnim diagramom (scatterplot), lahko prikazemo vse informacije, ki jih dobimo po tej metodi: prikaz podatkov z dvodimenzionalno sliko poenostavlja ugotavljanje trendov.

Grafično prikazane spremenljivke so tudi imenovane "korelacijski krog". Korelacijski krog je koristen za interpretacijo pomena osi. V tej grafični upodobitvi je vsaka spremenljivka prikazana kot vektor, ki opisuje združen vpliv odnosa med spremenljivko in dvema glavnima komponentama (dolžina vektorja) in ali je ta odnos pozitiven ali negativen (smer vektorja). Kot med dvema vektorjema kaže na stopnjo korelacije med dvema izmerjenima spremenljivkama. Pravi kot pomeni, da sta dve spremenljivki popolnoma nekorelirani; kot nič ali 180 stopinj med dvema spremenljivkama pa pomeni popolnoma pozitivno ali negativno korelacijo.

Analiza razvrščanja v skupine

Analiza razvrščanja v skupine je multivariatna metoda, s katero razvrstimo vzorce subjektov (ali objektov) v različne skupine na osnovi nabora izmerjenih spremenljivk, zato da podobne subjekte združimo v isto skupino.

Z analizo razvrščanja v skupine lahko oblikujemo sintetično podobo obravnavanih spremenljivk s tem, da klasificiramo subjekte na podlagi maksimalne homogenosti, ugotovljene

znotraj vsake skupine. Zaradi sintetičnih značilnosti, je analiza razvrščanja v skupine bolj neposredna od analize glavnih komponent, čeprav metodi pogosto uporabljamo kombinirano.

Obstaja vrsta različnih načinov za izvedbo analize razvrščanja v skupine. Razdelimo jih lahko v dve glavni skupini glede na izbrano strategijo združevanja: hierarhično ali ne-hierarhično. Pogosto izberemo mešano strategijo klasifikacije, ki blaži omejitve, ki jih postavljata oba zgoraj omenjena postopka. V tem primeru skupino elementov, ki jih je treba klasificirati, najprej združimo s pomočjo ne-hierarhične strategije (okrog mobilnih sredin) in s tem razvrstimo v veliko število razredov, ki postanejo nove množice elementov, ki čakajo na nadaljnjo klasifikacijo. Tokrat pa bo strategija združevanja hierarhična. V tej drugi fazi lahko samo izboljšamo razrede, ki smo jih predhodno dobili.

V hierarhičnem postopku smo uporabili Wardovo metodo. Po tej metodi so kombinirani vsi možni pari skupinic in sešteti kvadrati razdalj v vsaki skupinici. Nato seštejemo vrednost za vse skupinice in izberemo kombinacijo z najnižjim seštevkom kvadratov. Po tej metodi navadno dobimo skupinice približno istega obsega, kar pa ni vedno zaželeno. Metoda je tudi precej občutljiva na »osamelce«. Wardova metoda je ena izmed najbolj priljubljenih metod skupaj z metodo povprečne povezave.

Metodo hierarhične analize razvrščanja v skupine najboljše razložimo tako, da opišemo algoritem ali množico navodil, na podlagi katerih dobimo dendrogramski prikaz. Horizontalna os dendrograma predstavlja razdaljo ali neenakost med skupinicami. Vertikalna os predstavlja objekte in skupinice. Vsaka združitev dveh skupinic je prikazana na grafikonu z delitvijo vodoravne črte na dve vodoravni črti. Vodoravna lega preloma, ki ga opisuje kratka navpična črtica, predstavlja razdaljo med dvema skupinicama.

Končna združitev skupinic (imenovana tudi končna razvrstitev) določi skupine, pri katerih opažanja ali spremenljivke kažejo skupne značilnosti. Odločitev o končni združitvi se imenuje tudi rezanje dendrograma in je opravljeno tako, da na dendrogram narišemo črto, ki določa končno število skupinic. Naslednje nam pomaga določiti, kje razrezati dendrogram. Na primer točka, v kateri se vrednosti nenadoma spremenijo, je ugodna točka za rezanje dendrograma. Končne skupinice morajo imeti čim bolj podobne značilnosti v isti skupini in morajo biti čim različnejše od vseh ostalih skupinic.

Viri in literatura

Abdi, H., & Williams, L.J. (2010). Principal component analysis. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Computational Statistics*, 2: 433-459.

Bolasco S. (1999). *Analisi multidimensionale dei dati. Metodi, strategie e criteri d'interpretazione*, Roma, Carocci.

CISIA-CERESTA (2001). *Introduction à SPAD Version 5.0. Manuel de Prise en Main*. Montreuil: CISIA-CERESTA

COHERIS-SPAD (2007). *SPAD 7.0. Introduction à SPAD. Guide de l'utilisateur*. Courbevoie: SPAD.

Corbetta P. (2002). *Metodi di analisi multivariata per le scienze sociali*, Il Mulino, Bologna.

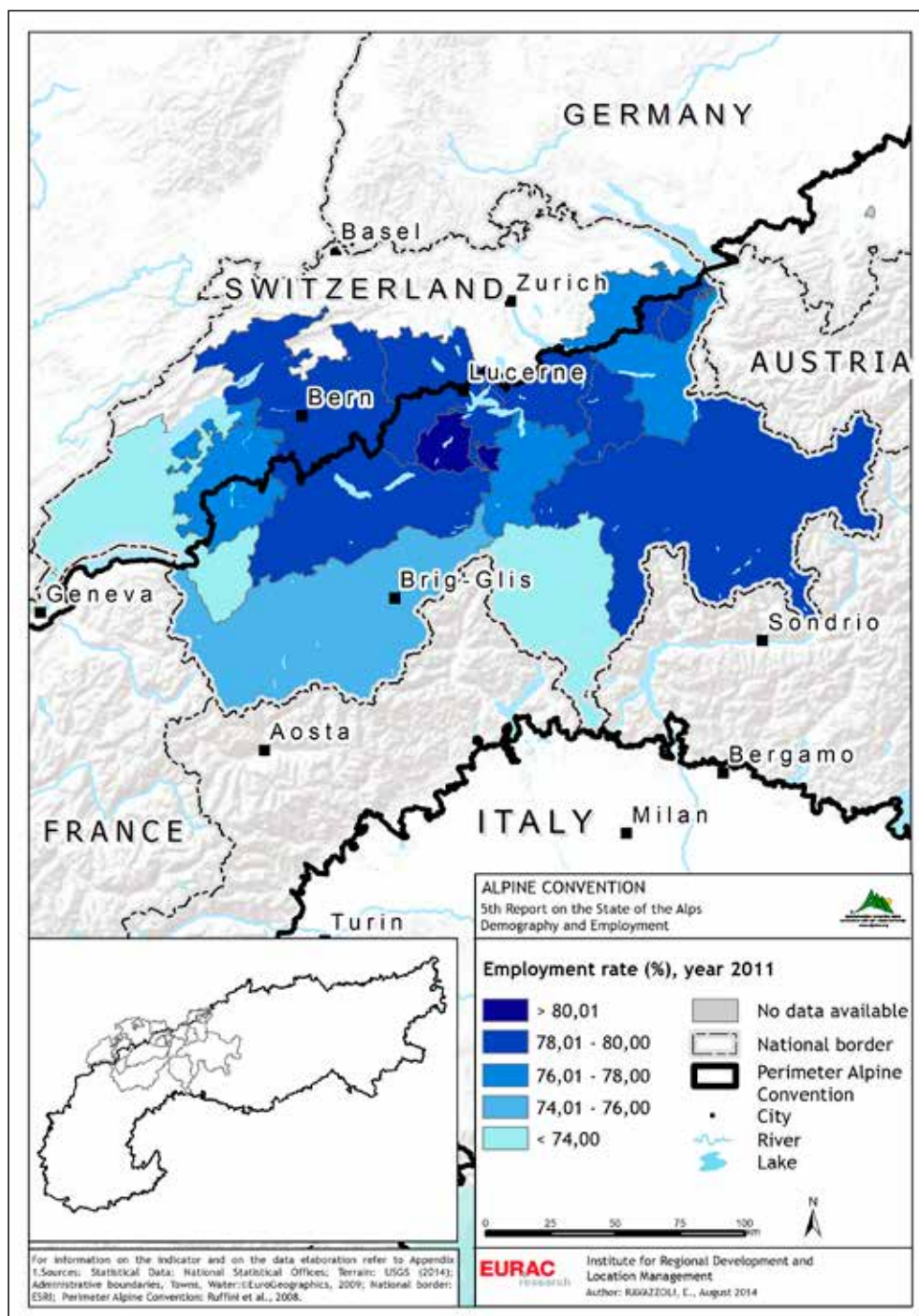
Di Franco G. (2003). *L'analisi multivariata nelle scienze sociali*, Carocci, Roma.

Fabbris L. (1997). *Statistica multivariata. Analisi esplorativa dei dati*. McGraw-Hill, Milano.

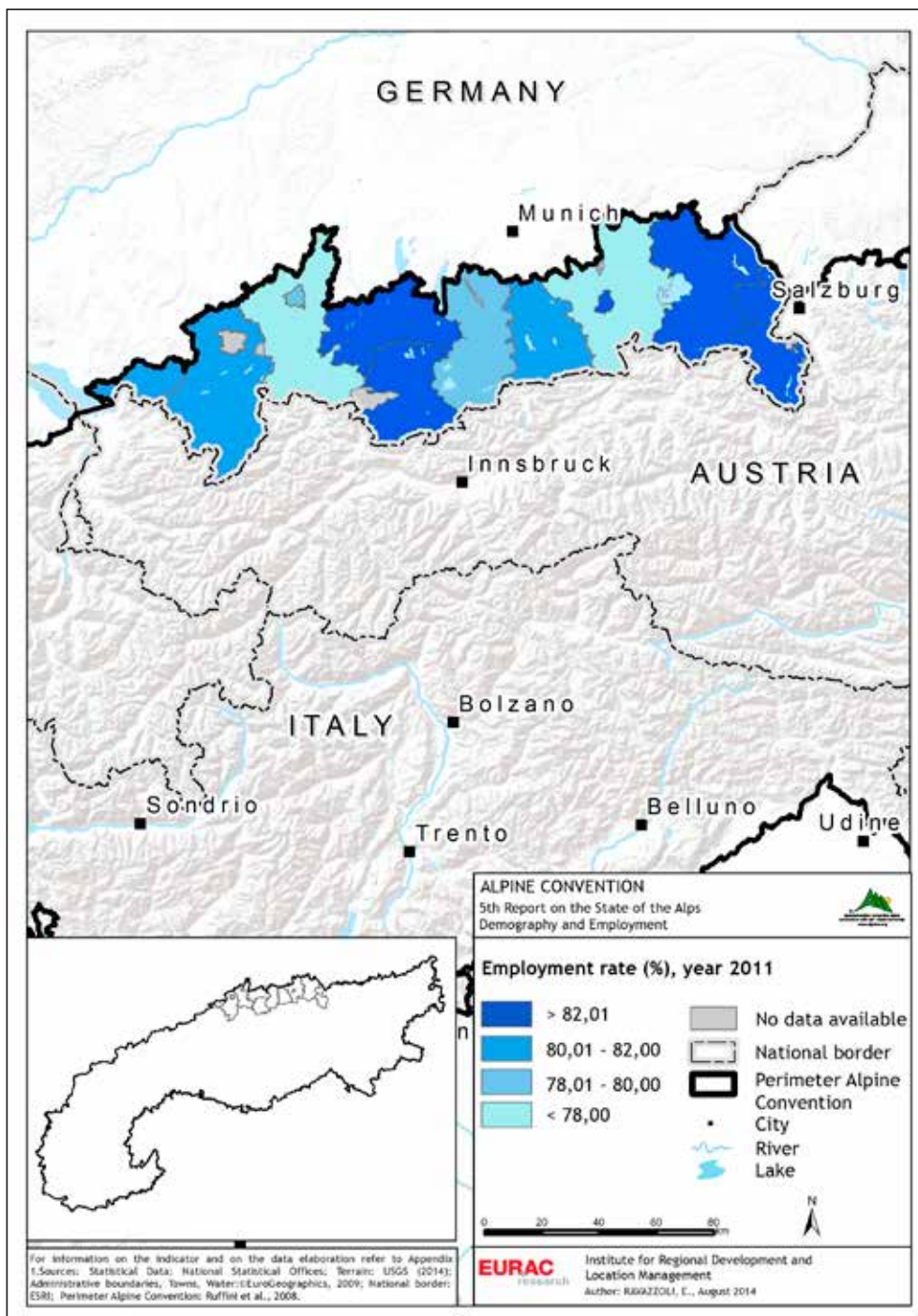
Shaw P.J.A. (2003). *Multivariate Statistics for the Environmental Sciences*, Hodder-Arnold

PRILOGA D – ZEMLJEVIDI NEMČIJE IN ŠVICE O TRGU DELA IN IZOBRAZBI, PODATKI NA NUTS 3 RAVNI

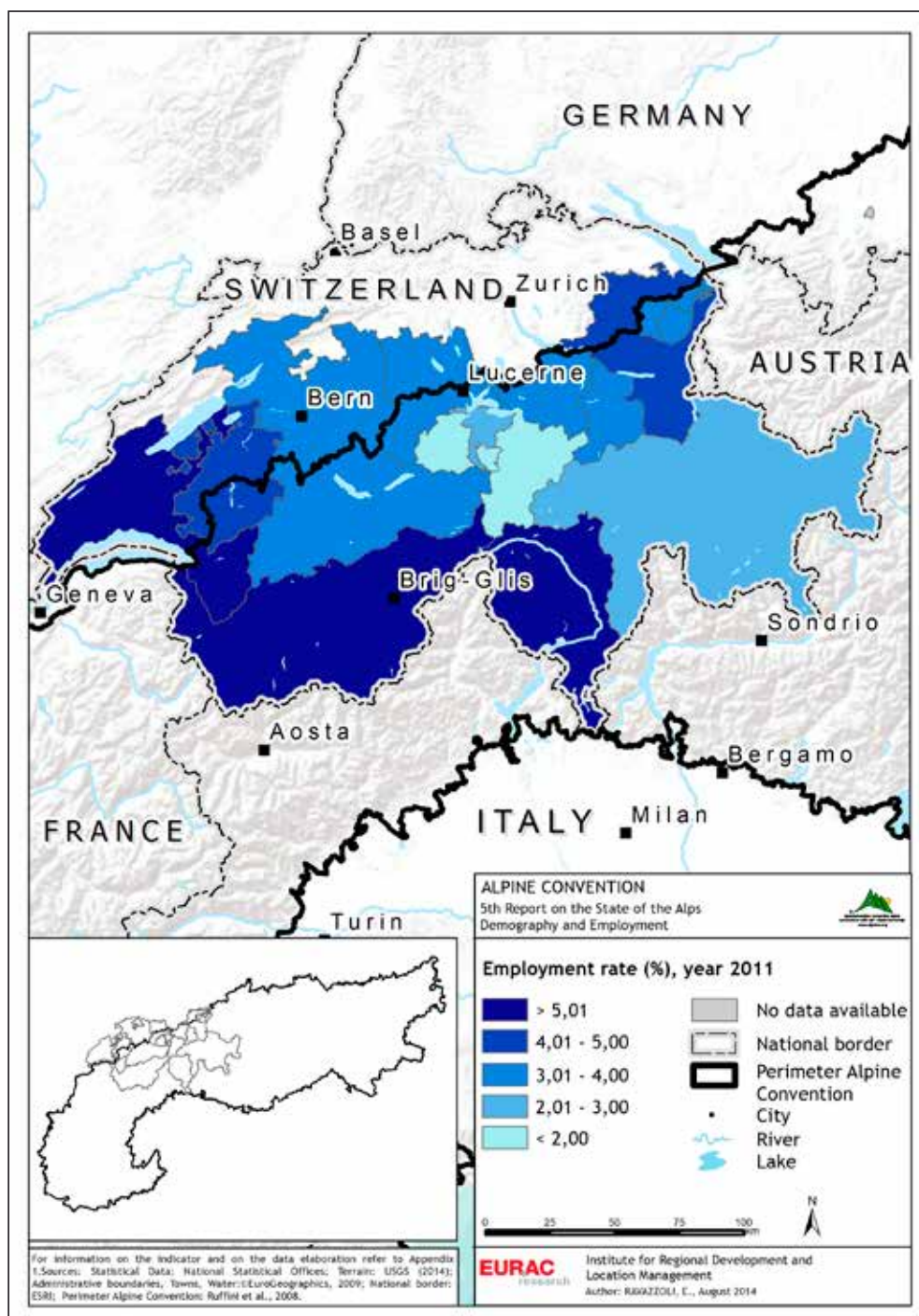

Slika D1: Stopnja delovne aktivnosti v Švici (na 100 prebivalcev)

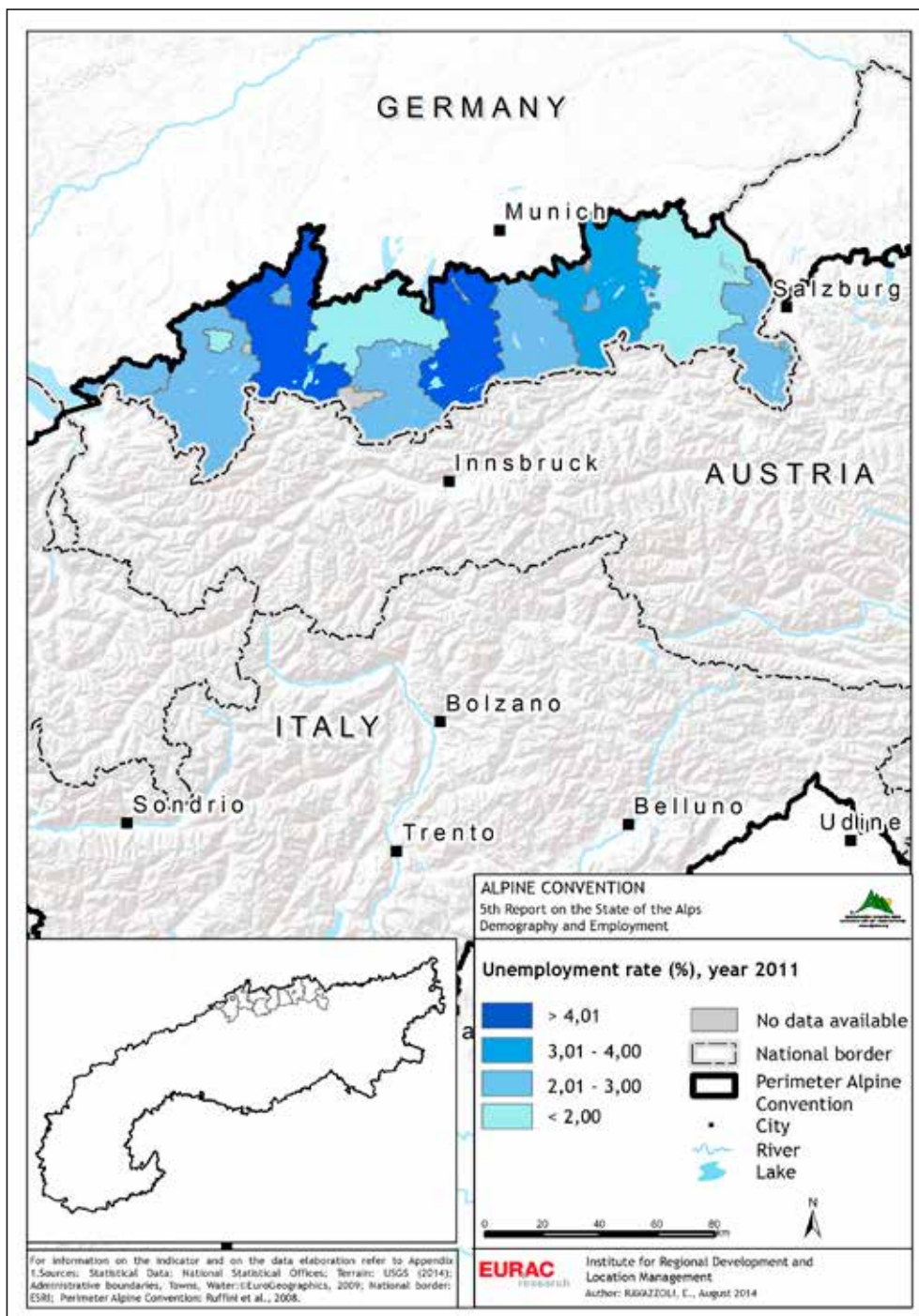

Slika D2: Stopnja delovne aktivnosti v Nemčiji (na 100 prebivalcev.)

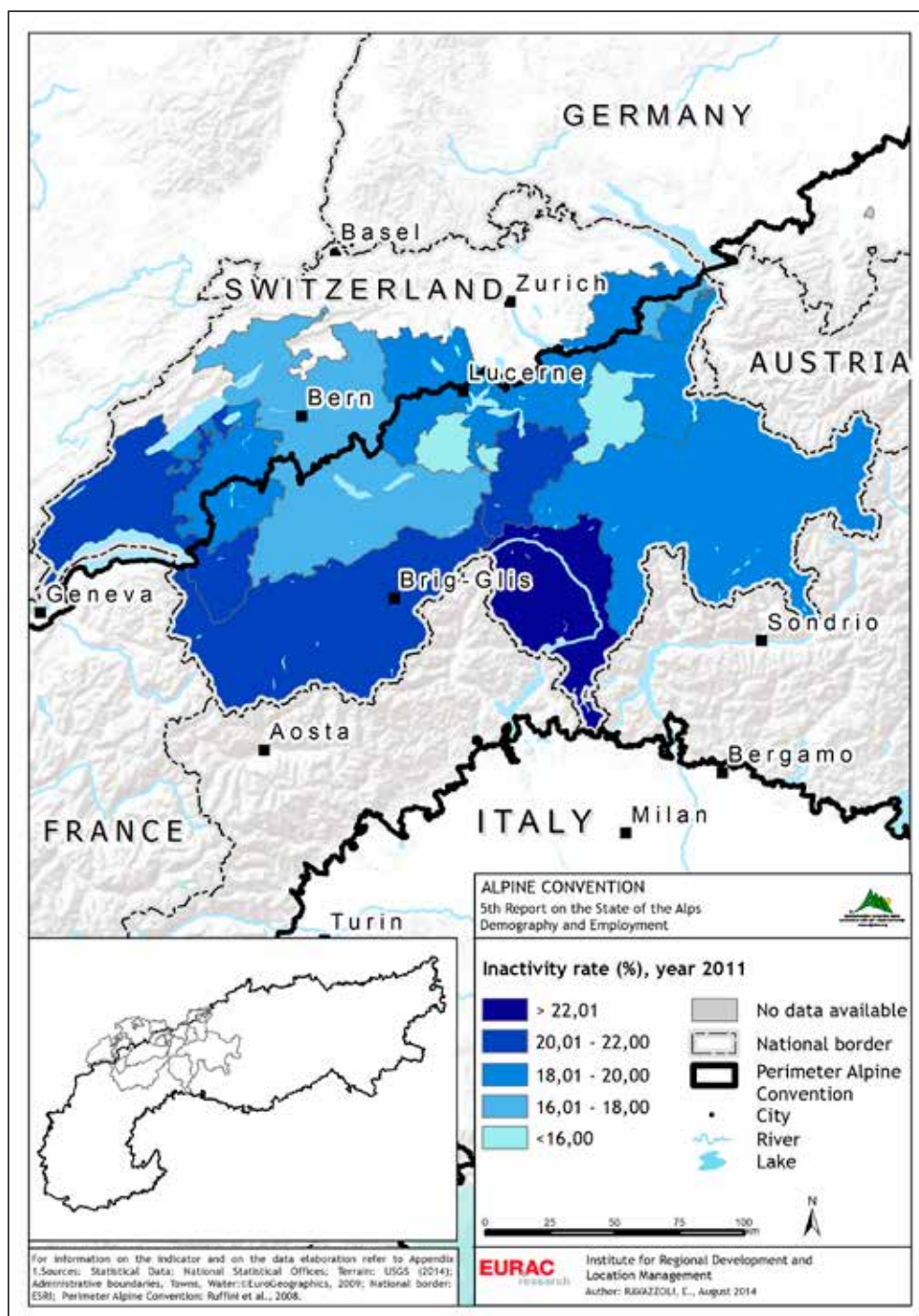

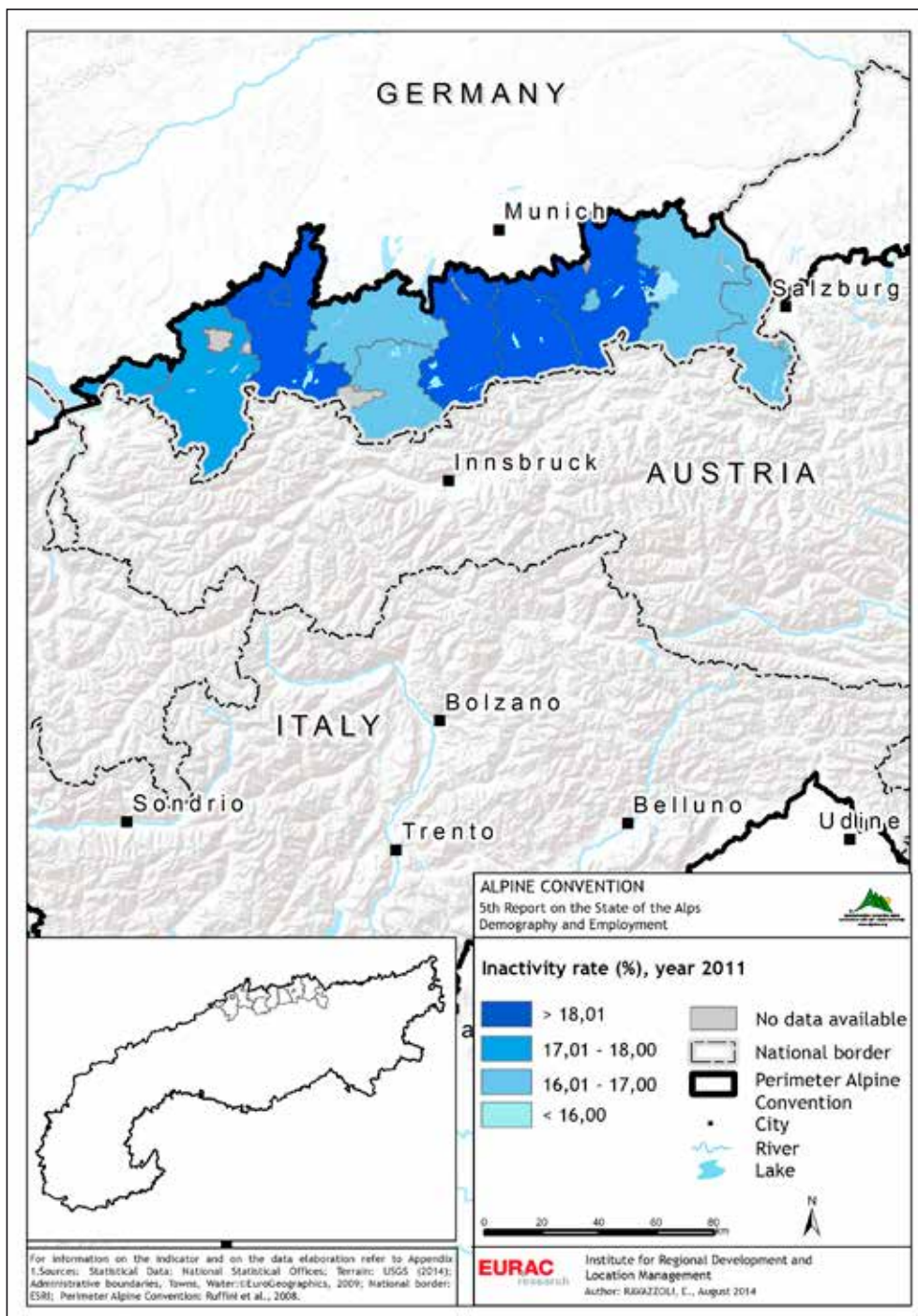
Slika D3: Stopnja brezposelnosti v Švici (na 100 prebivalcev)

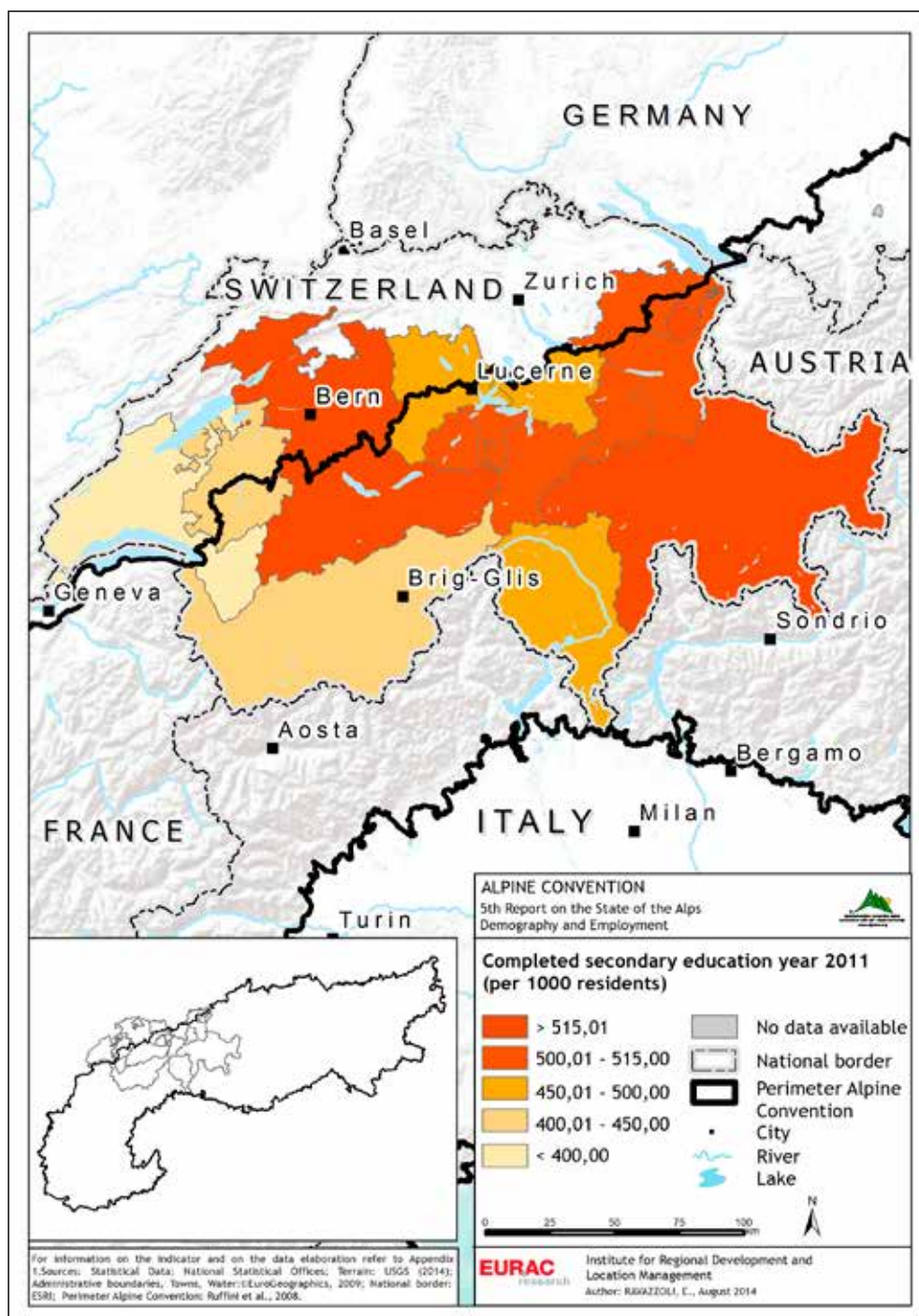
Slika D4: Stopnja brezposelnosti v Nemčiji (na 100 prebivalcev)

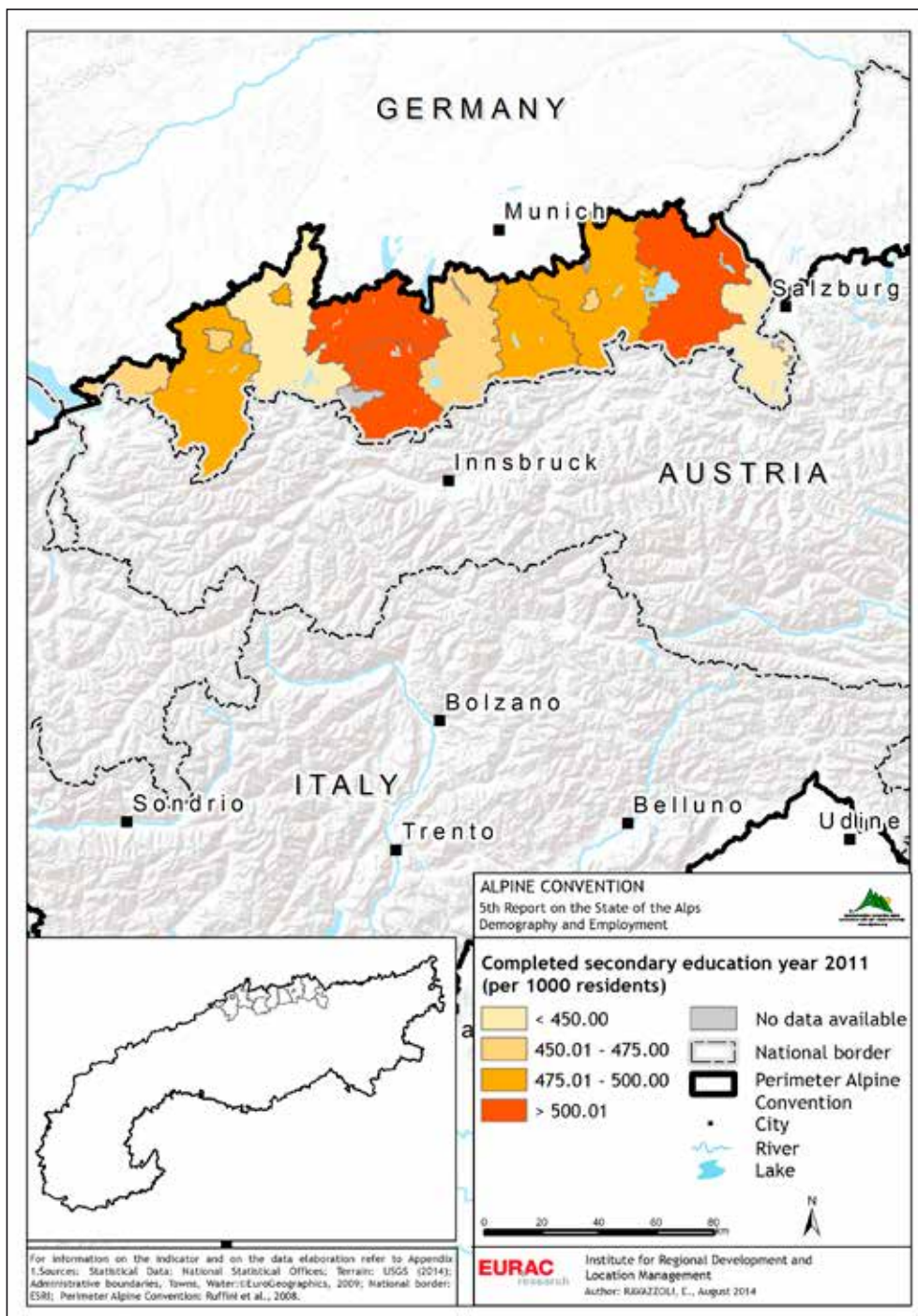
Slika D5: Stopnja neaktivnosti v Švici (na 100 prebivalcev)

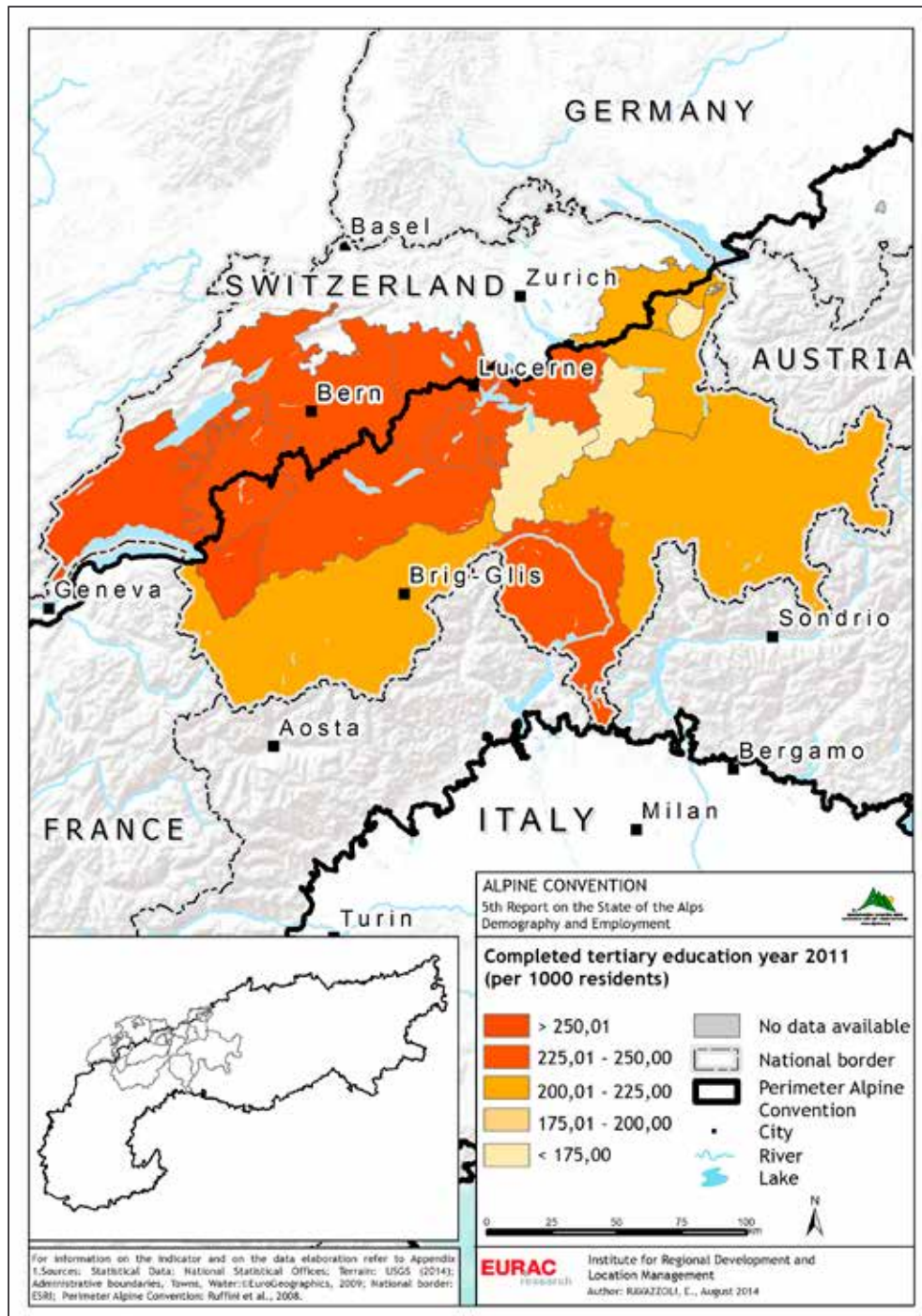
Slika D6: Stopnja neaktivnosti v Nemčiji (na 10 prebivalcev)

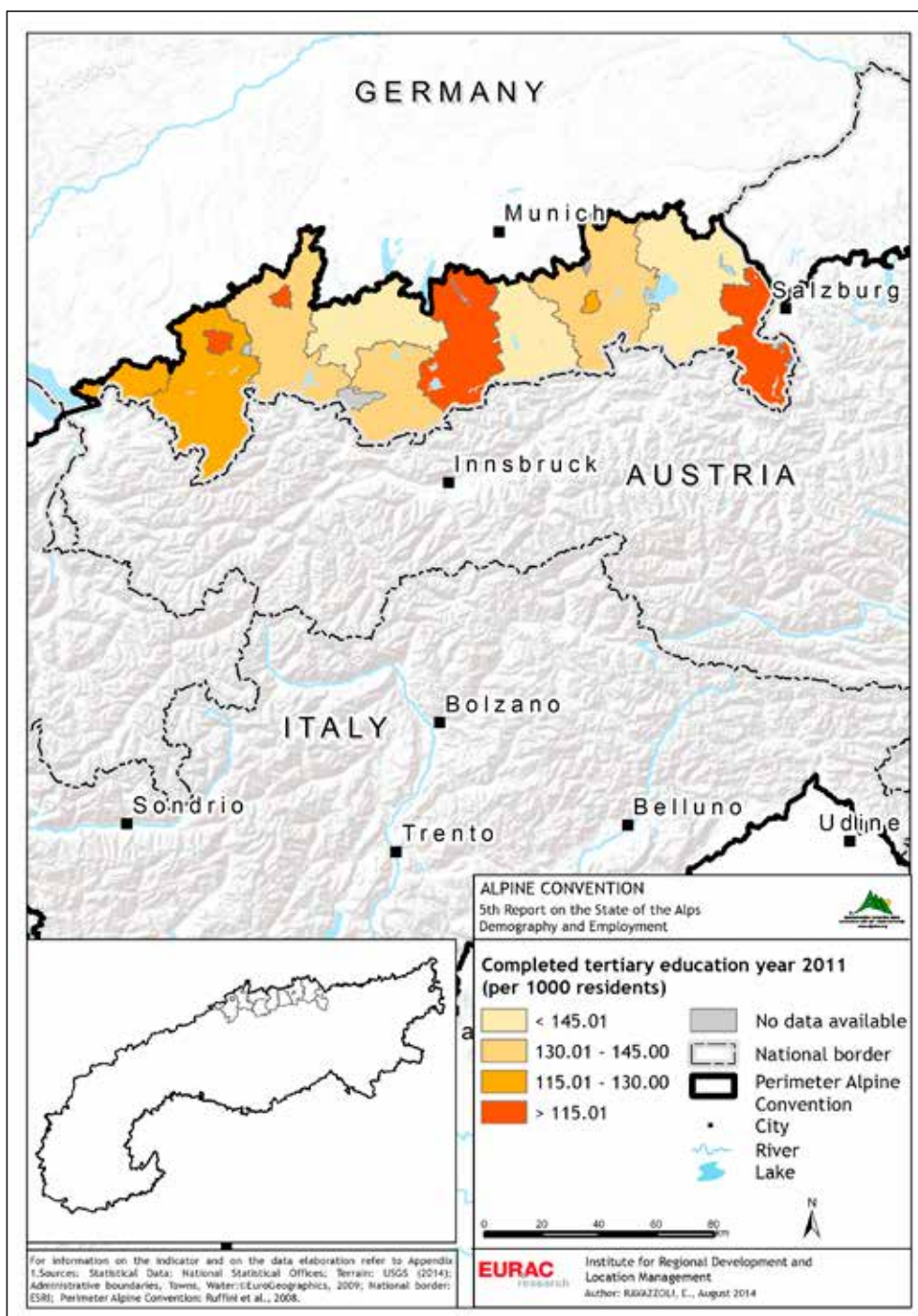
Slika D7: Zaključena srednješolska izobrazba v Švici

Slika D8: Zaključna srednješolska izobrazba v Nemčiji

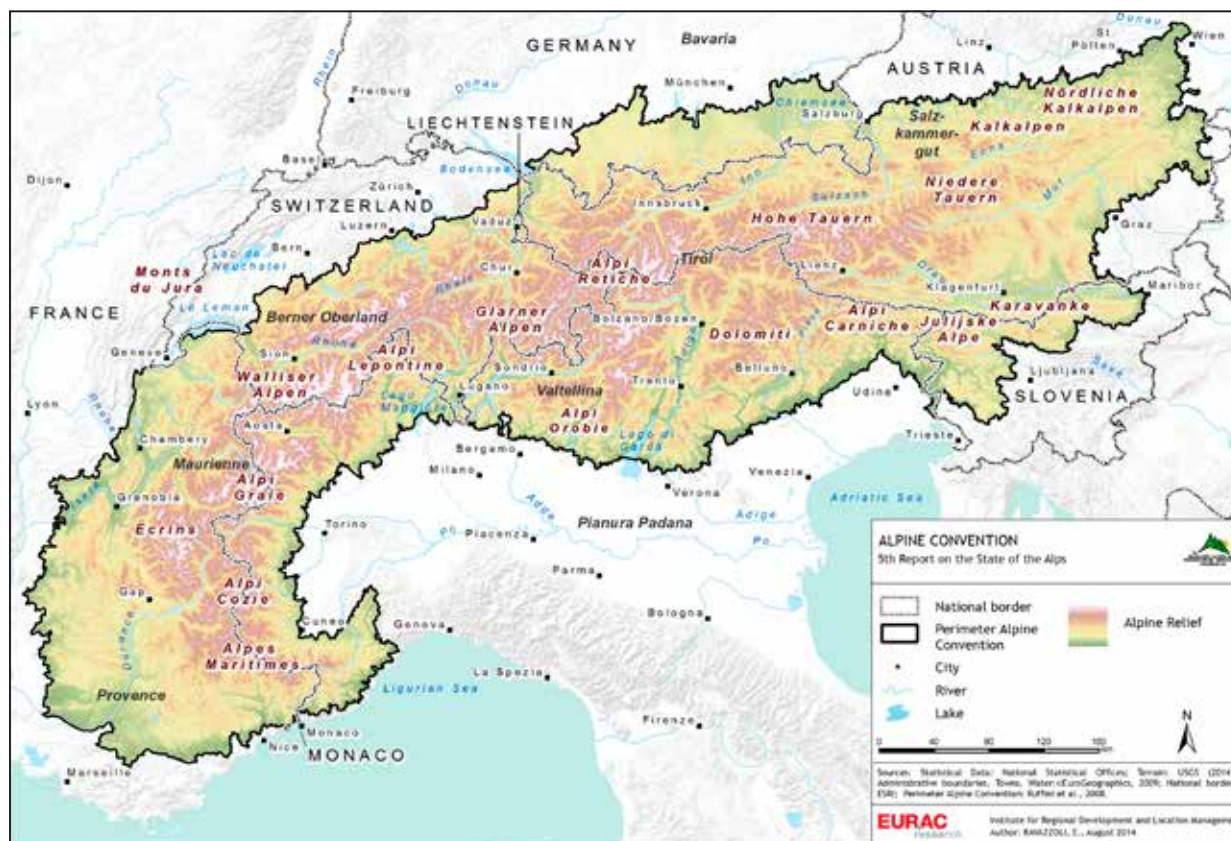
Slika D9: Zaključena terciarna stopnja izobrazbe v Švici

Slika D10: Zaključena terciarna stopnja izobrazbe v Nemčiji

PRILOGA E – ZEMLJEVID ALPSKE KONVENCIJE

www.alpconv.org

**Stalni sekretariat
Alpske konvencije**

Herzog-Friedrich-Strasse 15
A-6020 Innsbruck
Tel. +43 (0) 512 588 589 12
Fax +43 (0) 512 588 589 20

Izpostava v Bolzanu/Boznu

Viale Druso-Drususallee 1
I-39100 Bolzano-Bozen
Tel. +39 0471 055 352
Fax +39 0471 055 359

info@alpconv.org

